

Cecilia Parsberg

Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?

En undersökning av tiggandets och givandets bilder 2011 till 2016

AKADEMISK AVHANDLING

för avläggande av konstnärlig doktorsexamen i Fri konst vid Konstnärliga fakulteten,
Lunds universitet. Framläggs för offentlig granskning den 14 november, kl 12 i
Flexhallen, Konsthögskolan Umeå universitet, Bildmuseet, Östra strandgatan 30B, 901
87 Umeå.

FAKULTETSOPPONENT

Dr. Professor Stefan Jonsson, Linköpings universitet

Cecilia Parsberg presenterar avhandlingens sex gestaltningar kl 10–11

Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?

En undersökning av tiggandets och givandets bilder 2011 till 2016

Cecilia Parsberg

En avhandling i nio textkapitel och sex gestaltande verk

Föreliggande doktorsarbete har genomförts och handletts i forskarutbildningen i Fri konst vid Konsthögskolan, Umeå universitet. Doktorsarbetet läggs fram vid Lunds universitet inom ramen för samverkansavtalet mellan Konstnärliga fakulteten vid Lunds universitet och Konsthögskolan Umeå angående utbildning på forskarnivå i ämnet Fri konst inom ramen för Konstnärliga forskarskolan.

Arbetet är skyddat av Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (1960:729).

ISBN: 978-91-7623-977-3

Umeå universitet: Dissertations from Academy of Fine Arts at Umeå University – 1

Konstnärliga fakulteten, Lunds universitet: Doctoral Studies and Research in Fine and Performing Arts, 14. ISSN: 1653-8617

Elektronisk version tillgänglig på: <http://umu.diva-portal.org/> och <http://portal.research.lu.se/portal/>

Språkgranskning: Göran Dahlberg

Engelsk översättning: Sarah Clyne Sundberg

Proofreading: James Roberts

Grafisk formgivning: Johan Ahlbäck

Foto: Cecilia Parsberg, när inte annat anges vid fotografiet

© Cecilia Parsberg 2016

Abstract

Mitt första möte med en tiggande föranledde mig att under fem år undersöka den nya situationen för tiggeriet och giveriet i Sverige. Förutsättningen är att vardagliga handlingar och reaktioner gentemot en annan människa kan synliggöras estetiskt med en etisk klangbotten. Min undersökning utspelar sig i första hand i gaturummet och i medierna. Det är hela tiden bilderna som är utgångspunkten för resonemangen och de gestaltande verken. Bilder som både separerar och länkar samman kroppar. Vilka bilder är i spel i tiggeriets och giveriets sociala koreografi? Hur kan bilder i detta sammanhang aktiveras på nya sätt? Hur kan nya genereras? Tiggandet är en uppmaning till social interaktion, och vare sig givaren socialt interagerar eller inte med den tiggande människan på gatan så involveras givaren i det europeiska samfundets asymmetriska värdesystem. I min första gestaltning anlitas en professionell marknadsundersökare för att ta reda på hur en

tiggare i Sverige skulle kunna göra för att bli framgångsrik. Det blir en film som jag sedan visar mittemot en film där tiggande pratar om hur givare ger. Ur detta verk följer så en rad gestaltningar och en interdisciplinär teoretisk diskussion med bland andra Judith Butler, Sara Ahmed och Hannah Arendt, samt med en rad konstnärers arbeten, kring hur bilder – och kroppsliga handlingar – är kopplade till samhällsbilden och samhällskroppen? Körernas uppställning i gestaltningen *Tiggandets kör och Givandets kör* anger ett utrymme för social interaktion och demonstrerar därmed en annan ordning som kräver andra insatser, i språk, rörelse och attityd gentemot varandra. Det är en *social koreografi*: när körerna tränade och sjöng tillsammans uppstod en politisk form. Min förhoppning är att estetiskt synliggöra ett politiskt handlingsutrymme mellan tiggandet och givandet som kan utnyttjas för fortsatta etiska förhandlingar, och nya gestaltningar.

Nyckelord: *fri konst, bilder, tiggande, givande, tiggare, givare, framgångsrik, solidaritet, empati, affekt, förhandlingsutrymme, den fria rörligheten, gränser, politiskt väntrum, gester, urbant liv, deltagande konst, filminstallation, asymmetri, symmetri, plats, hus, co-presence, framing, social koreografi, makt, aktivera bilden, etik, estetik, videodokumentation, konstnärlig forskning, fronesis, Hannah Arendt, Judith Butler, Sara Ahmed, Sven-Eric Liedman.*

Innehållsförteckning

Kapitel	(	1	)
Gestaltning	{		}

Inledning

- 1.1 Det första mötet
- 1.2 Läsanvisning
- 1.3 Benämningar, bilder
- 1.4 Forskningsfrågor
- 1.5 Metodiskt förhållningssätt och intention
- Noter

Kapitel	(	2	)
Gestaltning	{	Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?	}

Bilderna

- 2.1 Är detta en bild av en människa?
- 2.2 *Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?*
- 2.3 Om att se bilder
- Noter

Kapitel	(	3	)
Gestaltning	{	Platserna I	}

Platserna I

3.1 Plats I

Noter

Kapitel	(	4	)
Gestaltning	{	Kropp på gata	}

Gesterna

4.1 Politiskt väntrum

4.2 Om *Kropp på gata*

Noter

Kapitel	(	5	)
Gestaltning	{		}

Det konstnärliga och det politiska – en rörelse inåt och utåt

5.1 Privata affärer i det offentliga rummet

5.2 Att bli befriad från en bild

5.3 Giveriet i den fria rörlighetens Europa

Noter

Kapitel	(	6	)
Gestaltning	{	BORDER	}

Gränserna

6.1 BORDER – We are losers and you have to learn from us

6.2 Tänk på avståndet mellan tiggande och givande!

6.3 Resonans – en berättelse ur mitt liv

Noter

Kapitel	(	7	)
Gestaltning	{	Tiggandets kör och Givandets kör	}

Rösterna

7.1 Om produktionen av *Tiggandets kör* och *Givandets kör*

7.2 Om symmetri och asymmetri i *Tiggandets kör* och *Givandets kör*

Noter

Kapitel	(	8	)
Gestaltning	{	Platserna II	}

Platserna II

8.1 Sovplatser och garderober

Not

Kapitel	(	9	)
Gestaltning	{		}

Platserna III

9.1 En plats i Europa

Noter

Referenslitteratur och artiklar

1. Avhandlingens sex gestaltningar
2. Separatutställningar med de sex gestaltningarna
3. Grupputställningar, visningar, street-screenings av enskilda gestaltningar
4. Publicerade artiklar kring avhandlingsarbetet
5. Medverkan i svenska medier under avhandlingsperioden
6. Arkiv
7. Referenslitteratur, filmer och open access

Tack

Främst vill jag tacka mina handledare Cecilia Lagerström, professor i scenisk gestaltning vid Göteborgs universitet och Göran Dahlberg, författare, och chefredaktör för Glänta.

Stort tack till mina samtalspartners under arbetsprocessen: Ingegerd Green, Linn Hansén, Eva Hellhoff, Anders Risling, Erik Pauser, Anna Westberg, Janna Holmstedt, för många och långa intressanta samtal. Och för engagerande

arbetssamtal vill jag tacka KG Hammar, Sven-Erik Liedman, Karin Green, Kristina Meiton, Laura Chifiriuc, Ioana Cojocariu, Imola Mokos, Lars Dahlström, Lena Ulrika Rudeke, Kent Sjöström, Hans Swärd, såväl som Per Nilsson, Micael Norberg, Roland Spolander vid Konsthögskolan i Umeå och Susanne Andegras för hennes tålamod med min projektplanering.

Ett särskilt tack till Ana van der Vliet, curator för Motbilder, den första uppsättningen av *Tiggandets kör och Givandets kör* i sex containrar under Älvsborgsbron. Anna förstod genast vad jag försökte göra och det var hennes idé med containeruppställningen och på en plats där förbipasserande – och inte enbart konstpublik som sökt sig dit – kunde ta del av verket. Tack till Thomas Oldrell, chef för Skövde Konsthall och Eva Eriksdotter chef för Varbergs Konsthall för att ni producerade separatutställningen med avhandlingens samtliga sex gestaltningar samt anordnat panelsamtal med ortens politiker och aktivister. Och tack Anna-Karin Larsson på Skellefteå Konsthall som visar utställningen hösten 2016.

Ett varmt tack till alla deltagare i *Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?*, *Kropp på gata*, *Tiggandets kör och Givandets kör*. Jag har lärt mig mycket av er. Tack till Leif Eriksson och Marin Cuero. Ett alldeles särskilt tack till *Next Stop Horizon*, som är Jenny Roos och Per Hagström, körledarna som ledde träningen och skapade en förtroendefull miljö.

Tack för begründande samtal och input från kursledarna Ingela Josefsson och Tore Nordenstam i kunskapsfilosofikurs I, II III, samt mina doktorandkolleger.

Filmhögskolan, numera del av Akademin Valand vid Göteborgs universitet engagerade mig som lärare de första två åren av min avhandlingsperiod; tack kollegerna Kalle Boman, Göran du Rees och Gunilla Burstedt för att ni omfamnade min kompetens så att jag fick ta del av Filmhögskolans unika och horisontella undervisningsstrategi och process. Stort tack till Konstnärliga Forskarskolans chef Ylva Gislén, Emma Kihl och Henrik Frisk vars kompetenser och varma engagemang möjliggjorde en forskarmiljö där samtliga kunde vara lyhörda för vars och ens specifika kompetensbehov och arbetsprocess. Tack till alla seminarieledare däribland särskilt Tobias Hering, Christina Kullberg, AKAY och KlisterPeter.

Jag vill också tacka de opponenter jag haft under etappseminarierna: Klas Grinell på Världskulturmuseet i Göteborg, Jan-Erik Lundström, Anette Arlander, Helena Mattsson samt på förhand disputationsopponent professor Stefan Jonsson. Slutligen vill jag tacka Sarah Clyne Sundberg för en ren och konsekvent översättning samt James Roberts som språkgranskat med engagemang och omsorg, samt Johan Ahlbäck som formgav denna digitala publikation till min avhandling och gjorde den tillgänglig och gripbar.

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Inledning

1.1 Det första mötet

1.2 Läsanvisning

1.3 Benämningar, bilder

1.4 Forskningsfrågor

1.5 Metodiskt förhållningssätt och intention

Noter

Gestaltning{ }

1.1 Det första mötet

1.

Det är slutet på 2010. Under mina dagliga rundor har jag under några månader passerat ett antal människor som står på knä eller vandrar ryckigt med en plastmugg i handen. De ber om pengar och de talar språk som jag inte förstår. Det är något nytt som sker på stadens gator.

En dag ser jag en man som står och skakar, han stödjer sig på en käpp och i andra handen håller han fram en mugg. Jag står ett tag på avstånd och tittar på honom. Situationen är komplex och förvirrande, jag hamnar i affekt. När jag går fram för att prata med honom andas mitt kroppsspråk inte vänlighet och vilja till ömsesidighet – rimliga förutsättningar för en dialog – och allt detta vet jag i den stunden, det är mitt jobb att veta det. Jag inser dessutom att jag håller på att frångå flera av mina etiska grundprinciper, den hållning som jag arbetat mig fram till under min tjugoåriga verksamhet som konstnär, men nu styr adrenalinet, hjärtat klappar. Jag går fram till mannen med min Iphone i högra handen och filmar samtidigt som jag frågar på svenska om han behöver hjälp.

Han förstår inte. Då frågar jag på engelska, därefter på spanska. Nej, han behöver pengar säger han på italienska. Han sträcker fram ett stort kors som han bär i en

halskedja. Jag tänker att det där inte fungerar i mitt kodsysteem; vad har korset med hans situation att göra, varför tigger han, kan han inte gå till socialen? Jag frågar varför han inte arbetar, om han är sjuk och om han behöver vård. Vill du att jag ska skjutsa dig till ett sjukhus, envisas jag, men han förstår inte och säger att han har flera barn som behöver mat. Han kom hit i en buss från Rumänien, säger han. Kom du hit i en buss, jaha, är du turist? frågar jag. Han tittar på mig oförstående och med det är samtalet slut. Please no television, säger han. Nej, jag ska inte visa detta, säger jag och menar det, darrande.

Vad har egentligen hänt? Jag skäms för mitt beteende och för att jag inte kunde hantera mina reaktioner i relation till en större bild, till någon form av social och politisk matris.¹⁾

2.

När jag senare tittat på filmsekvensen vill jag förstöra den, radera den, radera min pinsamma oförmåga, men jag behåller den envist som ett dokument över hur min egen reaktion – min kroppsligt omedvetna handling – styrde mig i relation till mannen. Det finns en autenticitet i dessa bilder som jag aldrig kan återskapa, i hur jag bemöter, hur jag ser, hur jag förhåller mig till hans utrymme.²⁾ Han blev instrumentell för min bild och jag blev blind, delvis. Vad såg jag inte och vad såg jag. Och vad såg jag när jag *inte såg*?

Ett minne: jag är liten och vill grabba tag i håret som hänger där framför mig, så lockande, därför att det är så mycket. Men det går inte att greppa just för det är alldeles för mycket. Och när jag drar i håret får det konsekvenser, min lusta är den andres smärta.

Handlingen visar mig för mig själv och för omgivningen. Vill jag se dig behöver jag också se mig, och det verkar vara det omedvetna i handlingen som kan lära mig att se. Jag hade inte tänkt själv, jag hade låtit på förhand givna bilder ta över min handlingsförmåga. Men nu har jag åtminstone chansen att reflektera över mitt misstag; utan misstag ingen etik, som Simone de Beauvoir sa. Om jag skulle underlåta att reflektera över det som skett skulle jag underkasta mig det som den norske filosofen Jakob Meloe beskriver som *den döda blicken*, den som inte ser och inte förstår.³⁾ Många gånger har jag noterat att de människor som passerar

de som tigger helt tycks ignorera dem. Den som tigger frågar, tilltalar den förbipasserande, men får inget svar. Hur ofta görs denna typ av till synes selektiva perception utifrån ett eget medvetet val? Det fanns redan i det som jag beskriver som det första mötet en otillfredsställelse hos mig som handlade om vad Meloe kallar för *den okunniga blicken*; när någon ser och inte förstår och samtidigt förstår att hon inte förstår. Det var bland annat denna förståelsens gräns som jag ville närma mig då jag gick fram till mannen, men först måste jag, utan att veta hur man gör, försöka öppna oförståelsen, utmana en gräns. Jag vill komma fram till det Meloe benämner *den kunniga blicken* som ser och förstår att upplevelsen blir en läroprocess. Och jag har dessutom möjligheten att använda min kompetens som bildkonstnär för att undersöka vilka andra bilder som kan göras. Det räcker inte för mig att avbilda något jag upplever. Jag vill också förvandla en upplevelse till en erfarenhet, på så sätt har jag kanske en möjlighet se gamla insikter i ett nytt ljus, kanske till och med att förskjuta de språkliga gränserna något. Ingela Josefsson, professor i arbetslivskunskap, uttrycker under ett doktorandseminarium att *erfarenheter utan reflektion är bara händelser utan innebörd*.⁴⁾ Och det är detta dilemma som jag alltså bestämmer mig för att vilja engagera min blick i. Några veckor senare startar jag ett gestaltande projekt med titeln: *Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?* Jag vill undersöka tiggeriets och giveriets koreografier och kommer att göra det fram till 2016.

1.2 Läsanvisning

Denna text utgör tillsammans med sex gestaltningar min avhandling.⁵⁾ Jag arbetar med mina verk kroppsligt, rumsligt och tidsligt, och dessa parametrar påverkar även presentationsformen. Avhandlingen innefattar och diskuterar alla dessa olika former av gestaltningar och presentationsformer. Med samma tillvägagångssätt som dessa gestaltningar visas i konstrum, som street-screenings eller som fotodemonstrationer i sociala medier är denna presentation särskilt framtagen för att text och gestaltningar ska ses som en helhet.

Mitt första möte – eller snarare icke-möte – med en tiggande föranledde mig att under fem år undersöka vad som sker mellan tiggande och givande på gatorna i Sverige; Jag ställer frågor om vilka bilder som är i spel i tiggeriets och giveriets sociala koreografi – hur kan bilder i detta sammanhang aktiveras och nya genereras? Jag undersöker tiggandet och givandet i gaturummet, i medierna och i andra aktiviteter som är effekter av dessa handlingar. Jag utgår från bilder; utförande och medförande bilder, bilder som sätts i rörelse, bilder som genererar rörelser (rörliga bilder) och omvänt: nya rörelser genererar nya bilder. För varje gestaltning, har jag beskrivit den konkreta arbetsprocessen och hur förhandlingarna med de inblandade gått till. De textdelar som dyker upp här och var är ”mina inre förhandlingar”, de har betydelse för gestaltningarna.

I några reflekterande och analyserande texter tas också andra konstnärers praktik upp.⁶⁾ De arbetar både inom och utanför konstinstitutionen. Gemensamt för dessa – och mina – konstarterna är att de är beroende av att människor som är inbegripna i den sociala situation de talar om deltar i deras iscensättning. En form av *deltagande performance* är på något sätt inbegripet i framtagningsprocessen – och syftar åt att generera bilder som ska presenteras för betraktare.⁷⁾ ”Performance involverar det verkliga genom närvaron av verkliga kroppar”⁸⁾, som performanceteoretikern Peggy Phelan uttrycker det och tillägger: ”Performance är grus i den reproduktiva representationens smidiga maskineri, som är nödvändigt för kapitalets cirkulation.”⁹⁾ Phelan tar i sin text upp fotografen Cindy Shermans självporträtt som exempel på performance. Cindy Shermans fotografier beskriver en kvinnlig kropp – hennes egen – men hon reproducerar inte referensen. Hon är aktör som utför ett performance framför kameran (på olika sätt och med olika ”tillägg”¹⁰⁾). Det (performance) hon utfört för det framställda fotografiet är unikt, det har inte dokumenterats, utan det har genererat en ny bild. I sina fotografier osäkrar hon relationen mellan tecknet, representationen och den kvinnliga kroppen och därmed den reproduktiva representationen. Hennes fotografier deltar i – men är alltså också grus i det smidiga maskineri som är nödvändigt för – kapitalets cirkulation.¹¹⁾ Som jag tolkar Phelan

menar hon med reproduktion *att upprepa en bild som jag har av någon annan eller något annat*, det är då jag reproducerar den bild jag har av dig – det är ett slags objektifierande. Medan performance innebär att dessa bilder omformuleras och för det krävs sinnlig kroppslighet. Många gånger är det svårt att skilja mellan reproducerande och representerande, det är just denna balansakt som sker tillsammans med deltagarna: *att inte längre upprepa en bild jag har av dig utan pröva att omformulera – och få en ny bild*. Jag beskriver det som att den performativa processen *aktiverar bilder och genererar nya*. Det finns ingen generell metod för hur detta kan göras. Varje gestaltning som jag tagit fram i denna avhandling har sin process, och dessa variationer kan sammantaget ses som en metod (ledd av forskningsfrågorna) i det ramverk som ämnesstudiet utgör.

Samtliga konstnärers gestaltningar i avhandlingen är etiskt utmanande och har som intention att synliggöra och aktivera olika sociala mellanrum som politiskt handlingsutrymme; några av dessa kan – i utförandet – med Claire Bishops terminologi benämnas *delegated performances*.¹²⁾ Men enbart denna term är inte tillräcklig för att omfatta den *metodiska intention* jag menar att mina och de nämnda konstnärernas verk präglas av. Filosofen Boris Groys menar att det är ett nytt fenomen i jämförelse med andra rörelser i historien och ger denna slags konst ett namn genom att benämna aktörernas intention: ”Art activists react to the increasing collapse of the modern social state [...] Art activists do want to be useful, to change the world, to make the world a better place – but at the same time, they do not want to cease being artists.”¹³⁾ Det görs i relationen mellan det etiska, estetiska och politiska och skapar därför kontaktytor med teoretiska fält som är relevanta för gestaltningen såsom politisk filosofi, sociologi, kulturgeografi, idéhistoria, antropologi.

Hela kapitel två handlar om bild. Det är de begrepp som blivit viktiga i den konstnärliga praktiken som har fått orientera det teoretiska ramverket. Då jag undersöker bild i praktiken handlar det om förhållandet mellan åskådande och deltagande – alltså vilken position jag intar i gestaltningsprocessen, och förhållandet mellan föreställande och framställande bild. Jag undersöker alltså inte bild såsom framställningsmedium (i den här avhandlingen) utan när jag beskriver specifika tekniker använder jag specifika benämningar, till exempel foto, film, måleri, filminstallation. Jag använder ordet bild dels i meningen att tänka sig något utan att kroppsligen stå inför detta något, alltså en bild som hör till tanken och tänkandet; dels i meningen att bilder är handling, att det en ser upplevs som ett gensvar och kanske också ett ansvar – något behöver synliggöras och förmedlas till en betraktare. Filosofen Hannah Arendts bok *Människans villkor* har varit vägledande för att förstå hur handling och tänkande sker i en tvåvägskommunikation; tänkande behöver handling och konkreta erfarenheter behöver den abstraktion som tänkandet

kan ge.

I kapitel 3 och 8 – Platserna I och Platserna II – har jag fotograferat platser (eller icke-platser) som de tiggande inrättat på gatan. Tillsammans förmedlar de bilder av en avgrund mellan representation och närvaro.

I kapitel 4 undersöks gester tillsammans med olika människor och i olika städer; deras bilder förkroppsligas och blir performativa i fotodemonstrationen *Kropp på gata*. Deltagarnas individuella erfarenheter – bilder som de har – av situationen givande i relation till tiggande är utgångspunkt. Vi utforskar gränserna mellan det personliga och socialt upplevda och samtidigt vilken kapacitet (inflytande) dessa bilder kan ha som kroppslig rörelse i gaturummets rörelsemönster. När Barbara Bolt påstår att ”The performative act doesn’t describe something but rather it does something in the world”¹⁴⁾ menar hon att en performativ akt handlar om kraft och effekt som kan påverka både deltagare och betraktare.¹⁵⁾ I stadsrummet, inför förbipasserande betraktare, improviseras stilla och relaterande akter, nya bilder genereras – fotografier som ramar in rörelsen i den urbana miljö i vilken de utförs förmedlas vidare som en fotodemonstration på sociala media och i utställningar för betraktaren. Detta förfarande skulle också kunna ses som omvänd street-photography.¹⁶⁾ Gestaltningen är hela detta förlopp.¹⁷⁾

Då mina studier till stor del varit tydligt situerade i tid och rum, och utvecklats i relation till den offentliga debatten, har också mina undersökningar behövt en offentlig plats. Under projektets gång har jag drivit en projektblogg – tiggerisomyrke.se – som har medfört att jag under denna tid blivit kontaktad av och deltagit i radio, dagstidningar och tidskrifter. För varje utställning har en paneldebatt med en lokal politiker och företrädare för en lokal hjälporganisation hållits. På så sätt har jag låtit min undersökning influeras av och i min tur även influerat diskussionen om tiggeri och giveri i Sverige. Detta diskuteras närmare i kapitel 5. Men avhandlingen handlar inte om att förklara ett skeende, utan jag vill med detta nu bara poängtera att arbetet bedrivits under en viss tid och med ett visst ramseende. Judith Butlers diskussioner om *framing* har varit viktiga för att i viss mån försöka få syn på denna ram. Sara Ahmed är en av de som undersöker emotioners betydelse i utrymmet mellan människor och hennes texter har varit betydelsefulla för att närmare förstå det drama som triggas mellan de tiggande och givande på gatan, den allmänna debatten samt politikernas reaktioner av fenomenet. Hon diskuterar också metoder för att uppfatta ett mellanmänniskt utrymme, särskilt i situationer där det råder en påtaglig ojämlikhet eller hierarki.

I kapitel 6, undersöks gränsdragningar som är kännbara på olika sätt; sociala kontaktytor är sinnliga och det är där det politiska grundas: i affekter och reaktioner hos människor. Och om en fysisk mur manifesteras som förlorandets estetik – och erfars som en avgrund – var finns då kunskapen att inhämta? Hur kan en tänka kring, förbi, över, under muren om vad lärande är?

Genomgående använder jag filosofen Marcia Sá Cavalcante Schuback tankegång: ”För att utveckla en framträdandets fenomenologi blir det nödvändigt att utforska vad ett synliggörande innebär, och därmed att kritiskt ifrågasätta skillnaden mellan ord och bild såsom en skillnad mellan ett föreställande vetande genom begrepp och ett framställande vetande genom bild.”¹⁸⁾ Men jag kommer inte att försöka redogöra för skillnaden mellan bildliga föreställningar och begreppsligt vetande. Denna relation har en problematisk historia som går utanför mitt verksamhetsfält.¹⁹⁾ Jag är heller inte trofast denna tankegång. Ibland hämtar jag också inspiration i en liknande metod som musikern Eva Dahlgrens: ”Jag har alltid skrivit låtar i bilder.”²⁰⁾ Hon menar att hon skriver texter i bilder, och hon fortsätter: ”Jag hade en bild i huvudet av något som var rakt och krispigt, rätt kalla färger och så där.” Det blir texter, till musik, som hon sedan sjunger vid sina framträdanden.

Tiggandets kör och Givandets kör utgör kapitel 7.1 och 7.2. I *Tiggandets kör* deltar människor som tigger på gatorna och i *Givandets kör* deltar människor som ger till tiggande på gatorna. Installationen med de filmade körernas improviserade sång visas för betraktare som står mittemellan projektionerna av körerna – så som de filmades. Det är ett konstnärligt arbete vars framställning kan beskrivas med Claire Bishops ord: ”A third strand of delegated performance comprises situations constructed for video and film. [...] Recorded images are crucial here since this type frequently captures situations that are too difficult or sensitive to be repeated.”²¹⁾ Under tre dagar gick de 24 kördeltagarna igenom en speciell form av körträning för att improvisera sång utan ord och musik. Med Bishops ord är det ”[...] works where the artist devises the entire situation being filmed, and where the participants are asked to perform themselves.”²²⁾

Kapitel 7.1 handlar om förberedelser, arbetsprocess, bildbearbetning och en första presentation i en containerinstallation utomhus. De bilder som förhandlats, erfarits och omförhandlats i ett slutet rum under tre dagar, ansåg jag angeläget att förmedla och därför gjordes en bakom-film: *Om produktionen av Tiggandets kör och Givandets Kör*.²³⁾ Denna visas i anslutning till installationen. Jag visar den också då jag pratar i undervisnings-, liksom sociala och politiska sammanhang.²⁴⁾ Med den kan jag redovisa vårt unika samarbete och experimentella metod och den har hittills visats i fem separatutställningar i Sverige, under en tid då diskussionerna om tiggande och givande varit intensiva.

I kapitel 7.2 diskuterar jag med Butler och Lévinas om symmetri och asymmetri i *Tiggandets kör och Givandets kör*.

Betraktaren (och läsaren) av denna avhandling går miste om effekten av den sinnliga upplevelse som det innebär att fysiskt befinna sig mellan de projicerade körerna i skala ett till ett, i installationen.²⁵⁾ I avhandlingen visas istället en split-screen som jag också använder för att projicera på husväggar och lastbilar som en street-screening med ljud, nattetid i gaturummet.

Denna version ger en något annan effekt, vilket jag också skriver om. Och denna version visar jag också då jag föreläser i ovan nämnda sammanhang.

Jag har förhoppningar på betraktaren. Jag vill kunna överlämna de bilder jag och mina deltagare improviserat fram till en betraktare och samtidigt upprätta ett förtroendebaserat förhållande till betraktaren som mottagare.²⁶⁾

I samtliga mina gestaltningar har sammanlagt ett par hundra tiggande och givande människor deltagit, ett av nyckelbegreppen i detta sammanhang är *co-presence* (sam-närvaro). Det har jag lånat från kulturgeografen Sara Westin som använder det i sin doktorsavhandling för att diskutera människors rörelser i det urbana rummet. Hon hävdar vikten av att stadsplanering tar hänsyn till hur urbana platser befolkas, att rörelser av människor definierar platsen. Detta tankegods har kompletterat de övriga nämnda och varit betydelsefullt då jag arbetat med Platserna I, Platserna II och framför allt med Platserna III där avhandlingen landar. Det är en plats i förändring där vissa människor är med i samhällsbygget och andra inte släpps in av olika orsaker men fortsätter leva strax utanför. Här dyker också avhandlingen ner i och synliggör ett självorganiserat kluster av konstnärer vars verksamhet verkar göra motstånd mot det reproduktiva kapitalet genom ett givande som inte verkar vilja ha något tillbaka, inte sparar något, bara ger. Och det är ett annat slags givande än hjälpanDET. Avhandlingen avslutas genom att öppna en undersökning på *En plats i Europa* där forskningsfrågorna kan sättas i spel på nya sätt.

Fotograferad på Moderna Museet, Stockholm, 2011. Citatet på bilden är av Aimé Césaire.²⁷⁾

1.3 Benämningar, bilder

Titeln på avhandlingen är *Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?* Jag har använt den för att kritiskt granska och utmana ett språkligt sammanhang, såväl som faktiska fenomen. Titeln har fungerat som en igångsättare för diskussioner och som en slags språklig motor. Frågan om hur en kan bli framgångsrik kan ställas av en person i nödsituation som tigger. Eller den kan ställas av en person som förväntas vara eller är en potentiell givare till den tiggande – hur kan framgång nås? Mellan frågeställarna öppnas ett gap, språket brister. Kan något nytt därmed framträda? Är det möjligt att på så sätt söka sig utanför kunskapsramen, utanför den maktordning som också håller fakta under kontroll? Kanske, det är i alla fall på så sätt jag försöker hitta in i de frågor som parallellt diskuteras i medierna och på olika politiska nivåer. Det är min intention att visa hur bristningar, gap, glipor, tomrum, utrymmen där språket tappar kontakten med mening och innehåll, också kan förmedlas, visualiseras, förkroppsligas och gestaltas. Konsten är ett sätt att göra detta på.

Då jag inledde mitt projekt 2011, var ”tiggare” den samlande beteckning som användes i medierna för de människor som tigger på gatorna. Jag valde inledningsvis att omfamna denna definitionsproblematik och betrakta tiggare som ett *öppet begrepp*.²⁸⁾ Att slå fast en definition skulle riskera att främmandegöra istället för att problematisera en effekt av fattigdom eller annorlundahet som uppstått ur social ojämlikhet. Jag resonerade som så att om definitionen på tiggare respektive tiggeri hålls öppen så betyder det att det inte finns någon särskild grupp människor att avgränsa och benämna, med förhoppningen om en nödvändig diskussion kring vad tiggeri är.²⁹⁾

”Framgångsrik” är ett ord som är medialt gångbart, viljan att bli framgångsrik skulle kunna gälla alla yrkesområden, men när jag ställer frågan i relation till en som nödgas tigga tycks språket krackelera. En handikappad man i Bukarest som uppenbarligen (tiggeri är förbjudet i Rumänien) tillåts tigga eftersom han sitter mittemot polisens högkvarter då vi intervjuar honom säger till mig: ”If you can accept that you can’t get more than minimum survival, then it’s successful. It depends what limits you have. For me, if I can survive, then it’s successful.”³⁰⁾ De som tigger är lägst i den sociala hierarkin, de är de fattigaste, dessutom har många varken födelseattester eller pass och ingår sålunda inte ens i någon formell gemenskap. Bilden av framgång – en framtida förbättrad situation – är förmedlad av det system som råder skapat den fria rörligheten. Genom att behålla denna fråga kring framgång kan jag i avhandlingen förhoppningsvis också visa språkbrukets förändring under de här fem åren som mina studier pågått.

Under åren har en rad benämningar på tiggande människor i Sverige använts i medierna: *tiggarna, människorna/personerna som tigger, EU-migranterna, romerna som tigger, romerna från Rumänien, de romska EU-migranterna, EU-mobila, de utsatta EES-medborgarna, EU-medborgarna som har det sämst ställt och som därför tigger.*³¹⁾

När termer som *EU-migranter* eller *fattiga EU-migranter* används kopplas tiggandet samman med migration och migranter. ”Att skildra någon som EU-medborgare istället för migrant eller arbetskraftsinvandrare signalerar att vederbörande har rättigheter som staten är bunden att respektera medan migranter har de rättigheter som staten väljer att tilldela dem”, skriver statsvetaren Meriam Chatty. Hon menar att termen ”migrant” inte är neutral utan är normativt laddad med ett säkerhetsrelaterat innehåll: ”Medan medborgaren är den som ska skyddas, är migranten den som utgör ett potentiellt hot.”³²⁾

Författarna till ”EU-migrantdebatten som ideologi” skriver att de använder termen *EU-migrant* ”för att beskriva de grupper av utsatta EU-medborgare som försörjer sig och sina familjer genom tiggeri i Sverige”, men de förklarar samtidigt att de gör det i brist på bättre vedertagna alternativ och för att de diskuterar just själva debattens utformning.”³³⁾ Benämningar skapar eller förstärker underliggande värderingar. Genom att använda givna benämningar inbegriper jag mig själv mer aktivt i den hegemoniska struktur jag också redan omedvetet är inbegripen i. På så sätt blir det också tydligare hur hegemonins språk talar genom mig. Att till exempel använda ”romerna som tigger” kan isolera de som tigger till en etnisk grupp och innebära konsekvenser som får motsatt effekt än avsändaren avser. *EU-mobila* är en annan av de termer som började användas 2013 av kritiker till migrant-benämningarna. Ytterligare en benämning är *gäst-tiggande* (i likhet med gäst-arbetande) som används eftersom mer än 90 procent bara är här i kortare perioder av

nästan uteslutande ekonomiska skäl. Leif Eriksson, forskare i globala studier skriver: ”Handlar det om medborgarskapet, dvs. om statusen som svensk medborgare, eller mer om ’citizenry’, dvs. att på något sätt aktivt delta i samhällslivet. Vad innebär det i praktiken att även fattiga, utsatta EU-migranter är EU-medborgare? [...] I praktiken blir dessa och andra kategoriseringar avgörande för vilka rättigheter man tillerkänns.”³⁴⁾

Det är rimligtvis den politiska situation som avkräver att tiggande och givande sker på gatorna som bör diskuteras, men frågan som står öppen är samtidigt: var börjar och slutar det politiska? När författarna till ”EU-migrantdebatten som ideologi” inleder sitt resonemang med ”Samhällen är inte bara en ansamling kroppar sammanlänkade i ömsesidiga beroenden utan också kulturella gemenskaper”³⁵⁾, låter de oss förstå både vilken utgångspunkt den måste ha och hur komplex den politiska situationen är.

Allteftersom jag, sedan 2011, pratat med både de som ger pengar och de som ber om pengar på gatorna, desto mer framstår ett vitt spektrum av olika livssituationer. Det är många olika människor som tigger. De som tigger är fattiga. Många olika människor är fattiga. De är inte bara från övriga EU, det finns också människor från utom-europeiska länder som kommer till Sverige och tigger.

Om det är handlingen *att tigga* som kännetecknar ”tiggare” så kommer nästa fråga: vad är skillnaden mellan att tigga och att be om hjälp?³⁶⁾ Och om tiggandet är en handling från nöd sker då den relaterande handlingen – givandet – från nåd? Jag menar att tiggandet inte kan diskuteras utan givandet – bilderna som sätts i spel i och med dessa handlingar, är bilder som genereras inom samma ramverk och är beroende av varandra. Jag har därför ramat in tiggande och givande som handlingar, sett på dessa som aktiviteter i ett system och vad dessa aktiviteter genererar för bilder, även om det naturligtvis spelar roll vilka som utför dessa handlingar.³⁷⁾ Alla försöker på något sätt skapa en strategi, ett sätt att hantera tillvaron. Människor nätverkar och organiserar sig, det är ett sätt att klara av att leva tillsammans. Det är ett sätt att svara på ett samhällssystem. ”Tiggandet” kan ses som ett sådant svar. Det självorganiserade civilsamhället – den mobilisering som skett som svar på de tiggandes situation ”givandet” är ett gensvar. Båda handlingar synliggör handlingskraft och brister i ett system. Därför använder jag huvudsakligen benämningar som syftar på själva akterna – utom i några fall då någon annan term är relevant för sammanhanget – ”tiggande” i relation till ”givande”.

1.4 Forskningsfrågor

Hur kan den nya situationen för tiggeriet och giveriet synliggöras? Att antalet artiklar om ”tiggare” har sjuttonfaldigats under de dryga fem år jag arbetat med detta, vittnar inte bara om att antalet tiggande har ökat – från ett tusental personer 2011 till cirka femtusen 2015 – utan även om ett formuleringsbehov hos allmänheten. Det syns och känns att det sociala klimatet förändras.³⁸⁾ De tiggandes synlighet har angetts vara en av orsakerna till att deras närvaro diskuterats så mycket och till det drama det orsakar, men deras synlighet synliggör också mig – som jag beskriver ovan i ”Det första mötet”: *handlingen visar mig för mig själv och för omgivningen* – bådas handlingar går utanför det sociala kontraktet. Ur handlingar skapas bilder och bilder skapar också handlingar. Det som har hänt och händer mellan två människor på gatan – den tiggande och den givande – trasar sönder en samhällsbild, i vilket fall hos de givande. Hur är bilder – och kroppslig handling – i sin tur kopplade till samhällsbild och samhällskropp?

Oavsett om givande och tiggande interagerar med varandra, om de har kontakt eller ingen kontakt alls, verkar de flesta ha berättelser och bilder om varandra om hur den andre är. Min undran och min undersökning grundas i mitt eget första möte då jag hade insett att jag inte ens bemödade mig om att se – kunde jag se mer med andra, var min döda blick en effekt av ett kollektivt inflytande – hur ser ”vi” ser på tiggande som verksamhet, på tiggaren och vilka är ”vi”? Mina inledande forskningsfrågor blev: *inför vilka bilder sker givandet?* Och jag började med att fråga givande personer. Och parallellt ställde jag frågan: *inför vilka bilder sker tiggandet?* Jag frågade då tiggande personer. Dels ville jag veta vilka *givna bilder* som cirkulerade, dels försöka förstå något om vilka motiv, idéer, affekter, känslor, tankar och värderingar som skapade dessa bilder. Det blev två filmer som presenteras som en installation där betraktaren (den potentiella givaren) sitter mittemellan, i det utrymme eller spelrum där

följdfrågan blir: *vilka bilder är i spel mellan de givande och de tiggande?* Mina första två forskningsfrågor framställs i gestaltningen till betraktaren, och returneras till mig – till forskaren – som kan reflektera, analysera och ställa nästa fråga. Nästa frågor handlar om att *via olika praktiker – gestaltningar – pröva hur dessa ”bilder” – kollektiva såväl som individuella, visuella såväl som lingvistiska – sätts i spel i samhället*. Ett sådant synliggörande av bilder är en performativ akt.

Som givande har jag språkföreträdare. Makt handlar om ett möte mellan olika krafter och bygger på ett samspel, och även om tiggande och givande förutsätter varandra och även om det sker en förhandling om vad som ges i transaktionen; hur gåvan ges och tas emot, är det inget ”fritt utbyte” eller ”möte” som inte är djupt präglad av klass, kön, kultur och andra maktordningar. Vad står i den tiggandes makt? Vad står i min makt? Det är frågor som handlar om vilja, ansvar, handling, men också om oförmåga, maktlöshet och begränsning.³⁹⁾

Som nästa steg ville jag undersöka hur premisserna ser ut för givare att skapa *handlingsutrymme* och det gör jag i gestaltningen *Kropp på gata*. I den involverar jag inte de tiggande. Det är en undersökning tillsammans med andra givare om hur situationen tar gestalt i olika sociala kroppar. Med andra ord: hur kan ens subjektiva bilder av en situation med en tiggande manifesteras i kroppen och i gaturummet? Och hur kan dessa bilder ”ta gestalt socialt” på gator och torg? Gestaltningen *Kropp på gata* har hittills improviserats i åtta olika städer. Det är en fotodemonstration för att generera nya bilder.

Jag har följt fenomenologen Sara Ahmeds teorier om den andra. Hon beskriver hur emotioner skapas mellan, binder och håller ihop kroppar. Hon får mig att se att detta dynamiska utrymme är ett handlingsutrymme. Min nästa fråga är: *hur kan detta handlingsutrymme – som finns mellan den tiggande och givande gestaltas?* Och den gestaltas i det dialogiska körverket med 24 deltagare. Om en ömsesidig handling iscensätts – något som ingen av de tiggande eller givande gjort förut på detta sätt – kan då nya bilder förmedlas mellan de deltagande? Till betraktaren som återigen får beträda ”mellanrummet” – rummet mellan körerna?

1.5 Metodiskt förhållningssätt och intention

1.

Mitt forskningsprojekt är – förutom det specifika ämnesstudiet – min konstnärliga metod och praktik. Som Mara Lee uttrycker det i sin avhandling i litterär gestaltning: ”Inom konstnärlig forskning finns hittills ganska få metoder som kan anses vara generellt giltiga och delbara. Det är svårt att finna en uppsättning metodologiska regler som kan tillämpas av många.

Våra metoder är oftast härledda ur och förankrade i vår konstnärliga praktik, och därmed blir formelementet en del av metoden.”⁴⁰⁾ Jag har arbetat med en metodisk intention.

Genom hela detta projekt aktiverar jag mina forskningsfrågor med andra människor. Många gånger refereras till ”tiggaren” som om denna vore bärare av ”problemet” och därmed också förutsätter en personifierad eller kollektiv lösning, vilket även författarna till artikeln ”EU-migrantdebatten som ideologi” är kritiska mot: ”I stället framträder den tiggande som EU-migranten ’som en gestalt som förkroppsligar ett liv bortom de skötsamma arbetarnas disciplinerade kroppar’. Denna gestalt är extra skrämmande i rättsstatens ögon eftersom den inte kan isoleras till den etniska gruppen romer.”⁴¹⁾ Författarna menar att de bilder som de tiggande tillskrivs är effekter av en rådande ekonomisk struktur vilken måste problematiseras, och de framhäver vikten av att omförhandla och ”skapa förutsättningar för EU-migranter att utvecklas till politiska subjekt som majoritetssamhället inte bara talar *om* och forslar undan, utan till sist också talar *med*.”⁴²⁾ Så, hur gör en då i praktiken för att tala *med*? Med utgångspunkt i det första mötet ovan är detta vad avhandlingen i sin helhet handlar om, och det är också det som undersöks genom forskningsfrågorna. Min erfarenhet som dokumentärfilmare, aktionsforskare och annan fältforskning har genom åren väglett mig i hur talande och lyssnande *med* kan gå till i konkreta situationer. De gestaltningar som denna text berättar om och som visas på denna sajt syftar att genomlysas denna praktik vidare inom forskningsområdet fri konst.

När den konstnärliga gestaltningen görs tillsammans med andra människor är varje situation med en annan människa speciell och kräver sina förhandlingar om *bilden*; om det

etiska i den estetiska framställning som ska göras. Att *vilja* tala med betyder inte att det är görbart, det misslyckas många gånger på grund av att de frågor som ställs inte är formulerade i relation till den som förväntas svara, inte uppfattas eller förstås, eller inte är relevanta för den som tilltalas. Det krävs *utrymme* för båda parter och förhandlingsprocessen kan inte vara alltför styrd, men måste likväl ha en viss riktning. Att tala med är en ömsesidig process. Därför anser jag det nödvändigt att gå in i detta projekt med en metodisk intention och utveckla metoden *tillsammans med*. För att använda konsthistorikern Claire Bishops beskrivning så är jag "less interested in a relational aesthetic than in the creative rewards of participation as a politicised working process."⁴³⁾ Det medför också att undersöka det estetiska. Jag utgår inte heller i det sammanhanget från en specifik bildframställningsmetod, utan från att synliggöra och gestalta forskningsfrågorna.

I mitt arbete använder jag mig av konkreta situationer samt erfarenheter från möten som i nästa led blir till verktyg för att skapa en gestaltning. "Det praktiska vetandet, *phronēsis*, är ett annat slags vetande. Det betyder till att börja med: att det är riktat mot den konkreta situationen. Det måste alltså gripa 'omständigheterna' i deras oändliga variation."⁴⁴⁾ Så skriver den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer.⁴⁵⁾ Med *fronesis* menas här kunskap där individuella fall – situationer – bedöms med hänsyn till en kontext. En rad etiska och kunskapsteoretiska problem sammanfaller i fältstudier av "främlingar", människor från andra kulturella sammanhang eller maktpositioner.⁴⁶⁾ Och mot bakgrund av detta skulle ytterligare en fråga kunna formuleras: *Hur kan bilderna av de som tigger och de som ger problematiseras för att nya bilder ska kunna genereras – på ett sådant sätt att bildmakare eller förmedlare också ställs inför sig själva, sin kunskap, sin delaktighet?* Med denna fråga ställs en också inför den ram inom vilken den kunskapande handlingen sker. Min metodiska intention innehåller element av avlärn timer, såväl som genererande av nya bilder. Det enskilda mötet är visserligen unikt, särskilt, men kan samtidigt ses som ett mönsterfall. Mina egna tillkortakommanden utgör därför också ett viktigt ett erfarenhetsunderlag. Den konstnärliga praktiken innebär således ett ständigt destruktionsarbete, dels för att destruktion av *givna bilder* (rådande normativa bilder) hänger samman med möjligheten att skapa nya, dels för att intentionen är att försöka gå utanför en given inramning. Min intention är också att med gestaltningar, i praktik och i teori, skapa kontaktytor med andra fält. Ett projekt som detta är inte möjligt utan att granska den egna maktstrukturen, den jag själv ingår i. Detta är kanske det svåraste av allt. Även med de bästa intentioner kan en presentation inte komma undan att också bli en representation av de deltagande som "tiggande och givande" men jag har i processen såväl som i olika presentationsformer velat öppna utrymmen för deltagare och betraktare att reflektera och delta. I det praktiska förfarandet försöker jag dessutom urskilja mina subjektiva intentioner

med att undersöka och gestalta.

2.

Varje gestaltningsform har sin egen process, metod och modell, följande är en ram för olika gestaltningsprocesser och den har fyra hörn.

1. *Ett sätt att förstöra*⁴⁷⁾ – den egna bilden av bilden; alltså den föreställda bilden (synsätt som del av en rådande normativ bild, en kulturens bild). Det handlar om att självreflektera och avslöja hur en själv är bärare av dominerande normer och bearbeta dessa bilder. Att måla upp (eller i annat utförande: text, foto, performance); ett självporträtt – en självbild som ett synliggörande av mig som är den som ser och avbildar för att deklarerar en viss position.⁴⁸⁾ Förstörelsen sker under den tid förståelsen tar och kan innebära en personlig uppgörelse med ett förflutet, att se gamla insikter utifrån i nytt ljus.⁴⁹⁾
2. *En vilja att se* – nå, lyssna med alla sinnen, reflektera, översätta. Att upprätta möten och finna ut vad som öppnar. Att söka kontakt – en ömsesidig vilja att se och bli sedd. Strävan efter horisontalitet, i processen att tala *med* sker avobjektivering. Reflektera över avståndsetik och närhetsetik. Zooma ut och se större sammanhang, maktstrukturer, ramseende – *framing*.⁵⁰⁾
3. *En rörelse inåt och utåt* – på något sätt relaterar bilder till varandra, helt ny kan bilden inte bli eftersom jag aldrig helt kan lämna eller stå utanför ramen. Men bilderna kan utmanas för att processa dem: *to unframe the framed*. Det innebär delvis också ett misslyckande att se, förstå och förändra. I kontakten som söks med de deltagande finns frågorna: hur (etik) och för vad (estetik)? Genom att föreslå betydelse, omvärdering, av/omtolkning kan blindhet för ramen engagera lyssnande.
4. *Ett försök att förändra* – att urskilja och upprätta handlingsutrymme. Hur relaterar egna gester till samhällskroppens gester? Vilka frågor vill jag ställa, och lyckas gestaltningen ställa dessa och öppna dem för konstnären och betraktaren? *To frame the unframed space*, skulle kunna vara konstnärens roll. *To unframe the framed*, och sedan aktivera rummet, skulle kunna vara åskådarens.

Kapitel 1: Inledning

Noter

1. Kultur- och samhällsteoretikern Sarah Ahmed beskriver hur skam kan erfaras på olika sätt "Shame can also be experienced as the affective cost of not following the scripts of normative existence." Sara Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*, second edition, Edinburgh University Press, 2004, s 107.
2. Filosofen Luce Irigaray beskriver nödvändigheten av lufttrum i mötet såhär: "Air that which brings us together and separates us. Which unites us and leaves a space for us between us. In which we love each other but which also belongs to the earth. Which at times we share in a few inspired words. Air, which gives us forms from within and from without and in which I can give you forms if the words I address to you are truly destined for you and are still the oeuvre of my flesh." Luce Irigaray, *I love to You*, övers Alison Martin, Routledge, 1995, s 148.
3. Denna redogörelse för filosofen Jakob Meloes teori är hämtad från en föreläsning av professor Ingela Josefsson för en forskarutbildningskurs i Kunskapsfilosofi vid STDH, Stockholms universitet, 21/9 2011–6/2 2012.
4. Ingela Josefsson, doktor i nordiska språk, var rektor för Södertörns högskola fram till juni 2010 och är professor i arbetslivskunskap vid Centrum för praktisk kunskap, forskningscentrum vid Södertörns högskola. Hon hävdar bland annat betydelsen av tyst eller praktisk kunskap (tacit knowledge respektive practical knowledge) och säger i en intervju att hon märkte "att det uppstått en klyfta mellan det man kan kalla akademisk praxis och praktikens praxis." Practice based knowledge är en term utvecklad

inom den anglosaxiska världen för praxis baserad forskning (bla inom konst), men Ingela Josefsson m fl valde begreppet praktisk kunskap (istället för tyst kunskap som man använde i början), de översätter det själva som ”practical knowledge” (t ex vid Södertörn, Bodö). Det syftar till yrkes eller professionskunskap. Det är olika diskurser även om man kan tycka att termerna kunde vara liktydiga. www.fbf.fi/ikaros/arkiv/2010-3/310_prest2.pdf. [09-05-2016]. Under detta doktorandseminarium hänvisar hon vidare till den norske filosofen Hans Skjervheim som skriver att: ”Engagemang är en grundstruktur i den mänskliga tillvaron, det hör till det Heidegger kallar Geworfenheit (kastad-het). Vad vi kan välja, är vad vi vill engagera oss i, eller vi kan låta andra välja åt oss.” Hans Skervheim, *Delta-gare och åskådare*, Prisma/Verdandi, 1971, s 21.

5. I en vandrande separatutställning visas samtliga verk tillsammans: i Skövde Konsthall, Varbergs Konsthall och Skellefteå Konsthall, 2015–2017. En rad utställningar och street-screenings har dessutom gjorts med enskilda gestaltningar. I samband med disputationen finns det möjlighet att se verken på Skellefteå Konsthall, från den 30 oktober, 2016, som alltså utgör ett av flera visningsfönster för avhandlingsmaterialet.
6. Samtliga kan rymmas under paraply-beteckningen Deltagande konst. De är: en dokumentär-deltagande-film (*participatory-performative-film*) ”Enjoy Poverty” av Renzo Martens, en deltagande- performativ-filminstallation (*documentary-participatory-film-installation*) ”Kropp – Erfarenhet – Kunskap” av Ioana Cojocariu, ett performance i offentligt rum (*public space-performance*) ”Persondesign” av konstnärduon Bogdan Szyber & Carina Reich, en deltagande-installation i offentligt rum (*participatory-public-installation*) ”Lights in the city” av Alfredo Jaar, samt ett platsspecifikt måleri- och uthuggning-aktion (*site-specific-action painting and cutting*) av AKAY & KlisterPeter. Med dessa benämningar vill jag visa hur samtidskonsten använder och sammanställer olika praktiker och metoder.
7. Performance är en konstform som kan ingå i konstarbeten i olika variationer. Stimulerad av mina kolleger undersöker jag möjligheter i praktiken, och har så gjort sedan tidigt nittital. Min bakgrund är måleri under åttiotalet. Jag var aktiv i nittialets videokonst och den tradition som gjort performance framför kameran i ett slutet rum, själv eller med någon deltagare, vilket sedan visats i en konstinstallation. Min praktik övergick till deltagande performativt gestaltande och action-dokumentär (www.ceciliaparsberg.com). Sedan millennieskiftet har jag arbetat med deltagande i olika former, några av dessa kan benämnas som en variant av *Delegated performances* som är en benämning som Claire Bishop använder. Men dessa skiljer sig också från varandra, se fortsatt diskussion i texten. I detta avhandlingsarbete finns gestaltningarna *Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?*, [kapitel 2](#), *Kropp på gata*, [kapitel 4](#), och *Tiggandets kör och Givandets kör*, [kapitel 7](#), där performance utgör en grund i arbetet. I dessa deltagande performance är jag uppdragsgivare, betalar samtliga deltagare och samtliga är införstådda i att det ska bli en film för en konstinstallation. Beskrivningar av konstnärliga rörelser och -ismer görs för att vi ska mena samma sak då vi talar men det är inte min sak i denna avhandling att analysera dessa. Liksom begreppet ”konst” använder jag performance som ett öppet begrepp.

— Betydelsen av performance i relation till *performativ akt* analyseras bland andra av konstnären och

konstteoretikern Barbara Bolt – som refererar till språkfilosofen John Langshaw Austin, Judith Butler, Jacques Derrida m fl. ”Artistic Research: A performative paradigm?”, Barbara Bolt, PARSE #3, 2016. En äldre och kortare version finns på nätet ”A Performative Paradigm for the Creative Arts?” www.herts.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0015/12417/WPIAAD_vol5_bolt.pdf. [09-05-2016].

8. ☞ Peggy Phelan, ”Performancekonstens ontologi: representation utan reproduktion”, skriftserien KAIROS #13, översättning Sven-Olov Wallenstein, Koreografier, Raster förlag, 2008, s 212.
9. ☞ Phelan, s 211. Phelan ställer det konstativa (självrefererande talakter – konstateranden) i motsats till det metonymiska: ”Metonymin är additiv och associativ; den arbetar på att säkra en horisontal axel av kontakt och förskjutning.” Phelan, s 215. Hon menar också att det performativa visar oberoende av en yttre referens i nu-handling.
10. ☞ ”På samma sätt som hennes kropp inte blir sedd ’som den egentligen är’ misslyckas tecknet med att reproducera referensen.” Phelan, s 216.
11. ☞ I ett annat exempel diskuterar Phelan Sophie Calles arbeten, en konstnär som arbetar med berättelser och som ”rör sig alltmer mot performance”, här om ett verk i Isabella Gardner Stewart Museum i Boston: ”Beskrivningarna ersätter, de är supplement för (adderar något till, fördröjer och tar plats istället för) de stulna målningarna, [...] interaktionen mellan konstföremål och betraktare är väsentligen performativ, och därför gör motstånd mot de anspråk på giltighet och korrekthet som är typiska för diskursen om reproduktion. [...] Beskrivningen själv reproducerar inte objektet, snarare hjälper den oss att åter iscensätta [...]” Phelan, s 210. I min tolkning talar Phelan om hur frånvaron av objekt tillsammans med berättelserna av de försvunna objekten skapar bilder hos betraktaren, det sker en performativ akt mellan konstföremål och betraktare som genererar nya bilder.
12. ☞ Från mitten av nittioalet dök det upp en särskild sorts performance som konsthistorikern Claire Bishop beskriver: ”Although this trend takes a number of forms, [...] all of this work [...] maintains a comfortable relationship to the gallery, taking it either as the frame for a performance or as a space of exhibition for the photographic and video artefact that results from this. I will refer to this tendency as ‘delegated performance’: the act of hiring non-professionals or specialists in other fields to undertake the job of being present and performing at a particular time and a particular place on behalf of the artist, and following his/her instructions.” Bishop, *Artificial hells; participatory art and the politics of spectatorship*, Verso, 2012, s 222. Ett exempel är Santiago Sierras verk där han anställer arbetare att utföra enkla uppgifter i utställningsrummet under utställningstiden, som att hålla uppe en vägg som håller på att falla eller en del av en väggkonstruktion. Hans performance alluderar på det socioekonomiska systemet. ”Although the artist delegates power to the performer (entrusting them with agency while also affirming hierarchy), delegation is not just a oneway, downward gesture. In turn, the performers also delegate something to the artist: a guarantee of authenticity, through their proximity to everyday social reality, conventionally denied to the artist who deals merely in representations.”, Bishop, s 237. Bishop tar upp en rad varianter på Delegated performance och diskuterar dessa i kapitel 8.

De nämnda verken av Ioana Cojocariu och av Szyber&Reich kan benämnas ‘delegated performance’ enligt Bishops beskrivning, liksom även mina verk *Inför vilka bilder sker givandet? &*

Inför vilka bilder sker tiggandet? samt Tiggandets kör och Givandets kör.

På vilket sätt nittiotalets performance skiljer sig från 60- och 70-talens är också intressant i sammanhanget, och som Claire Bishop beskriver det: "Artists in the 1970s used their own bodies as the medium and material of the work, often with a corresponding emphasis on physical and psychological transgression. Today's delegated performance still places a high value upon immediacy, but if it has any transgressive character, this tends to derive from the perception that artists are exhibiting and exploiting other subjects.", s 223. De exempel på gestaltningar som tas upp i avhandlingen rör sig också inom och vill diskutera denna typ av etiska och estetiska gränsdragningar.

13. ☞ Relational Art är en tendens i samtidskonsten som konstkritikern och curatören Nicolas Bourriaud lyft fram med sin bok *Relational Aesthetics*, Les Presse Du Reel, 1998, och som har haft inflytande på min konstnärliga praktik. Men med mitt engagemang i sociala och samhällspolitiska frågor ligger min praktik närmare det som Boris Groys beskriver: "The phenomenon of art activism is central to our time because it is a new phenomenon – quite different from the phenomenon of critical art that became familiar to us during recent decades. Art activists do not want to merely criticize the art system or the general political and social conditions under which this system functions. Rather, they want to change these conditions by means of art – not so much inside the art system but outside it, in reality itself." Boris Groys, "On art activism", *E-flux journal* #56, 2014, s 1. www.e-flux.com/journal/on-art-activism. [30-04-2016].
14. ☞ Barbara Bolt, "A Performative Paradigm for the Creative Arts?" www.herts.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0015/12417/WPIAAD_vol5_bolt.pdf. S 9. [12-07-2016].
15. ☞ "The essay argues that the performative needs to be understood in terms of the performative *force* of art, that is, its capacity to effect "movement" in thought, word and deed in the individual and social sensorium." Barbara Bolt, "Artistic Research: A performative paradigm?", *PARSE* #3, University of Gothenburg, 2016, s 134. www.parsejournal.com. [12-07-2016].
16. ☞ "The street photographer can be seen as an extension of the flâneur an observer of the streets (who was often a writer or artist). Susan Sontag, *On photography*, Penguin, 2008, s 55.
Street photography is "conducted for art or enquiry that features unmediated chance encounters and random incidents within public places. [...] Street photography can focus on people and their behavior in public." https://en.wikipedia.org/wiki/Street_photography. [14-05-2016].
17. ☞ En workshop har arrangerats för varje utställning med deltagare från den staden, de foton som genererats sätts upp i utställningsrummet tillsammans med de övriga i serien Kropp på gata.
18. ☞ Marcia Sá Cavalcante Schuback, *Att tänka i skisser*, Glänta, 2011, s 12.
19. ☞ Marcia Sá Cavalcante Schuback redogör för denna relation i sin bok *Att tänka i skisser*. Hon skriver: "Den långa filosofiska dispyten mellan logos och mytos, förnuft och myt, är främst en strid mellan begrepp och bild, mellan abstraktion och fiktion och således mellan två sorters distansering i förhållande till det verkliga." Marcia Sá Cavalcante Schuback, *Att tänka i skisser*, Glänta, 2011, s 7.
20. ☞ www.dn.se/arkiv/dn-kultur/jag-vill-oversatta-det-fantastiska-ljuset-till-musik. [26-04-2016].

21. ☝ [...] key examples might include Gillian Wearing, Artur Żmijewski and Phil Collins.” Bishop, s 226.
22. ☝ ”What I am calling delegated performance in all its contemporary iterations (from live installation to constructed situations) brings clear pressures to bear on the conventions of body art as they have been handed down to us from the 1960s.” Bishop, s 226.
23. ☝ ”On the production of The Chorus of Begging and The Chorus of Giving”.
24. ☝ Jag har talat om hur vi arbetade fram körverket och visat samma splitscreen som visas i avhandlingen som keynote speaker i samband med FEAD:s, utlysning av 50 miljoner som kunde ansökas av civilsamhällets organisationer. ”Det övergripande målet för Fead är att personer som befinner sig i en socialt utsatt position ska få ökad social delaktighet och egenmakt. Mer specifikt handlar det främst om EU- och EES-medborgare som stannar kortare tider i Sverige.” www.esf.se/Documents/Våra%20program/FEAD/Utlysning/Utlysning%20Fead%202015.pdf. [14-05-2016]. Bland andra föreläsnings och skribent-uppdrag blev jag också ombedd att publicera en artikel i Socialmedicinsk tidskrift vilket till större delen handlade om körverkets gestaltningsprocess, Socialmedicinsk tidskrift, *Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri*, årgång 92, häfte 23, 2015. <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/issue/view/105>. [14-05-2016]
25. ☝ ”Contemporary performance art does not necessarily privilege the live moment or the artist’s own body, but instead engages in numerous strategies of mediation that include delegation and repetition; at the same time, it continues to have an investment in immediacy via the presentation of authentic non-professional performers who represent specific social groups.” Bishop, s 226.
26. ☝ Att fotografier och filmer kommer att visas i utställningar och eventuellt i media är samtliga deltagare införstådda med på från början.
27. ☝ Aimé Césaire, 1913–2008, var från Martinique, författare, poet, dramatiker och politiker. Han grundade begreppet Négritude i tidskriften *L’Étudiant noir* 1935 och var aktiv i Négrituderörelsen som var en ideologisk-litterär rörelse som uppstod i Paris. Rörelsen var antikolonial och ville ersätta den vite mannens förakt för svarta med en uppvärdering av svart kultur och en stolthet hos svarta över sitt ursprung och sin hudfärg. Négrituderörelsen var en reaktion mot den franska assimileringspolitik. Det gällde att formulera en egen kultur. Léopold Senghor var rörelsens mest tongivande ideolog under dess första år. Négrituderörelsen lanserades brett för den vita publiken av Jean-Paul Sartre i hans förord till *Anthologie de la nouvelle poésie nègre et malgache de langue française* 1948.
28. ☝ ”Distinktionen mellan öppna och slutna begrepp var viktig i detta sammanhang. Ett slutet begrepp är ett begrepp som kan definieras med hjälp av en traditionell ’om och bara om’-definition, alltså genom att man anger de nödvändiga och tillräckliga villkoren för att något faller in under begreppet. Exempel på sådana begrepp är matematiska begrepp som två, tre, fyra, cirkel, liksidig triangel och så vidare. Ett öppet begrepp är ett begrepp som inte kan bestämmas tillfredsställande på detta vis”. Tore Nordenstam, *Exemplets makt*, Dialoger, 2005, s 31.
29. ☝ För att behärska ”öppna begrepp” bör man känna till serier av mönsterfall menar filosofen Tore Nordenstam: ”De är nödvändiga villkor för möjligheten av förståelse och handling.” Tore Nordenstam, *Exemplets makt*, s 59. Exempel på ett annat öppet begrepp är ”konst” som bara karaktäriseras genom de

skiftande exempel som inryms i det. Styrkan i konsten är att den visar definitionsprocessens svagheter.

Tiggeri är ett öppet begrepp. Kan tiggeri kategoriseras som sysselsättning – vad räknas som tiggeri? Räknas försäljning som tiggeri? Räknas pantåtervinning som tiggeri? Hur många timmar per dag ska man behöva arbeta för att det ska räknas som tiggeri? Räknas gatumusikanter som tiggare? ”Gatumusiklagen säger: Enligt dåvarande Kommunförbundets cirkulär 1995:41 är penninginsamling i samband med framförande av gatumusik inte tillståndspliktig, dels med hänvisning till att den enskildes frihet att framföra ett musikaliskt eller annat konstnärligt verk i sådant fall begränsas, dels med hänvisning till att en musikants insamling i en instrumentlåda eller på ett klädesplagg är en passiv handling. Det förhåller sig annorlunda om musikanten går runt bland publiken och samlar in pengar. Ett sådant tillvägagångssätt betraktas som en penninginsamling som kan omfattas av tillståndskrav genom en lokal ordningsföreskrift (prop. 1992/93:210 s. 141 f). Undantag från tillståndskravet kan göras för till exempel skolklasser som samlar in pengar till hjälporganisationer.” 12-09-2014, Sveriges Kommuner och Landsting, s 9.

www.skl.se/download/18.2371797b14a4dca6483fe13/1418804156789/SKL-juridiska-fragor-om-utsatta-EU-medborgare-2014-12-09.pdf. [26-04-2016].

30. ☞ En intervju som filmades av mig med tolken Laura Chifiriuc i Bukarest augusti 2013.
31. ☞ Den nationella samordnaren Martin Valfridsson har i sin utredning om utsatta EES-medborgare som vistas i Sverige beskrivit ”utsatta” som de som inte har rätt till välfärden i Sverige. Rapporten blev officiell januari 2016. Det som komplicerar bilden av vilka människor det gäller är också följande beskrivning som han inleder sin rapport med: ”Med utsatta EU-medborgare avses i denna rapport individer som är medborgare i ett annat EU-land och som inte har så kallad uppehållsrätt i Sverige. Den som inte har uppehållsrätt har betydligt mindre möjligheter att få tillgång till välfärd här. För att få uppehållsrätt krävs, något förenklat, att man har ett arbete eller att man har goda möjligheter att få ett arbete. Rapporten ger en mycket kort historik om tiggeri i Sverige och ringar särskilt in de senaste tre åren som i inledningen beskrivs enligt följande: ”under 2012 började utsatta EU-medborgare i större utsträckning än tidigare komma till Sverige. En del kom för att tigga och andra för att plocka bär eller söka arbete. De följande tre åren ökade antalet kraftigt. Under våren 2014 beräknades antalet till 2 100 individer. I april 2015 var antalet cirka 5 000 individer. Därefter stannade ökningen av och en mindre nedgång har noterats. I november 2015 bedömdes antalet vara cirka 4 700 individer. Antalet barn i gruppen varierar, men bedöms vara mellan 70 och 100.” Rapporten kan laddas ner på:
www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2016/02/sou-20166/. [12-04-2016].
32. ☞ Meriam Chatty, *Migranternas medborgarskap*, Doktorsavhandling, Örebro Studies in Political Science 40, 2015.
33. ☞ De hävdar att debatten bör handla om vilka som har rätt till rättigheter och vilka skyldigheter som följer med de rättigheter som finns inom en viss samhällsordning. Hanna Bäckström, Johan Örestig, och Erik Persson, *EU-migrantdebatten som ideologi; Rättigheter, skyldigheter och ansvar i den kapitalistiska välfärdsstaten*, Fronesis, # 52-53, 2015, s 240. www.umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:898734/FULLTEXT01.pdf. [26-04-2016].

34. ☝ Stycket fortsätter: ”Är ’invånare’ ett mer eller mindre inkluderande begrepp än medborgare? Är en EU-migrant som bor i en illegal boställning en av stadens invånare? Måste man ha uppehålls rätt för att betraktas som invånare? Så kallade ”papperslösa” har en lagstadgad rätt till sjukvård och skolgång. Fattiga EU-medborgare inbegrips inte i begreppet ’papperslösa’ och omfattas därmed inte av den aktuella lagstiftningen. I praktiken blir dessa och andra kategoriseringar avgörande för vilka rättigheter man tillerkänns. Göteborgs kommun slår 2015 fast att rättighetsbärarna är alla som ’vistas i staden’, men ändrar detta i 2016 års styrdokument till alla ’invånare’. Frågan om detta innebär att kretsen av rättighetsbärare därmed begränsats har ännu inte besvarats.” Leif Eriksson, *Från elefanten i rummet till kanariefågeln i gruvan – om socialt utsatta EU-migranter i det svenska folkhemmet*, Institutionen för globala studier, Göteborgs universitet, Mistra Urban Futures, 2015, s 44.
35. ☝ Bäckström, Örestig, Persson, s 240.
36. ☝ Sveriges Kommuner och Landsting Några juridiska frågor gällande utsatta EU-medborgare: ”Enligt dåvarande Kommunförbundets cirkulär 1995:41 är penninginsamling i samband med framförande av gatumusik inte tillståndspliktig, dels med hänvisning till att den enskildes frihet att framföra ett musikaliskt eller annat konstnärligt verk i sådant fall begränsas, dels med hänvisning till att en musikants insamling i en instrumentlåda eller på ett klädesplagg är en passiv handling. Det förhåller sig annorlunda om musikanten går runt bland publiken och samlar in pengar. Ett sådant tillvägagångssätt betraktas som en penninginsamling som kan omfattas av tillståndskrav genom en lokal ordningsföreskrift (prop. 1992/93:210 s. 141). Undantag från tillståndskravet kan göras för till exempel skolklasser som samlar in pengar till hjälporganisationer.”
www.skl.se/download/18.157885001540f7d16c12cc50/1461235786176/SKL-16-00842-2juridiska-fragor-utsattaEU-medborgare-20160420.pdf. S 9. [26-04-2016].
37. ☝ Hans Swärd, professor vid Lunds universitet skriver ”Om frågan ramas in som en fråga om säkerhet och trygghet för de egna medborgarna i det offentliga rummet kan en rimlig lösning vara att avvisa tiggarna från platser där många medborgare vistas. Ramas frågan in som en akut fattigdomsfråga, kan en rimlig åtgärd vara att öppna härbärgen och soppkök för att motverka köld och hunger. Ramas frågan in som ett strukturellt problem blir en rimlig åtgärd att vidta strukturella åtgärder för att utrota fattigdom och diskriminering.” Socialmedicinsk tidskrift, *Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri*, årgång 92, häfte 23, 2015. <http://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/issue/current>, s 280. [26-04-2016].
38. ☝ Jag sökte i svenska tidningsdatabasen Retriever Research hur många artiklar som skrevs om ”tiggare” och fann att 2011 skrevs det 470, 2012: 793, 2013: 1836, 2014: 7044, 2015: 7699.
Antalet artiklar om ”tiggare” har sjuttondubblats på fyra år. Professor Hans Swärd, vid Socialhögskolan, Lund universitet, som forskar om fattigdom, sociala problem, hemlöshet, socialt arbete och det sociala arbetets historia, har gjort en liknande undersökning som min ”Antalet tiggande som kommit hit via den fria rörligheten beräknas under 2015 vara 4000–6000 (i hela Sverige) jämfört med cirka 10 000–30 000 papperslösa och cirka 34 000 hemlösa.”, ”Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri, Socialmedicinsk tidskrift, häfte 3, årgång 92, 2015, s 269. Hans Swärd drar

slutsatsen om den mediala uppmärksamheten att ”Trots att frågan väckt uppmärksamhet är inte kunskapsläget särskilt omfattande.” Han skriver också att ”Vi ser främlingen med majoritetssamhällets ögon och utgår från synlig förhållanden, tillfälliga beteenden, ras eller fysiska kännetecken. Både situationens fysiska närhet i vardagen samt okunskap har inneburit att dramatiken ökat, vilket delvis ger ett svar på uppmärksamheten ökat.

39. ☞ ”Vad kan jag göra betyder både ”vad står i min makt att göra” och ”vad står i min kraft, dvs min förmåga, att göra”. Hur förhåller sig min kraft till olika former av makt som omger mig, formar mig och som jag själv kanske ofta utan att veta om det uppgår i, själv är med och utformar, deltar i. Till vilka maktsystem förhåller sig min kraft, vilken typ av maktsystem finns jag själv med i, osv.” Ur en föreläsningstext som Fredrika Spindler, docent i filosofi, skrev till utställningen ”What question would you ask someone who is more powerful than you?”, Rinkeby Folkets hus samt en ambulerande utställning i Sverige i Riksutställningars regi med titeln 4U!, 2004–2005. Hela föreläsningstexten kan läsas och laddas ner www.ceciliaparsberg.se/4u/index_main.html. [26-04-2016].
40. ☞ Mara Lee, *När andra skriver; skrivande som motstånd, ansvar och tid*, Glänta, 2014, s 26.
41. ☞ Bäckström, Örestig, Persson, s 249.
42. ☞ Bäckström, Örestig, Persson, s 252.
43. ☞ Bishop, s 2.
44. ☞ Hans-Georg Gadamer, *Sanning och metod*, övers Arne Melberg, Daidalos, 1997, s 36.
45. ☞ Gadamer, s 36. Gadamer refererar här till Aristoteles ord i en fotnot: ”Att veta vad som är bra för en själv är ett slags kunskap.” Aristoteles, *Den Nikomachiska etiken VI*, 9, 1141 b33, övers Mårten Ringbom, Daidalos, 1993.
46. ☞ Enligt tidskriften Fronesis beskrivning kommer begreppet fronesis ”från det antika Grekland och avser en praktisk form av kunskap. Aristoteles skilde mellan den tekniska kunskapsformen ”techne”, som var instrumentell, den logiska kunskapsformen ”episteme”, som var skild från handlingen, och klokhets och eftertankens dygd Fronesis som var motiverad utifrån sig själv. Fronesisbegreppet öppnar upp för en kritisk kunskap som gör det möjligt för oss att överskrida dagens godtyckliga gränser för det politiskt och intellektuellt möjliga.” www.fronesis.nu/om-fronesis. [26-04-2016].
47. ☞ Inspirerad av Louise Bourgeois anteckningar i *Deconstruction of the Father; reconstruction of the Father*, MIT Press, 1998.
48. ☞ I detta projekt är till exempel den korta inspelningen i första mötet, det som avslöjar mig. Därefter sker avslöjanden för varje steg i avhandlingen. Självreflektion som också leder till avslöjanden är färskvara. Självreflekterande är det spår som trampas upp bredvid vägen. De kursiva delarna i texten är ett urval av självreflektioner.
49. ☞ Insikter som har nåtts i en tidigare situation begrundas på nytt i nästa. Men de kan ibland vara svåra att särskilja från självbilder, uppfattningar och gamla tillrättalagda bilder som begränsar. Insikter behöver också utmanas, som Hans Larsson påpekar ”Huru oändligt mycket ligger icke redan i en persons uppfattning af sig själf? Hans medvetna reflexion kan svårligen omfatta annat än några få drag, några få behof i sin allmännaste riktning och icke i den bestämda säregenhet de hafva och som allt kommer an

på.” Hans Larsson, *Intuition*, Dialoger, 1997 [1989], s 52.

50. 🖐 En vän till mig berättar att hennes sjuårige son kommit hem med två teckningar från skolan. Läraren hade gett i uppgift till barnen att rita ett självporträtt. Han ritade sig själv, sin mamma och sin pappa. Han visar teckningen men läraren säger – nej, men du skulle rita ditt självporträtt. Han ritade igen: sig själv, sin mamma och sin pappa. Ett självporträtt är en form av självbild och denne pojke tecknade också sina närmaste som medskapare av sin självbild. Möjligtvis menar han att bilden av honom är en relationsprocess där bilden av den andre ges tillbaka, reflekteras av den eller de som ser på honom. Möjligtvis kan det spela in att han är adopterad från Kina och har en intuitiv förståelse vad det innebär att ha ett annorlunda utseende – avbild till omgivningen. Att teckna förmedlar möjligtvis vad han inte kan formulera i ord till läraren. Möjligtvis – om läraren har ett auktoritärt synsätt på lärande såväl som på bild – kan denne pojke så småningom komma att teckna som de andra; ett självporträtt som det ansikte jag ser i spegeln. För att det är ”rätt sätt att teckna ett självporträtt”. Han blir skolad i att anpassa sitt synsätt efter en rådande konsensus hur ett självporträtt tecknas. Men om läraren kan se utanför sin inlärda ram, se vad hans teckning förmedlar – lyssna till bilden, vara öppen för lärande, så är det möjligt att hans självbild kan få plats bredvid de andra, i en skola, i bildning.

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Bilderna

2.1 Är detta en bild av en människa?

2.2 *Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?*

2.3 Om att se bilder

Noter

Gestaltning { Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet? }

2.1 Är detta en bild av en människa?

1.

Inför vilka bilder står tiggaren på knä? Inför vilka bilder ger jag till tiggaren? Hur ska jag hantera dessa bilder som bildmakare?

Elfriede Jelinek skriver: ”Är det en bit människa, det jag ser? Är det en bild av en människa? Är det en människa av en bild? Ja, det är en människa av en bild. Den känner jag ju igen! Nej, det gör jag inte.”¹⁾ Vem vill vara en människa av en bild? Vill kvinnan vara en människa av mannens

bild, svensken en människa av den andra nationalitetens bild, muslimen vara en människa av den kristnes bild och vice versa? Tiggaren vill inte vara en människa av den framgångsrika bild, liksom en också kan säga att den framgångsrika inte vill vara en människa av tiggarens bild. Men så enkelt är det inte. Tiggaren vill överhuvudtaget inte tigga och givaren vill överhuvudtaget inte att tiggandet ska finnas – det är något som tiggaren och givaren är överens om.

Stockholm, 8 mars 2013.

2.

Vi delar en tillvaro på gatorna men en avgrund står öppen mellan oss – vi delar den inte.

Hur ser jag på den som tigger? Jag ber en vän att fotografera mig då jag ger till tiggande personer medan vi går runt i centrala Stockholm under en dag. Jag vill se hur jag ser ut; min attityd bör bli synlig i mitt beteende, i min kropps gestalt. Jag undrar också hur våra gestalter ser ut i relation till varandra.

En böjd kropp framför mig, jag ser inte hans ansikte, Jag ser två händer; handflatorna mot varandra. Hans kropp säger: Jag ber. Hans mössa på marken säger: Jag ber dig att ge mig pengar. Min hand letar i fickan men där finns inga mynt och den stannar där i värmen, det är kallt idag. Min andra hand hittar mynt. Jag tittar på figuren nedanför mig och finner det svårt att fästa blicken på hans röda jacka, det röda flyter, jag försöker fixera; röd jacka och svart hår, huvudet nedböjt, min blick är simmig. Lutar mig fram för att ge honom mynten och försöker se honom som en hel figur. Sträcker ut min arm, ner mot skålen, det känns som handen kommer nästan inunder hans huvud, så jag parerar samtidigt bakåt för att för att inte falla över honom, myntet halkar ut över fingertopparna, han lyfter sitt huvud några millimeter, hans blick möter min. Vi är en armlängd från varandra, men det känns som vi befinner oss i olika världar. Min hand är fortfarande i min ficka, kroppsvarm. Min andra arm hänger ner och vet inte vad den ska göra. Mannen framför mig rör sig sina få millimeter tillbaka till sin position. Jag väntar en evighet, jag backar ut ur avgrunden. Jag ser att han tittar på mina skor, vad tänker han? Vad känner han? Tomhet? Han är kanske tom i magen, jag i huvudet. Jag går vidare gatan ner och märker att jag fortfarande har en hinna framför ögonen. Jag vill gnugga mig i ögonen och få bort den, men hur kan jag se honom klart om jag inte ser vad vi gjort?

Stockholm, 8 mars 2013.

2.2 Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?

Två filmer visas som en installation, ovan i Varbergs Konsthall, oktober 2014–januari 2015.

1.

Sommaren 2011 anlitar jag en professionell marknadsundersökare som genomför en kvalitativ marknadsundersökning där givare i Sverige ger sin syn på de som tigger och besvarar frågan om hur de tiggande skulle kunna bli mer framgångsrika.²⁾ Det blir en film. Sedan intervjuar jag tiggande människor som ger sin syn på givare. Det blir också en film. Dessa två filmer visas mitt emot varandra.

2.

Inför vilka bilder sker givandet? är titeln på den första filmen (till vänster på bilden ovan).

I det inledande mötet med den som tigger tog jag hens bild och bröt mot min egen hederskodex att inte *ta* bilder. Jag vill få bilder då jag fotograferar eller i alla fall ta emot dem enligt någon slags transaktion. Jag överträdde både min egen och den andres gräns för vad som är respekt mellan två människor. Det var detta som föranledde en undersökning av min egen position, min syn på den som tigger. Jag tänkte att eftersom jag såg på hen på detta sätt så finns det kanske andra som gör det också.

I samråd med den anlitade marknadsundersökaren kom vi fram till att det behövdes ett antal foton av människor som tigger för att deltagarna ska kunna berätta om sina känslor och reaktioner inför olika typer av tiggeri respektive vad som är tiggeri. Jag fann några bilder på nätet men det var inte tillräckligt. Jag fick gå ut på gatorna och fotografera.

Kontakten med var och en av dem jag fotograferat är speciell, hur våra blickar möts, hur jag närmar mig, hur jag visar kameran, hur jag ger pengar, hur jag frågar om ett foto. Det sker ofta någon slags förhandling redan på avstånd, i gaturummet, mellan oss, med våra respektive kroppsspråk och blickar. Men redan efter ett par dagar och cirka trettio möten inser jag att jag inte vill fotografera dem mer. Hur jag än bär mig åt känner jag mig inte bekväm. Vid varje möte frågar jag mig varför jag ska fotografera denna människa. Jag ber om att få en bild och jag lägger något i den öppna handen, det är en okej förhandling, det är inte det som är problemet.

En utsträckt hand vill något. Den kan ses som en öppen fråga, inte bara till givaren eller den som går förbi den som tigger, utan till hela samhället, till gemenskapen. ”Att höra till varandra betyder alltid också att kunna höra *på* den andre.”³⁾ Hans-Georg Gadamer beskriver det som att en finner en form av tillhörighet i mötet, förutsatt att den tillfrågade är öppen inför tilltalet, alltså låter sig tilltalas och samtidigt riskerar ställas inför det hen inte vet. ”Frågan träffar den tillfrågade med bestämda avsikter. Frågan bryter s.a.s. upp det tillfrågades Vara. Det *logos*, som utvecklas ur detta uppbrutna Vara, är alltid redan svar. Det har bara mening i förhållande till frågans mening.”⁴⁾ Är det inte orsakerna till och konsekvenserna av tiggeriet som jag ska söka efter och fotografera? Tiggarna finns ju där, att fotografera dem är att dokumentera – vilket förvisso också är viktigt om något ska förmedlas – men blicken stannar vid det avbildande. Det jag ser och saknar är den tiggande människans deltagande. Avbildandet stannar vid ett konstaterande och saknar en dimension – en atmosfär kring denna människa. Fotot tycks bara bekräfta en stereotyp och det är ju det jag vill bryta mot, generaliserandet, bekräftandet. Jag prövar kameravinklar och tekniker men problemet för mig ligger i att just *ta* ett foto. Om jag vill få reda på vilka bilder som är i spel i *givandets* situation kan inte det huvudsakliga angreppssättet vara att själv fotografera. Ingen av de som tigger har på förhand bett mig berätta deras berättelse. Det är jag själv som gett mig uppdraget att ta reda på hur jag ska bemöta den fråga jag får: Vill du ge?

"Det här är inte en tiggare!"

Michel Foucault berättar om hur han ser på den belgiske konstnären René Magrittes (1918–1967) målning "Bildernas opålitlighet", föreställande en pipa med inskriptionen Ceci n'est pas une pipe (Det här är inte en pipa): "Och jag ertappar mig plötsligt med att förväxla vara och föreställa som vore de detsamma, som om en bild vore vad den föreställde – och inser att om jag klart vill skilja mellan en bild och vad den föreställer – och det bör jag ju (så som för mer än trehundra år sedan inskräpades i Port-Royals Logik) – så får jag ta tillbaka alla de hypoteser jag just formulerat och multiplicera dem med två."⁵ Nu berättar Foucault visserligen om en målning och det går att hävda att detsamma inte skulle gälla för ett foto. Dessutom har synen på målning och fotografi onekligen förändrats sedan Magrittes målning 1929, men jag menar att han uttrycker det som skiljer en bild med innebörd (image) och en avbild (a visual). Detta är en nödvändig distinktion enligt filmkritikern Serge Daney: "I call 'image' what still holds out against an experience of vision and of the 'visual'.

The visual is the optical verification of a procedure of power (technological, political, advertising or military power)".⁶ Han menade att det i bilden, "the image", liksom i demokrati, finns "free play", ofärdiga delar, hål och öppningar. Det jag upptäckte i mina försök att fotografera den tiggande människan var att jag förväxlade tiggaren med tiggandet. Jag hade förväxlat vara med föreställa, alltså representation. Det var tiggandet som verksamhet som jag upprördes av i mitt första möte, inte människan som utförde tiggandet. När det för mig framstår att det är orsaken till hur det kommer sig att tiggandet sker som jag vill undersöka förstår jag min motvilja mot att be om att få fotografera människan som tigger. Och nu var det frågan om att se hur andra människor resonerar om sitt givande eller inte givande och hur de ser på den tiggande. Jag behöver på något sätt ta fram ett trettiotal exempel, så jag framkallar de bilder jag redan fotograferat och kompletterar med ett antal som jag finner på nätet så att dessa bilder beskriver en så stor variation som möjligt av olika tiggande-situationer och -positioner.

I den stunden – om jag skulle ta en bild av hur du ser ut, alltså avbilda dig, eller om jag skulle göra en bild av hur jag upplever dig – avgörs meningen med bilden. Det ligger ingen värdering i det, det är ett konstaterande.

3.

Rekryteringsfirman som har anlitats av marknadsundersökaren har fått direktivet att finna tjugio människor som givit pengar minst en gång till en människa som tigger på gatan samt kan tänka sig att ge igen. Under två timmar berättar åtta personer om sitt bemötande av personer som sitter på gatan och tigger. Därefter samtalar ytterligare en grupp i två timmar.

En kvalitativ marknadsundersökning brukar genomföras i en för ändamålet specifik lokal med två rum. Så också i det här fallet: i ett rum pågår samtalen som leds av marknadsundersökaren och i ett angränsande rum sitter uppdragsgivaren – jag – bakom ett spegelglas och betraktar deltagarna.

Eva hade förklarat att det är just människors värderingar – deras känslor kring en produkt eller tjänst, känslor kopplade till en produkts eller tjänsts funktion – som hon tar fram i sina marknadsundersökningsuppdrag för företag. Eva sammanställer sedan dessa och i företagets marknadsföring av en produkt översätts de till bilder. Marknadsundersökningen filmades av Erik Pauser med tre kameror för att få med hela gruppen, samt närbilder av var och en. Det fanns dessutom en översiktscamera som lokalen var utrustad med, den är tänkt att dokumentera allt så att marknadsundersökaren sedan kan sammanställa en rapport.

4.

Marknadsundersökaren Eva låter dem prata kring bilder som föreställer olika positioner, uttryck och gester som personer som tigger intar och utför för att få pengar. Bakom spegelglaset hör och ser jag människor uttrycka sina känslor: aggressivitet, skuld, skam, önskan att omfatta och innefatta, tro,

hoppfullhet, melankoli, brist, maktfullkomlighet och maktlöshet. Även om man ger så finns det ingen som ger till alla och för det måste ursäkter uppfinnas. Alla handlar de om hur tiggare kan hållas på avstånd. Den ena strategin avlöser den andra. Det ställs höga krav på tiggaren i fråga om känslighet inför situationen. Synsättet på tiggarna är att ”de ska göra rätt för sig”. De ska på något sätt förtjäna det som givaren ger.

En mängd bilder av tiggandet och de tiggande framträder i diskussionerna.

- Sen tror jag att det är en del, oftast ungdomar, som bara är lata som sitter där med en lapp: ”Jag är hungrig” och sitter och röker och läser en tidning och pillar med sin mobiltelefon. Oftast nu är det romer. Jag har bott i Östeuropa, jag känner igen... Kanske för folk som tror att det bara är invandrare, men det är romer de flesta då, som kommer hit från Östeuropa, Rumänien och Slovakien.
- Nu när Rumänien har kommit med i EU, så är det ju lättare för dem att ta sig hit. [...] Jag har rumänska vänner som säger att de är romer.
- Det är en stor skillnad om en välstruken människa kommer fram till mig och säger hej, jag har tappat bort plånboken, jag har blivit bestulen, jag måste med tåget. Det kanske jag kan köpa. Kanske. För att situationen verkar trovärdig. Om en människa som inte har tvättat sig på väldigt länge och luktar väldigt illa, ska försöka dra samma story så får det inte samma impact.
- Ligor.
- Det känns mer organiserat, det är inte den som sitter och tigger som får pengarna.
- Man sätter fram den som är mest trasig, för det vädjar ju mest.
- Utnyttjande, man tänker att det är någon som ligger bakom. [...] Men den andra typen av tiggare, som är svenska, lite yngre, kanske vuxna, mellan 20 och 35 kanske, som man kan se och som troligtvis har en drogproblematisering... Då tar jag fram ett äpple att erbjuda. Och det tar de nästan inte emot. Min tanke är att detta inte ska gå till något som är droger eller alkohol.

Eva: Så man ska inte stödja droger eller alkohol?

– Nej, även om de är beroende och det är det de vill ha, så känner jag att det går inte att lösa den här problematiken, man kan inte bara fylla på kassan. Men det är ganska intressant just när man sträcker fram ett äpple eller en macka.

Eva: De vill inte ha din macka, är det så? Vad tänker du om det?

- Det är sorgligt. Det är ännu sorgligare.
- Varför ställer jag aldrig frågan till tiggarna i tunnelbanan: ”Vad ska du ha pengarna till? Vad har du tänkt?” Det skulle jag kunna göra, men den tanken har inte fallit mig in, jag vill bara snabbt bli av med dem.⁷⁾ Jag vill inte titta på dem ens. [...] Jag ursäktar mig. De ger mig dåligt samvete. Men om jag ger pengar till välgörenhet, ett syfte som jag vet vad handlar om, så kan jag få lite gott samvete.

Gruppdeltagarna gör samma förväxling som jag hade gjort då jag skulle fotografera, de diskuterande förväxlar den tiggande med att vara det hen gör för att få sin försörjning. När de samtalar om vad de tänker, känner, hur de beskriver de bilder de har av de som tigger, hör jag också en oförståelse, ett glapp, en tystnad – ingen av dem har någonsin frågat de som tigger varför de har hamnat där de har hamnat, varför de gör det de gör. De har en form av bilder som skulle kunna kallas *givna*, som uppstår då någon är åskådare till en annan. De pratar utifrån att deras pengar och position har tillkommit dem enkom genom hårt arbete i ett rättvist system, och det antyds endast mycket sällan att:

1. det kan vara på grund av ett orättvist system som tiggarna tigger.
2. att deras eget välstånd kan ha något att göra med ett orättvist system.

Jag menar nu inte att dessa människor är dåliga eller onda, människor. Jag känner igen mig i dem, mitt seende fördunklas ofta av givna bilder. Deras prat framstår som ett koncentrat av – och bärs upp av, genomsyras av – idéer och tankesätt som är i omlopp i det samhälle vi lever i idag. Det är våldsamt.

5.

När gruppdiskussionerna är klara får Eva med sig filen från lokalens översiktscamera, den lyssnar hon igenom då hon skriver sin rapport.⁸⁾ Jag får rapporten några dagar senare, den är på 36 sidor. I den framgår det att en framgångsrik tiggare:

1. befinner sig i en mer eller mindre tillfälligt akut situation.
2. är aktiv – får något på grund av att personen utför något.
3. är relativt ren – en alltför smutsig person vill ingen vara nära.
4. är ”vanlig” – en person med ”vanliga kläder” som går att identifiera sig med är lätt att förstå – och får inte göra så att givaren känner sig obekväm och inte utföra några obekanta eller konstiga ritualer.
5. kan erbjuda en anledning till situationen som personen befinner sig i eller förklara vad pengarna ska användas till.

Svaren diskvalificerar många av de människor som tigger på Sveriges gator. Det framgår att tiggarna på olika sätt bör uppfylla de krav som vi potentiella givare ställer på dem för att framstå som ”autentiska”. Olika tiggartyper rankas i förhållande till det idealet.

Jag frågar en kollega, Karin Green, som har varit delaktig i att bygga upp ett nätverk där immigranter inkluderas i det svenska samhället – och alltså

har erfarenhet av att se, möta och bearbeta fördomar – att strukturera det filmade materialet inför redigeringen av filmen.

Denna redigeringsprocess tar fem månader. Under tiden förbereder jag mig för den andra filmen – där tiggande personer intervjuas.⁹⁾

6.

Inför vilka bilder sker tiggandet? är titeln på den andra filmen (till höger på [bilden](#) som inleder detta kapitel).

Samtidigt som bearbetningen av marknadsundersökningen pågår bestämmer jag mig för att ta reda på vad några av de som tigger tänker och hur de blir bemötta här på gatorna i Sverige. Jag frågar, med hjälp av Ioana Cojocariu som tolk, tolv personer som har kommit till Sverige via den fria rörligheten och tigger på Göteborgs gator, om de vill komma på en halvtimmes betald intervju.¹⁰⁾ Ioana är från Rumänien och hon var vid tillfället relativt nyanländ i Göteborg för att följa Valand akademiens Master program i fotografi. Hon hade pratat med några av de rumänska tiggande tidigare och försökt hjälpa dem på olika sätt. Det visade sig inte vara svårt för henne att samla tolv personer som ville berätta och bli filmade.¹¹⁾ De hade förtroende för Ioana och de verkade ha det även för mig där jag satt bredvid henne bakom min kamera. Vi hade ljussatt en studio, kameran stod redo på stativ, myggan låg på den stol där den intervjuade skulle sitta. De övriga fick sitta på stolar längs långväggen och lyssna tills det blev deras tur.

Det gjorde att de inte upprepade varandras svar utan snarare kompletterade de andras berättelser. Jag ville att de främst skulle berätta hur de tigger och hur de blir bemötta. Jag bad dem inte att (specifikt) berätta om sin levnadssituation men de ville uppenbarligen gärna berätta om hur de har det och varför de tigger. Ioana berättar för mig att i första hand hade de förväntat sig frågor om *varför* de tigger, inte *hur* det går till och *hur de blir bemötta* och några av dem skakade på huvudet då Ioana envisades med dessa frågor ”svenskarna är inte som de vi mött i andra länder”, sa de, ”de är mycket snälla, givmilda”. Det berättade att de också hade haft dåliga erfarenheter: om att socialtjänsten ville omhänderta ett barn, om någon som spottat, om människor som kastat pengar på dem eller på annat sätt kränkt dem. De berättar dessutom något om hur de har det och vad de önskar sig och på det sättet får också betraktaren ta del av deras situation.

Två av de tolv hade uppenbart kommit endast för pengarna, de svarade kort och oengagerat på frågorna och deras kroppsspråk signalerade att de ville gå därifrån så fort som möjligt. Intervjuerna med dessa två är inte med i filmen.

7.

Båda dessa filmer utgör tillsammans installationen *Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?*¹²⁾ Betraktaren sitter mitt i detta flöde av olika bilder som sätts på spel i varje möte mellan givande och tiggande människor på gatan.

På skylten till installationen står det: ”Med vilka ögon ser jag på hen som tigger; vilka bilder är på förhand givna och vilka bilder kan jag göra av det som sker? Med vilka ögon ser den som tigger på givaren?”

Vi bär alla på omedvetna mentala bilder som är sammansatta av element från (nationella) kulturer, strukturer, beslutsprocesser och institutioner men många föreställningar är utbytbara, de är möjliga att förstöra och det är möjligt att skapa nya bilder.”

När jag ställt upp filmen som består av en marknadsundersökning med givare, mitt emot filmen med intervjuerna med de som tigger, är

det inte för att ställa upp dessa som motsatser inbegripna i en ständig kamp. Snarare handlar det om en dynamisk process kring hur föreställningar spelar med och mot varandra – som en process situerad i tid och rum, en dokumentär. De två filmerna gestaltar de avstånd som finns, visualiserar dem. Det pågår ett främmandegörande – dels välvilligt, dels avogt.

I denna installation är betraktaren den som bär möjligheten att ifrågasätta, förstöra, öppna för nya bilder och möjligen handla. Är då allt upp till betraktaren? Det kan det inte vara. Frågan reflekteras tillbaka till framställaren av denna uppställning, den ligger som en röd tråd genom avhandlingen.

8.

”Begäret och dess objekt är en enhet: det är maskinen, som en maskins maskin. Begäret är maskin och begärets objekt hänger också ihop med en maskin på så sätt att produkten lyfts ur produktionsprocessen och någonting lösgör sig självt från produktion till produkt och efterlämnar en rest åt vagabonden, åt det nomadiska subjektet.”¹³⁾

(Gilles Deleuze och Félix Guattari)

”Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?” Det är inte bara språket i som krackelerar i denna mening, utan hela situationen, på gatan, för var och en. I Sverige har civilsamhället reagerat starkt på den nya situationen med människor som tigger på gatorna, och det är huvudsakligen två begärsfärör som dragits upp; att förbjuda eller att hjälpa. Risker är, som påtalas i citatet ovan, att tiggeriet och

giveriet förklaras genom att förklara ”tiggaren”. ”Tiggaren” objektifieras och blir problemet, och ibland även ”lösningen”. Min marknadsundersökning med givare genererade ett antal begärsbilder. Den utgick från den privilegierades synsätt – vilka bilder och attityder kring verksamheten tiggeri som cirkulerar hos givarna.¹⁴⁾ Genom att ge uttryck för olika strategier försöker ”givarna” kontrollera de emotioner som triggas i mötet med de som tigger. På så

sätt förstärks (eller till och med skapas) också självbilden hos givarna. Dessa bilder spelar roll för att undersöka och försöka förstå vad som sker. Tre år senare beskriver Erik Hansson i sin masteruppsats i kulturgeografi att han haft en liknande ingång: ”När det gäller forskning om tiggeri som ett socialt fenomen, har studierna oftast utgått från två huvudsakliga syften och perspektiv. Antingen har det varit att förstå eller förmedla de tiggandes levnadsvillkor i olika samhällen eller hur politiska beslut, system, kampanjer, lagförordningar och institutioner påverkar tiggares levnadsvillkor i olika riktningar. Det finns med andra ord imponerande lite forskning som utgår från den betraktandes perspektiv, den civile medborgaren som i mötet med tiggaren på gatan har valet att antingen hjälpa eller förneka den utsatta.”¹⁵⁾

I konstnärlig forskning och konstnärliga verk är betraktarens blick och bilder vida diskuterade i olika kritiska teorier. En särskild fråga som ansätter mig – och som faktiskt och praktiskt ständigt bör ansätta mig och andra som gör liknande projekt med utsatta människor – är hur jag kan driva mitt projekt utan att ingå i det som litteraturteoretikern Gayatri Chakravorty Spivak beskriver som det ”imperialistiska subjektstitulerandet, där man sammanblandar epistemiskt våld med framgången för undervisning och civilisation och den subalterna kvinnan kommer att vara lika stum som alltid.”¹⁶⁾

9.

Året efter min marknadsundersökning i juli och augusti 2012 genomförde konstnärerna och doktoranderna Reich-Szyber ”Tiggarlördag & Persondesign” längs ett shoppingstråk i Stockholm. 35 personer i åldern 17 till 73 år deltog. Var och en hade ett plakat där det stod vad just de tiggde till.¹⁷⁾ ”När vi går igenom de uppgifter vi fått in så är intrycket att det mest effektiva är att tigga till något som framstår som konkret för givaren (ett tandläkarbesök, en vinterjacka, ett par skor, en present till mormor). Att uppfattas som en trovärdig medelålders skötsam man är bra. Att uppfattas som en ung, glad kvinna med framtiden för sig är också bra. De två grupper som det gick klart sämst för var de vars tiggarbudskap rörde hemlöshet eller fattigdom. Bland de tio tiggare som fick in minst på mest tid var medelåldern högre, fler var kvinnor, flera hade ’utländskt utseende’ eller kunde uppfattas som socialt utslagna.” Reich och Szyber kom fram till att om premisserna är tydliga för vad transaktionen gäller så är det viktigare än att de tiggande är faktiskt behövande – i betydelsen fattiga. Så långt sammanfaller Reich-Szybers undersökande gestaltning med min. Men marknadsundersökningen visade fler nyanser.¹⁸⁾ I rapporten står det också – förutom de kriterier som den tiggande önskas uppfylla – *varför* givarna blir besvärade om ovan nämnda kriterier inte uppfylls.

- Givarna önskar en jämlik relation.
- Givarna vill inte känna sig besvärade och obehäva.

Och detta beror på att vissa faktorer i de utländska tiggarnas kommunikation är främmande för de svenska givarna, som att:

- De använder en religiös symbolik som inte förstås, uppfattas eller gillas.
- De antar en underlägsenhet som upplevs som negativ eller direkt stötande.
- De använder sig av ett påträngande sätt eller blick för att fånga givarens uppmärksamhet eller intresse.
- För att en gåva skall vara möjlig eller att givandet ska upplevas som en positiv handling, önskar givaren att respekten för tiggaren alltid bibehålles.
- Människovärdet får aldrig ifrågasättas eller graderas, flera av givarna anser också tiggandet är *en ömsesidig relation*, mellan den som tigger och den som ger.

Den projektblogg som jag drivit sedan 2011 hette tiggerisomyrke.se (beggingasaprofession.eu), och med den bloggtiteln hade jag en liknande tankegång som Reich-Szyber. De tänkte i banor av att ”ta bort skamstämpeln från tiggeriet och göra det till ett jobb som andra. Samtidigt skulle företaget gå med vinst.” Kunde en tiggande bli ”framgångsrik” i Sverige”? De misslyckades med att gå med vinst; förlusten blev över 90 000 kr för projektet Tiggarlördag. ”Tankeexperimentet av att applicera en marknadsorienterad affärsdrivande modell på fenomen som nöd och en bön om allmosor, att så att säga tillåta entreprenörsmallen spilla över allt vidare ytor för våra relationer till varandra, synliggör möjligen något av vår samtid för oss alla.”¹⁹⁾ De talar om att vara delaktig i och verka i systemet. Ett system där arbetandet är organiserat, effektiviserat och görs i vinstsyfte och utifrån ett behov att tillfredsställa behov hos konsumenten även om dessa behov inte ens funnits förut, ett behovsskapande från begär. Det finns en föreställning om ”spelets regler” om ”anpassning”.

Fyra år senare skriver finansekonomen och prästen Stanislav Emirov om att ”avdramatisera tiggeri, betrakta det som enskild näringsverksamhet inom

välfärdstransferering och påverka dess omfattning och karaktär genom licensiering och fortlöpande kontroll.”²⁰⁾ I Stockholm där Emirov är hjälparbetare vid Kalvinska kyrkan har han med sitt undersökande team (vilka han hävdar vet mest i hela landet om tiggeriproblematiken) graderat de som tigger efter deras motivation på en skala från 1–5 och funnit att flesta finns på nivå 1: ”[...] när tiggaren hatar att tigga, tigger bara för att försörja sig själv och sina nära och kära – och är beredd att sluta så fort han eller hon får ett jobb eller en inkomstkälla.”²¹⁾ De har beräknat att 2014 tjänar ett, två och tre 80kr per dag, det är en minskning från föregående år. Han har ännu inte träffat någon fyra eller femma som har tiggeriet som yrke. En fyra har dörren på glänt för annan verksamhet men en femma är ”när tiggaren är fullkomligt tillfreds med att vara tiggare. De tigger trots att det finns realistiska försörjningsalternativ och skulle inte sluta ens om han eller hon blev erbjuden ett, enligt våra västerländska mått, normalt jobb med normal lön.”²²⁾ Emirov söker länge för att till sist finna Michel som är en femma. Han är 35 år, bor i Paris i en trerumslägenhet på Montmartre. 2014 reser Emirov till Paris och träffar Michel första gången ”Dröm om min förvåning när en silverfärgad Maserati cabriolet bromsade in framför mig [...] mannen var klädd i beige chinos och en randig pikétröja och verkade välvårdad, kultiverad och sympatisk.”²³⁾ Emirov blir bjuden på en åktur och en brunch. Emirov får studera hans tiggeriteknik då han tigger i ett gatuhörn i Dusseldorf, han står på avstånd och tittar på honom med kikare i sex timmar. ”Totalt hade han fått ihop 73 euro 12 cent på tre timmar.”²⁴⁾ Efteråt diskuterar de hur Michel gjorde och han berättar att det först och främst platsen som är avgörande, därefter tiden – en tät ström av människor, men de får inte vara för stressade, de ska kunna ha tid för ögonkontakt. Han fortsätter beskriva hur Michel gör och även hans arbetstider och inkomster.²⁵⁾ Samtalen som följer med Michel kommer att handla om en rad olika tiggartekniker – enligt honom har en del flera tusen års tradition – såsom skakningar, handikapptrick, lappar, hur en jobbar mot media, det påminner om berättelser som ska avslöja trolleritrick.²⁶⁾

I berättelsen om Michel finns alltså ett svar på hur en person kan bli en framgångsrik tiggare, i Europa eller i världen. Bland de femtiotal jag pratat med under åren 2011–2014 på gatorna i Göteborg och Stockholm har jag dock inte mött eller hört talas om någon som ens liknar Michel. Det finns heller inga citat ur bandupptagningar, bilder eller annan dokumentation som belägg för att Michel existerar. Stanislav Emirov låter inte någon av de andra som han möter under alla sina år som hjälparbetare tala i boken, de som tjänar 80 kr om dagen. Han frågar inte heller någon givare.

Med min marknadsundersökning som tog fram uppgifter om hur du kan bli en framgångsrik tiggare i Sverige, utgick jag ifrån att varje verksamhet – laglig eller olaglig – använder marknadsföringstekniker. Men varför anser jag att det är mer okej för Coca Cola att använda marknadsföringstricks än en tiggare. Emirov låter visserligen Michel säga: ”Tiggarens lögn gentemot givaren tjänar som en ursäkt för givarens egen självlögn.”²⁷⁾ Han beskriver denna lögn närmare: ”De ser omgivningen genom ett prisma av sin roll som givare. De vill vara givare för att tillfredsställa sina emo- och egodrifter. Och för att kunna vara givare måste de inbilla sig att tiggare är ekonomiskt behövande.”²⁸⁾ Men det är en bild som endast en tiggande – Michel som inte tigger från nöd – har av de givande, som i detta påstående generaliserar.

Berättelsen om Michel hamnar också inom en helt annan ram än den jag har. Boken heter *Varför tigger romerna?* och Michel får statuera exempel på hur romer utvecklat tiggeriet som en konst att överleva i sin egen kultur bredvid ”majoritetssamhället”. De romer som talat för rätten till rättigheter, såsom Katarina Taikon och Soraya Post, avfärdar han som assimilerade. Emirov avslutar med att säga att ingen talar *med* de tiggande romerna och att assimileringspolitiken inte är en lösning.²⁹⁾ Och det verkar som att han vill tala *med* – men jag står både frågande inför *hur* han gör det och med vilken intention.

10.

Spivak är en av dem som ifrågasätter det västerländska förnuftets självbild, och som påminner mig om att ifrågasätta både min egen självbild. Som doktorand och subjekt-konstituerande konstnär, som genomdriver ett projekt med tiggande, har jag dessutom rollen givare. ”När man försöker lära sig att tala till (snarare än att lyssna på eller tala för) det historiskt tystade subaltern subjektet, ’avlär’ sig den postkoloniala *systematiskt* kvinnliga privilegier.”³⁰⁾ Avläring innebär inte endast att byta ut en bild mot en annan, det är först när intervjuerna med de tiggande visas mitt emot marknadsundersökningen som det kan ske någon form av kritik och reflektion av dessa begärsbilder. En kan beskriva det som att installationen ställer upp ett rum – för betraktaren – för att begripa mer om vilka förutsättningar

som finns för att begripa det som sker mellan den givande och tiggande. De normativa bilderna av både de som förväntas ge, såväl som av de som tigger behöver omförhandlas och omformuleras men hur kan det ske när diskussionen fortsätter att föras på den plats där dessa bilder skapas?

När marknadsundersökningsfilmen och intervjufilmen sätts upp som en installation sitter betraktaren mitt i bildflödet av en social och samhällspolitisk process. I en sorts ömsesidig handling, även om den enes position är betingad av nöd och den andres position – som är den normerande relationen – blir *av nåd given*.

Tiggaren avslöjar att vi leker att allt fungerar.

Kapitel 2: Gestaltning (film)

Inför vilka bilder sker
givandet? & Inför vilka bilder
sker tiggandet?

2.3 Om att se bilder

1.

Under några år mellan 1999 och 2001 arbetade jag i Sydafrika. Vid tiden för ett av dessa arbeten, som varade i två månader, var jag bosatt i Soweto. Under den tiden såg jag bara två andra ljushyade människor. Den ene var albino svart sydafrikan och den andre en vit förman för en tillfälligt vägarbete. Jag minns det väl för jag blev så överraskad, de avvek, jag såg ju inte mig själv. Det rådde en ny politisk situation i Sydafrika, med förändrade inställningar, motivationer, något bättre förutsättningar och en vision om andra positioner. Bilderna av kåkstäderna – som ständigt medierats i form av svartvita fotografier av våld, lidande, uppror – hade frusit på min näthinna och blivit till sinnesbilder. De jag bodde hos sa: ”Vi önskar att fler kommer och bor här med oss så att ’whities’ inte ska fortsätta vara så rädda för oss.” De talade om hur de önskade att den konstruktion av bilder som byggts upp mellan vita och svarta under Apartheidtiden skulle nedmonteras och nya bilder uppstå, i samverkan.

Att se bilder är en handling. Det är en tanke och en praktik som för mig grundlades under dessa projekt i Sydafrika.

Jag kom från Sverige, jag var besökare och åskådare – jag såg det som hände på plats med andra ögon, jag häpnade över de skillnader som fanns, det som blivit norm hos dem och det som var mitt normseende. Det stämde inte, jag tog inte upp min kamera på en månad, inte förrän jag visste vad jag ville. Jag ville göra bilder utifrån en ömsesidighet – eller åtminstone ett utbyte. Jag formulerade det som att jag inte ville *ta* foton – alltså inte enbart stanna kvar i en åskådande position – utan ville få bilden. Jag sökte närhet, för det är i sådana möten vi delar med oss av våra inre bilder, de som skapas både av de intryck vi har av varandra såväl

som av den sociala situation i vilken mötet sker. Det kan lika gärna vara gamla bilder som aktualiseras, eller nya som skapas där och då. Vi berättar våra berättelser för att vi vill berätta, för att det är situationen som skapar det snarare än positionen. Jag började se mitt jobb som att ”framkalla” dessa bilder via olika praktiker, och att sedan aktivera bilderna, mediera dem. De ägs inte av mig och jag kan inte sälja dem om vi inte har en överenskommelse sinsemellan. I slutändan blev det en serie verk som också deklarerade vilka sociala och politiska kontexter de tillkommit i.

Jag brottades – och brottas alltjämt – med den fråga som filosofen och litteraturteoretikern Gayatri Chakravorty Spivak formulerat: ”Frågan är hur man kan hindra det etnocentriska subjektet från att etablera sig självt genom att selektivt definiera en Annan. Detta är

inte ett program för subjektet som sådant; snarare är det ett program för den välvilliga västerländska intellektuella.”³¹⁾ Hon ställer den fråga som en privilegierad behöver ställa i relation till en icke-privilegierad, en fråga om hur förhandlingen om makt sker. Det är en fråga som öppnar för hur praktik och teori används. Och jag behövde förstå var och hur dessa projekt skulle förmedlas.

Jag ställde mig vid den tiden starkt kritisk till konstmarknaden, jag kunde inte signera dessa projekt som mina i en utställning. Och mitt galleri på Östermalm såg inte hur dessa arbeten skulle kunna säljas. År 2000 avslutade vi därför vårt kontrakt, och sedan dess har jag producerat och förmedlat i egen regi eller i samarbete med andra (ibland även curatorer). Tiden i Sydafrika förändrade mig, och min verksamhet.

2.

Ett uttryck som ofta används om arbeten liknande mina, även av konstnärer själva, är ”ge någon en röst”. Vare sig det är en kommentar eller en fråga innebär det en positionering från den som säger det. Men ingen kan ge någon annan hans röst, alla människor har en röst. Även om förutsättningar behöver finnas, eller ges eller uppträffas.

Under de följande sex åren arbetade jag med en rad projekt på de av Israel ockuperade områdena Västbanken och Gazaremsan, numera Palestina, det sista var filmen ”A heart from Jenin”. Jag tvivlade då starkt på min förmåga att återberätta den händelse som skildras i filmen men så fick jag ett råd av den palestinske poeten Kefah Fanni som stannat kvar hos mig sedan dess, han sa: ”Cecilia, du kan aldrig tala för oss, men du kan ge din bild av vad du ser här”.

Filmen handlar om Ahmed, en palestinsk pojke som levde i flyktinglägret i Jenin, på Västbanken. I november 2005, 12 år gammal, sköts han ihjäl av en israelisk krypskytt. Hans föräldrar beslöt att donera sonens hjärta till andra sidan muren, till Israel. En gåva kan förändra något, när det finns någon på den andra sidan som vill ta emot den. Samah heter den israeliska flickan som nu lever med Ahmeds hjärta. För Ahmeds föräldrar lever deras son vidare genom flickan som en önskan om fred med Israel.³²⁾

Kefahs råd fick mig att uppskatta min ”utifrån-blick”, jag blev accepterad som någon som kunde bidra med min närvaro. Jag skildrade den egenmakt som varje enskild människa bör känna att hen har: den palestinska familjen som ger en gåva som ingen politiker förmår ge och med den bryter en isolering i och med kontakten med den israeliska familj som tar emot gåvan. Filmen visades främst i väst, i det sammanhang där jag lever. Jag ville visa upp den handlingen här för att den behövdes här, tänkte jag. Denna film som handlar om gåvan – trots avstånd, givna bilder, ramseende – finns i bakgrunden även

Kapitel 2: Bilderna

Sök:

... mig med en idé som ser fantastisk ut på papperet, men i den stund de ser hur verkligheten är här, omformulerar de projektet för verklighet diktter fakta.”³³⁾

Jag förstod under mina vistelser på Västbanken att *givna bilder* – normerade bilder – kan försvaras. ”Klichéer, standardfraser, iakttagande av konventionella, standardiserande mönster för uttryck och beteende har den erkänt sociala funktionen att skydda oss mot verkligheten, det vill säga mot det krav på att uppmärksammas av vårt tänkande som varje händelse och faktum i kraft av sin existens reser. Om vi ständigt svarade på dessa krav skulle vi vara uttömda; Eichmann var annorlunda bara därigenom att han uppenbarligen inte kände av något sådant krav alls.”³⁴⁾ Så skriver Hannah Arendt. Hon beskriver ”common sense”, ett sunt förnuft som ett sjätte sinne som inte främst karakteriseras av sin sundhet. Hon menar att en sinnlig värld görs begriplig tillsammans då vi lever under likartade betingelser. Så framträder gemensamma bilder.³⁵⁾ Det gemensamma behövs, det gemensamma utvecklas på en plats och dessa (gemensamma) bilder behöver respekteras. Men det betyder inte att de inte också ständigt behöver utmanas. Men hur?

3.

Jag är till viss del – liksom alla – fångad i ett ramseende och det behöver utmanas. Det går att få syn på givna bilder och det går också att få syn de system som bilder görs ur och för, men aldrig helt och hållet, eftersom jag är en del av det system jag lever i. Alla bilder förmedlas med hjälp av ett ramseende, med någon typ av *framing*. Ett tydligt exempel på *framing* är när årets bild 2010 valdes ut. Den var fotograferad av Paul Hansen efter jordbävningen på Haiti, en av de allvarligaste naturkatastroferna i modern tid med uppgifter om 212 000 bekräftade dödsfall och omkring 300 000 skadade.

På bilden ligger 15-åriga Fabienne Cherisma död på ett nedrasat hustak i Haitis huvudstad Port au Prince.³⁶⁾ I efterhand blev bilden ett hett diskussionsämne på nätet – på grund av en annan bild som fångat gruppen av fotografer som samlats runt Fabienne.

Nathan Webers fotografi är ett annat exempel på *framing*.³⁷⁾ Det är ett metafotografi av en situation som syftar till att visa hur foton tas. Pressetik, gränsdragningar kring bildbearbetning, om huruvida kroppar får arrangeras för en bild, om representation, allt detta griper även in i en konstnärlig dokumentär-praktik (dokumentära metoder som medieras i konstens visningsrum). Om *framing* skriver Judith Butler ”Det är ingen lätt sak att lära sig se ramen som gör oss blinda för det vi ser. Och om det finns en kritisk roll för visuell kultur i krigstider, är det just att tematisera den tvingande ramen, den som utför den avhumaniserande normen, som begränsar vad som går att uppfatta och till och med vad som kan vara.”³⁸⁾ Under de år jag gjorde arbeten i palestinska och israeliska områden deltog jag i en internationell mejldiskussion som handlade om mediering och fotografens intention. Den israeliska konstnären Bracha Ettinger hade med sig nedanstående bild med en snap-shot från en israelisk check-point på Västbanken, och diskussionen handlade om dessa frågeställningar vilka ständigt bör vara relevanta även i andra situationer där makt utövas.

Fotografen Susan Meiselas reste 1978–79 till Nicaragua och fotograferade upproret mot Somozas regim. När hon är där sker en förändring av hennes bildseende ”It went beyond the question of ‘Why am I taking photographs?’ or ‘Who am I taking pictures for?’ It was a pivotal moment. It gradually became clear to me that as an American, I had a responsibility to know what the U.S. was doing in other countries.”³⁹⁾ 25 år senare återvänder hon,

hänger upp nitton av dessa fotografier, i "mural size" (cirka 2×3 meter), på platserna där de fotograferats och frågar människor vad de minns från denna tid. Det blir en serie videofilmer och ljudinspelningar.⁴⁰⁾ Dessa berättelser laddar på nytt fotografierna i installationen "Reframing history" som visas i olika konstutställningar.⁴¹⁾

Framing finns i inställningen, i intentionen innan bilden fotograferas i fotograferingsögonblicket, i hur medieringen sker, i språket, i formuleringen av förmedlarens frågor.

"Vad har du för bild av det politiska läget i Grekland?" frågar TV-reportern. Vi förstår av frågan att det inte är en person som ska avbildas, det är en kontextuell bild som förväntas och den som svarar ska ge sitt perspektiv, sin syn eller vad det nu ska kallas. En reporter skulle kunna ställa liknande frågor till den som tigger "Vad har du för bild av det politiska läget i Sverige?" Men reporterna gör inte det, de ställer andra frågor. De ställer frågor om de tiggandes konkreta situation, hemförhållanden, hälsa, deras etnicitet, studier, om de organiserar sig och ibland med en underton av att organisering implicerar en kriminell sådan. Frågor som skulle handla om till exempel framgång och kreativitet ställs inte heller, det finns en viss ram inom vilken reporterns frågor håller sig. På så sätt förhindras att svaret – den bild som ges – går utanför denna ram. Det är de privilegierades ramseende. Det finns också en viss ram inom vilken de tiggandes frågor håller sig. "Tjena, en krona, please?" Det finns en förväntan på den andre. Denna förväntan – som finns från bådas håll, de som förväntas ge såväl som de som ber om att få, riskerar att bli en frusen åskådarpositionering. Det förutsätts att vi inte kan förstå varandra.

Who will have copyright on this image? The unidentified Palestinian man exposed to violence?

Who owns what in an occupation?

**Who owns images of violence?
The person taking the photo or the
person depicted?**

4.

Filmskaparen Werner Herzog ska just visa ett filmklipp ur sin film *Into the Abyss* under en Masterclass-föreläsning vid filmfestivalen i Locarno. Han berättar om en intervju med en nyckelperson som han endast får 40 minuter med. "He has to be broken open, watch this film clip." Vi ser kyrkoherden Richard Lopez framför ett fält med gravkors, det är staten Texas kyrkogård och det är här de dödsdömda begravs. Richard Lopez redogör kort för hur han går till väga då han bistår den dödsdömda tills sista andetaget. Werner Herzog hade då frågat vad kyrkoherden gör för att vila från sin plikt, för det måste vara tungt, och prästen börjar berätta att han spelar golf, stämman ljusnar, han blir personlig. På golfbanan finns många ekorrar, säger han. Herzog frågar "Please tell me about an encounter with a squirrel." Mannen berättar ivrigt om ett tillfälle då han varit nära att köra över en ekorre men lyckats stoppa bilen. "Life is precious", säger han. Och plötsligt kommer tårar, han kan inte upprätthålla fasaden – han kommer tillbaka

till det uppdrag han nu är på väg till och säger "I cannot stop the process for them. But I wish I could". Kameran stannar kvar en lång stund vid mannen som nu är fylld av sorg. Herzog kommenterar denna händelse: "All of a sudden we look deeply in his heart. [...] I don't know how I got there but, eh, you see how he started to get a bit mellow but he regained his composure and you have to have the wisdom of a snake, you have to be coiled up, just wait and let him speak and you have to strike at the right moment with the right venom, right question, do the right move" Herzog talar om att *få den berättelse som går genom linsen*, eller fänga eller locka fram denna bild. "That's something I can not teach you, and neither can a film school. You should always try to find a way to look deep into someone." I transaktionen är filmskaparen ute efter bilderna och berättelserna – Herzog hävdar att cinema verité är en chimär, även om filmaren försöker vara en fluga på väggen så påverkar filmaren skeendet – en etisk förhandling sker.

5.

I det här projektet har jag utgått från min upplevelse av ett icke-möte på en gata i Sverige där jag bor. Jag vill undersöka och pröva detta avstånd, närma mig: kan en omförhandling om utrymmet mellan oss ske så att de bilder som både skapar och upprätthåller avståndet kan förstöras, omförhandlas – så att nya kan göras? Problemet är att det redan finns en massa bilder i vägen.

6.

Ett år efter att Susan Sontags bok *Regarding the pain of others* publicerades (1993) började Judith Butler skriva de essäer som 2009 ges ut i boken *Frames of war: When is Life Grievable?* Där diskuterar hon Susan Sontags bok och bland annat den kritik Sontag fick för att hon sa att fotografierna från Abu Ghraib var fotografier av "oss". Det fanns de som menade att det påståendet "[...] återigen var det slags självupptagenhet som paradoxalt och smärtsamt ersätter reflektion över andras lidande." Men det hon frågade var "huruvida policyn som denna administration driver, och hierarkierna som utvecklas för att genomföra den, är av det slaget att den gör sådana handlingar (av tortyr) sannolika. Sedda i detta ljus, är fotografierna 'oss'."⁴²⁾

På liknande sätt finns tiggandet och givandet i en ekonomisk struktur som utvecklar hierarkier. Tiggandet handlar om ”oss” på så sätt att handlingen är konsekvensen av en viss maktordning i ett visst system. Mitt projekt involverar många människor, och etiska val uppstår i varje steg i denna arbetsprocess i samband med de estetiska valen. Avstånd och närhet, åskådande och interaktion, ständiga förhandlingar om utrymme pågår mellan oss, situationer där benämningar, berättelser och bilder uppstår. Hur dessa blir politiskt betydelsefulla behöver sina exempel, och det här projektet kan möjligtvis vara ett sådant exempel. *Att se bilder är en handling.*

Kapitel 2: Bilderna Noter

1. Elfriede Jelinek, *Rosamunde (ur Döden och Flickan I-V: Prinsessdramer)*, översättning Ia Lind och Magnus Lindman, Atrium, 2011. I original: “Ist das ein Stück Mensch, was ich da sehe? Ist es ein Bild von einem Menschen? Ist es ein Mensch von einem Bild? Ja, das ist ein Mensch von einem Bild. Den kenn ich doch! Nein, doch nicht.”
2. En kvalitativ marknadsundersökning försöker ge kunskap om de bakomliggande attityder och värderingar som finns inom ett visst område. Den vill också ge en insikt i olika beteenden och känslor och hur de kan forma våra val och åsikter. En kvalitativ undersökning söker mönster i åsikter och värderingar. Frågorna som ställs handlar om varför människor tycker på ett visst sätt, hur det kommer sig att många väljer en viss produkt och vad som är den bakomliggande orsaken till att ett visst beteende finns. En kvalitativ undersökning ger inte svar på hur många, hur stor andel eller hur stor procent som tycker något speciellt – sådana svar ges i en kvantitativ undersökning. I en kvalitativ undersökning intervjuas ett fåtal personer och stor omsorg läggs på att de personer som intervjuas ska uppfylla de kriterier som är intressanta för undersökningen, till skillnad från en kvantitativ undersökning där representativitet är viktigt. I en kvalitativ undersökning är det endast intressant att intervjua de personer som på ett eller annat sätt berörs av ämnet som skall diskuteras. En kvalitativ undersökning görs med hjälp av djupintervjuer eller gruppdiskussioner vars längd anpassas efter behov och även så antalet intervjuade personer. En vanlig längd på en djupintervju är en timma och på en gruppdiskussion två timmar.
3. Hans-Georg Gadamer, *Sanning och metod i urval*, översättning Arne Melberg, Daidalos, 1997, s 172.
4. Gadamer, s 173.
5. Michel Foucault, *Diskursernas kamp*, texter i urval av Thomas Götselius och Ulf Olsson, Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2008, s 60.
6. Serge Daney, *Before and after the image*, övers Melissa McMahon, Discourse: Journal for Theoretical Studies in Media and Culture #20, 1998, s 1, www.home.earthlink.net/~steevee/Daney_before.html [12-04-2016].
7. Då marknadsundersökningen gjordes var det inte vanligt att de tiggande hade skyltar som förklarade vad de skulle ha pengarna till. Under de följande åren ökade antalet skyltar, ofta skrivna för hand men några hade även en printad text på fotografiet på barn.
8. Denna rapport finns att tillgå i avhandlingssajten [arkiv](#).
9. Filmen är undertextad på engelska ”Market research – which images is a person facing when giving – or not – to a person begging?” (16 min). Den kan ses via denna länk: <https://vimeo.com/81892362>. [12-04-2016]. Marknadsundersökarens rapport finns att tillgå i [arkivet](#).
10. Ioana Cococariu, var samordnare och tolk vid filmningen av intervjuer med hitresta tiggande i Göteborg 2011. Hon var också den som klippte och översatte filmen. Ioana är konstnär, se kapitel 4.1 paragraf 8.

11. 📖 Filmen är undertextad på engelska "Interviews with begging EU citizens – which images is the begging person facing?" (57:30 min). Den kan ses via denna länk: <https://vimeo.com/66966202>. [12-04-2016]. Samtliga intervjuer finns transkriberade på avhandlingssajten www.beggingandgiving.se
12. 📖 Jag lade ut dessa filmer på en nystartad projektblogg www.tiggerisomyrke.se (i engelsk översättning www.beggingasaprofession.eu) 2012 som jag drev under min doktorandtid. Bloggen öppnade ett offentligt fönster för min arbetsprocess.
13. 📖 Gilles Deleuze och Félix Guattari, *Anti-Oedipus: capitalism and schizophrenia* (New York) 1977, s 26. Översättningen är från Kairos #7, s 79. I engelsk översättning: www.libcom.org/files/Anti-Oedipus.pdf. [12-04-2016]. "Desire does not lack anything; it does not lack its object. It is, rather, the subject that is missing in desire, or desire that lacks a fixed subject; there is no fixed subject unless there is repression. Desire and its object are one and the same thing: the machine, as a machine of a machine. Desire is a machine, and the object of desire is another machine connected to it. Hence the product is something removed or deducted from the process of producing: between the act of producing and the product, something becomes detached, thus giving the vagabond, nomad subject a residuum." Translated from the French by Robert Hurley, Mark Seem, and Helen R. Lane, University of Minnesota Press, 1983.
14. 📖 Marknadsundersökningen genomfördes i juli, 2011 och filmen publicerades i april 2013 samtidigt som intervjufilmen, vilken gjordes parallellt.
15. 📖 Erik Hansson, *Som att världen kommit hit, Stockholmares upplevelser av tiggeri våren 2014*, Examensarbete i kulturgeografi, Stockholms Universitet, s 7. Han skriver vidare på samma sida: "Meningen med det här arbetet är att försöka förstå vad majoritetssamhället projicerar för föreställningar på dessa marginaliserade och utsatta, dvs. att studera vissa mentala processer som leder till sociala konsekvenser."
16. 📖 Gayatri Chakravorty Spivak, *Kan den subalterna tala?*, skriftserien KAIROS #7 Postkoloniala studier, Raster förlag, 2002, s 120.
17. 📖 Följande beskrivning är från deras projektsida: "Via annonser i bland annat Metro och Situation Stockholm söktes personer som var beredda att tigga till något de ansåg sig behöva (eller ville ge till andra). Lönen var 100 kronor i timmen och man fick behålla hälften av vad man fick in. Den andra hälften skulle gå till Persondesign. 35 personer i åldern 17 till 73 år deltog." www.reich-zyber.com/blog/portfolio/tiggarlordag-persondesign/.
18. 📖 Marknadsundersökarens rapport, <http://beggingandgiving.se/referenslitteratur-artiklar/#arkivmaterial>
19. 📖 www.reich-zyber.com/blog/portfolio/tiggarlordag-persondesign/. [27-04-2016].
20. 📖 Stanislav Emirov, *Varför tigger romer?*, Karneval, 2016, s 229.
- 21, 22. 📖 Emirov, s 16.
23. 📖 Emirov, s 153.
24. 📖 Emirov, s 178.
25. 📖 "'Jag arbetar aldrig 30 dagar i månaden, kommenterade Michel. 'Bara 25. Sexdagars arbetsvecka. Inte åtta timmar om dagen heller, snarare sex. Ren tiggeritid alltså. Man måste ju äta, växla pengar, förflytta sig Men å andra sidan kan jag få fler givrar per timme än 30. Det kan bli 50 eller 60. Om strömmen är bra och jag är på hugget. Sista gången jag jobbade i Stockholm åkte jag hem med nästan 4 000 euro efter två veckor och i Göteborg över 7 000 euro efter fem veckor. Men det var för länge sen. Förra året.'" [vi] Hans månadsinkomst verkar ligga som lägst på 50 000. Michel har höga utgifter. Eftersom han aldrig tigger i sin hemstad Paris – någon kan känna igen honom – reser han varje vecka till olika städer i Europa, han nämner Oslo, London, Istanbul, Luxemburg, medelstora städer i Italien, Österrike och Schweiz. Han hyr då antingen ett rum eller bor hos vänner. Michel äger också en mindre lägenhet, en ruffig sådan i förorten där hans tiggarkompisar i gengäld får övernatta när de besöker honom, de vet inte om hans andra lägenhet. Båda lägenheterna i Paris är köpta på avbetalning (banklån kan han inte få eftersom han inte kan redovisa inkomster). Han har en Maserati cabriolet, han går ofta ut på restaurang med sin flickvän, dessutom skickar han också hem pengar till sin familj i Rumänien – de vet för övrigt inte om hur välbeställd han är. Frågan är hur Michel får ekonomin att gå ihop. "Många tiggare gör numera mer än bara tigger" [vi] är en av Emirovs rubriker men det framgår inte om även Michel gör andra affärer. Han kommer fortsätta tigga trots att han lever ett dubbelliv och längtar efter ett normalt liv, berättar han.
26. 📖 Emirov, s 163–192.
- 27, 28. 📖 Emirov, s 165.
29. 📖 En diskussion om romer finns i [kapitel 5.2](#).
30. 📖 Citatet följs av meningen: "Denna systematiska avlärnin g involverar att lära sig att kritisera postkolonial diskurs med de bästa redskap den kan erbjuda och inte bara att ersätta den förlorade koloniserade bilden av den koloniserade." Gayatri Chakravorty Spivak, *Kan den subalterna tala?*, Kairos #7, s 121.
31. 📖 Gayatri Chakravorty Spivak, *Kan den subalterna tala?*, översättning Monica Berntsson och Mikela Lundahl, Skriftserien Kairos, 2002, s 115.
32. 📖 www.ceciliaparsberg.se/a-heart-from/. [26-07-2016].
33. 📖 Cecilia Parsberg, *Nätverkande på muren*, Glänta #1-2, 2006, www.eurozine.com/articles/2006-05-30-parsberg-

- 👉 [sv.html](#). [26-07-2016].
34. 👉 Hannah Arendt, *Tänkande och moraliska överväganden: Tanke Känsla Identitet*, översättning Annika Ruth Persson, Anamma, 1997, s 42.
35. 👉 Arendt, s 75.
36. 👉 www.dn.se/kultur-noje/paul-hansen-tog-bilden-av-fabienne. [12-04-2016]. Bilden är borttagen 27-07-2016.
37. 👉 www.prisonphotography.files.wordpress.com/2010/03/cherisma-weber-nathan-photogs-img_7645.jpeg. 12/4 2016. [12-04-2016].
38. 👉 Judith Butler, *Krigets ramar: När är livet sörjbart*, översättning Karin Lindeqvist, Tankekraft, 2009, s 97.
39. 👉 www.susanmeiselas.com/latin-america/nicaragua/#id=somoza_regime. [12-04-2016].
40. 👉 www.susanmeiselas.com/latin-america/nicaragua/#id=reframing-history. [12-04-2016].
41. 👉 www.susanmeiselas.com/latin-america/nicaragua/#id=exhibitions. [12-04-2016]. I utställningen Crusading, som curatorm Jan-Erik Lundström sammanställt för Bildmuseet i Umeå och Fotografins hus i Stockholm, visades Susan Meiselas installation tillsammans med en installation av mig: "both explore conflicts of power in a historical perspective." www.ceciliaparsberg.se/crusading/. [12-04-2016].
42. 👉 Butler, s 96.

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Platserna I

3.1 Plats I

Noter

Gestaltning { Platserna I }

3.1 Plats I

Götgatan, januari, 2013.

Bilden visar spår av en människa: filten, snön som smält av värmen från kloaken. Det finns en ännu inte berättad historia om en person och det finns också en berättelse om ett ekonomiskt och politiskt ¹⁾ system som den människan lever i. Jag fotograferar denna bild hastigt, med min mobiltelefon, i förbifarten. Jag lever i samma ekonomiska, politiska system. Vi delar gatumiljö men det är många saker vi inte delar. Berättelsen finns ännu inte – för den livssituation som

filten lämnar spår av har ingen berättare. Den som skulle kunna adresseras finns, i den här bilden, utanför ramen, utanför gränsen för tilltal.

Jag fortsätter att, på mina dagliga vägar, i min gatumiljö, fotografera fler platser för tiggande. Spåren på gatorna vittnar också om att alla som vistas i staden inte har tagits med i planeringen av stadens sociala liv. ²⁾

Kapitel 3: Gestaltning (en fotoserie)

Platserna I

Kapitel 3: Platserna I
Noter

1. ☞ ”Politiken är den normativa läran om hur medborgarna bör leva för att leva ett gott liv och samtidigt är den läran om de samhälleliga förutsättningarna som skall göra det möjligt att förverkliga detta goda liv.” Hannah Arendt, *Människans villkor*, övers Joachim Retzlaff, Daidalos, 1998, s 14.
2. ☞ Det första fotot i en fotoserie på 38 fotografier som jag kallar *Tiggandets platser*. Elva av dessa fotografier är publicerade i texten ”Giveriet i den Fria rörlighetens Europa”. www.eurozine.com/articles/2014-08-06-parsberg-sv.html. [27-04-2016].

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Gesterna

4.1 Politiskt väntrum

4.2 Om *Kropp på gata*

Noter

Gestaltning { Kropp på gata }

4.1 Politiskt väntrum

1.

*Gatorna transporterar flöden av kroppar. Människor i ständig rörelse, in i och ut ur sociala aktiviteter. En pågående koreograferad social dans. Och där, skymtar jag mellan gående ben, knäböjande kroppar i olika positioner, på asfalten, som bokstaverar ordet nöd. Hur får kropparna sin grammatiska form?*¹⁾

Givaren står och den som tigger knäböjer och det sker på den centrala gågatan i Stockholm, i den fria rörlighetens Europa, de fria rörelsernas Europa. I Kent Sjöströms avhandling om skådespeleri skiljer han på *handling* och *aktivitet*: ”Min utgångspunkt är att kroppen såväl utanför som på scen är *intentionell*, även om en kroppslig aktivitet som ofta anses vara oavsiktlig, inte omedelbart låter sig förstås med hjälp av denna term.”²⁾ Han menar att det inte finns oavsiktliga rörelser, däremot finns rörelser vilkas avsikter är omedvetna för den som utför dem. Gränsdragningen beror på varför en viss handling görs, och det kan förstås då en aktivitet sätts in i ett sammanhang, inte på rörelsen i sig (vilket tydligt visas i Ioana Cojocarius film som beskrivs i [paragraf 8](#) nedan). Knäståendet kan ses som en böneställning där någon ödmjukar sig inför något större, men också som ett vädjande och uthärdande inför något som drabbat och drabbar – systematiskt.

Stockholm, Drottninggatan, mars, 2013.

Stockholm, Drottninggatan, mars, 2013.

2.

DN.STHLM

FRSDAG 14 FEBRUARI 2013 • SVERIGES STÖRSTA MORGONTIDNING • GRUNDAD 1864

Sthlm i mitt hjärta.
...innan jag förstår att
det är i mitt huvud
som syftningsfelet
uppstått. Sidan 2

Veckans ordlista.
Lektor Barth-Kron:
situationen på akut-
khusen har varit
smula, ja, akut.

Eva-Karin.
Quiz: Vad
heter skulpturen
på Sergelgatan?
Sid 7

Det händer.
♥ På stan i dag: Wyclef
Jean, "Världens
lyckligaste kycklingar"
– och 55 andra tips.
Sid 2

Debatt. Nej, nu får det vara nog!
eller rättare sagt: **JAG STÅR INTE**
UT. Jag står inte ut med att se alla
essa tiggare på Stockholms gator
ngre.

Kerstin Vinterhed. Sidan 10

Den 14 februari 2013 fanns en fet rubrik på en halvsida i DN: "Jag står inte ut längre med att se tiggarna på gatan".³⁾ Kerstin Vinterhed skriver i

artikeln: ”För det är ju så, det är en ömsesidig förnedring både av den som tigger och av den som ger – eller inte ger. Av den som – i likhet med mig själv och de flesta här i landet – har varit med om att bygga upp ett samhälle där tiggeri och allmosor ersatts av rätten till bistånd,” men har vi inte i så fall också varit med och demonterat den rätten? Hon skriver: ”en förnedring *av*”, och det handlar om att de som tigger och de som förväntas ge förnedras *av* ett system, en ekonomisk och politisk matris.⁴⁾ Hon står inte längre ut, men var ska hon ta vägen? Hon tar vägen ut i språket, säger, skriver, berättar. Hon tar vägen ut i språket och in i det politiska. Hon har den makten, tillhör den kultur som ser det som självklart att ens egen röst kan påverka rådande politik. Ändå vittnar hon om att hon känner maktlöshet. Hur ska hon handla? Hon kan inte förstå vad det är som sker omkring henne, med henne och i relation till de som tigger.

Inte heller jag står längre ut med min egen maktlöshet, jag räcker inte till, kan inte omfatta, handlös står jag inför dig. Vem är jag om jag inte ger, hur ska jag göra, är jag ensam finns det flera som jag, kan jag bli mindre maktlös genom att bli ett vi?

Det är många som vittnar om att de inte uthärdar och inte språkar, som inte tilltalar, samtalar, åtalar. Vad skulle det göra med mig om jag inte skulle göra bilder, skulle sluta säga och beskriva det jag ser runtomkring mig? Vad skulle det göra med mig om jag ignorerade de som tigger? Vad gör det med mig då jag inte ger till den som frågar efter att få?⁵⁾ Det oroar mig, men är det bara en självisk oro? ”To combat the resistance of language you must keep on talking, my analyst said”, skriver Anne Carson. Oavsett vad jag känner att jag inte står ut med så tillhör jag den hegemoniska ordning som har kommunikationsföreträdare i samhället och som gynnas av det system som råder och som jag också i någon mån accepterar, är ”anställd av”. Den som tigger talar visserligen, men bara efter tilltal från den som är inkluderad i samhället. Endast medvetenhet om klyftan i sig är inte det jag söker. Jag omformulerar frågan. Vad skulle det göra med mig om jag ignorerade tiggandet?

Jag är fördömd om jag ger och fördömd om jag inte ger. Jag står inte ut med att vara med i detta ”vi”! Vad gör det med mig? Med min kropp, med mitt sinne? Jag ingår i en kollektiv rörelse med mitt handlande, jag får svar som jag inte kan vara utan, får frågor som jag inte kan handla utan, inte ignorera, vare sig jag tar emot eller inte. Jag vill faktiskt inte stå ut, för faktum kvarstår oundvikligen att det jag möter med alla mina sinnen inte är en bild, det är inte en idé, det är en delad tillvaro. Det är en tragedi. Mönstret av människans villkor.

Jag finner mig utföra nya gester som inte känns frivilliga – de är inte frivilliga, ändå är det min kropp, jag, som utför dem. Jag försöker förstå vilken struktur som borde kollapsa för att göra tillvaron begriplig och hanterbar igen.⁶⁾ ”Obsession shrinks reality to a single pattern”, skriver Iris Murdoch och beskriver vidare hur föreställningar behöver kardas isär till tankar igen för att se vad som verkligen är åtskilt och möjligen återigen kan ses hänga samman.⁷⁾ Men hur? Tore Nordenstam föreslår mig ett sätt att se: ”Uttrycken är tillsammans med sina mönsterfall inflätade i verksamheter, som i sin tur har sin bestämda plats i den helhet som vi kallar för en kultur eller livsform.”⁸⁾ Är den som tigger ett mönsterfall? Vilka mönster ritas i de urbana rummen i städerna? Hannah Arendt skriver: ”Eftersom denna väv av relationer [...] alltid är förhånden innan handlandet sätter igång, kan den handlande nästan aldrig förverkliga sina mål i den rena form de ursprungligen föresvävade honom. Men eftersom handlandet består i att trä in sin egen tråd i en väv som man inte själv vävt kan det frambringa historier med samma självklarhet som tillverkningen framställer ting och föremål.”⁹⁾ Det som frustrerar mig och möjligen också andra, är att de med sin fråga om att få, att få dela, faktiskt trär in sin tråd i väven, därav min fråga till den som tigger: Hur blir du framgångsrik? Det är en fråga som i situationen synliggör en omöjlig ekvation. Som Sara Stridsberg uttrycker det: ”Att tigga gör den som ingenting äger och som ber om en allmosa och det är en helt språklig angelägenhet som blir till en världslig angelägenhet (din hustru eller din make tigger inte om hon eller han ber om en smörgås, du tigger inte om du ber din chef om löneförhöjning). Tigger gör den som är utan rätt, ett husdjur tigger, den vars krav kan betraktas som illegitimt.”¹⁰⁾ I detta sammanhang går det att förstå vad Kent Sjöström menar då han skriver att hans utgångspunkt är att kroppen såväl utanför som på scen är *intentionell*. Den tiggande vill med sin kroppsställning nå framgång med tiggandet, en förbättring. Tiggandet sker i en samhällsstruktur, i ett politiskt system och möjligtvis kan en förbättring ske för den tiggande – men räcker det? Vad för slags förändring efterfrågas och krävs av de som utbrister att de inte längre står ut? *Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?* – tiggandet såväl som givandet är gester där något utbyts, relaterande gester i en urban miljö. I ett system som till slut blivit ironiskt mot människor. Den frustration som Vinterhed utropar – ”jag står inte ut!” – har också jag.

Och jag undrar hur stor del av mig som är en kugge i maskineriet, min undran kommer aldrig att få ett svar men min undran är ett energifält, mellan polerna egenmakt och maktlöshet. Min undran gestaltas i min hållning.

Göteborg, februari, 2011.

3.

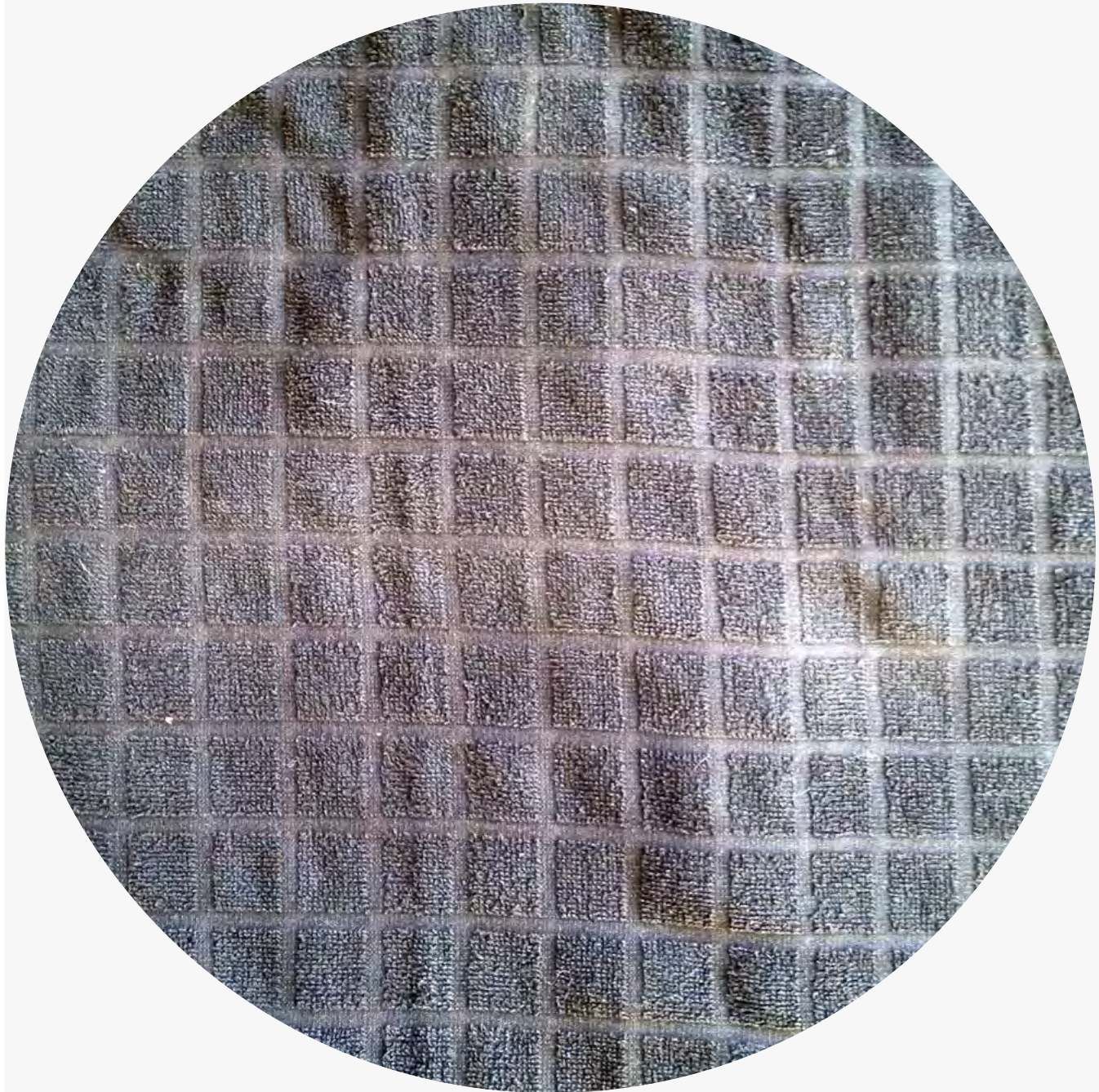
En sak som sammanför mitt tillvägagångssätt med Carina Reichs och Bogdan Szybers projekt "Persondesign" (vilket jag redogjort för mer ingående i kapitel 2) är skam och skuldansor inför den tiggande. Det är en av drivkrafterna till projektet, skriver de på sin projektsajt.¹¹⁾ Det finns en socioekonomisk skevhet med projekt som våra, då en privilegierad konstnär finansierad med skattemedel gestaltar en interaktiv situation med någon som saknar dessa privilegier. En situation i vilken den ena parten inte, eller knappt, deltar i diskussionen i visningsrummet (vare sig på en blogg eller i den vita kuben eller i något annat rum). I båda våra "undersökningar" finns det ett "vi" som ställer frågor kring ett problem som dels ligger utanför men också "känns i kroppen" och inte enbart som känsla utan även fysiskt, i kroppens gester. Jag kallar det för min sociala kroppslighet. Sara Ahmed beskriver hur det kan uttryckas i ens kropp: "The very physicality of shame – how it works on and through bodies – means that shame also involves the de-forming and re-forming of bodily and social spaces, as bodies 'turn away' from the others who witness the shame."¹²⁾ Detta "vi" ingår i samma system och båda projekten utgår från liknande frågeställningar. En kan säga att vi har samma ramverk – den politiska diskursen i Sverige. Och att vi har reagerat på ett liknande sätt som Vinterhed, i reaktion och aktion. Sara Ahmed skriver om hur skam kan kännas som att en blir exponerad och samtidigt försöker dölja, skyla över handlingen. Det är som en blir bevittnad medan en misslyckas, blir synlig men inte är beredd på att synliggöras. "To be witnessed in one's failure is to be ashamed: to have one's shame witnessed is even more shaming. The bind of shame is that it is intensified by being seen by others as shame."¹³⁾ Dessa känslor kan triggas i en givande-till-tiggande-situation, det handlar om att jag är delaktig i den rådande ekonomin, som subjekt är jag del-aktiv i det system som orsakar fattigdom. Författarna till artikeln "EU-migrantdebatten som

ideologi" beskriver hur ett ekonomiskt system – såsom det svenska välfärdssystemet – ger upphov till en moralisk ekonomi.¹⁴⁾ De hänvisar till att skuldbegreppet spelar en central roll i den abstrakta, politiska gemenskapen.¹⁵⁾ Det är en reaktion. "So when we recognise ourselves as shamed, that self-identification involves a different relationship of self to self and self to others from the recognition of ourselves as guilty"¹⁶⁾, skriver Sara Ahmed. Både artikelförfattarna: Örestig, Bäckström, Persson och Sara Ahmed

noterar dessutom att reaktionen också kan uttryckas så att den upplevda skulden speglas – i försvar för de obehagskänslor som upplevs: ”In shame, the subject may have nowhere to turn.”¹⁷⁾ Örestig, Bäckström och Persson beskriver det som att: ”När någon misslyckas med att göra sin del, eller anklagas för att låta bli, förvandlas förväntningarna på reciprocitet raskt till en oinlöst skuld – en sorts moralisk hållhake som ger borgenären en potentiell maktposition.”¹⁸⁾

Men Sara Ahmed finner en öppning; medan skuld refererar till att ha gjort fel kan skammen öppna en intim relation med mig själv, skulden ifrågasätts med skammen: ”I may be shamed by somebody I am interested in, somebody whose view ‘matters’ to me. As a result, shame is not a purely negative relation to another: shame is ambivalent.”¹⁹⁾ Att känna skam och skuld kan också vara ett sätt att inte acceptera sakernas tillstånd och låta det bli en motivation till att gestalta de frågor en har, Vinterhed genom att skriva, Reich & Szyber genom sitt deltagande-performance och jag genom att ställa mina frågor om inför vilka bilder de tiggande tigger och inför vilka bilder de givande ger till de tiggande.²⁰⁾ En ny gestaltning börjar sakta att formuleras inom mig. Vad finns det för bilder som skapar denna maktlöshet?

4.

Jag vet inte vem du är. Jag visar genom mitt handlande upp en bild av mig själv, men bilden liknar inte mig. Jag böjer mig ner, nej min kropp böjs ner, mot dig, jag vill egentligen inte, jag vill att du reser dig mot det som pressat ner dig. Det finns en struktur som talar genom mig, som äger en del av min blick, som styr min kropp.

Strukturen eller matrisen framträder i bilden i och med de tiggandes verksamhet. Jag ser olika ruttmönster runtomkring mig.

Relationen mellan den rumsliga och den sociala situationen är inte tillfällig. Vår transaktion på gatorna, i städerna, är inte tillfällig, den följer både rumsliga och sociala mönster.

Hur kommer det sig att det finns så många sittande kroppar på gatorna i städerna? En del är tiggande, en del bedjande, en del sjungande och en del tycks bara sitta med en mugg framför sig. Vilka politiska intressen binder kroppen i en sådan ställning, de många kropparna i olika variationer av ställningar: sittande, knäsittande, ej uppresta i gatuklimatet, den natur som är med och bestämmer hur våra kroppar kan röra sig, positionera sig, uttrycka sig. Jag känner mig tilltalad av dem, men också närmast åtalad av den matris som håller kroppar i denna position.²¹⁾ Det galler vars osynliga vertikaler och horisontaler träs genom kroppar och gör dem maktlösa. De fattiga kropparna finns inte bara fysiskt på gatan utan också i de stående

och gående människornas sinnevärld, i språkandet som aldrig tystnar – in i kroppar, genom, ut. Matrisen styr oss upprättstående – och gående – och vi rör oss i flöden tillsammans, vi uttrycker oss tillsammans, liksom bisvärarna, vi svärmar om och kring, riktade av attraktioner och begär.

Den som ligger på knä på gatan i fem minusgrader med sina händer mot den iskalla marken följer inte med i svärmen, ligger envist kvar. Jag känner henne i min kropp, jag vill inte gå därifrån. Det kunde varit min mamma.

Var och en av oss gående och upprättstående skulle kunna röra oss framåt och ställa oss bredvid de böjda och inte flytta på oss. Vi skulle kunna sluta att gå, att röra oss i flödet, vi skulle kunna stanna kvar bredvid de som redan tystats, exkluderats. I väntan, uthärdandet, skulle matrisens osynliga trådsystem förlora sin spänst, slacka av, kollapsa? Är det en sådan demonstration som skulle bryta det pågående språkandet? Som när tusen invånare i Dharavi, Asiens största slumområde, tar ett steg ut ur sina hem och med sina kroppar blockerar stadens flöden genom att sätta sig ner och fasta.²²⁾

Jag skickade en fråga till en av mina unga vänner, 26 år, som arbetat mycket med aktivistverksamhet i Sverige. En fråga om vi som har makt, vi upprättstående, skulle kunna genomföra en tyst, fysisk, synkroniserad vilje- och kraftaktion av stadens alla upprättgående kroppar som solidariskt placerar sig vid de sittande kropparna. Jag var nyfiken på om hon skulle se det vara en möjlig aktion på stan. Hon svarade såhär:

”Hej Cecilia, min spontana reaktion är att det vore en bra aktion. När jag tänker lite till försöker jag sätta mig in i hur det skulle kännas att vara en person som tigger och så kommer det en massa andra och sätter sig bredvid, jag är inte säker på hur det skulle upplevas, man får väl göra tydligt att det handlar om en protest. Sak två som jag tänker på är gentemot vem aktionen är riktad, den pågående språkligheten kanske, hur kan man skruva åt det, hur kan man komma längre i det? Ibland är jag lite fyrkantig men jag brukar försöka checka av a) vad gör det man gör för dem som man vill göra något för/vars situation det är man protesterar mot/de som får ta de värsta konsekvenserna av den ordning man protesterar mot? b) mot vad är protesten riktad och när det man gör fram dit? Så att det inte enbart blir något som gör något med de som är involverade i själva protesterandet (om det inte är det som är syftet, det kan det ju vara ibland), typ hur krockar det i den konkreta situationen och vad gör det med den konkreta situationen, vad lämnar det efter sig? Jag brukar också tänka: ‘vad riskerar jag som protesterar’? Mycket grovt tänker jag att ju mer desto bättre, men det behöver ju inte vara så heller. En väldigt konkret sak som skulle kunna hända om man genomförde en flash mob enligt ovan är kanske att de som tigger tror att folk gör narr av dem/parodierar/använder dem till något och att de som går förbi tänker “vad är det för jävla aktiviststollar/konstnärstokar” och bara blir ännu mer fastlåsta och sura. Det är ett worst case scenario, men spontant tänker jag som sagt att det vore en både spännande och bra sak som utförd på “rätt” sätt skulle kunna skapa en glipa eller rubba något. Hälsningar Karin.”

Med andra ord skulle det kunna vara en intentionell handling av sociala kroppar i en samhällskropp för att påverka det politiska skeendet, men hur och i vilken riktning, alltså hur kan maktlöshet vändas till konstruktiv handling?

5.

Tiggarna själva är och visar redan *facts on the ground*, de utför en politisk handling, de språkar genom tystnad; genom (performativt) kroppsspråk. Det är ett passivt motstånd; ett slags *politics of waiting*, som tiggarna uttrycker, en framtvingad demonstration. En demonstration som handlar om och är ett uttryck för en pågående passiv *arbetslöshets*verksamhet. En demonstration av ett *utanförskap* som påvisar hur ett *Vi exkluderat ett Dom*. Deras tiggande verksamhet riktas till alla förbipasserande, oavsett maktposition, hudfärger och genus; den demonstrerar för oss – som är arbetande eller har möjlighet till att söka arbete – och gör oss delaktiga i ett betvingande, i en politik som har exkluderat vissa. ”Och för ett enda svindlande ögonblick sätts en hel världsordning i fråga, det är mycket vardagligt och försumbart, en människas

utsträckt hand. Det händer hela tiden och överallt, du glömmer den och du kan inte glömma den, handen.” säger Sara Stridsberg i sitt radioprogram.²³⁾

Det är nästan så att ett ”vi” skapas av denna demonstration, att en känner sig tillhöra en annan kategori, som en kanske inte tänkt på innan. Men jag, såväl som den tiggande människan på gatan, är båda del av Europas samhällskropp. Den som tigger är på olika vis exkluderad från att tillhöra: från skola, arbete, sjukvård och annat som borde tillhöra och annat som brukar ingå i en samhällsgemenskap. Fattigdom är ett politiskt tillstånd och det politiska tillståndet berör alla. Det som sker på gatorna synliggör inneboende systemfel i den europeiska politiken. I spänningsfältet mellan den enskilda nationalstatens system och EU:s vidmakthålls ojämlikheter mellan enskilda människor.

6.

Den 21 augusti, 2013, går jag förbi denna kvinna på Götgatan, som så många gånger innan. Hon är en av de jag intervjuat tidigare med

Laura som tolk och vi hejar bekant. Nu har hon skaffat en hundvalp. Vi utbyter några ord, jag klappar hundvalpen och stannar ett tag. Jag frågar om jag får fotografera henne med sin hund. Då reser hon sig, hon vill visa vad den lärt sig. Hunden lyder hennes olika kommandon, lägger sig, sätter sig och får beröm och en godbit.

Hierarkin blir tydlig; hon står upp och matar sin sittande hund, jag står upp och ger henne pengar där hon sitter. Vi, våra kroppar, hur våra gester utförs, är mönsterbildande. Vi är bilder i ett mönster som fortsätter att bildas. Efteråt vet jag vet inte riktigt var jag ska ta vägen med alla mina motstridiga känslor som uppstått i den här interaktionen och jag går upp på vinden och målar.²⁴⁾

Jag behöver engagera hela min kropp, dukens storlek motsvarar min längd och bredd med utsträckta armar, rörelsen aktiverar mig fysiskt och mentalt. Jag minns hur jag – för många år sedan – målade kroki och att det var först när jag kände efter i min egen kropp hur modellen stod, härmade hen fysiskt, som jag kunde teckna modellens kropp. Utvecklar krokiträning empatisk förmåga? Kanske till en del, det handlar mindre om att se sig själv i den andra kroppen och i hens situation än om att finna den andras kroppslighet i min. Det blir inte en målning av en hierarkisk ordning, inte av hur vi figurerar i en struktur, utan det blir ett ansikte – något är speciellt för varje individ – hennes ansikte – men ändå inte; genom min tolkning.

Akryllölfärg, 120 cm * 170 cm.

När jag betraktar målningen efteråt, ser jag olika sinnesstämningar reflekteras i ansiktet. Det har blivit en ickelinjär berättelse berättad i bilder lager på lager – som en film där alla bildrutor, frames, visas samtidigt – och då målningen är klar slutar filmen, men målningen blir inte klar, den fortsätter i betraktaren som uppfattar några skiftningar för varje gång hen ser den, och alla dessa gånger blir också en film – utan slut – en fyrdimensionell målning.

Jag fortsätter måla, då och då, under några månader. På den mörka vinden blir duken det enda fönstret och samtidigt min projektionsyta. Det blir inga fler ansikten, det blir kroppar som bugar, trycker, pressar, nedåt eller uppåt.

Louise Bourgeois skriver att när hon gör skulpturer söker hon inte en bild ("image"), hon söker inte en idé. Hennes arbete handlar om att återleva ett förflutet och ge det en fysisk form. Det hon i nuet säger med sina skulpturer är vad hon inte kunde eller förmådde göra i sitt förflutna. Hon talar om en rädsla

som hon gör upp med, att hennes arbete är exorcism snarare än att framställa skönhet. "Fear is a passive state, and the goal is to be active and take control, to be alive here and today. The move is from the passive to the active [...] since the fears of the past is connected with functions of the body, they re-appear through the body. For me, sculpture is the body. My body is my sculpture."²⁵⁾ Hennes ord ger resonans i mig. De målningar som växer fram förvånar mig, men jag kan känna igen mig i dessa, de uttrycker också min kropp och mina känslor.

Jag är alltid rädd, för vad som kommer att hända då bilderna kommer att falla, de bilder som skyddar mig. Men de står i vägen nu. När något tas bort, finns det något annat då? Vad?

7.

"Den blinde tiggaren" är en av huvudkaraktärerna i Arne Dahls kriminalroman *Blindbock*, som "ser på sitt alldeles egna vis".²⁶⁾ Han kommer från Sarajevo, han är en av de utrensade romerna, nu köps han av föreståndaren på hemmet för att dra in pengar på tiggeri. Han köps av människohandlare. Och en av poliserna har en blind son. Den blinde sonen får pappan att se. Det finns ett inre seende som den blinde har utvecklat, det slags seende som kan vägleda. I en visuellt

späckad värld utvecklar människor ett selektivt seende, vars och ens intuitiva blick. Vi ser varandra också med den blicken. Teologen och före detta ärkebiskopen KG Hammar säger till mig i ett samtal: "På något sätt kan man vara ännu mer medveten om någons närvaro då man stänger av sin blick. Jag orkar inte se... den människan kan man vara mycket mer medveten om än de andra."²⁷⁾

8.

Genom att byta positioner, utföra gester som är knutna till betydelser som representation och makt visar den rumänsk-svenska konstnären Ioana Cojocariu hur den tiggande handlar i ett socialt mönster. I filmen *Kropp – Erfarenhet – Kunskap* ber Ioana en tiggande kvinna lära henne att ligga på sina knän.²⁸⁾ Hon instrueras på ett torg hur hon ska göra för att benen inte ska somna, att inte se de förbipasserande i ögonen och vad hon ska tänka på så att hon kan hålla ut.

I nästa avsnitt av filmen blir hon instruerad vad gäller samma position av en yogalärare. Hon visar här hur samma gest får olika betydelse och värde beroende på social situation. I det första fallet är det en gest som utförs i gaturummet i syfte att få pengar, i det andra sammanhanget är det en gest som hon gör och betalar för av fri vilja. Hon uppmärksammar betraktaren på hur våra gester är invävd i sociala sammanhang och är värderade därefter. Vilka sociala värderingar är det som pressar ned den gamla kvinnan på knä på en snöig, kall gata? Det är våldsamt.

När Ioana visar hur samma position i ena fallet utförs som en gest av nöd (se bilden ovan) och i det andra fallet som en gest som utförs frivilligt i syfte att vara välgörande för kroppen – i yogaövningarna – visar hon också hur sociala kroppar uttrycker det normativa i gester; hur de gestaltar normen.²⁹⁾

I det tredje avsnittet av filmen låter hon en polis träna henne att fälla en hotande person till marken. Kanske vill hon visa maktlösheten i att möta orättvisa och inte kunna avhjälpa det. När hon lärt sig tekniken fäller hon polisen till marken – hon demonstrerar egenmakt och intentionell handling. Hon har lärt sig att kunna hantera en situation som enligt hennes bedömning kommer att kräva denna reaktion. Att uppleva ojämlikhet kan vara att uppleva att ett brott begås, det vill säga att ojämlikhet implicerar ett brott – mot jämlikhet – men det finns ingen polis, ingen representant för lagen, som kommer att hjälpa till att åtgärda detta brott. Valet står då mellan maktlöshet – sociala kroppar som blir instrumentella i en viss maktordning – eller egenmakt.

9.

Frågan – vad pressar ner mannen (i röd jacka på första fotot) på knä på en iskall gata? – ställs till det sociala sammanhanget, till de förbipasserande såväl som till mannen själv. Jag får svaret av en annan av de som tigger, George, som bor i perioder, tillsammans med åtta andra, i tillfälligt uppbyggda skjul i Sverige. Han berättar – för Laura och mig – om hur han försöker hantera sin tillvaro:

G: We stay here in winter too, what can we do? In Romania we have a house, but we have no work, no social help, the minimum wage is 120 Euro I don't think you can raise 3 kids, have a five-person family on 120 Euro/ month. So yes, it is better here, we collect cans. We survive! If any of us has a problem back home, we collect money together, we all help out and we always send money home to our children, to our families.

L: So all your children are in Romania?

G: Of course! You cannot come here with kids and live in a hut. You struggle by yourself, you are a grownup, but why put children through this? And anyway, here the social workers will pick them up immediately. You cannot raise children under these conditions.

L: Did you try to get help?

G: I went to T-Centralen to ask, handed in my ID-card, all my papers, filled in the papers, and they told me to wait for their call. It's been five months since then... I also applied at the Solna immigration center, to get an address and work, I went there together with a woman from the Skanstull center, she spoke for me in Swedish, filled in her address on the papers, and... nothing happened. No call. It's difficult.³⁰⁾

George vittnar om ett strukturellt våld. Hur ska jag lyssna på George? För jag har inga liknande erfarenheter personligen. Vad binder oss samman som sociala kroppar? Idéhistorikern Michael Azar skriver om risken att domesticera det potentiellt okända genom att inordna det i en redan befintlig diskursiv ordning. ”I en diskurs som till exempel vilar på stränga dikotomier – förnuft eller känsla,

gott eller ont, civiliserad eller barbarisk, frihetskämpe eller terrorist etc – kommer varje företeelse att urskiljas, definieras och fastställas som antingen det ena eller det andra. Ett tredje gives icke.”³¹⁾ Det tredje är ”någonting intersubjektivt som träder in mellan subjektet och varat”, detta tredje är diskursen som är grundvalen för om vi kan se och uppfatta saker och ting på samma sätt. ”Vi har inte först en erfarenhet och sedan dess uttydning, de kommer samtidigt.”³²⁾ Michael Azar menar att ”Det är först där erfarenheten saknar namn – som den blir stum, det vill säga förstummar henne och får henne att famla efter ord.”³³⁾ *Jag står inte ut!* utropar Vinterhed och famlar efter referensbilder – som inte finns – i den språkliga gemenskapen.³⁴⁾ Hur vittnar en om det som det saknas ord för? Fenomenologen Sara Ahmed vill visa hur handlingar är *reaktioner*, i den meningen att det vi gör är format av kontakten vi har med andra.³⁵⁾ Sara Ahmed grundar sin teori på bland andra den franske sociologen och filosofen Émile Durkheim för vilken emotioner inte är något som kommer inifrån den individuella kroppen, utan är det som håller ihop eller binder samman sociala kroppar.³⁶⁾ Emotioner skapas också av något, är orienterade runt något, involverar en hållning ”on the world” eller ett sätt att gripa ”the world”.³⁷⁾ Hon beskriver emotioner som rörelser där kroppar orienterar sig mot varandra, såväl som från varandra. Emotioner kan beskrivas som en kraft eller kraftfält mellan sociala kroppar i samhällslivet. Allt fler vittnesmål ges i detta kraftfält. Georges berättelse är också en berättelse om smärta. Vittnesmål om smärta behöver vi ta personligt. Men inte ens våra närmaste kan känna vår egen smärta. Har jag brutit benet och du hör min smärta men aldrig har erfarit ett brutet ben själv, kan du inte förstå hur det känns. Du kan visserligen lyssna på vad jag säger men kanske mer på hur jag uttrycker mig. För emotioner skapas i närvaro av någon annan, de formar oss och formar också det vi är i närvaro med.³⁸⁾ Ett vittnesmål kan förstås av en annan människa på samma sätt som det omöjliga kan förstås. Sara Ahmed uttrycker det så här: ”Our task is instead to learn how to hear what is impossible”.³⁹⁾

4.2 Om Kropp på gata

1.

Jag vill göra bilder av det jag som givare fysiskt känner – att tiggandet utmanar givandet. I ett samtal med teaterforskaren Kent Sjöström ber han mig visa hur jag rör mig i relation till de som tigger. *När börjar kroppens gester beteckna det som inte sägs?* Han visar mig sedan sin association – kroppsligt uttryckt – en position han demonstrerar på gatan; han lägger sig i en slags omöjlig position – det går inte att ligga så länge, det är obekvämt och utsatt – och jag fotograferar honom. Det utvecklas snart till en idé om att blanda in fler människor: vad skulle andra göra? Jag tänker mig att det skulle kunna bli en fotodemonstration på sociala medier. Det är så *Kropp på gata* börjar.

Kent Sjöström, Universitetslektor, PhD Theatre Arts, Teaterhögskolan, Malmö Universitet.

Dagen efter visar jag fotot och berättar om samtalet för en vän och han vill också delta.

Torben Eskildsen, Körtirigent, Köpenhamn.

2.

Jag formulerar en inbjudan, som inleds så här: Kropp på gata är en pågående fotodemonstration av och med givande människor. Jag upplever ett avstånd, närmast en avgrund mellan mig och de som tigger. Överhuvudtaget känns det som att gatans atmosfär har förändrats de senaste åren; något har hänt i det sociala klimatet som känns påtagligt men som likväl inte riktigt definierats. Är det solidariteten, berörbarheten...? Projektet handlar om att ge konkretion och gestalt åt en fråga som är lika vanlig som den är omöjlig att besvara: "Hur känns det?"

Kropp på gata inleddes i januari 2013 och har genomförts på olika platser och i skilda sammanhang i Sverige. Deltagarna har bjudits in via mejl eller dagstidningar där det står att det är fritt att delta. I samband med en utställning görs ett labb i den staden, dessa foton blir också del av utställningen.⁴⁰⁾

Fotona genereras i ett labb där deltagarna tänker och associerar i bilder

och gester kring den distans mellan politiska verkligheter som tiggeriet och givandet synliggör dagligen på gatorna i den fria rörlighetens och migrationsflödenas Europa.

Gatan är en politisk arena. På gatan syns effekterna av en rådande politik, men gatans liv påverkar också politiken. Hur jag agerar och tar gestalt påverkar mönster i gatans koreografier. Jag blir min kropp mentalt medan jag utför gesten men i gesten är jag inte bara min fysiska kropp, jag är också den som får min kropp att utföra gesten, jag handlar och jag blir sedd på ett visst sätt.

Kropp på gata gestaltas i tre scenrum: gaturum, visningsrum för konst, och sociala medier.

Under varje fotografi står personens namn, titel, eventuell institution och stad, för att visa den agerandes identitet och vad hen representerar i samhället. Efter labbet publiceras fotot på en projektsajt.⁴¹⁾

3.

Varje workshop inom ramen för *Kropp på gata* är annorlunda, men genomgående undersöker vi tillsammans när kroppens gester börjar beteckna det som inte sägs, och social kropp i relation till samhällskropp.

De deltagande ombuds delar en berättelse om en upplevelse, ett möte eller ett tillkortakommande, ett utbyte eller kanske motsatsen, med en tiggare. Följande är ett eget exempel: *Jag står vid bankomaten och tar ut pengar; en äldre kvinna som sitter och tigger sträcker ut sin hand, hon vill ta mig i handen och hälsa. Min hållning är återhållsam, avvaktande, tveksam, men jag tar den, hon för*

våra händer mot sin panna, jag strävar emot, hon ber mig inte om lov, det känns skamlöst, gränslöst. Jag stoppar handen i min byxficka, fingrar på mina slantar – det generar mig – jag släpper mynten i hennes mugg. Hon tackar.

Jag ber dem beskriva hur det känns att ge, mentalt, vilken gest de hade och hur det kan uttryckas. Därefter ber jag dem visa för sin samtalspartner hur de rört sig i relation till den tiggande och att ta fram en speciell gest som de gjort, hade de positionerat sig, haft en viss hållning? Jag ber sedan var och en att behålla känsla, gest och hållning som de har funnit och inte försöka rätta till eller bli fri från den. Vi gör en koncentrationsövning som jag kallar social närvaro, det handlar om att känna delaktighet i en social grupp – fortfarande med den egna sinnesstämningen eller känslan. Övningen syftar till att – på ett

kroppsligt och sinnligt sätt – relatera till omgivningen i gaturummet. Den egna känslan kopplas till en social kropp i gaturummet som i sin tur ingår i en samhällskropp.⁴²⁾

Gränsområden i samhällslivet laddas med emotioner. Laddningar som går överstyr, utanför, vid sidan av – är allt detta en produkt av rådande system? Nej, det är jag som laddar och uttrycker.

Deras performativa akt sker sedan i det offentliga rummet och dokumenteras. Improvisationerna i gaturummet är snabba, det hela förutsätter ett visst tempo som jag försöker upprätthålla. Jag vill inte att deltagarna diskuterar för mycket kring det som ska göras, om en tänker och pratar för mycket om den gest en ska göra är det lätt att tappa den fysiska kontakten och självcensuren riskerar att inträda – såhär kan jag väl inte göra... Men om det uppstår ett samtal som handlar om att utveckla improvisationen så saktar jag ner tempot, jag lyssnar in vad som sker i gruppen och leder. Vid ett tillfälle märkte jag att hela gruppen ville agera tillsammans och då ledde jag dem till att utföra denna gest.

4.

Framför jag mig själv? Spelar jag mig själv? Låter jag mig själv framföras? I mitt adresserande av dig – betraktaren – försöker jag röra mig bortom mina begränsningar och gör mig beroende av ditt svar, och när det händer uppstår en ny bild, skapad av oss.

Tillsammans med deltagarna vill jag komma åt den gestaltande akt som inte ämnar beskriva en bild utan gör något i den omgivning i vilken gesten utförs. Jag vill alltså inte att deltagarna ska säga ”Jag kommer att lägga mig på gatan som ett skådespel för din kamera”. *Kropp på gata* ska heller inte förstås som ett performance som dokumenteras med en stillbildskamera. Det handlar om att finna en rörelse ur en subjektiv erfarenhet, en mental och kroppslig upplevelse av en social situation, och att utföra den i en ny miljö och skapa en ny bild.

I gruppens gemenskap kan kroppen osäkras, vi kan arbeta med de sociala normer som vi uttrycker kroppsligen – den sociala osäkerhet som uppstått med det ganska nyanlända tiggandet. Hur ser ett kroppsligt uttryck ut för till exempel *brist på uppnått resultat* eller *maktlöshet*? ”Performance använder aktörens kropp för att säkerställa relationen mellan subjektiviteten och kroppen i sig; performance använder kroppen för att rama in den brist på vara som utlovas av och genom kroppen – det som inte kan framträda utan ett supplement”, skriver Peggy Phelan.⁴³⁾ Deltagarna i *Kropp på gata* utforskar platsen de befinner sig på och hur deras kroppar talar med platsen. När några av deltagarna vill agera tillsammans provar de positioner genom att balansera sina kroppar i relation till varandra.⁴⁴⁾ Publiken är de som vid tillfället för uppförandet rör sig på platserna.

Vi reflekterar och undersöker erfarenheten av att vara en människa i förhållande till en annan i handlingen att utföra givande i relation till den som utför tiggande. Det är en handling som är sammansatt av en mängd intentioner, viljor och affekter. Var och en har sin sammansättning. Men var och en är samtidigt dessutom en aktör i en samhällskropp och utför givet och tiggeriet som transaktioner i ett system. Situationen kan benämnas som ett spektakel – *La Société du Spectacle* för att använda Guy Debords titel.⁴⁵⁾ Konstnären och teoretikern Bojana Cvejic beskriver den nära kopplingen mellan performance, bild och representation: ”In my imaginary exercise of a theoretical pamphlet in 2015, Debord would be ready to substitute ‘performance’ for ‘image’ and ‘representation’. A ritualized motion based on the psycho-social power of embodiment provides the affective-experiential ground of persuasive expression for the performances of the self.”⁴⁶⁾ *Kropp på gata* är en deltagande performance som handlar om att iscensätta och pröva kraften hos den affektiva kroppsliga rörelsen i en social miljö för att *aktivera bilder som finns mellan oss, aktualisera dessa och möjligen generera nya.*

Gator är urbana former för urbant liv. Jag lämnar en plats bakom mig och är på väg till en annan. Jag kryssar förbi andra, stannar upp, blir en del av en kö, väntar en stund, fortsätter fram i staden. Aningen framåtlutad, i stand-by-mode, selektivt vaksam. Gatan suger upp mig i en massans sociala kropp, det är den som rör sig – inte jag. Massan formerar sig genom tysta förhandlingar, jag uppför mig, betar mig. Jag är inte sedd, inte heller osedd.

5.

Filosofen Walter Benjamin tycks, i sin tolkning av Brecht, mena att gesten som befinner sig i ett beteendeflöde – om den isoleras – kan

igenkännas som ett element av ett verkligt tillstånd, samtidigt slå betraktaren med häpnad just för att gesten igenkänns men samtidigt fjärras från flödet. ”I den episka teaterns perspektiv står därför avbrytandet av handlingen i förgrunden.”⁴⁷⁾

Jag ser och jag uppfattar ditt tvång, din ofrihet, därför lägger jag mig – i anspänning – på gatan. Rakt ut och tvärs över. Jag hindrar gångvägarna med min liggande kropp, avbryter massans rörelse.

I inbjudan står det: ”När jag utför en gest är jag inte bara min fysiska kropp utan också en mental kropp. Hur jag agerar och tar gestalt påverkar mönster i gatans koreografier.” Den utförda akten blir en ny erfarenhet av gaturummet, att bryta mot det egna beteendet kan ge en insikt om den egna positionen, om sig själv i ett socialt sammanhang, *to unframe the framed*.

”Den viktigaste uppgiften för en *episk regi* är att låta förhållandet mellan den framförda handlingen och den handling som själva framförandet utgör komma till uttryck.”⁴⁸⁾ Detta enligt Walter Benjamin. Positionen som deltagarna uttrycker i *Kropp på gata* pågår i några enstaka minuter. Det kan påminna om Brechts sätt att frysa en rörelse till en annan för att ge betraktaren möjlighet att tänka kring

hur vi betar oss *till* varandra – vare sig en betar sig mot eller med varandra sker rörelsen *i relation till*. Rummet ramas in med fotot.

Aktören i *Kropp på gata* utför sin gest för gruppen och är också medveten om att det handlar om att utföra en gest för kameran – hen blir sedd. Kameran är det offentliga öga som annars ständigt är närvarande i gaturummet, offentlighetens öga. Brechts skådespelare skulle inte förlora sig i karaktären utan snarare förevisa karaktären som en funktion av specifika socio-historiska relationer.⁴⁹⁾ När den utförda akten i *Kropp på gata*, den avfotograferade gesten, visas tillsammans med en rad andra personers gester framstår beteendebrottet starkare, som en gemensam rörelse – motrörelse – som en demonstration. Därför kallar jag *Kropp på gata* ”en fotodemonstration”.

År 1928 satte Brecht upp musikalen *Tolvskillingsoperan*, en politiskt konfronterande, dokumentär teater som ifrågasätter konventionell moral.⁵⁰⁾ Den är inte bara en opera om tiggare utan samtidigt ”en opera för tiggare”. Denna episka teater har fortsatt starkt inflytande, men för att kunna vara en politisk gärning i sin samtid behöver den ständigt omformuleras.⁵¹⁾ Om människan endast blir summan av alla sina sociala omständigheter, alltså om det privata inkorporeras i en social kropp och ställs i relation till samhällskropp, riskerar hen bli instrumentell för samhällskroppens syften. Eller såsom Brecht uttryckte det, hen blir materiell.

6.

Författaren och dramatikern Sara Stridsberg uttrycker sin upplevelse såhär: ”Om du låter bli att ge någonting säger du att du accepterar den rådande ordningen, gränsen mellan fattig och rik, den mellan den hjälpsökande (låt oss kalla henne för främlingen) och dig själv. Om du väljer att ge en peng har det alltid ett större värde än den ekonomiska transaktionen. Hursomhelst. Du går vidare genom staden med frågor som svarta klor i bröstet [...]”⁵²⁾.

När deltagarna upprättar en position på gatan inför resten av gruppen och för min kamera, påminner det om ett sätt att agera som Brecht kallar *Gestus*. Termen *gestus* är relevant i *Kropp på gata* då den som utför sin position fysiskt samtidigt uttrycker en attityd som står i relation till de tiggandes sociala position. Aktörerna

intar en position som de aldrig annars skulle inta på gatan om de inte var påverkade av just tanken på sin sociala relation till tiggarna.

Jag ber deltagarna att få fotografera och de ger mig både sin bild och sin tillåtelse – ett förtroende om att jag kan förvalta denna bild. När de ger sin bild på det här sättet osäkrar de sin position. Det handlar alltså om det jag tidigare beskrivit i min metodiska intention som ett sätt att förstöra den egna bilden av bilden; alltså den föreställda bilden (en rådande normativ bild, en kulturens bild).⁵³⁾

7.

Varje människas motivation, engagemang och handlande uttrycker en hållning, en *haltung* (disposition). Med hållning syftade Brecht inte bara på människans mentala inställning utan också på den konkreta kroppshållningen. Forskaren Kent Sjöström diskuterar i sin avhandling hur kroppslig och mental inställning påverkar varandra: ”För att kunna lösa en uppgift måste kroppen anpassa sig efter de omständigheter som råder. Om handlingarna beskriver *vad*

en människa gör, så beskriver *anpassningen* eller adaptionen till uppgiften också *hur* handlingen utförs”.⁵⁴⁾ Både tiggarens bedjande kroppshållning och givarens nedböjande gest är socialt betingade beteenden. De utgör (kroppshållningar som bär betydelser.

8.

Distansen mellan den tiggande och givande syns och känns i gaturummet, givarens och tiggarens relaterande på gatan uttrycks ofta med

distanserade gester. Det är inte endast en transaktion som sker – *jag tittar på dig, kanske närmar jag mig, förändrar min position i avstånd och i höjd, förhandlar om det fysiska utrymmet till dig, vårt utrymme* – mellan oss.

I *Kropp på gata* uppenbarar distanseringen inte ett dialektiskt förhållande utan ett nytt socialt utrymme – sedan omkring 2011 i och med de hitresta tiggande – där olika känslor sätts i rörelse, där för-hållandet

behöver för-handlas. Utrymmet kan ses som ett gränsområde där bilder jag redan har hindrar mig att se och där jag behöver finna andra förhållningssätt för att skapa nya bilder. Den fysiska akten i *kropp på gata* är ett sätt att tänka genom och med kroppen – ”gymnastisera” bilderna. *Kropp på gata* gestaltar en slags *verfremdungseffekt* som syftar till att ge ett utrymme för betraktaren att tolka och tänka över *hur det känns* i gatumiljön.⁵⁵⁾

Kapitel 4: Gestaltning (en fotodemonstration)

Kropp på gata

Kapitel 4: Gesterna
Noter

1. ”For Aristotle the soul designates the actualization of matter, where matter is understood as fully potential and

- unactualized”. Judith Butler tolkar Aristoteles *De Anima*, i sin bok *Bodies that matter*, Routledge, 2011, s 32. Kroppen är materia. Butler menar att materia inte uppträder utan det schematiska: form, gestalt, uttryck, och syllogism. Kroppen uppträder i en viss grammatisk form inom en maktdiskurs genom historien.
2. ☞ Kent Sjöström, *Skådespelaren i handling; strategier för tanke och kropp*, Carlsson, 2007, s 151.
 3. ☞ dn.se/debatt/stockholmsdebatt/var-finns-ambitionen-att-hjalpa-stockholms-tiggare. [27-04-2016].
 4. ☞ Matris är en mall som producerar strukturer (mönster, innebörder, betydelser bortom det öppna budskapet, handlingar, händelser och andra mänskliga sammanhang). Men vad är detta för mall? I den värld som upplevt atombomben, den växande klyftan mellan u- och i-land, miljöförstörelsen och den kapitalistiska medvetandeindustrins fördomning pågår diskussioner om hur kunskap produceras, skriver idéhistorikern Sven-Eric Liedman och han poängterar: ”För Marx är det självklart att de stora omvälvningarna har att göra med förhållanden som ligger bortom människors medvetande. Medvetandet skapar inte historien. I förhållande till de stora processerna är individerna med sina kalkyler och beräkningar tillfälligheter. [...] Historien genomströmmar våra liv. Strömmarna går under ytan.” Sven-Eric Liedman, *Humanistiska forskningstraditioner i Sverige*, Norstedt, 1978, s 48–54.
 5. ☞ ”Since my aim is to ask about the relationship between what tragedy shows and what we find intuitively acceptable”. Martha Nussbaum, *The Fragility of Goodness, (Aeschylus and practical conflict)*, Cambridge University press, 1986, s 26.
 6. ☞ ”Art will mediate and adorn, and develop magical structures to conceal the absence of God or his distance. We live now amid the collapse of many such structures, and as religion and metaphysics in the West withdraw from the embraces of art, we are it might seem being forced to become mystics through the lack of any imagery which could satisfy the mind.” Iris Murdoch, *The Fire and the Sun*, Clarendon Press, 1977, s 88.
 7. ☞ Murdoch, s 79.
 8. ☞ Citerat från ett seminarium med filosofen Tore Nordenstam och Ingela Josefsson, professor i arbetslivskunskap, i kursen Kunskapsfilosofi 2, DI, Stockholm, 22 mars, 2013.
 9. ☞ Hannah Arendt, *Människans villkor*, övers Joachim Retzlaff, Daidalos, 1998, s 250.
 10. ☞ Sommar i P1, 21 juli, 2011, www.sverigesradio.se/sida/avsnitt/126264?programid=2071. [27-04-2016]. Citatet har jag fått mailat till mig av henne och citerar med hennes tillstånd.
 11. ☞ www.reich-szyber.com/blog/portfolio/tiggarlordag-persondesign/. [20-04-2016].
 12. ☞ Sara Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*, second edition, Edinburgh University Press, 2004, s 103.
 13. ☞ Ahmed, s 103.
 14. ☞ ”Den moraliska ekonomin säger att nyckeln till sociala rättigheter är och bör vara medborgarskap och arbete.” Johan Örestig, Hanna Bäckström och Erik Persson, ”EU-migrantdebatten som ideologi; Rättigheter, skyldigheter och ansvar i den kapitalistiska välfärdsstaten”, *Fronesis*, nr 52-53, 2015, s 243. www.umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:898734/FULLTEXT01.pdf. [02-05-2016].
 15. ☞ Örestig, Bäckström och Persson, s 246. Ett påstående som de hänvisar till den amerikanska statsvetaren Kathleen Arnold, *Homelessness, Citizenship, and Identity*, Suny Press, 2004.
 - 16, 19. ☞ Ahmed, s 105.
 17. ☞ Ahmed, s 104.
 18. ☞ Örestig, Bäckström och Persson, s 245.
 20. ☞ Se vidare resonemang om maktordning i [kapitel 5.1](#). ”Privata affärer i det offentliga rummet” paragraf 5.
 21. ☞ ”Rather, we find ourselves born into communities in which the available ways of acting are largely laid out in advance: in which human activity takes on different [...] ’forms of life’ [...] and our obligations are shaped by the requirements of those forms.” Stephen Toulmin, *The Hidden Agenda of Modernity*, Cosmopolis, 1990, s 23.
 22. ☞ 12 juni, 2012, www.dnaindia.com/mumbai/report-dharavi-residents-stage-anti-govt-protest-1701162. [27-04-2016].
 - 23, 52. ☞ Sommar i P1, 21 juli, 2011, www.sverigesradio.se/sida/avsnitt/126264?programid=2071. [27-04-2016]. Citatet har jag fått mailat till mig av henne och citerar med hennes tillstånd.
 24. ☞ Jag utbildades som målare, gick två år på Hovedskous förberedande skola i Göteborg, där målade vi modell varje dag. Därefter kom jag in på måleri på Valands konsthögskola 1986-91, men jag målar inte ofta sedan dess, det har blivit i någon period då jag behöver bearbeta upplevelser, eller minnas, eller då det är den mest relevanta framställningstekniken i ett projekt.
 25. ☞ Louise, Bourgeois, *Deconstruction of the Father; reconstruction of the Father*, Violette Editions, 1998, s 357.
 26. ☞ Arne Dahl, *Blindbäck*, ljudbok, Albert Bonniers, 2013.
 27. ☞ K-G Hammar och jag hade ett samtal om tiggare i Lund 21/11, 2013.
 28. ☞ Konstnären Ioana Cococariu filmade ”Verket Kropp – Erfarenhet – Kunskap” 2013. Det utgår från en pedagogisk situation där läraren – en kvinna som tigger på gatan i Sverige – instruerar och lärningen – konstnären Ioana Cococariu – utför.

- Lektion #1, en instrueras att titta åt sidan, men aldrig titta upp. Lektion #2, en instrueras att andas, lyfta bröstet och se framåt. Lektion #3, en instrueras att snabbt neutralisera motståndaren, vara bestämd och aldrig be om ursäkt. Kan en förstå strukturen om en följer instruktionerna? Vad utgör kroppslig kunskap i olika former av arbete? Vad är relationen mellan ekonomi, smärta och avslappning? Har det privata, istället för att vara politiskt, blivit ekonomiskt?” www.verkligheten.net/2014/11/kropp-erfarenhet-kunskap/. [27-04-2016].
29. ☞ Ett exempel är att sitta med korslagda ben, vilket görs i vissa kulturer vid måltider och i andra kulturer ses som en yogaposition.
30. ☞ Ljudupptagningen är transkriberad av tolken Laura Chifiriuc och är delvis återgiven. Hela transkriberingen finns i avhandlingssajtens [arkiv](#).
31. ☞ Michael Azar, *Vittnet*, Glänta, 2008, s 46.
32. ☞ Azar, s 45.
33. ☞ Azar, s 43. Citatet föregås av ”[...] hur kan vittnet veta vad ett begripligt vittnesmål beträffande en viss erfarenhet är om hon inte redan känner till hur ’man’ borde tolka erfarenheten? Kanske måste [...] vi snarare föreställa oss att namnen redan är henne mer eller mindre givna och att det är dessa som betingar erfarenhetens utformning.”
34. ☞ Azar: ”Det är inte å ena sidan subjektet och å andra sidan objektet: det är diskursen som anger hur relationen mellan de båda skall upplevas och levas”, s 43.
35. ☞ Ahmed, s 6.
36. ☞ I *The Cultural Politics of Emotion* ansluter sig Sara Ahmed till de sociologer och antropologer som hävdar att emotioner – snarare än att ses som psykologiska tillstånd– kan ses som sociala och kulturella praktiker. Hon beskriver Durkheims resonemang om hur individuella idéer och tendenser kommer till oss ”from without”. Durkhem argumenterar för hur sociologi handlar om ”recognising constraint”: ”Most of our ideas and our tendencies are not developed by ourselves but come to us from without” (*The Rules of Sociological Method*, 1966, s 4). Han presenterar en teori om emotioner som en social form och som exempel hur folksamlingar kan generera emotioner som inte anknyter till individuell ”self-expression” (jämför med *swarm theories*). Ahmed, s 9.
37. ☞ Ahmed, s 7. ”Emotions are intentional in the sense that they are ’about’ something: they involve a direction or orientation towards an object (Parkinson 1995:8). The ’aboutness’ of emotions means they involve a stance on the world, or a way of apprehending the world”.
38. ☞ Ahmed, s 7.
39. ☞ Ahmed, s 35.
40. ☞ Ett urval av fotona i *Kropp på gata* – cirka 25 stycken – har visas som en serie i en rad utställningar 2014–16. Se dokumentation: www.ceciliaparsberg.se/how-do-you-become-a-successful-beggar-in-sweden/ [27-04-2016].
41. ☞ Fotodemonstrationen började november 2013. Fotona har förmedlats vidare på en särskild sajt och knutits till tidigare och framtida improvisationer med ett växande antal deltagare, i skrivande stund pågår *Kropp på gata*. På sajten finns även en kort text om idén. www.ceciliaparsberg.tumblr.com. [27-04-2016].
42. ☞ Övningen görs stående, i cirkel. Jag improviserar övningen och det kan bli ungefär såhär:
Ta ett par djupa andetag och känn din egen kropp. Om du gör denna övning med halvslutna eller slutna ögon så kan du koncentrera dig bättre. (15 sek) Känn på din känsla, din upplevelse av din interaktion med en människa som tigger i den upplevelse du nyss berättat om. Har du en bild av hur ni rörde er i relation till varandra? – rörelsen finns i kroppens minne. (10 sek)
Kroppshållning påverkas av intention. Känn din intention. (10 sek)
Behåll skeende, känslor och intention under hela övningen, även om det är vagt så stanna kvar vid det. (10 sek)
Stå kvar där du är och skissa – genom att visualisera – en rörelse och en position för dig själv, du har tjugo sekunder på dig.
Känn närvaron av dina grannar till höger till vänster om dig. Ta lätt kontakt med dina grannar, rör vid varandra. (15 sek) Din kropp är en social kropp.
Känn omgivningen, den miljö du står i och känn samhällskroppen. Vi är del av samhällslivet, ett pågående samhällslevande, med vår egen känsla, vår sociala kroppslighet som kan ta kontakt med andra. Ta några djupa andetag i din egen takt och känn alla dessa kroppsliga och mentala dimensioner samtidigt. Du kan också skaka loss om du blivit stel. (10 sek) Öppna ögonen, berätta för din granne vad du känt, vilka tankar du har. Ni har 10 minuter.
Byt och berätta för någon annan, 5 minuter.
Byt till en tredje och berätta för varandra ordlöst. Håll upp händerna framför er, sätt era fingrar mot varandra och berätta genom rörelser.
Välj en plats i gaturummet där du ska utföra din gest eller position, själv, två och två eller fler. Tillsammans i vår sociala grupp finns ingen censur men vi förhåller oss till det som sker och till andra i gaturummet.
43. ☞ Se Inledning, Läsanvisning och Peggy Phelans diskussion om det performativa i Cindy Shermans självporträtt

som fotografier som genereras ur hennes ”försök att få kvinnokroppen att framträda, att något annat läggs till förutom kroppen.” Peggy Phelan, ”Performancekonstens ontologi: representation utan reproduktion”, skriftserien KAIROS #7 Postkoloniala studier, Raster förlag, 2002, s 216.

44. 📖 Se **fotografier** av balansakter vid Medborgarplatsen, Stockholm och andra vid Korsvägen, Göteborg.
45. 📖 Sven-Erik Liedman föredrar den franska originaltiteln framför den svenska ”Skådespelssamhället” och skriver: ”Debord sätter spektakelsamhället i samband med kapitalismens utveckling och hävdar att människan i ett sådant samhälle lider av obotlig alienation. I spektaklet ser Debord förnekelsen av det verkliga livet. Hela tillvaron har blivit tömd på sitt innehåll och den enda kompensationen blir spektaklets narrbilder av en hållbar gemenskap mellan människor, meningsfulla arbetsuppgifter och en sund självkänsla.” Sven-Erik Liedman, *Stenarna i själen: Form och materia från antiken till idag*, Albert Bonniers, 2006, s 401. Guy Debord skrev boken 1967, han var drivande i den konstnärliga rörelsen Situationisterna, som jag finner aktuell igen, särskilt i situationen tiggande-givande och de berättelser som kommer fram hur både tiggande och givande upplever situationen. (Se [kapitel 2](#)).
46. 📖 Citatet är från hennes presentation som föreläsare på *TRANSLATE, INTERTWINE, TRANSGRESS!*, ett symposium mellan koreografi, filosofi, konst och poesi med föreläsningar, föreställningar och fester på Moderna Museet och MDT. 11.6 2015–13.6 2015, Stockholm.
47. 📖 Walter Benjamin, *Essayer on Brecht*, översättning Carl-Henning Wijkmark, Cavefors, 1971, s 9.
48. 📖 Benjamin, s 17.
49. 📖 ”The actor must not lose herself in the character but rather demonstrate the character as a function of particular socio-historical relations, a conduit of particular choices.” Elin Diamond, *Unmaking, Mimesis*, Routledge, 1997.
50. 📖 1934 publicerar han den marxistiska och antikapitalistiska novellen. Den översätts till 18 språk och spelas mer än 10 000 gånger på europeiska scener.
51. 📖 Ett exempel är den spanska konstnären Dora García iscensätter *The Beggar’s Opera* i Munster 2007, ett uppförande hon kallar ”Theatrical production in real time and in public space ” with no clear beginning or end” www.thebeggarsopera.org.
53. 📖 Gestaltungsprocessen i *Kropp på gata* följer min metodiska intention som beskrivs närmare i Introduktionen.
54. 📖 Kent Sjöström, *Skådespelaren i handling*, Carlsson, 2007, s 119, 236.
55. 📖 I publikationen *Konstperspektiv #2*, 2015, skriver Bo Berg om *Kropp på gata*: ”En av bildserierna, ’Kropp på gata’, skiljer sig från de andra. Här handlar det om arrangerade iscensättningar som görs tillsammans med givande. Personer ligger på gatan på ett sätt som skulle vara extremt även bland tiggande. De blir sociala skulpturer som pekar på de passerandes likgiltighet och att gaturummet inte är sig likt längre. Den här typen av bilder tas på olika platser och så kommer också att ske i Skövde.” Bo Borg, *Cecilia Parsbergs utställning i Skövde Konsthall 7/3–22/5*, *Konstperspektiv #2*, 2015.

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Det konstnärliga och det politiska – en rörelse inåt och utåt

5.1 Privata affärer i det offentliga rummet

5.2 Att bli befriad från en bild

5.3 Giveriet i den fria rörlighetens Europa

Noter

Gestaltning { }

5.1 Privata affärer i det offentliga rummet

1.

Min blick kan öppna mig: *Men jag ser ju dem! Om jag så bara ser mig själv i dem, så låt mig då möta den okända mig. Om det gäller för mig så kanske det gäller för dig?*

Jag vill återigen försöka samtala, få kontakt och filma, och bestämmer mig för att helt enkelt gå fram till de som tigger där de sitter. Det är juli 2013, och med Laura som tolk filmar jag alla de som tigger på Götgatan i Stockholm. Från Slussen till Skanstull – där jag bor – finner vi tolv som tigger: elva rumäner och en svensk, som vill prata med oss. Det är också två som inte vill prata med oss, som sätter upp handen då de ser min kamera och även om Laura förklarar vårt projekt så vill de inte. Laura har fått ett underlag med frågor:

- How is business? Do you get any money?
- Is there anything special that makes people give more? (Like – do you talk to them, look at them, do you sit or stand, choose a particular place?)
- Do you know anyone who gets enough money?
- Do you know anyone who gets a lot of money?
- What makes her or him get money?
- Do you think begging could be considered a job?
- If so, in what way?
- If no, why not?

- Do you think that there are beggars who consider it business like any other business?

- Do you think it would be better that way?
- Would it be possible to have a business plan for a beggar?
- What's your name?

Jag sitter på huk och filmar framför Laura och den som tigger. Jag hade instruerat Laura att hålla sig till frågorna och översätta svaren till mig allteftersom. Men det visar sig att hon inte kan, eller inte vill, avbryta det samtal som växelvis kommer att röra sig mellan orsaken till att de sitter där, deras hem i Rumänien, deras livsberättelse och nuvarande verksamhet. Jag balanserar kameran på mina knän och är beredd på en interaktion mellan oss tre, men finner mig snart utanför, isolerad bakom en lins där jag ägnar mig åt att försöka tolka tonlägen och gester. Jag betraktar den som tigger och Laura genom linsen, ramar in dem med hänsyn till ljus, färger och miljö, jag avbildar.

Det blev inget möte med de tiggande. Laura var efter samtalen mycket berörd, behövde en cigg, stå och andas ett tag och sedan fick jag höra en resumé vad som sagts. Jag saknade både kontakt med dem och kontroll över frågor och svar. Jag arbetar fortfarande med det materialet för att hitta några svar.

2.

Laura kommer hem till mig en vecka senare. De här samtalen har fått mig att tänka om, säger hon och fortsätter beskriva hur hennes bild av dessa människor var då hon bodde i Rumänien. När hon först såg dem här avfärdade hon dem, men nu när de pratat med varandra blir hon "touched" – vi pratar engelska med varandra. Hon vill fortsätta, hon vill veta mer.

På tunnelbanan på väg ut till Högdalen berättar hon att hon förstår deras koder, både sådant de säger och i deras gester. Denna gång har vi andra frågor. Efter en hälsningsceremoni och utbyte av cigaretter börjar Laura prata med dem. Denna gång översätter hon direkt till mig. Jag får inte filma, men ljudet får vi spela in. Jag håller kameran under armen med linsen riktad nedåt.

Laura: What do you think a Swedish person should understand about your situation, why is this happening?

George: I tell you what's happening – people tend to take one after another, like sheep. For example, I used to know some guys, they went to France with 60 Euro in their pocket (the plane ticket), they stayed two weeks there, whatever they have been doing, they came back home with 320 Euro in their pockets. People see this and what do they think – "Let's go there too, it's better, we could find work, make some money"... one after another...

L: How did you find this place and make it your home? Did you search a long time?

[Young man]: We found it quite hard, but it's a very good spot. We take this path through the forest and get out directly at the train station.

[Woman]: We live in these huts, what can we do...

L: And in winter?

[Group]: The same. Yes.

[Woman]: The rents are too expensive. How could we have that kind of money? We go and beg, the men search for work. They work as day laborers in constructions, pavements...

L: How is it in comparison with Romania?

[Woman]: It's better. Don't you know the situation in Romania? It has become a laughingstock, good for nothing. Some can manage, but three quarters of the Romanians are gone. In Romania we lost our jobs, we have nowhere to go, no work. You cannot even find hourly work, you could at least work with digging the ground before, at least it was something.

G: Don't film me, I don't want to spread rumours in Romania... Youtube... Maybe somebody sent you? ... Actually it would be good for somebody to help us, speak for us, at least to help some of us to go back home, or give us work... I see they give work to others, Arabians for example, Moroccans, they bring them to the social centers, give them homes, and us... They hear we're Romanians – since we have a European visa and can come and leave whenever we want, they don't give us any chance to get work. They're very racist with us. Some Swedish people help us by giving us half a Euro or a Euro, something to eat, but it's helpless as long as the rest is leaving us aside, ignoring us.

[...] There's a social center at Ropsten, if you go there to sleep, or usually I go there to take a shower, you ask if they have spare places, and even if they do, you have to wait to be picked up by a sort of a lottery system that I don't understand. So they make me wait, even if I just want to take a shower, and you have to pay 1 Euro anyway. In one day, maybe they have seven free slots, but 50 people are waiting outside to be picked. They want to have as many people as possible lined up on the list, so they can ask for more funding, they're using us, because I don't see any change, all the time they tell you the same thing – that they only have 21 beds in the whole place... Anyway, a lot of social centers opened but when they hear us talking in Romanian, they waive their hands at us as if to tell us “you're waiting for nothing”. It's difficult to be Romanian. The truth is there were a lot of Romanians before us, that caused a lot of problems, and we are put in the same pot, because we're Romanians too. Do you think I enjoy living in these conditions? But now I have two children back home, I live in a social home there, don't have anywhere else to go. The social home is 60 Euro per month and then there's food. I cannot manage, I manage better being here. I take a shower once a week and go around all week, collecting bottles, I explore places, I beg. Sometimes I feel ashamed I do it, but I have no option really, when I'm thinking about my family. If I would find a job, I would stop this at an instant, if they would promise me 4... 5... 600 Euro, but to have a place to live, to be able to come home in the evening, take a shower, to live like a human being. [...] I've been staying here during the winter too, making fire in a bucket. It's been five

years I live like this.

L: How did you end up in Sweden?

G: First time I came here, I followed the promise of work from a contact. I only worked for two days for some Englishmen, after that I remained on my own. I worked for two days, so I cannot say I didn't get work... [laughs].

Once I met a young man in Bucharest, he graduated from financial studies, finished two faculties, and he came to Sweden through an address, listened to some rumours about some social help. I told him "Listen to me, forget about this, you are better off back home, in Bucharest, considering your education and experience, you can find work there if you try". He didn't want to listen to me, telling me there is someone who promised him work. Later I met him another time, he had a big bag of cans, when I looked into it, only 20 were good. At one point I wanted to invite him to stay here in our huts with us, I searched for him but he was nowhere to be found...

A lot of us had work back home and lost our jobs. In Romania, if you want to get a place at ADP [City cleaners], the bribe is 100 Euro. And a cleaner earns 150 Euro/month, first month you have to work for free, you have a three months contract, meanwhile if they don't like you, you are out. The ones who pay remain there, but these people have no families and can afford to pay.

There was a social center at Zinkensdamm. This guy [referring to a young man next to him] wants to go back home, he doesn't have the money. I take him to the center and they tell him there are no more tickets... If you could help us and go with him, you can talk better than us. He can speak English but they still don't pay attention to him.

L: Can I leave you my phone number to help him with the tickets?

[...] ¹⁾

3.

En dag, under en lunch med min bästa vän började jag plötsligt gråta. Han blev förvånad och frågade varför. Jag försökte ringa in olika orsaker men lyckades inte hitta någon som jag kände var sann och träffade brännpunkten i mig. Han förstod inte, och skapade sig en egen förklaring som handlade om att X varit dum mot mig. Dagen efter kom jag på det, det handlade om de filmningar jag gjort i veckan: möten med människor som tigger på Götgatan i Stockholm och i deras läger i Högdalen. Jag och tolken Laura hade gjort en mängd intervjuer, samtalat och försökt förstå hur det kommer sig att de kommer till Sverige och tigger men framför allt: Hur har de tänkt sig att de ska lyckas och hur blir de bemötta? Helt enkelt: Hur går det? Hur tänker, känner och agerar de? Hur ser deras tillvaro ut? Dessa filmningar hade gått djupt in i mig, och fått mig att se på mitt eget leverne, att känna på rädslan för det okända, smutsiga, jobbiga, misären. Jag framstod – i jämförelse – som oerhört lyckad, rendus Chad, uppklädd – jag kände ingen skuld, det var något annat, sorg.

Jag står inför ett system som – liksom de flesta system, eller om det nu är samma, runt om i

världen – orsakar att människor behöver tigga. Det är inte den som tigger som gör mig maktlös, inte att stå inför den andre, det är inte huvudproblemet. När handen sträcks fram ser jag att människor bjuder på mat, kläder, pengar, ger burkar, vantar, jordgubbar... Det är insikten om situationen som helhet som är mig övermäktig, jag kan inte hantera den.

Idag ville jag ta med henne – 25-åringen som sitter där med sina mjuka ögon – och inkludera henne i mitt samhälle. Men när hon visar mig ett foto i sin mobil på familjen, sitt barn, ser jag hennes hem, hennes tillhörighet där i Rumänien. Jag kan inte ”ta med henne in i mitt samhälle” – hon har ett hem. Jag ger henne 50 kr och går därifrån, fan, fan, fan, jävla politiker – fixa det! Varför finns den här situationen? Kanske är det hon som ska ”ta med mig” i sitt levnadssätt?

Götgatan, Stockholm 2013.

4.

”Förbjud tiggarna!” Ett samtal pågår över några glas vin, en ask chokladpraliner och jordgubbar en augustikväll 2013 i en trädgård i Enskede. Jaha, men hur gör vi då för att

skilja mellan att tigga och att be om hjälp? Kan någon i så fall åtala mig för tiggeri då jag ber om en tjänst? Vad ska vi ha för moralisk grund i samhället? Vi har ju ingått i en europeisk överenskommelse om en slags ”fri” rörlighet. Kanske skulle en istället säga: Befria tiggarna! Det handlar i första hand om tusentals tiggande människor som finns i nästan varje europeisk storstad. Det handlar om tvång och om en låst situation som jag och flera med mig tvingas delta i och befästa allt mer.

Arne Dahls kriminalroman *Blindbock* handlar om tiggeriet i Europa, han låter huvudpersonen Hjelm säga: ”Allt det här är tecken i tiden, vi passerar tiggarna i Tunnelbanan på lätt fot eftersom vi kan smeka våra samveten medhårs genom att säga att de ändå styrs av en liga, en maffia... snart ser vi dem på lyxrestaurang med mobiltelefoner och kreditkort, men det här är ju bortförklaringar för att vi har blivit okänsliga för andras lidande.”²⁾

I DN står det att tiggaren Petrina har anmält att hon utsatts för människohandel men åklagaren menar att hon inte kan bevisa att hon blivit berövad sin fria vilja på annat sätt än att hon är fattig, hon har inte utsatts för tvång eller hot. Hon kom hit frivilligt, fick behålla sitt pass och kunde röra sig fritt från husvagnen till tiggarplassen och även fritt in och ut ur landet.³⁾ ”För att något ska räknas som människohandel krävs det att du blir berövad din fria vilja”, berättar Christina Voigt på internationella åklagarkammaren. ”Och det är hon på sätt och vis eftersom hon är så fattig. Men det kan du inte belasta någon annan

för i domstol.” ”Om det inte är människohandel, vad är det då?” frågar Josefine Hökerberg. ”Det är ren desperation som gör att de söker sig hit”, säger Christina Voigt. ”Det är inte människohandel utan ett EU-problem. Sedan Rumänien och Bulgarien gick med i EU har deras medborgare rätt att röra sig fritt i Europa och många som kommer är väldigt fattiga och beroende av de som arrangerar tiggeri eller annan verksamhet som bärplockning.”⁴⁾ Det som upprör många är att tiggande innebär att inte arbeta, att inte *göra rätt för sig*. Vad kan en egentligen tjäna pengar på? ”Det som utmärker arbetet i den betydelsen Arendt använder termen, är att det är en ändlös process som får sin mening genom produktiviteten, men inte av de produkter arbetet åstadkommer”, skriver Joachim Retzlaff i inledningen till *Människans villkor* av Hannah Arendt.⁵⁾ Det tiggarna gör ingår i en ändlös process, men det är till synes meningslöst för de producerar ingenting. Och det är kanske denna pågående, till synes ändlösa icke-produktivitet som påpekar för oss konsumenter meningslösheten i vår egen tillvaro; vi arbetar för att producera, för att få en lön och också för att kunna konsumera – och när vi har slut på pengarna behöver vi arbeta mer för att kunna konsumera mer.

Produktivitetsens meningsskapande mål är utveckling, vilket har kommit att utgöra en

syn på framgång i samhället. Men hur ser framgång egentligen ut för olika människor, i deras verksamheter och personliga liv? Vad är det som är betyder något? Det nyanlända tiggandet sätter även igång diskussionerna om givande.

5.

Den 28 december 2013 publiceras en artikel av statsvetaren Bo Rothstein på DN debatt.⁶⁾ Han föreslår en ny lag, ett förbud att ge till tiggare. Han är övertygad om att ”ett förbud mot att ge till gatutiggare skulle tvinga fram mera omfattande strukturella stödinsatser för att verksamt bistå denna utsatta grupp.” Och han menar att ”ett förbud måste följas av någon form av sanktioner om det alls skall ha någon effekt, och att straffa dessa svårt utsatta, socialt utslagna och uppenbart nödlidande människor strider mot vår humanitet och rättskänsla. Samtidigt måste det stå klart att mera allmosor och fortsatt gatutiggeri inte kan vara lösningen på dessa människors sociala misär.”

Jag läste de 129 kommentarer som fanns till Rothsteins artikel på DN:s sajt. I en av dem står det: ”Tiggaren som ber om allmosor behöver ju detta för att få sina grundläggande mänskliga behov, såsom mat, tillgodosedda för dagen. Är det inte lite väl starkt att stå och se på när den enskilda tiggaren svälter bara för att jag som bemedlad medborgare tycker att detta är bästa sättet att få politikernas uppmärksamhet?” (masse, 09:42, 28 december 2013)

Finns det något historiskt underlag när det gäller fattigdom, att nöden tvingar fram rättvisa? Eller är det ett önsketänkande, en ideologisk konstruktion? Om att ge blir ett brott tar då samhället ansvar för att ge eller inte? Alltså hur ska gränsen mellan välgörenhet, solidaritet och välfärd dras? Det verkar vara de frågor som Rothstein vill väcka eller snarare provocera fram. ”På samma sätt kan en se på den som ger allmosor till gatutiggare, det vill säga som en person som bidrar till en annan människas sociala underordning och förnedring för att tillfredsställa något slags behov av att känna sig rättfärdig.” Rothstein vill diskutera giveriet, hur givandet ska gå till. Tiggeriet som en verksamhet förutsätter giveriet som en annan verksamhet. Det är här det blir intressant men tyvärr försvinner Rothstein i medieskugga då människor och medierna inte vill fortsätta den diskussionen.

Hur ska lagen – om ett sådant förslag ska genomföras praktiskt – konkret ringa in vad som är tiggeri? Här dras också en gräns mellan givaren och den som tigger. Om kontakten mellan den som ger och den som tigger blir kontrollerad av lagen, vad händer då med det individuella ansvaret för den egna handlingen? Är det inte vars och ens frihet att välja vem en vill ge till? Frågeställningarna visar hur komplex situationen är att hantera.

Rothstein skriver vidare: ”På samma sätt som att den som aldrig så generöst betalar till prostituerade (och kanske dessutom behandlar dem väl) likväl anses klandervärd, måste den som bidrar till den fortsatta sociala förnedring som gatutiggandet utgör också betraktas som klandervärd.” När han drar en parallell till förbudet att köpa sexuella tjänster, den lag som instiftades 1999 så verkar han inte göra skillnad mellan att köpa en sextjänst och att ge till en människa som tigger. Det framstår

väl magstartkt, men kanske måste även den frågan ställas, frågan om syftet med givandets handling: vilka skäl driver en sexköpare och vilka skäl driver en att ge till en som tigger?

Frågan om huruvida givarna befäster en maktordning behöver ställas. Och den behöver även vändas på, och fråga om och hur det är möjligt att bryta en sådan maktordning. Mina intervjuer med de tiggande innehåller beskrivningar av olika bemötanden från givarna. I mina samtal med givare finns också många olika känslor kring risken att bli instrumentell i en rådande maktordning. På agendan finns som alltid både en strukturell fråga såväl som en fråga om den enskildes handlingsfrihet. Hur ska de vara avhängiga varandra? Är det okej att förbjuda den enskildes val av att ge och hjälpa, för det högre syftet med en eventuell strukturell förändring av systemet? Som Arne Dahl låter sin Europaparlamentariker Marianne Barrière uttrycka det: ”Men, jag är övertygad om att vi har en medfödd känsla för rättvisa, det känns omedelbart om vi gör något som är moraliskt fel. Det finns en inre moralisk kompass. [...] Ingen fattar längre vad politik handlar om, eftersom det inte finns något samhälle.”⁷⁾

Susanna Alakoski beskriver politik som ett hantverk och ”demokratin en praktisk gärning förankrad i människors sociala vardag.”⁸⁾ Hon påminner läsaren om att inga människor är frivilligt fattiga och att fattigdom är ett politiskt tillstånd.⁹⁾ EU:s 28 medlemsländer har en befolkning på drygt 500 miljoner invånare. 2013 publicerar Eurostat uppgifter om att 115 miljoner uppskattas vara i *riskzonen för fattigdom och social exkludering*.¹⁰⁾ Susanna Alakoski har en formel för hur det kan gå om allt ansvar läggs på den enskilde att hjälpa sin nästa ”Allmosor = staten minus ansvar.”¹¹⁾

6.

Nationalekonomen Anna Breman visar i sin forskning att givandet är ett resultat både av

altruistiskt beteende och av att människor mår bra av att dela med sig.¹²⁾ Det privata givandet till välgörenhet i Sverige ökade från 4,8 till 5,8 miljarder kronor per år från 2008 till 2013 (statistiken avser bara 90-konton, så de faktiska siffrorna är betydligt högre än så).¹³⁾ ”Den ideella sektorn omsatte cirka 140 miljarder per år i Sverige och utgör alltså en viktig del av samhällsekonomin.”¹⁴⁾ ”Nationalekonomisk forskning om altruism har intensifierats på senare år [...] men vetenskapliga studier av givandets logik och praktik är kraftigt eftersatta speciellt när det gäller mer nytänkande och experimentell forskning inom nationalekonomi.”¹⁵⁾ Det torde bland annat handla om att finna andra

sätt att ge, att granska och eventuellt bryta med rådande maktordningar och inte inta åskådarens plats vare sig på gatan eller i välgörenhetsverksamheten. Systemet måste synliggöras. Men hur låter det sig göras?

När Arne Dahl låter Marianne Barrière påstå att ingen längre fattar vad politik handlar om, eftersom det inte finns något samhälle, aktualiserar han begrepp som gemenskap och solidaritet. Om allt är till salu så varför inte romer, varför inte människor i allmänhet? Människohandel, vår tids slaveri, drabbar särskilt barn som inte kan försvara sina rättigheter. *Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?* Om du säljer dina organ, din kropp, dina sexuella tjänster, för att nå den framgång som det innebär att hålla nöden borta.

7.

Konstnären Renzo Martens tar i sitt verk ”Enjoy Poverty”¹⁶⁾ upp välgörenhetsindustrins bekräftande av en kolonial maktordning. Han ger också konkreta, om än ironiska, förslag på hur de fattiga själva kan förändra situationen, hur deras blick och foton av sin egen levnadssituation skulle kunna bli en del av den bildproduktion som idag är i händerna på västerländska intressen. Filmen visar bland annat hans försök att utbilda fotografer i Kongo. Hans pedagogiska försök misslyckas. Och försöket framstår i filmen som ett ifrågasättande av huruvida de som tjänar pengar på att publicera bilder egentligen har något intresse av att förändra den rådande maktordningen. Martens har en tes som han iscensätter, men när det gäller bildproduktionen verkar det tveksamt om han verkligen driver sin tes hos till exempel mediebolagen och reportagetidskrifternas inköpare. Martens är alltså inte särskilt framgångsrik i att förändra de fattigas situation, men han är framgångsrik i att visa mig och övrig konstpublik hur dokumentation av andra kan förstärka rådande maktordning trots dess syfte att upplysa. Hur Kongo fortfarande sitter i ett kolonialt grepp och hur komplicerat det är med välgörenhet, som helt kan missa sina mål eller till och med motverka de som ska hjälpas.

Hur fri är då konstnären, journalisten och andra som medierar bilder av fattiga och andra utsatta? Renzo Martens exponerar hur estetiken är en del av matrisen, västvärldens bildmediering av den

fattiga i tredje världen. Martens film har gett upphov till diskussioner i olika konstforum där människor är ömsom upprörda över hans cynism, ömsom beundrande av den retorik som speglar en kolonial maktstruktur. För mig sätter han fingret på en objektifierande och kolonial attityd genom att föreslå att objektet/den andre talar och tar utrymme att berätta om sin egen situation istället för att ha uttolkare/fotografer som beskriver och tar bilder av dem.

Martens säger själv om sin film "Enjoy Poverty": "Most documentary films critique, or reveal or show some outside phenomenon, like 'oh this is bad', or 'this is good', or 'this is tragic'. In this film, it is not the subject that is tragic, like poverty in Africa, it is the very way that the film deals with the subject that is as tragic. So that's why it's a piece of art, because it deals with its own presence, it deals with its own terms and conditions, it's not a referential piece. It's autoreferential."¹⁷⁾ Martens figurerar själv i filmen, han filmar sig själv i kolonial khakikostym på en vandring med bärare bakom sig, och han låter sig också filmas då han undervisar en grupp människor i hur de kan fotografera. Det han säger är att filmen är konst just för att den behandlar den egna närvaron – hur den är gjord och dess förutsättningar. Martens säger också: "Min film är ännu en industri som inte hjälper de fattiga."¹⁸⁾ Han är mycket medveten om att inte heller han kan undslippa systemet. Med filmen "överlämnar" han åt betraktaren att antingen identifiera sig med honom i den roll han spelar i filmen i fruktlösa försök att finna en utväg och en rättvisa både för de fattiga och sitt eget deltagande – eller stå utanför.

Det är frustrerande att se "Enjoy Poverty", den utmanar mig, för ingen kan ställa sig utanför, det finns ingen förlösning. En del av min känsla av maktlöshet – som jag också haft i flera av mina tidigare arbeten – ligger i denna insikt och den möjlighet jag ändå har att försöka exponera något av denna estetikens matris. Går det att se bakom de bilder som produceras, av västerlänningen, av kongolesen, av förövare kontra offer och andra bilder som blivit beteckningar, stereotyper, och utifrån vilka diskussionerna förs?

Filosofen Mats Rosengren sätter fingret på vikten av att gå bakom de stereotypa bilderna och försöka göra bild av det system som producerar dem: "Och det är i första hand detta dynamiska och självuppehållande system som är exploaterande – inte västerlänningarna tagna för sig, även om de i allmänhet har dominerande positioner inom de politiska och ekonomiska fälten. Martens visar fram ett tydligt och effektivt sätt att kritisera systemet inifrån systemet; och han tycks också medveten om att en sådan kritik aldrig kan artikuleras från en neutral punkt – självfallet innesluts också han och hans film av denna magma, med alla de såväl etiska som politiska implikationer detta innebär."¹⁹⁾ Om kunskap inte står i kontakt med mening och innehåll blir den enbart självgenererande. Detsamma gäller konsten. Är det möjligt att kritisera det system en själv deltar i och i så fall hur? Filosofen Boris Groys menar att den kontradiktion som samtida konst-aktivism är fångad i är en bra sak: "First of all, only self-contradictionary practises are true in a deeper sense of the word. And secondly, in our contemporary

world, only art indicates the possibility of revolution as radical change beyond the horizon of our present desires and expectations.” Han menar att en politisk transformation inte kan uppnås genom samma logik som rådande marknadsekonomi och därför handlar den förändring en *art activist* försöker synliggöra, lika mycket om misslyckandet i detta framgångsrika koncept.²⁰⁾

Renzo Martens har fortsatt sitt arbete i Kongo, Nederländerna och Belgien med ”Institute for Human Activities”.²¹⁾ På hemsidan står det: ”The IHA asserts that even when art critically engages with global inequalities, it usually brings beauty, jobs, and opportunity to the places where such art is exhibited, discussed and sold.” Vid en föreläsning på IASPIS i oktober 2015 hade han med sig två chokladhuvuden och berättade att han undersöker och vill skapa ”a critical art production that can fully deal with its own financial, economic and social terms and conditions.” Skulpturerna är gjorda av plantagearbetarna Thomas Leba och Jeremy Magiala från Cercle d’Art des Travailleurs de Plantations Congolaises (CATPC). Renzo Martens säger medan han håller upp skulpturerna: ”they add their feelings and make these sculptures, as Congolese plantation workers cannot live off plantation labour, they will now live off critical engagement with plantation labour” och han menar att denna kritik ska förmedlas via konsten som görs på plats och via forskningsinstitutets seminarier.²²⁾ Hans undersökning handlar om att finna ”various ways to somehow bypass the conditions of critical artistic production and the capital accumulation associated with it.”²³⁾ Konsten kommer alltså inte undan den kritiska granskning som är nödvändig inom kunskapsbildningen såväl som det system i vilket konsten skapas. Hans slutsats är att denna kritiska granskning måste ske i ett möte med den part som blivit förtryckt av samma system, med de vars rättigheter undandragits, med de vars röster och emotionella liv inte erkänts, inte heller i konstens rum.

5.2 Att bli befriad från en bild

Sarah Granér.²⁴⁾

1.

Jag har intervjuat fler än 40 personer om tiggandet, hur de gör det och hur de blir bemötta. Då vi pratat har det framgått att många är romer, men inte alla och etnicitet har heller inte varit någon central fråga. I inledningen till "Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri", Socialmedicinsk tidskrift står det: "Majoriteten av de fattiga EU-medborgarna som tillfälligt vistas i Norden är romer från de nyaste EU-länderna på Balkan. Romerna har en mycket utsatt situation i många länder i Europa."²⁵⁾

Den 15 april, 2015 antog Europaparlamentet på ledamot Soraya Posts initiativ, en resolution som erkänner både antiziganismen som en specifik sorts rasism och romernas förintelse under andra världskriget. Hon skriver: ”Vid Nürnberg-rättegångarna där nazisterna ställdes till svars för sina brott hördes inga romer som vittnen. Inga romer fick heller skadestånd för sitt lidande. [...] På det viset sanktionerades nazisternas brott mot romerna av majoritetssamhället, samtidigt som andra fick upprättelse.” Mellan 1914 och 1954 förbjöds romer inträde i Sverige, vilket bland annat ledde till att de inte kunde fly hit från Förintelsen.²⁶⁾ Förbudet mot romsk invandring kretsade kring samma hotbilder och hierarkiska människosyn som steriliseringslagstiftningen

utgick från. Soraya Post fortsätter: ”Så länge det finns människor med fördomar som förnekar mig min mänsklighet pågår förföljelsen. 1959 var året då svenska myndigheter tvingade min mor att genomgå en abort i sjunde månaden och därefter steriliseras. Hon fick aldrig se barnet men sjukhuspersonalen sa att det hade blivit en pojke. Utanför fönstret fanns inget krig eller någon raspropaganda. Vi levde i det svenska folkhemmet och min lillebror hade precis blivit mördad av den svenska staten. Det krävdes inga läger – bara fördomar.”²⁷⁾

Fördomar är insmugna i folkhemmet. Vid hemmets hård, i det privata. Fördomar är mentala bilder. Synsätt kan framkalla bilder av andra utan att de ens ses med blotta ögat. Genom upprepning blir dessa bilder till hur en annan *är*, det är ett sätt att skapa myter – på gott och på ont. I det här fallet har det tagit sig uttryck i fördomar. Som också delas av olika politiska ideologier.

Och när blir kunskap meningsfull och när upphör kunskap att bli kunskap när den inte är meningsfull längre? När den lägger sig som ett lager normfett – ”tyst, så har vi alltid gjort!”

2.

Katarina Taikon är rom och hon föddes i ett tält utanför Örebro 1932. Hennes livsprojekt blev att förändra synen på romer: den rådande, ingrodda idén att de varken skulle kunna eller ville leva inom det moderna samhällets ramar. Hon lyckades, tillsammans med andra aktivister och kulturpersonligheter, att tömma tältlägren som de bodde i och fick igenom rätten till skolgång. Hon anklagade aldrig välfärdssystemet, hon gav inte skuld åt de som ägde och hade, hon ville bara att alla skulle inkluderas i samhället: i rätten, i lagen och i gemenskapens berättelser, tankar, bilder, synsätt och *blicken människa till människa på gatan*.

Katarina Taikon, demonstration framför Riksdagshuset 26 september, 1969. Foto: Folke Hellberg/SCANPIX.

1968 skriver aktivister och kulturarbetare – däribland författaren Katarina Taikon – i tidskriften *Zigenaren*, om: ”1920-talets rasbiologi, om regeringen Per Albin Hanssons stöd till den vetenskapliga rasismen, om svenska myndigheters önskan att bli av med romerna under samma tid, invandringsförbudet, nazismen i Tyskland, om deporteringarna och den grupp norska romer som blev nekade inresa i Norge och som sedan återfanns bland de döda i lägren. Redaktionen såg en röd linje mellan den mer rumsrena nationalismen och fascismens brott från 30-talet och framåt.”²⁸⁾

”Det tomrum som Katarina Taikon står inför när hon läser om de mänskliga rättigheterna är ett tomrum som har kommit att bestå genom tiden. Vi är många som efter henne funnit oss blicka in i det på liknande sätt som hon: håligheten mellan föreställningen att rasism är något som inte finns i Sverige, och våra egna verkligheter.”²⁹⁾ Så skriver Karolina Ramqvist. Mönstret att förvandla fattiga och skyddsbehövande människor till giriga och bortskämda romer återfinns idag i de förflyttningar som sker över Europas gränser.

Romernas situation är ett tydligt exempel på hur flyktingpolitiken misslyckas när i-länderna producerar flyktingar. Romerna har nämligen exkluderats från flyktingpolitiken vid två tidigare tillfällen i historien: efter förintelsen och efter murens fall. Och så nu, när unionen har expanderat. Thomas Hammarberg är före detta kommissionär i Europarådet för mänskliga rättigheter och beskriver situationen som ett ”totalt misslyckande vad gäller bostadspolitik, utbildningspolitik, integration och hälsopolitik för olika minoriteter. Attityder mot romer måste förändras.”³⁰⁾ 2012 publicerades en lägesrapport om romernas situation i Europa:³¹⁾ ”Problemet med statslöshet och brist på personlig dokumentation för tusentals romer i Europa måste hanteras med beslutsamhet, eftersom dessa personer ofta nekas grundläggande rättigheter som utbildning, hälso- och sjukvård, socialt stöd och rösträtt.”³²⁾ Rapportens syfte är att visa länken mellan rättigheter till utbildning, hälsovård, bostadssituation och sysselsättning och andra fundamentala friheter. Det finns för tillfället stora skillnader mellan samtliga EU-länder, men romerna från öst har generellt en svårare situation. Rapporten konkluderar att de senaste två åren har stora framsteg för romernas inkludering gjorts och att mycket återstår.³³⁾ I Sverige erkänns romerna som nationell minoritet år 2000. Det finns 10–12 miljoner romer i Europa och fortfarande lever fyra av fem – med undantag för i Norden – under fattigdomsgränsen.

”Överlevnadsfrågan är inte en tredje världen-fråga; det är en global fråga och en globaliseringsfråga”, skriver konstnären och teoretikern Trinh T Minh-ha i *Någon annanstans, här inne*.³⁴⁾ Parallellt med maningen att se över energiförbrukning och överkonsumtion i världen, för att klara av skuldkriser och miljökriser, sluter sig människor samman för att försonas och förlåta de människor som exkluderats genom historien. I mars, 2014 gav Sveriges regering ut ”Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet”. Vitboken är ett erkännande och en utgångspunkt för att stärka arbetet med romers mänskliga rättigheter. ”Genomgången av politiska motiv och åtgärder under första hälften av 1900-talet visar att registreringar, steriliseringar,

omhändertaganden av barn, fördrivning och vägran att mantalsskriva romer motiverades och verkställdes utifrån antagandet att romer var oönskade. Åtgärderna försvårade romers tillvaro. Samtidigt var just uppfattningen att romer inte var en del av samhället också ett motiv till att det krävdes åtgärder riktade mot gruppen.”³⁵⁾ ”Det vore ett misstag att se fattigdomen bland romer som enbart ett socialproblem. Roten till utanförskapet med alla dess konsekvenser är antiziganismen. Det är de djupt rotade fördomarna mot romer som är själva bränslet bakom den systematiska diskrimineringen”³⁶⁾ menar Thomas Hammarberg. Katarina Taikon propagerade inte för assimilation, hennes krav var ”att den romska kulturen skulle respekteras och att det skulle skapas utrymme för den i vårt land”. Själv använde hon termen ”integrering”.³⁷⁾

3.

Betraktande som är kulturellt och sociopolitiskt betingat, synsätt som genom systematiskt användande skapar en norm – *framing* – kommer att innebära restriktioner för vad som kan höras, läsas, ses, upplevas och vetas. Judith Butler uttrycker det ”Detta ’inte seende’ mitt ibland seende, detta inte seende som är betingelsen för seende, blev den visuella normen, en norm som blivit en nationell norm, en som utförs i den fotografiska ramen för tortyrscenen. I det här fallet har cirkulerandet av bilden utanför scenen för dess produktion brutit sönder förnekandets mekanismer, och i sitt kölvatten spritt sorg och upprördhet”.³⁸⁾ Vitboken innebär en upprättelse för romerna. Men det är bara början. Det betyder att samtliga medborgare måste förändra något, formulera om något, uttrycka något annat språkligt och kroppsligt. Men utan erkännandet finns det inte som tanke, som bild. Erkännande ges någon. Erkännande är samtidigt mottagande av någon.

Efter att regeringens vitbok getts ut blev det vanligare att benämna de som tigger som *romerna som kommer hit och tigger* och variationer på det som *rumänska romer som tigger* eller *romska migranter* eller *romerna som tigger* – trots att det inte endast är romer som tigger på gatorna.³⁹⁾ Jag har inte mött en enda svensk medborgare som är rom och som tigger.

På forskning.se publiceras 2015 en text om tiggeriets historia i Sverige: ”– I vissa kommuner hör vi argument som påminner om dem som hördes under 1800-talet: skicka hem romerna, de är ju fullt arbetsföra människor.” Romerna har alltså blivit ”dåliga fattiga” menar Dick Harrison, professor i historia vid Lunds universitet. Han ser hur majoritetssamhällets attityd upprepas och hur de historiska mönstren går igen.⁴⁰⁾ I boken *Stranger shores* skriver J M Coetzee om att vårt historiska vara är del av vårt nu-varande, att det är oskiljbart. Han menar att det är just den del av oss som tillhör det förflutna som vi inte helt kan förstå därför att det kräver att vi förstår oss själva både som ”objects of historical forces” såväl som ”subjects of our own historical self-understanding”.⁴¹⁾ Vi kan inte förstå oss själva i ett nu, men vi kan – utifrån vad vi gör nu – ändra vår förståelse av vårt historiska jag. Vi kan konfrontera vår förståelse av vårt historiska jag, i ett möte, med ett nu.

Jag frågar några nyckelpersoner som har regelbunden kontakt med människor som är här i

Sverige och tigger hur stor andel romerna utgör och vad de anser om en sådan benämning. Min första kontaktperson, Victor Emanuel Chiorean, skriver i ett mejl till mig: ”Om en är ute efter exakt statistik av hur många procent av tiggarna i Sverige som är rumänska romer så kommer en stöta på olika hinder:

1. Den fria rörligheten gör det svårt att hantera demografiska uppgifter.
2. De individer som påstås tigga folkbokförs inte i Sverige eller i Rumänien, de åker iväg helt enkelt och återvänder när det verkligen krisar sig. Det finns alltså ingen officiell statistik som undersöker just detta. Det som finns är stickprov som olika aktörer har försökt att göra, bl.a. polisen och andra svenska myndigheter.
3. Den demografiska underrapporteringen som de rumänska romska populationerna ständigt brottas med. Enligt Rumäniens officiella folkräkningar finns det cirka 500 000 romer i Rumänien, medan EU, Europarådet och människorättsorganisationer menar att populationen snarare är 2 000 000. Det handlar alltså om en underrapportering på 75 procent. Vad detta beror på är väldigt komplicerat att besvara, men många romer vill inte identifiera sig som rom.”

Artisten och samhällsdebattören Hans Caldaras är av romsk härkomst, under uppväxten förde han ett resande liv och började skolan när han var tio år. Hans skriver till mig: ”Av de rumäner och bulgarer som tigger är många romer, men det mycket viktigt att påvisa att en del från länder som Rumänien, Bulgarien, Ungern, Slovakien och Polen är icke-romer. Oroväckande att identifiera tiggeriet med romer eftersom det ökar på antiziganismen och antipatin mot romer.”

En tredje kontaktperson, född i Ungern och uppväxt i Rumänien, förklarar för mig i telefon att Rumänien och Ungern har många minoriteter som är diskriminerade och okunskap gör att det blir enklare att säga att alla är romer. Ekonomen Rickard Klerfors från organisationen Hjärta till Hjärta skriver att många av de som kommer hit och tigger är romer men inte alla.⁴²⁾

I en intervju i DN 10 februari 2015 står det: ”Hon och syskonen på plats i verkstaden är noga med att poängtera att de inte är romer, utan rudari. En kristen folkgrupp som inte talar romani men som rumänska regeringen ändå räknar som romer. De bor i byn Crovu, fem mil från Bukarest där mamman tar hand om barnen medan de försöker få in pengar till försörjningen.

– Det finns inga jobb hemma. Varken jag eller min man har jobb och det är svårt att sälja skedar för det ger inte några pengar. Jag har bara gått fyra år i skolan och har sex barn att försörja, säger Aurelia Marin.”⁴³⁾

Det verkar alltså rimligt att diskussionen om tiggeri förknippas, men inte förväxlas, med den romska situationen. Även om en majoritet av de som bedriver tiggeri består av rumänska romer, och romerna är Europas största minoritet, så är benämningen *romerna som tigger* mycket problematisk, av flera skäl: för att romer i allmänhet kopplas samman med tiggeri och fördomar mot romer snarare stärks och därmed

diskrimineringen. Om insatser görs med pengar som öronmärks för romer som tigger och deras barn och en på så sätt skiljer ut icke-romska tiggande, de sistnämnda skulle då hamna längst ner på skalan. Varje kategorisering som stärker en grupp riskerar att marginalisera en annan.⁴⁴⁾

4.

Judith Butler föreslår att ”vi” beaktar var det normativa verkar: ”nämligen genom normer som skapar idén om den människa som är värd erkännande och representation överhuvudtaget. [...] Med andra ord måste vi rikta fokus mot den norm i enlighet med vilken ett subjekt skapas som sedan blir den presumtiva grunden för normativ debatt.”⁴⁵⁾

Vilken denna norm är kan varken endast de som utför tiggandet svara på eller de som utför den givande eller icke givande handlingen på gatan. Özz Nujen skämtar om att svenskarna säger ”Jag är inte rasist, men...” Han menar att det inte finns någon som inte är

ett uns rasist på något sätt, det finns ingen neutral position. Trinh T Minh-ha skriver:

”Mänsklighetens historia har visat att det ibland krävs en katastrof, ’naturlig’ eller framkallad av människan, för att få folk att sluta sig samman över gränslinjer [...] Vår massiva förstörelsedrift kan då återspeglas av en lika väldig förmåga till förlåtelse och förtröstan [...] Likväl är det ansikte mot ansikte med det omöjliga – det ohjälpliga och oöverkomliga – som möjligheten till förlåtelse uppstår [...] För kärleksskulden känner inga gränser; det den kräver överskrider alla juridiska logiker och processer.”⁴⁶⁾

5.

Göteborg, Brunnsparken, 2012.

Europa, be om förlåtelse till romerna!

Att se är att be att få syn på, be att få en bild.

6.

Under våren 2013 började äntligen några samtal med de tiggande publiceras i medierna, och dessa bilder börjar tränga undan de bilder som först producerades av antaganden och spekulationer.⁴⁷⁾ Journalisterna Josefin Hökerberg och Roger Turesson intervjuade några som tigger i Stockholm, besökte deras boplatser samt var i byn Malovinat i Rumänien för att se hur de lever i sin hemort. De är fattiga, de organiserar sig så gott de kan i syfte att hjälpa varandra. Enligt dessa artiklar tjänar de i snitt 150 kr/dag, på en månad blir det 4000 kr.⁴⁸⁾ I Rumänien är en minimilön/månad 2500 kr. Journalisterna granskar de som tigger,

för läsarna är oroliga och undrar över om de ska ge. Är de som ägnar sig åt tiggeri verkligen behövande? Det är bra att medierna granskar – och jämför – verksamheter. Vilka behov svarar en verksamhet mot, till exempel bankväsendet? Ställs det högre eller lika höga krav på de tiggandes autenticitet som till exempel reklamsäljarnas? Vilka verksamheter som granskas säger också något om var rädslorna, osäkerheten ligger – i detta fall hos läsarna i det svenska samhället.

7.

Jag cyklar till Högdalen, *Highvalley* kallat, och vidare till Cyklopen som håller på att byggas upp av Kulturkampanjens ideella organisation (www.cyklopen.se). Där finns Alvaro som förbannar ”zigenarna” som bor i lägren hundra meter därifrån för att de stjälar hans kläder, byggmaterial och stolar. Han har tagit dem på bar gärning inne i Cyklopen. Hans uppbrända bil står utanför.

– De har bränt upp min bil, och kolla byggliften som vi behöver för att fortsätta bygget, den stod bredvid min bil och den blev halvt uppbränd.

– Men är det verkligen de som bränt upp din bil, varför skulle de göra det, säger jag. Jag förstår om de tar kläder och byggmaterial men inte att de skulle bränna upp en bil, förstöra, det är något annat.

Han tvekar lite:

– Kanske är det några ungdomar som testat...

Jag har precis läst Lawen Mohtadis nyutkomna bok om Katarina Taikons liv och funderar över hur lätt det är, när en är i affekt, att skylla allt som går fel på de en inte har någon särskild kontakt med, de en inte förstår, de som står utanför samhällssystemet.

– De slog läger här intill för tre månader sedan, det är en enda latrin här i skogen. Och

de tvättar inte så de lägger de smutsiga kläderna på hög när de använt dem. Skicka ut dem, säger Alvaro med eftertryck.

Jag och Lasse lämnar Alvaro och går ut på en bro där en ser ett av lägren, en husvagn, tre bilar, folk som mekar med en bil. Vi tar en annan grusväg som leder till ett annat, större läger, börjar gå men efter tio meter stannar vi, det känns som att gå in i folks privatliv så vi vänder och går mot avfarten till stora vägen. Där ligger en stor sten och blockerar infarten. En bil svänger av och kör upp på gräset för att runda stenen och en vindruta rullas ner. Någon frågar efter en cigarett och visar en tiggarlapp. Medan vi rullar oss varsin cigg kommer det några

andra gåendes, de stannar också och vill röka. De är romer som tagit sig hit från Spanien. Plötsligt dyker Alvaro upp på cykel, stannar nyfiket och börjar prata på flytande spanska. Några passerar i sina bilar, vinkar vänligt. Alvaro hälsar dem med ett vänligt:

- Hola, pratar lite med dem på spanska. Hans avoghet är helt borta.
- Överlevnad, säger jag till Alvaro som svarar att romer bara tänker på pengar, han har levt med många både i kollektiv och på kåken.
- Det stämmer väl ändå inte, jag har läst en bok om Katarina Taikon, svenska romer och tattare som de kallades förr har inte fått samma förutsättningar att gå i skola och få bostäder, och det präglar dem förstås fortfarande. Det tar tid att tvätta bort folks fördomar.
- Ja, jag känner flera Taikon, säger Alvaro. Har du bott här länge?
- Nej, jag bor på söder. Och jag känner i den stunden att jag nästan ber om ursäkt att jag bor där jag bor. Men jag fortsätter:
- Blir du betraktad som skit blir du en skit, om en inte är av exceptionellt virke. Varför ska en förvänta sig mer av en fattig rom än av en söder- eller östermalmare? Vilka ”tänker inte bara på pengar”, alltså har sitt fokus på att tjäna pengar, det gör väl verkligen de som har mycket pengar också eller hur fick de sina pengar?

Det luktar illa där vi står utanför lägret, latrin.

- Känner du Harry? frågar Alvaro Lasse.
- Ja, han är finsk rom, han satt inne flera år och sen när han kom ut så frågade han alla sina vänner om de kunde städa åt honom. Jag gjorde inte det, men 50 kronor i timmen var ganska bra betalt... De fortsätter utbyta namn och det handlar om några som suttit inne och andra som blivit missbrukare av olika slag.

Högdalen 2013. Foto: Andree Bodén.

Jag står och funderar på allemansrätten som en gång betydde att skogen var allas skafferi, allas rätt till tillgång till det som nöden krävde. Jag säger till Alvaro att det jag är mest rädd för är just det där han sa att om de inte passar in här så kör ut dem. Vad gör vi med oss själva när vi säger så? Han ler, ser mig i ögonen och jag ser att han vet vad jag menar. Han har provat mig, mina tankar, vem jag är, när han sa så. Jag tänker vidare på platser där jag varit mycket, Västbanken, Gaza, kåkstäderna Soweto och Alexandra, och försöker förstå. Där lever människor i en slags delad ekonomi och hjälper varandra för någon annan infrastruktur finns inte, med dagis och arbetslöshetsstöd. De har också egna lagar, egna rätttegångar utanför den nationella lagen... Det snurrar i huvudet på mig. Ska jag dra mig

tillbaka till söder och producera konst i det som rum som är avsett för konst och på det sätt som jag är utbildad till. Varför ska jag lägga mig i här på plats? Vad ska jag som konstnär göra? Livnär jag mig på människor i misär? Lasse säger senare att han aldrig sett mig sådan som när jag berättade för Alvaro att jag bor på söder:

– Jag har aldrig sett dig be om ursäkt förut, säger han.

Lasse och jag har känt varandra i femton år, han var en gång min student på Umeå Konsthögskola.

- Du ska inte be om ursäkt för att du haft bra förutsättningar, fortsätter han.
- Jag har haft andra förutsättningar, så är det.

8.

Nästa dag ringer Lasse och berättar att han nästan gått in i en depression av att besöka lägren, att han inte vet om han klarar det psykiskt. Han har fullt upp med att komma på fötter, skapa sig en vardag, ett liv där han kan fungera och kanske äntligen må bra, äntligen tjäna sina egna pengar och möjligtvis vara konstnär dessutom. Han förklarar för mig att han har ett, som han säger ”underifrånperspektiv”, att han ”är i mörkret, i den miljö, i den grogrund där frön gro. En del växer upp och når ljuset, når långt.”

Jag förstår eller anar i alla fall, han försöker visa mig något. Jag förstår

också en aning mer om Katarina Taikons resa och att hon inte gjorde den själv utan i en gemenskap som hon var aktiv i och byggde upp i ”tro på människans okränkbarhet” som Lawen Mohtadi uttrycker det.⁴⁹⁾ Taikon hade sagt att ”folk kunde beskylla en för vad som helst” och även efter 1968 då romer fick bo i lägenhet och gå i skola märkte hon av en viss inställning, som Mohtadi formulerar: ”Vad händer när de lagliga hindren för lika rättigheter är undanröjda, men samhället fortfarande genomsyras av orättvisor?”⁵⁰⁾

9.

Svenska ESF-rådet har fått uppdraget att förvalta fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt – FEAD. De har inte kunnat finna en benämning som de vill använda ”För svenska Fead är det inte intressant om det gäller just romer eller om de fattiga kommer från vissa länder, målgruppen är helt enkelt fattiga, socialt utsatta människor som rör sig i Europa för att försöka hitta en utkomst och få ett bättre liv och som inte har rätt till stöd och hjälp enligt Sveriges lagar.”⁵¹⁾

Jag lägger tyngdpunkten på att tiggandet och givandet är sociala handlingar snarare än att fokusera på vilka de är som utför dessa handlingar; det är aktiviteterna snarare än identiteterna i ett system som står i fokus. Jag utesluter dock inte de rasistiska attityderna i situationen, de spelar stor roll, bland annat som konsekvenser av ett ramseende.

5.3 Giveriet i den fria rörlighetens Europa

1.

Sommaren 2011 anlitar jag, som tidigare nämnts, en professionell marknadsundersökare som genomför en kvalitativ marknadsundersökning där givare i Sverige ger sin syn på de som tigger och besvarar min fråga om hur de skulle kunna bli mer framgångsrika som tiggare. I marknadsundersökarens rapport framgår det att en framgångsrik tiggare:

1. Befinner sig i en mer eller mindre tillfälligt akut situation.
2. Är aktiv – får något på grund av att personen utför något.
3. Är relativt ren – en alltför smutsig person vill ingen vara nära.
4. Är ”vanlig” – en person med ”vanliga kläder” som går att identifiera sig med är lätt att förstå – och får inte göra så att givaren känner sig obekvämt och inte utföra några obekanta eller konstiga ritualer.
5. Kan erbjuda en anledning till situationen som personen befinner sig i eller förklara vad pengarna ska användas till.

Tiggarna på olika sätt bör uppfylla de krav som vi potentiella givare ställer på dem för att framstå som ”autentiska”. Olika tiggartyper rankas i förhållande till det idealet och svaren diskvalificerar därmed många av de människor som tigger på Sveriges gator.

Denna undersökning som också blir en film visar hur manöverutrymmet för en tiggande är begränsat när det kommer till att framställa sig själv som trovärdig. Det är givarnas världsbild som sätter ramarna för det utrymmet. Och så länge det finns bilder som uttrycker att a) svenska tiggare i slutändan omfattas av det svenska skyddsnätet, och b) utländska tiggare – som vid den här tidpunkten börjat benämnas som migranter – i slutändan är organiserade antingen i bemärkelsen de tjänar hutlösa summor pengar eller att

de är utnyttjade, så är det en väldigt låst position. Det går i princip inte att göra rätt. Innan man har kommit förbi de bilderna är det svårt att omvandla denna situation till handlingsutrymme. För visst finns det verkliga dilemman. Som en av deltagarna i marknadsundersökningen påtalar: ”Jag har begränsade resurser, hundra kronor gör hål i min plånbok”. Ja, hur ska pengarna egentligen fördelas när situationen på ett eller annat sätt är akut? Vad är det individuella ansvaret för den som i grunden anser att det är samhällets fel?

2.

Sommaren 2013 försöker jag på motsvarande sätt fråga alla de som tigger på Götgatan, från Slussen till Skanstull – en sträcka jag går dagligen – om deras bilder av givare på Sveriges gator. Laura Chifiriuc är min tolk, hon har undertextat min film med tiggande EU-medborgare i Göteborg och är insatt i frågeställningarna. Hon är från Rumänien och även om vi inte kan förutsätta att alla som tigger den dagen på Götgatan pratar rumänska, visar det sig att alla utom en svensk man gör det. Två av personerna vill inte prata med oss. De sätter upp handen då de ser min kamera och även om Laura förklarar vad vi vill så har de inte lust, men de övriga berättar om sin situation. Vi frågar hur det går med

affärerna och hur de gör. De har kommit till Sverige för att försöka tjäna pengar för sin egen och sin familjs överlevnad. De berättar alla på olika sätt om att det är mycket svårt i Rumänien. Det finns inget arbete, inget stöd, ingenting. Några av dem har fått sina hus förstörda av översvämningar. När de kommer till Sverige hjälper de varandra med mat, sovplatser och resor. De vill kunna skicka hem pengar men tycker att det har blivit mycket svårare att tigga – människor ger mindre och mindre och flera av dem tror att det beror på ökade ekonomiska svårigheter för människor i Sverige. Ingen av dem vi pratar med har några förväntningar på att Sveriges välfärdssystem ska hjälpa dem.

3.

I augusti 2013 reser Laura och jag till Bukarest för att intervjuva människor som tigger där. Trots att det finns en rumänsk lag som förbjuder den som anses kunna arbeta att tigga så har Laura sett människor som gör det senast vintern 2012.⁵²⁾ Under tre dagar och kvällar letar vi, på samma typer av ställen som där man brukar hitta folk som tigger i Sverige: i T-banan, utanför gallerior, platser där många människor rör sig. Första dagen finner vi två pensionärer som tigger för att dryga ut sin pension. Gatan är också ett sätt för dem att träffa andra människor. Vi träffar först en äldre man, sjukpensionär sedan 1989 vars pension inte räcker till hyran. Runt hörnet hittar vi en 80 år gammal kvinna som berättar att hennes man nyss dött, att begravningen var så dyr att pengarna tagit slut. Hon står där tillfälligt under

en vecka i väntan på sin pensionsutbetalning som dröjt på grund av semestertider. Hon ber ingen om pengar; människor ger henne ändå och det är många som känner henne. Vi går vidare till Calea Victoriei. På trottoaren mitt emot polishögkvarteret sitter en man och tigger, hans ena ben är amputerat.

”För mig är det enda sättet att överleva, men jag drömmer om ett riktigt jobb, jag har fortfarande mina båda armar. Jag har hört från vänner att det är möjligt för krymplingar att få överkropps-jobb och jag skulle älska den chansen, men här händer ingenting, kanske jag borde försöka ta mig till ett annat land.” Han berättar att han tiggat på gatan i 18 år sedan olyckan och att polisen låter honom vara för att han inte anses arbetsför.

Sedan går vi till den gamla delen av staden, de kvarter dit turister går för att shoppa och äta på uteserveringar. Där borde det väl ändå finnas tiggare. Men vi hittar ingen. Vi frågar några patrullerande poliser och de säger att en del av de som förr brukade tigga nu säljer rosor, säkerhetsnålar eller annat, de andra finns inte kvar. De som inte kan överleva i Bukarest tycks resa till andra europeiska städer. Den fria rörligheten inom EU har skapat möjligheter för människor att söka sin utkomst i andra delar av Europa. Luras rumänska vänner säger skämtsamt: ”Vi exporterar tiggare.” De ser inte glada ut när de säger det.

Antalet fattiga EU-medborgare som kommer till Sverige för att finna arbete beräknas öka avsevärt. En del av dem bygger egna bostäder – ofta tillsammans – på allmän mark, några hyr sovplatser, en del är uteliggare. Socialstyrelsen fann 370 hemlösa EU-medborgare i Sverige i sitt försök att kartlägga hemlöshet bland EU-medborgare, men enligt regeringens hemlöshetssamordnare Michael Anefur finns det snarare mellan 1 000 och 2 000.⁵³⁾ Tidskriften Faktums redaktör Aaron Israelsson skriver att: ”Rumänien tog bara under 2013 emot 3,6 miljarder dollar från gästarbetare i utlandet. I den summan ingår stora belopp som tiggats ihop på gator i bland annat Sverige. Det här biståndet är långt mycket mer effektivt än EU:s öronmärkta ekonomiska stöd till de östliga medlemslänternas romska minoriteter. EU-pengarna har nämligen, det visar de egna revisorsrapporterna, gett närmast noll effekt.”⁵⁴⁾ Om det nu är så: varför hanteras ”biståndet” på gatan mellan den enskilde givaren och personen som tigger bättre än EU:s bistånd?

Vi fann inga romer som tigger i Bukarest. Den handikappade mannen är inte rom, det är inte heller pensionärerna eller den unge mannen vi talade med. De är inte heller EU-migranter. Det finns olika levnadshistorier bakom tiggeri men faktum är trots allt att flertalet migranter som tigger i Europa är romer. Flertalet av de jag talat med, i Göteborg samt på gatorna och i olika läger i Stockholm, har varit romer. De romer som utnyttjar den fria rörligheten för att finna försörjning i andra länder, när det egna landet inte svarar mot deras behov, försöker själva ta hand om sin levnadssituation och förbättra den. Att romer i högre grad behöver migrera hänger också ihop med antiziganismen: den historiska och pågående rasismen mot romer.

I februari 2012 gav så Europarådet för mänskliga rättigheter ut den redan nämnda rapporten om romernas och resandefolkets mänskliga rättigheter i Europa. Det är Thomas Hammarberg som beställt

och publicerat rapporten i sin tjänst som Europarådets kommissionär: ”Kommissionären har upprepade gånger betonat att antiziganism är en avgörande faktor för att förhindra att romerna inkluderas i samhället och att kraftfulla åtgärder därför måste vara centralt för alla insatser för att främja deras integration.”⁵⁵⁾

Den 20 mars 2014 uttalar sig Hammarberg om Sveriges behandling av romska EU-medborgare. ”Kommunerna vill inte göra någonting för att visa att de förstår situationen. Inte ens sätta ut en toalett. De vill inte heller ordna fler platser på natthärbärgen. Ingenting görs för att förbättra det dagliga livet.”⁵⁶⁾ Ansvaret skyfflas uppåt och åt sidan när den rumänska ambassadören hävdar att Sverige ska förbjuda tiggeri för att Rumänien då kommer att ta hand om de sina. Samtidigt hänvisar man till den övernationella EU-politiken, och menar att nationalstaten – i detta fall Rumänien – är ålagd att använda det EU-stöd för romernas integrering som de får. De ska ”betala notan”, som några folkpartister uttrycker det. ”Regeringar utnyttjar EU-samarbetet för att kringgå anklagelser om att de bedriver politik i nationalistiskt egenintresse.”⁵⁷⁾ Alternativet tycks vara att makten centraliseras ytterligare.

När vitboken om övergrepp och kränkningar av romer i Sverige under 1900-talet presenteras den 25 mars av regeringen 2014 skickar Socialstyrelsen ett pressmeddelande där de tar på sig ett historiskt ansvar: ”Socialstyrelsen och Medicinalstyrelsen har många gånger inte bara varit passiva verkställare, utan har även varit pådrivande för att diskriminera eller begränsa romer och resande från samhällets stöd, säger Eva Wallin.”⁵⁸⁾ Gäller då detta även dagens romska EU-medborgare? ➡

Återigen: diskussionen om tiggeri förknippas, men ska inte förväxlas, med den romska situationen. Schengen-avtalet (Rumänien är ännu inte medlem i Schengen, och det är oklart när landet kan tänkas ingå) uppdaterades i juni 2013 gällande interaktionen mellan medlemsländerna.⁵⁹⁾ ”De nya reglerna för utvärdering innebär en övergång från det nuvarande mellanstatliga systemet för granskning till en EU-strategi, där den centrala samordnande rollen ges till kommissionen.”⁶⁰⁾ Vad betyder detta? I vilken grad kan ett land lägga sig i ett annat lands förfarande när det får konsekvenser för de andra EU-länderna, till exempel i fråga om reaktionerna på tiggeri? På vilket sätt hänger det rumänska och det svenska systemet ihop (om alls) i och med EU? Hans Swärd, professor i socialt arbete i Lund, svarar på mina frågor: ”De hänger ihop för vissa grupper som är inne på arbetsmarknaden eller i studiesystemen. Det finns regler om att man har rätt att studera i andra EU-länder och om du har arbete i ett annat EU-land finns en rad överenskommelser. Men problemet är att systemen inte omfattar dem som står utanför arbetsmarknaden.”⁶¹⁾

Frågan om de fattiga EU-medborgarnas situation har nått en punkt där den börjat generera motstånd från andra delar av samhället. Under några vintermånader 2013–2014 visar en grupp aktivister på Cyklopen i handling att de ser och hör tiggarnas situation och gör klädinsamlingar och aktioner. Initiativtagaren inbjuds till Gomorron Sverige-soffan i SVT.

”Varför gör du det här?”, frågar programledaren Anna Silver som startat Facebook-gruppen och organiserat insamlingarna. ”Det kunde varit jag”, säger hon.⁶²⁾ Och diskussionen om solidaritet över nationella gränser är igång. Hon talar inte för dem, hon säger inte att hon ger dem en röst. Hon ser dem och ser sig själv i dem, ser oss alla som insnärjda i olika kulturella och sociala betingelser.

”Den mekaniska solidariteten, som härstammar från föga differentierade samhällen, förutsätter likhet mellan människor; det är likheten som ger sammanhållning. Den organiska solidariteten, en fastare enhet, bygger tvärtom på olikheten”, skriver Sven-Eric Liedman.⁶³⁾

Det register polisen har kritiserats för – som ännu utreds i syfte att fastställa om det var ett etniskt register över romer eller ej – har i kraft av de efterföljande diskussionerna bidragit till att blottlägga den bild som en maktinstitution som står i den nationella rättvisans tjänst har av romer. Protestaktioner genomförs av grupper som Cyklopen, Aktion kåkstad, Allt åt Alla, Det kunde varit jag, Ingen Människa är Illegal, Insamling för hemlösa EU-migranter i Högdalen, Linje 19, Solidaritet för 17, Vänsterpartiet Sollentuna med flera. Den 13 mars 2014 vräktes arbetssökande och hemlösa EU-medborgare från sitt läger på ett utrymt militärområde i Helenelund, Sollentuna kommun. Lägret revs senare av grävmaskiner.⁶⁴⁾ När myndigheter hanterar lagar och regler finns alltid ett tolkningsutrymme. Socialstyrelsen efterlyser i sin rapport mer kunskap om vad som gäller för dessa EU-medborgare, för kommunernas socialtjänster och för frivilligorganisationerna. ”Många vet inte hur reglerna ser ut. [...] Det finns en önskan om att alla ska se möjligheter istället för begränsningar i lagstiftningen.”⁶⁵⁾

Den tillämpning och tolkning som myndigheterna i det här fallet använde var inte samstämmiga med EU-kommissionens rekommendation om attitydförändringar i syfte att motverka diskrimineringen av romer. Aktivisterna i aktionsgrupperna tolkade lagstiftningen annorlunda. På Facebook-sidan ”Stoppa vräkningen i Helenelund” redogör de för förfarandet:

- ”Vräkningsbeslutet som säger att alla som bosatt sig på området måste försvinna därifrån kom två dagar innan.
- Myndigheterna informerade om vräkningen på engelska till dom som bodde i Helenelund, ett språk som dom inte förstår.
- Avsändaren på själva vräkningsbeslutet är Stockholms stad, vilket är fel då det gäller Sollentuna kommun.
- För att överklaga finns flera olika slutdatum. Både 10 dagar och tre veckor.
- I vräkningsbeslutet stod att området lägret var på var ett rekreativsområde, vilket är helt fel – det är ett utrymt militärområde.
- Det var 45 namn nedskrivna, men det var det dubbla antalet människor som bodde i lägret. Och en får inte vräka människor om en inte har deras identitetsnummer.
- En av anledningarna till avhysning är nedskräpning, vilket inte heller stämmer då det är städat på platsen eftersom att dom boende själva ansvarar för att samla upp allt skräp.”

Kommissionär Thomas Hammarberg igen: ”Hanterar vi detta bra och visar åtminstone minimal anständighet när vi bemöter de som kommer och inte skickar iväg människor, utan istället aktivt bidrar till en förändring i deras hemländer, då kan detta bli ett skede i historien då människor agerade och inte sopade romernas mänskliga rättigheter under mattan.”⁶⁶⁾

4.

Den fria rörligheten syftar till att öppna de nationella gränserna, men när fattiga EU-medborgare tar i bruk denna frihet att resa och göra vad de kan för att tjäna pengar inom lagens ramar, bemöts de med attityder och regler som syftar till att hindra dem från att utnyttja denna möjlighet. I pressmeddelandet till den tidigare nämnda rapporten från Socialstyrelsen står det: ”Grundregeln i EU-lagstiftningen för fri rörlighet är att arbetssökande EU-migranter har rätt att ta del av socialtjänstens service i det EU-land och den kommun de befinner sig.”⁶⁷⁾ Men Socialstyrelsen har i sin undersökning alltså funnit att ”I Sveriges kommuner gör socialtjänsten oftast den bedömningen att EU-migranterna endast har rätt till bistånd i akuta situationer och då oftast som bidrag till hemresa och, i samband med detta, akut logi. EU-migranter omfattas inte av tak-över-huvudet-garanti i de kommuner där en sådan finns.”⁶⁸⁾ Enligt den övernationella förordningen som Europaparlamentet och Europeiska Unionens råd antagit ska likabehandling

garanteras och innefatta alla verksamma personer inom en medlemsstats territorium, men staterna agerar på ett annat sätt.

På EU-upplysningens hemsida kan man läsa: ”För att den fria rörligheten ska fungera i praktiken har EU-länderna upprättat ett system för samordning av socialförsäkringsförmåner inom EU. [...] Samordningsreglerna innebär till exempel att en person som flyttar till ett annat EU-land för att arbeta i princip ska omfattas av värdlandets socialförsäkringssystem från första arbetsdagen.”⁶⁹⁾ Här skriver man att det gäller för ”att arbeta”. Vilka samordningsregler som gäller de arbetssökande verkar oklart: ”Socialstyrelsens bedömning är att kommuner och myndigheter som möter EU-migranterna är i stort behov av kunskap om vilka regler som gäller och hur de ska tillämpas. Det gäller till exempel när han eller hon ska registrera sig hos Arbetsförmedlingen eller få en prövning om försörjningsstöd och tillfälligt boende.”⁷⁰⁾

5.

Hur fungerar det nationella systemet för mänskliga rättigheter och solidarisk välfärd ihop med det övernationella systemet som bygger på konsensus inom EU? Jag ställer frågan till Hans Swärd via

mejl och han svarar: ”Först på senare tid har EU kunnat enas om gemensamma fattigdomsprogram. Ofta är målen långsiktiga och har varit svåra att uppfylla. Det finns stora skillnader mellan de fattigaste och de rikaste EU-länderna. För att få tillgång till de olika ländernas välfärdssystem krävs att man har permanent uppehållstillstånd, har arbetat och kvalificerat sig för att få sjukpenning, pension m m. De allra fattigaste grupperna hamnar vid sidan av de traditionella trygghetssystemen.” Den fria rörligheten begränsas för den fattige, både inom nationell och övernationell lag och rätt, och är du rom är risken större att du dessutom utsätts för etnisk diskriminering.

Statsvetaren Peo Hansen forskar i migrationspolitik och den europeiska integrationen. Han menar att få politiska områden förmedlar en tydligare bild av samhällsbyggandets centrala frågor. Migrationspolitiken fungerar som en lins genom vilken vi får syn på vad EU vill vara och vad det vill bli. Han ställer frågan: ”Vem tillhör EU och vilka är främlingarna; vem sägs bidra till byggandet av det nya Europa och vem och vad sägs utgöra hoten mot detta?”⁷¹⁾ När detta nya bygge pressar ner vissa människor på knä, i bedjande positioner på Europas gator och Europa inte tar ansvar för det, brister den EU-gemenskap man talar om – vilka ska bära upp denna gemenskap, vad ska den bestå av?

Den enskildes välgörenhet gentemot den enskilda människan som tigger kan inte vara lösningen. ”Solidaritet!” ropade demonstranterna den 13 mars 2014, innan rivningen av de bostäder som sjuttio EU-medborgare byggt i Helenelund, Sollentuna. Sven-Eric Liedman beskriver skillnaden mellan välgörenhet och solidaritet: ”Välgörenheten bygger på den enes beroende av den andre, solidariteten på ett ömsesidigt beroende inom det välfärdssystem som generellt gäller.”⁷²⁾ Liedman menar att det är viktigt att skilja mellan en solidaritet som bygger på ömsesidighet och en som främst eller uteslutande riktas mot dem som har det svårt. ”Så snart gränsen mellan solidaritet och välgörenhet sprängs, kommer den solidaritet som riktas mot den behövande att betonas.”⁷³⁾

Ska Sveriges välfärdssystem bygga på solidaritet eller välgörenhet? De verksamheter som bidrar till att ge hemlösa och fattiga stöd i Sverige är, förutom socialtjänsten, i första hand kyrkor, diakoni, Frälsningsarmén samt Stadsmissionen. Vad händer om den empatiska dimensionen av det politiska systemet ersätts av välgörenhetsorganisationer och enskilda möten på gatan där var och en ska avgöra vem som verkligen är behövande? Den viktorianska devisen ”the deserving and the undeserving poor” blir åter gällande.⁷⁴⁾ Ska det hela bero på när jag personligen känner mig givmild eller inte, när jag vill ge till den fattige eller avstå, att jag tänker ut strategier för vem jag vill ge till och vilka som inte förtjänar gåvan lika mycket?

Vad som påverkar attityder till fattiga på gatan, om det är strukturella förtryck som skapar attityderna eller om attityder skapar strukturella förtryck, är svårt att reda ut. När jag märker att jag börjar tänka ut olika strategier för vem jag ska ge en peng till på gatan – till just den där kvinnan med fina ögon eller mannen som alltid ler lite, men inte till honom med käpp som skakar – så vet jag att jag är fångad i ett ekonomiskt urvalstänkande, samtidigt skapas i dessa tankar och känslor ett slags handlingsutrymme

mellan mig och den andre, ett utrymme för att formulera en politik som bygger på andra grundförutsättningar. Det är ett uppfordrande utrymme, som etableras både på ett mellanmänniskt och samhälleligt plan.

I marknadsundersökningen där givare fick ge sin bild av de som tigger, liksom i mina intervjuer med de senare i Sverige och i Rumänien, framträder en mängd olika bilder som sätts på spel i varje möte mellan de båda på gatan. Bilder av nationens (fungerande respektive icke-fungerande) välfärdssystem, unionens (fria respektive ofria) rörlighet, delaktighet, rasism, generositet, egoism, solidaritet. Bilder av vad arbete är och skulle kunna vara. Bilder av romer. Av givare. Vem vänder sig den tiggande till egentligen?

Tiggeriet på gatorna utmanar den politik som råder inom EU, det väcker frågor om hur fördelningen ska ske.

Giveriet på gatorna utmanar samma politik, och väcker samma nödvändiga frågor.

Salomon Andersson
Silfversvan 15/43
Luffande tiggare.

Foton är från Västerås- och Uppsalapolisens arkiv.

Lo peor es pedir

”Det värsta är att tigga” heter en etsning av Goya som publiceras 1863.

Etsning av Rembrandt van Rijn, "Beggars Receiving Alms at the Door of a House", 1648.

6.

Den första februari 2016, lämnade Martin Valfridsson, nationell samordnare för utsatta EU-

medborgare, sin slutredovisning till regeringen.⁷⁵⁾ Utredningen handlar inte enbart om de som kommer till Sverige och tigger: ”Med utsatta EU-medborgare avses i denna rapport individer som är medborgare i ett annat EU-land och som inte har så kallad uppehållsrätt i Sverige. Den som inte har uppehållsrätt har betydligt mindre möjligheter att få tillgång till välfärd här. För att få uppehållsrätt krävs, något förenklat, att man har ett arbete eller att man har goda möjligheter att få ett arbete. Att bedöma vem som har uppehållsrätt är ofta komplicerat.”⁷⁶⁾ Utredningen ger en karta över aktörer i civilsamhället, vad som skett i Sverige, Rumänien och Bulgarien samt vilka samarbeten som inletts och bör inledas. Utredningen kartlägger vilka regler som tillämpas och bör tillämpas, nationellt och i den fria rörligheten för utsatta EU-medborgare.

För en välvillig läsare kan utredningen bli ett konstruktivt steg i att öppna upp för behoven av dialog och ge utrymme för vidare förhandlingar mellan aktörer.⁷⁷⁾ Ett förslag är till exempel att särskilda samordnare ska tillsättas i landstingen. Vad som ska samordnas beror på situationen i fråga men det handlar

i huvudsak om frivilligorganisationer, socialtjänst och polis. Utredaren gör klart att strategier för att förändra strukturella regler behövs, och de ska leda till långsiktiga stödinsatser.

För en kritisk läsare kan *samordning* innebära avgränsning. När det till exempel står: ”Kommuner och andra huvudmän för grundskola har befogenhet, men inte skyldighet, att ta emot andra än de som enligt skollagen har rätt till utbildning i grundskolan.”⁷⁸⁾ Så kan det – istället för förhandlingsutrymme – öppna för godtycklighet som i sämsta fall resulterar i statliga övergrepp.⁷⁹⁾

Utredningen väckt kraftig debatt: majoriteten verkar vara överens om att diskriminering i hemländerna och avsaknad av strukturella reformer motverkar utrotandet av fattigdom men hur ska det ske? Debatten handlar om vägen dit. En av de frågor som har blivit en vattendelare handlar om allmosan på gatan. Medan en del vittnar om att den som relationell handling är ett lärorikt möte för båda parter, menar andra att allmosan befäster den fattiges situation och därmed också givarens.⁸⁰⁾

7.

I grunden handlar det om vem som har rätt till vilka rättigheter. Tiggandet sker av nöd, givandet är en respons på dessa otillfredställda behov. Givande är beroende av nödtillståndet. Alla former av hjälparbete eller välgörenhet kan involvera – eller inte – medkänsla. Det kan vara en nödvändig väg till lösning, men förblir ”välgörenhetens” väg för den som ska hjälpas och måste underordna sig

hjälp. Hjälpverksamhet kan bara ses som ett sätt att ”befria” de som ska hjälpas men det kan aldrig vara en lösning. Även i hjälpverksamhet finns risk för förmynderi, att bli företrädare och veta bäst vad ”den andre behöver”.

De tillfälliga skjulen och husvagnarna ska ses som ett brott, polisen ska ”förhindra brott” som bosättningar på ockuperad mark. Nolltolerans ska tillämpas anser samordnaren. Men ”Nöden har ingen lag” säger Leif Eriksson, lektor i globala studier, kritiskt till mig i telefon. ”Du kan inte lagstifta mot att inte få sova.” Leif menar att när det föreligger nöd kan nödprincipen som finns i Brottsbalken, kapitel 24, §4 tillämpas.⁸¹⁾ Han menar att de avhysningar som skett kan beskrivas som våldsamma sociala konflikter och ofta har sin rot i icke tillfredsställda grundläggande behov: ”Om inte de grundläggande mänskliga behoven tillfredsställts, blir det meningslöst att tala om rättvisa eller mänskliga rättigheter”, säger han. Men det kortsiktiga kan heller inte bli fiende till det långsiktiga. Skulle lagen om nöd vara det enda skydd de fattigaste har? Hur förhåller sig egentligen nöd till lagarna? Uttrycket ”nöden har ingen lag” finns i flera språk, men är svårhanterligt för olika myndigheter.⁸²⁾ Grunden för dess tillämpning är en plötsligt uppkommen situation som innebär direkt fara för liv, hälsa eller egendom och där ingen annan lösning än att bryta mot lagen står till buds. ”I princip kan vilken gärning som helst vara en nödhandling, några begränsningar finns inte i lagtexten.”⁸³⁾ skriver Ulrika Sandberg i sin uppsats om straffrätt. ”Ytterst rör sig nöd om etik och etiska värderingar, något som är en viktig del av lagstiftningssamhället, men som inte alltid är helt enkelt att utforma som rättsregel.”⁸⁴⁾ För en nödsituation behövs minst två personer och mellan dem en situation som ”innefattar en kollision mellan två av rättsordningen skyddade intressen.”⁸⁵⁾ skriver Ulrika Sandberg och förtydligar ”Det handlar alltså i själva verket om en intresseavvägning som måste göras på grund av den kollision som i en nödsituation har uppstått mellan två intressen.”⁸⁶⁾ Hon poängterar med en rad exempel att den rättsliga prövningen kräver en eftergift, en medling, ett utbyte av något slag, en transaktion för båda parter. Vilken, är en fråga som är specifik för varje situation. För organisk solidaritet behövs *medkänsla* och det är just medkänslan som är fundamentet i nödrätten. ”Nöd är ett slags överordnat rättviseintresse, som ska undanröja det som man brukar kalla ’summun ius, summa iniuria’, högsta rätt är högsta orätt. Utan den här typen av allmänna straffrättsliga regler skulle den formella rätten ibland ur både mänsklig och moralisk synpunkt kunna te sig väldigt orättvis”,⁸⁷⁾ skriver Sandberg.

I de fall den nödställda inte väntar sig eller ber att få en gåva utan ”tar sin egen rätt”, som att bygga ett skjul för att sova så skulle nödrätten kunna tillämpas, för så är det inskrivet i lagen. *Nöden* och *givandet* villkorar varandra och dess gränsdragningar behöver uppmärksammas för att skapa handlingsutrymme. Nöden skapar ett slags fritt utrymme bredvid eller under rätten. Ett utrymme vars akuta status civilorganisationer, konstnärer, författare, och teoretiker har uppmärksammat. Frågan är alltså, och den ställs till myndigheterna, till de som förhandlar för att samordna, till den tiggande och den

givande på gatan: hur kan uttrycket/bilden *nöden har ingen lag* utnyttjas; ses, visualiseras, kännas, aktiveras, tillämpas, för att skapa ett lagligt (!) handlingsutrymme?

En ny bild framträder vars rasterpunkter – etnicitet, gemenskap, solidaritet, medmänsklighet, urbanitet, medborgarskap, migration – behöver omförhandlas och sättas. Och det är en bild som inte enbart kan framkallas av de givande.

I verket ”Lights in the city” av Konstnären Alfredo Jaar tänds Marché Bonsecours kupol upp av rött ljus varje gång en hemlös kommer till en av Montreals tre natthärbärgen och trycker på en knapp.⁸⁸⁾ På så sätt blir det en offentlig angelägenhet att alla invånare inte har någonstans att sova. Jaar synliggör det som inte annars är synligt. Det är ett sätt att framkalla bilder hos betraktarna. Och han synliggör därmed hur det privata hänger samman med det offentliga, han synliggör det politiska – samhällets gränsdragningar.⁸⁹⁾

Kapitel 5: Det konstnärliga och det politiska

Noter

1. ☝ Ljudupptagningen är transkriberad av tolken Laura Chifiriuc och är delvis återgiven här. Hela transkriberingen finns i avhandlingssajtens [arkiv](#).
2. ☝ Arne Dahl, *Blindbock*, Albert Bonniers, ljudbok: kap 3, 22:20 min.
- 3, 4. ☝ www.dn.se/sthlm/aklagaren-om-petrina-det-ar-inte-manniskohandel. [01-07-2016].
5. ☝ Hannah Arendt, *Människans villkor*, övers Joachim Retzlaff, Daidalos, 1998, s 17.
6. ☝ www.dn.se/debatt/darfor-bor-vi-gora-det-forbjudet-att-ge-till-tiggare. [27-04-2016].
7. ☝ Dahl, kap 3, 23:40 min.
8. ☝ Susanna Alakoski, *Oktober i fattigsverige*, Albert Bonniers, 2012, s 178.
9. ☝ Alakoski, s 178.
10. ☝ ”People at risk of poverty or social exclusion by broad group of citizenship (population aged 18 and over)”. Se tabellens översta rad: ”European Union (28 countries)” 2013 var siffran 22,9 %. Females 24 % and Males 21,6 %. www.appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps05&lang=en. [27-04-2016]. Demografiska uppgifter om EU:s befolkning har jag hämtat från: www.ec.europa.eu/eurostat. Demography report – 2015 edition. [27-04-2016].
11. ☝ Alakoski, s 151.
12. ☝ Nationalekonomen Anna Breman har skrivit en bok som fokuserar det regelbundna givandet i relativt små belopp till ideella organisationer. Anna Breman, *Forskning om filantropi: varför skänker vi bort pengar?*, EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm, 2008, s 14.
13. ☝ www.insamlingskontroll.se/sidor/statistik. [27-04-2016]. Svensk Insamlingskontroll granskar, godkänner och beviljar stiftelser, ideella föreningar och trossamfund s.k. 90-konton.
14. ☝ Breman, s 60.
15. ☝ Breman, s 59.
16. ☝ Renzo Martens är en konstnär som för närvarande bor och arbetar i Bryssel, Amsterdam och Kinshasa. Martens blev känd för sina kontroversiella dokumentärer Episod I (2003) och Episod III: Enjoy Poverty (2008). 2010 tog Renzo Martens initiativ till Institute for Human Activities (IHA), som inledde ett gentrifieringsprogram i den

kongolesiska regnskogen.

Episod III, även känd som Enjoy Poverty, är en 90 minuter lång filmdokumentation av Renzo Martens arbete i Kongo. I en episk resa konstaterar filmen att bilder av fattigdom är Kongos mest lukrativa exportvara, som genererar mer intäkter än traditionella exportvaror som guld, diamanter eller kakao.

På www.renzomartens.com/episode3/film [06-07-2016] står det: "Mitt i ett etniskt krig och obarmhärtigt ekonomiskt utnyttjande, sätter Martens upp ett frigörelseprogram som syftar till att lära de fattiga hur de kan dra nytta av Kongos största ekonomiska resurs: fattigdomen. Kongolesiska fotografer uppmuntras att vända det som är hinder till verksamhet; att börja ta bilder av sitt eget krig och katastrof och sälja dessa till bildbyråerna och på så vis konkurrera med utländska reportrar." Men precis som med de traditionella exportvarorna får människorna som skaffar fram råvaran – de fattiga som filmas – knappast några fördelar av det.

17. app.samladeskrifter.se/article/12. [2016-08-06]. I diskussionen då Erik Pauser gör sitt andra inlägg finns detta citat av Renzo Martens.
18. www.tidskriftenordobild.se/nyhet/enjoying-poverty/ Citatet finns i slutkommentaren av ORD&BILD, app.samladeskrifter.se/article/12. [2016-08-06].
19. app.samladeskrifter.se/article/12. [2016-08-06].
20. Se också Läsanvisning i Inledningen. Boris Groys, *On art activism*, e-flux journal #56, 2014, s 19. www.e-flux.com/journal/on-art-activism. [30-04-2016].
21. www.humanactivities.org. [27-04-2016].
22. www.renzomartens.com/news. [27-04-2016].
23. På www.renzomartens.com/news. [27-04-2016] står det om "SEPTEMBER 2015 – Congolese artists, academics, and CATPC-members gather for 'The Matter of Critique' at the IHA research center in Congo. IHA is organizing the international conference series 'The Matter of Critique' to address the material conditions of critical art production. At the former Unilever-plantation they discussed art, global economic inequality, and the various ways to somehow bypass the conditions of critical artistic production and the capital accumulation associated with it in places like London and Venice."
24. Sarah Granér, Med vänlig hälsning, Ordfront, Galago, 2010, s 97.
25. "Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri", Socialmedicinsk tidskrift, 2015, årgång 92, häfte 3, s 251. Finns även som open access på www.socialmedicinskidskrift.se/index.php/smt/issue/view/105. [06-05-2016].
26. "Genom den så kallade Zigenarutredningens betänkande [1954] betonas för första gången samhällets ansvar för de missförhållanden som romer lever under. Utredningen konstaterar att hat och fördomar har väglett och påverkat myndigheternas beslutsfattande. För första gången erkänns institutionaliserad rasism och diskriminering." Citerat ur utställningen "Ett gott hem för alla", fotografier av Anna Riwkin och Björn Langhammer, Moderna Museet, Stockholm, 17.10 2015–21.8 2016.
27. www.dn.se/kultur-noje/kulturdebatt/vi-maste-gora-romernas-lidande-till-en-del-av-var-historia, [27-04-2016].
28. Lawen Mohtadi, *Den dag jag blir fri*. En bok om Katarina Taikon, Natur&Kultur, 2012, s 158.
29. www.dn.se/dnbok/zigenerska-var-borjan-pa-en-lang-kamp. [27-04-2016].
30. "Human rights of Roma and Travellers in Europe", Council of Europe Publishing, 2012, s. 40, www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf. [27-04-2016].

31. ☝ Kommissionsärens uppdrag innefattar att utvärdera hur de mänskliga rättigheterna respekteras i medlemsländerna och att hjälpa till att implementera dem. I kommissionsärens uppdrag ingår att föra en kontinuerlig dialog med regeringarna och eftersträva ökad medvetenheten om och engagemanget för dessa rättigheter. Hen publicerar sina rön i rapporter och rekommendationer till regeringarna.
32. ☝ www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf, s 222. [27-04-2016].
33. ☝ ”The years 2010 and 2011 saw major advances in the development of the European institutions’ explicit commitments to tackle the exclusion of Roma”, Conclusions, www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf, s 222. [27-04-2016].
34. ☝ Trinh T Minh-ha, *Någon annanstans, här inne*, övers Göran Dahlberg och Elin Talje, Glänta, 2012, s 45.
35. ☝ www.regeringen.se/rattsdokument/departementsserien-och-promemorior/2014/03/ds-20148/. [27-04-2016].
Vitboken kan laddas ner här: www.regeringen.se/contentassets/eaae9da200174a5faab2c8cd797936f1/den-morka-och-okanda-historien—vitbok-om-overgrepp-och-krankningar-av-romer-under-1900-talet-ds-20148. [20-07-2016].
36. ☝ ”Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri”, Socialmedicinsk tidskrift, 2015, årgång 92, häfte 3, s 265.
Finns även som open access på <http://socialmedicinsk.tidskrift.se/index.php/smt/issue/view/105>. [06-05-2016].
37. ☝ Ur en artikel skriven 2/10 1998 av Thomas Hammarberg, dåvarande ambassadör vid enheten för folkrätt, mänskliga rättigheter och traktaträtt på UD. Artikeln handlar om en bok av Karl-Olov Arnstberg *Svenskar och zigenare. En etnologisk studie av samspelet över en kulturell gräns*, Carlssons, 1998: www.dn.se/arkiv/kultur/debatt-tarvligt-angrepp-mot-romer-sanningen-ar-att-romerna-har. [27-04-2016].
38. ☝ Judith Butler, *Krigets ramar – när är livet sörjbart?*, övers Karin Lindeqvist, Tankekraft, 2009, s 97. Hon refererar till de foton av tortyr som togs i Abu Ghraib, ett av Saddam Husseins ökända fångelser i Bagdad där amerikanska armén 2003 uppförde det största fängsläget i det ockuperade Irak. Bilderna togs av amerikanska soldater då de förnedrade och torterade irakiska fångar och spreds över hela världen. Dessa bilder har sedermera kommit att symbolisera kriget i Irak. I en bok av Philip Gourevitch säger Lynndie England som var en av de som figurerade på fotona: ”Fotografier gör ju varken från eller till i ett krig. Det är bara så dumt alltihop. Jag menar, varför tycker regeringen att det är jag som är skurken? Regeringen lägger skulden på mig bara för att de faktiskt kan det – precis som ett lockbete.” (*Standard Operating Procedure, inifrån ett krig*, Atlas, 2008, s 190). Philip Gourevitch har samarbetat med filmskaparen Errol Morris som intervjuade hundratals timmar intervjuer inför sin dokumentär *Standard Operating Procedure*, 2008.
39. ☝ Tisdagen den 25 mars, 2014 publicerade Regeringskansliet vitboken som avslöjade 100 års historia fylld av övergrepp och kränkningar mot romer.
40. ☝ www.forskning.se/2015/04/14/tiggeri-genom-tiderna-ett-socialt-dilemma. [27-04-2016].
41. ☝ ”Historical understanding is understanding of the past as a shaping force upon the present. Insofar as that shaping force is tangibly felt upon our lives, historical understanding is part of the present. Our historical being is part of our present. It is this part of our present – namely the part that belongs to history – that we cannot fully understand, since it requires us to understand ourselves not only as objects of historical forces but as subjects of our own historical self-understanding.” J M Coetzee, *Stranger Shores. Essays 1986–1999*, Vintage, 2002, s 15.
42. ☝ Hjärta till Hjärta är en av de 41 organisationer som finns i Rumänien med svensk koppling, på deras sajt listas de övriga. <http://media.hjartatillhjartha.se/2015/03/RPT-Organisationer-i-RU-o-BIU-version-2.2.pdf>. [27-04-2016].

43. www.dn.se/sthlm/jag-saljer-hellre-skedar-an-tigger-utanfor-coop. [27-04-2016].
44. Rasism kan yttras på många olika sätt, det handlar om ömsesidig respekt mellan människor på gatan och på alla nivåer på höjden och bredden i samhället. Rasism är ett etiskt fenomen som hör till organisk solidaritet (se text 5.3)
45. Butler, s 130.
46. Minh-ha, s 47.
47. www.dn.se/sthlm/resan-till-tiggarnas-hemby-blev-en-chock/. [27-04-2016]. Se också www.dn.se/arkiv/stockholm/fragor-och-svar-tiggarna-i-stockholm. [27-04-2016].
48. www.dn.se/arkiv/stockholm/jag-vill-inte-titta-folk-i-ogonen-och-be. [27-04-2016]. Se också www.dn.se/arkiv/stockholm/florica-tudoricis-lon-186-kronor-pa-en-dag. [27-04-2016].
- 49, 50. Mohtadi, s 122.
51. 2015 fick fem program beviljat en dryg miljon vardera, för program för fattiga i Sverige. www.esf.se/Documents/Vara%20program/FEAD/Utlysning/Forskningsinventering%20FEADs%20malgrupper.pdf. [27-04-2016].
52. Lag 61 från 1991 förbjuder att en person som kan arbeta kräver nåd av allmänheten. politiaproximitate.ro/legea_61.html. [13-04-2016].
53. I ”Slutredovisning från den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare” som redovisades 2016 står det ”Under 2012 började utsatta EU-medborgare i större utsträckning än tidigare komma till Sverige. En del kom för att tigga och andra för att plocka bär eller söka arbete. De följande tre åren ökade antalet kraftigt. Under våren 2014 beräknades antalet till 2 100 individer. I april 2015 var antalet cirka 5 000 individer. Därefter stannade ökningen av och en mindre nedgång har noterats. I november 2015 bedömdes antalet vara cirka 4 700 individer. Antalet barn i gruppen varierar, men bedöms vara mellan 70 och 100. www.regeringen.se/contentassets/b9ca59958b5f43f681b8ec6dba5b5ca3/framtid-sokesslutredovisning-fran-den-nationella-samordnaren-for-utsatta-eu-medborgare-sou-2016_6.pdf, s 7. [13-04-2016].
54. gp.se/kulturnoje/1.2314378-stodet-till-tiggaren-vanessa-ar-unikt. [13-04-2016].
55. ”Human rights of Roma and Travellers in Europe”, Council of Europe Publishing, 2012, s 40. www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf. [13-04-2016].
56. expo.se/2014/hammarberg-sverige-hycklar-om-romska-migranter_6445.html. [13-04-2016].
57. Peo Hansen, *EU:s migrationspolitik under 50 år: ett integrerat perspektiv på en motsägelsefull utveckling*, Studentlitteratur, 2008, s 218.
58. www.socialstyrelsen.se/nyheter/2014mars/allvarligaovergreppmotromerochresandeisocialstyrelsenshistoria. [13-04-2016].
59. www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor/Schengen-och-fri-rorlighet-for-personer/. [13-04-2016].
60. ”The new evaluation rules mean a shift from the current intergovernmental system of peer review to an EU-based approach where the central coordinating role is given to the Commission.” New Schengen rules to better protect citizens’ free movement, European Commission Brussels, MEMO 12 June 2013. www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-536_en.htm. [13-04-2016].
61. Sommaren 2014 tillsattes ”Utredningen om trygghetssystemen och internationell rörlighet”, som ska göra en översyn av socialförsäkringen ur ett internationellt perspektiv. Statens Offentliga Utredningar (2014), ToR-utredningen: Utredningen om trygghetssystemen och internationell rörlighet ska redovisas senast den 31 januari

2017. www.regeringen.se/rattsdokument/kommittedirektiv/2015/12/dir.-2015133/. [27-04-2016].

62. ☝ Efter att lägret i Högdalen revs av myndigheterna den 13 mars, 2013, hade EU-migranterna sökt sig till Sollentuna för att bygga upp ett nytt läger.
63. ☝ Sven-Eric Liedman, *Att se sig själv i andra, om solidaritet*, Albert Bonniers, 2012, s 27.
64. ☝ Se min dokumentation i [avhandlingens arkiv](#).
65. ☝ ”Hemlöshet bland utrikesfödda personer utan permanent uppehållstillstånd i Sverige”, s 34, www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-3. [27-04-2016].
66. ☝ www.expo.se/2014/hammarberg-sverige-hycklar-om-romska-migranter_6445.html. [13-04-2016].
67. ☝ www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-3. [13-04-2016].
68. ☝ ”Hemlöshet bland utrikesfödda personer utan permanent uppehållstillstånd i Sverige”, s 31, www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-3. [27-04-2016].
- ”Begreppet EU-migranter rymmer: EU/EES-medborgare, personer som kommer från ett land utanför EU, men som har varit bosatta i EU i mer än fem år samt utrikesfödda som inte befinner sig i en asylprocess.” socialstyrelsen.se/nyheter/2013maj. I 2015-2016 års ”Slutredovisning från den nationella samordnaren för utsatta EU-medborgare” används benämningen ”utsatta EES-med-borgare som vistas tillfälligt i Sverige, det vill säga under högst tre månader, och som inte har uppehållsrätt (dir 2015:9)”, s 3.
- www.regeringen.se/contentassets/b9ca59958b5f43f681b8ec6dba5b5ca3/framtid-sokesslutredovisning-fran-den-nationella-samordnaren-for-utsatta-eu-medborgare-sou-2016_6.pdf. [27-04-2016].
69. ☝ ”Samordning av socialförsäkringsförmåner inom EU”, eu-upplysningen.se/Om-EU/Vad-EU-gor. Schengen-och-fri-rorlighet-for-personer/ (2014-03-26). Sommaren 2014 tillsattes ”Utredningen om trygghetssystemen och internationell rörlighet”, som ska göra en översyn av socialförsäkringen ur ett internationellt perspektiv. Statens Offentliga Utredningar (2014), ToR-utredningen: ”Utredningen om trygghetssystemen och internationell rörlighet” (S 2014:17): www.regeringen.se/contentassets/5645d41f1008497ca90349eedc06efae/dir.-2014109-svensk-social-trygghet-i-en-internationell-varld. Utredningen redovisas 1 mars, 2016. [13-04-2016].
70. ☝ socialstyrelsen.se/nyheter/2013maj/nykartlaggningavhemloshetblande-u-migranter. [13-04-2016].
71. ☝ Hansen, s 220.
72. ☝ Liedman, s 25.
73. ☝ Liedman, s 28.
74. ☝ I marknadsundersökningen framgår tydligt att de tiggande ska vara ”deserving poor” för att givarna ska vara benägna att ge dem pengar, tiggandet är en temporär akut situation.
75. ☝ Regeringen beslutade den 29 januari 2015 att utse en särskild utredare som skulle fungera som nationell samordnare och stöd för myndigheter, kommuner, landsting och organisationer som möter utsatta EES-med-borgare som vistas tillfälligt i Sverige, det vill säga under högst tre månader, och som inte har uppehållsrätt (dir 2015:9). Till Nationell samordnare för utsatta EU-medborgare förordnades samma dag före detta statssekreteraren Martin Valfridsson (S 2015:01). Utredningen redovisades 1 februari, 2016.
- www.regeringen.se/contentassets/b9ca59958b5f43f681b8ec6dba5b5ca3/framtid-sokesslutredovisning-fran-den-nationella-samordnaren-for-utsatta-eu-medborgare-sou-2016_6.pdf. [27-04-2016].
76. ☝ ”Samordnaren ska enligt regeringens direktiv främja erfarenhetsutbyte och samverkan mellan berörda aktörer i Sverige, främja kontakter mellan aktörer i Sverige och aktörer i de utsatta EU-medborgarnas hemländer samt sprida

kunskap om EU-medborgarnas rättigheter när de vistas i Sverige utan uppehållsrätt.”

www.regeringen.se/contentassets/b9ca59958b5f43f681b8ec6dba5b5ca3/framtid-sokesslutredovisning-fran-den-nationella-samordnaren-for-utsatta-eu-medborgare-sou-2016_6.pdf. S 7-8. [27-04-2016].

77. 📖 Från samma länk som ovan: ”En grund har lagts för framtida samverkan mellan flertalet svenska organisationer på plats. Det är viktigt att arbetet syftar till att åstadkomma varaktig förändring för de utsatta EU-medborgarna. Det är också viktigt att se dem som initiativrika och fullt kapabla människor. Liksom att ha en förståelse om historien i hemländerna och minoriteters nuvarande situation.” S 83.
——”Samarbeten kan utvecklas på både nationell, regional och lokal nivå. Sverige bör bidra till att öka samverkan inom EU, [...] involvera svenska idéburna organisationer som har en genomtänkt strategi och en beprövad metod i sitt arbete i Bulgarien och Rumänien. För att lyfta en grupp ur fattigdom är utbildning, hälsa, försörjning och strukturella reformer fyra huvudområden som bör stärkas.” S 87–88.
78. 📖 Ibid, s 126.
79. 📖 Per Wirtén skriver: ”Vem ifrågasätter det lämpliga i att barn till en ensamstående fransk professor som tillfälligt jobbar i Stockholm ska ta med sig barnen till svensk skola? Att stänga skolhusens dörrar för just fattiga barn är överhetsstatlig klasspolitik och en återgång till 1950-talets ’zigenarpolitik’.” www.dagensarena.se/opinion/manskliga-rattigheter-pa-undantag/. [27-04-2016].
80. 📖 Samordnaren rekommenderar att hellre än allmosan på gatan ge till välfärdsorganisationer, medan andra förespråkare, en av dem Hans Swärd menar att ”regeringens samordnare genom att avråda från att ge pengar till tiggare dels underkänner EU-migranternas egna beslut att ta sig ur en svår situation, dels underskattar den relation som faktiskt uppstår mellan tiggaren och givaren och att den faktiskt kan leda till förbättringar för den fattige och dennes familj. www.lum.lu.se/tiggeriforbud-har-aldrig-lost-problemet/ [05-05-2016]. Några som tar debatten längre och uppmanar till att utreda det system som förväntas sätta strukturerna är författarna till ”EU-migrantdebatten som ideologi”. De vill problematisera välfärdsstaten och ”etablera nya solidariska organiserings- och mobiliseringsformer som stärker banden mellan grupper som i nuläget splittras som ’förtjänta och ’oförtjänta’”. Johan Örestig, Hanna Bäckström och Erik Persson, *EU-migrantdebatten som ideologi; Rättigheter, skyldigheter och ansvar i den kapitalistiska välfärdsstaten*, Fronesis, nr 52-53, 2015, s 240. www.umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:898734/FULLTEXT01.pdf. [05-05-2016].
81. 📖 4§ En gärning som någon, i annat fall än som nämnts tidigare i detta kapitel, begår i nöd utgör brott endast om den med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt är oförsvarlig. Nöd föreligger när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse. *Lag (1994:458)*.
82. 📖 Ett uttryck som finns på många språk. *Necessitas non habet legem* på latin, ett idiom som lär ha skrivits av Augustinus (400-talet), filosof, retoriker och en av de mest översatta medeltida författare över huvud taget. *Necessity has no law; La necesidad no conoce leyes*. På arabiska الضرورات تبيح المحظورات Motsvarande: nöden har inga förbehåll.
83. 📖 Ulrika Sandberg, ”Straffrättslig nödrätt”, examensarbete i straffrätt, Juridiska fakulteten, Lunds Universitet, s 13. www.lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=2293402&fileOID=2342902. [27-04-2016].
- 84, 87. 📖 Sandberg, s 8.
85. 📖 Sandberg, s 11.
86. 📖 Sandberg, s 15.

88. ”Approximately a hundred thousands watts of red lights have been installed in the Cupola of the Marché Bonsecours, a landmark monument in the old Montreal. Detonating devices have been placed in the Accueil Bonneau, la Maison Eugénie Bernier and la Maison Paul Grégoire, homeless shelters located within 500 yards of the Cupola. Every time a homeless person enters any of these shelters, they are free to push the buttons and the red light will flash in the Cupola.” *Lights in the city*, 1999, Le Mois de la Photo à Montréal. www.alfredojaar.net. [26-04-2016].
89. Jag skiljer mellan det politiska och den rådande politiken, som exempel skriver jag i kapitel 7 om körverket: ”Det politiska pågår i vardagen, mellan människor i mina kvarter som delar min tillvaro.” Och i denna text, sista meningen i §6: ”Tiggeriet på gatorna utmanar den politik som råder inom EU, det väcker frågor om hur fördelningen ska ske. Giveriet på gatorna utmanar samma politik, och väcker samma nödvändiga frågor.”

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Gränserna

6.1 BORDER – We are losers and you have to learn from us

6.2 Tänk på avståndet mellan tiggande och givande!

6.3 Resonans – en berättelse ur mitt liv

Noter

Gestaltning { BORDER }

Kapitel 6: Gestaltning (en animerad film)

BORDER

6.1 BORDER – We are losers and you have to learn from us

1.

Förnedringen var så stor att om jag stannat i den, hade jag varit fullständigt underkastad, men jag gjorde ett skal och det utgör ömsom skydd, ömsom hinder. Jag vet att tomrum inte kan finnas utan gränser. Gränser anger rumsligheter.

Jag, liksom de flesta andra, sätter en gräns för mitt inre rum. Det är vid gränserna jag är sårbar.

Den amerikanska filosofen Martha Nussbaum skriver i *The fragility of goodness*: "Human cognitive limits circumscribe and limit ethical knowledge and discourse; and an important topic 'within' ethical discourse must be the determination of an appropriate human attitude towards those limits."¹⁾ I mitt första möte med den tiggande mannen utgick jag inte från det jag inte förstod, det fanns inget begär att få veta mer – men det kom efteråt.

Mellan oss finns allt det som givande och tiggande handlar om. Jag vill synliggöra utrymmen mellan människor. Men om det inte finns något utrymme då? Om det är en avgrund eller en mur? Ska jag överskrida den först? Hur?

BORDER är en två minuters animation, med text av Mara Lee.²⁾ "Den som aldrig darrat när hon passerar en gräns vet inte vad det är att vara mänsklig", skriver Mara Lee.³⁾ Denna mening berör mig starkt. Jag har i tidigare arbeten dokumenterat den israeliska muren som avgränsar Västbanken.⁴⁾ Och redan då, våren 2002, började jag att rita två människor på varsin sida

om en mur, människor som börjar vibrera och efter en stund krackelerar muren, pulvreras, och återbildas, krackelerar till pulver och återbildas – det är en loop. Det handlar om två människor som vibrerar av begär, de lär känna varandra, muren faller, men i begärsförhandlingarna växer behovet av att differentiera, sätta gränser för varandra, och så polariseras situationen och en ny mur byggs. Det är en animation som också handlar om att det är i utrymmet mellan oss som förhandlingen, för-handlingen, av kontakten bedrivs, att det är i förhandlingen om en gräns som en blir sårbar. Jag färdigställde denna animation 2013 och den visade sig också handla om avståndet mellan mig och den som tigger, ett avstånd som är avgränsat av en mängd etiska frågor.

När jag darrar inför det okända, är det inför den förändring som kan ske med mig. För att aktivera gränsöverskridandet behöver rörelserna ske tvärs mot invanda identifikationsmönster och nya rörelsemönster genereras, en ny koreografi. Marcia Sá Cavalcante Schuback berättar att "the word dance originate from trembling or quivering."⁵⁾

En gestaltterapeut upptäckte att mitt vänstra öga överhuvudtaget inte var aktivt, så jag fick övningar jag skulle göra dagligen. I början när jag gjorde dessa började jag darra, som om jag frös. Det var pinsamt, då jag talade med någon i mitt arbete kunde det hända att jag hastigt fick be om en paus eller gå på toaletten tills jag slutat skaka. Gradvis övade jag upp vänstra ögat så att jag kunde se aktivt.

2.

"We are losers, and you have to learn from us", säger Kefah, poet, bosatt i de av Israel ockuperade palestinska områdena på Västbanken. Att ockupera är en metod att besätta en rumslighet, ett område, en annans egendom. Israel har byggt sin mur för att avgränsa ockuperat område, och för att kontrollera och förhindra rörelsen mellan de ockuperade och Israels invånare. Muren är Israels gränssättning, Israels lag. I internationella domstolen i Haag beslutades 2006 att muren strider mot folkrätten.

Muren innebär för många israeler ett skydd mot vad man befärar skulle kunna hända om den inte fanns. Muren är både fysisk och mental. Den skapades först i tanken, den visualiserades, skissades, planerades och därefter projekterades och byggdes den. Muren är en effekt av beslut grundade på erfarenheter. Muren kan – trots Haagtribunalen – anses stödjas av ett internationellt moraliskt system som genom att inte aktivt försöka upphäva den bifaller ockupationen.

När palestiniern Kefah säger "We are losers, and you have to learn

from us" föreslår han ett mindre vanligt sätt att se på relaterandet och lärandet av de eller det som inte kan utestängas och kontrolleras. Han är poet, en ockuperad sådan. Hans syn på muren är att den förhindrar möjligheter till att relatera och därmed att gemenskaper byggs. Han menar att muren är ett brott i en rörelse, att denna gränsdragning är en lag som bryter gemenskapens utveckling.

Murbyggarnas gemenskap är grunden för en kunskapsproduktion som sprider sig, det gör också de ockuperades gemenskap. Han kallar sig och sin ockuperade gemenskap – som är kringgärdad av muren – för *förlorare*. För att de har förlorat mot en vinnande makt. Men vinnarna besitter inte all kunskap. Han säger att *förlorarnas* kunskap är oundviklig. Han säger: Vi har visserligen förlorat, men om er styrka, vinst och framgång beror på att vi förlorat så finns vi i lika hög grad, kanske ännu högre, i er erfarenhet, i ert liv, i er verksamhet, i er kunskapsproduktion. "We are losers, and you have to learn from us".

3.

När jag besöker Kefah lär han mig: att endast relatera *mot*, innebär att döda sin egen handlingskraft i ett beroende, det är att låta sig ockuperas. Han lär mig att relatera *till*, vara nära, vid sidan av, runt, kring, och vända på värderingar och se utrymmen runtomkring det synliga. Det handlar om egenmakt och hållning. Vårdighet, att ge värde, att få värde, värde är inget som går att ta. Som när kvinnor i mitt hemland krävde rösträtt, att bli sedda, hörda och talade med, att få ett svar från samhället, en bekräftelse på att en finns, få värde. De krävde att bilderna av kvinnor förändrades. Kvinnorna var den rådande kunskapens ockuperade område.

Att kvinnors kunskap skulle räknas som kunskap var en kamp mot underställdhet, som bedrevs genom att vårda sitt värde. Den kampen handlar lika mycket om att vårda den kunskap som anses vara värd att föras fram.

Det finns dagar då jag ser att jag inte kan se mitt ansikte i spegeln (mitt självporträtt ser ut som en ofixerad kolteckning som skakats, de skarpa dragen är på väg att suddas ut)⁶⁾, dels för att jag inte kan förstå hur andra ser

mig, dels för att jag inte längre kan agera på det sätt jag alltid gjort. Mina gränser och konturer har förflyttats och behöver ritas på nytt. Det är ett stadium av förvirring, en osäkerhet som pågår tills en ny position kan uppfinnas.

Judith Butler skriver i *Krigets ramar* att det som ytterst sett kan vara sant för oss är att: ”Det subjekt som jag är, är bunden till det subjekt som jag inte är, att var och en av oss har makt att förstöra och bli förstörda, och att vi är bundna till varandra i denna makt och denna osäkerhet. I den meningen är vi alla osäkra liv.”⁷⁾

Det är i bara mötet med andra som mina konturer kan dras igen och jag kan bli medveten om vilka gränser jag behöver och inte. Och jag vet att jag inte vill bli förhärdad, dö med en hård kropp som mjuknar endast i köttet, jag vill vara mottaglig. Mitt arbete kan ses som en förberedelse för sådana möten, mina och andras.

6.2 Tänk på avståndet mellan tiggande och givande!

1.

Din kropp på gatan är i vägen! Du hindrar mig. Jag brukar gå här. Bort, du stör mig!

Jag vill inte böja mig ner, och även om jag vill så tar det emot – är det du som gör det svårt för mig att böja mig ner, är det du som sitter i mina muskler? Är du hindret? Vad ”hindrar” mig från dig? Är du falsk? Är du en lögn? Jag har betalat min skatt. Jag är ärlig. Jag kan inte förstå – jag känner inte till det sätt du sitter på, sådär sitter ju en som är underdånig och det är inte jag. Bara under min chef, men jag tigger inte. Ah, jag förstår – du kan inte det jag kan. Eller luras du? Du kanske är en maffia som har större makt än jag någonsin kan förstå? Är det du som har makten egentligen, som manipulerar mig? För jag känner att det är något som styr här som jag inte ser. Vad får dig att stå på knä? Står du på knä inför mig? Varför gör du det? Varför accepterar du det? Varför protesterar

du inte? Låter du någon pressa ner dig? Vilken makt? Varför ska jag delta i det här, jag kan inte se någon här som är ansvarig. Res dig upp! Varför ger du mig den här rollen – det är irriterande. Är det här fri rörlighet? Frihet är i så fall en lögn av de som instiftat denna rörelse. Jag står inte ut, vad håller mig samman? Det är våldsamt. Vilken instans kan jag protestera hos? Vad ska jag protestera mot?

Strukturella orättvisor har med våra bilder och attityder att göra; dessa "bilder" – kollektiva likväl som individuella, visuella likväl som språkliga – sätts i spel i samhället. På det sättet hänger det politiska samman med det estetiska. En motvilja, eller en vilja att omfatta, genererar bilder, uppfattningar om varandra.

2.

Också okunskap skapar. Också okunskap skapar bilder. Sverigedemokraternas affischkampanj under Europavalrörelsen hade texten: "Det är dags att stoppa det organiserade tiggeriet på våra gator."

Affischerna sprider en bild av tiggeri som kriminellt. Inom samhällskroppen är det lag och rätt som är tänkt att stoppa verksamheter som anses illegala. Företagande som organiserat entreprenörskap är inom ramen för rådande politik sett som något fruktbart och eftersträvänsvärt men med ordet STOPPA framför DET ORGANISERADE blir tiggeri något hotfullt, något som ska tas avstånd till. Den välvillige givaren får en känsla av att bli lurad, det ligger en hotfull bakomliggande organisation bakom det tiggande vi ser på gatorna. Partiet framstår som den rättvisa som ska rädda medborgaren.

Under samma tidsperiod sattes skyltar – av okända avsändare – upp i tunnelbanevagnarna i Stockholm "Tänk på avståndet mellan fakta och fördom" och "Se upp för rasismen, dörrarna stängs."

Hur förhandla detta avstånd?

Jag har så många bilder som hindrar mig från att se dig som människa. Jag kanske ser dig som en av romerna och då måste jag sätta mig in i etnicitetsproblematiken. Eller jag kanske ser dig som en migrant som ska integrera sig i Sveriges strukturer och då måste jag sätta mig in i migrationspolitiken. Tänk på avståndet mellan tiggande och givande människor! Mellan tiggande och givande!

Slussen, juli 2014. Foto: P-O Sännås.

Stockholms T-bana, juli 2014.

3.

Ett förhållningssätt, som kanske kan kallas välvilligt, är att se en tiggande människa som en potentiell resurs eller arbetskraft, vilket en grupp i Gnosjö valde att göra hösten 2014. "Frivilliggruppen har bland annat hjälpt tiggarna att baka bröd som de sedan säljer. De säljer även kantareller och lingon och jobbar med att klyva och packa ved. Att lägga pengar i koppen löser inte problemet, det bara skjuter det framför sig.

– Det måste till entreprenörskap och företagande och ett nytt sätt att tänka, genom att försörja sig, säger Mats Johansson, en annan av de Gnosjöbor som hjälper till."⁸⁾ Den tredje mars fick de ta emot Faktumgalans pris för "Årets inkastare". Den tolfte februari rapporteras det i Smålandsnytt: "När romerna före jul återvände hem fick de enligt stödgruppen skänkta pengar som skulle räcka för att de skulle kunna vara hemma hos sina barn över vintern. Men efter bara några veckor ska romerna ha varit tillbaka på gatorna i Gnosjö, [...] Enligt Mats Johansson anser de sig ha rätt till pengar som stödgruppen samlat in i syfte att göra insatser i Rumänien. Han säger att tiggarna har krävt stödgruppen på hundratusen kronor. [...] Vi förstår att de inte tänker som vi. De är misstrodda på ett sätt som vi aldrig hade kunnat ana.

– Förväntningar och kultur har krockat här. Men det är så många andra saker som har hänt i de långsiktiga perspektiven på plats i deras by och kommun som aldrig hade kommit till stånd om vi inte träffat de här vännerna. De har fått bli ambassadörer och ögonöppnare för oss. [...] Vi måste ställa frågan; vad vill vi att vår hjälp ska syfta till?"⁹⁾

Det verkar inte bara vara tiggandet utan även givandet som är problemet, eller är det själva interaktionen? SD vill lösa problemet med att förbjuda tiggandet, Gnosjöborna vill lösa det med att ordna arbete och utbildning. De senare verkar ha en vilja att fortsätta undersöka problemet, de ska fortsätta processen och formulera syften med sitt givande. De upprättar ett handlingsutrymme med de tiggande som av varierande, tidsbundna, situationsbundna, orsaksbundna skäl behöver tigga och det medför en interaktion med givande. Men i upprättandet av ett handlingsutrymme krävs förhandling. I Värnamo Nyheter rapporteras om ett brev som Mats Johansson sänt till alla de medverkande i Gnosjö där han berättar att några av de tiggande uttryckt att Gnosjöborna hindrat dem från att tigga. "Det handlade om olika krav på mer pengar, besvikelse, ilska och uttryck som att den hjälp de fått inte varit någon hjälp för de var tvungna att jobba' står det bland annat att läsa."¹⁰⁾ Detta är förvisso åsikter som ett fåtal – inte alla – uttryckt men det kan ses som ett exempel på att olika värdesystem möts. Att förhandla mellan olika värdesystem är inte enkelt, särskilt inte när det handlar om pengar och förhandlingarna har olika maktpositioner. Om tiggandet varit den enda utväg som inneburit en försörjning för den fattige är det ett rimligt synsätt att det är en tryggad, åtminstone ett invant sätt, att få en inkomst. För Gnosjöborna innebär detsamma en otrygg tillvaro. Bilder av trygghet och otrygghet är sällan gemensamma.¹¹⁾

4.

Det finns en slags kontroll i *hur hjälpen är organiserad* och det paradoxala i att *hjälpen* bestämmer villkoren och i värsta fall institutionaliserar (bekräftar) en maktordning, där den som ska hjälpas offergörs och underordnas. Bistånd där fattigas organisering och entreprenörskap villkorar vilken typ av stöd som krävs finns naturligtvis också. Frågan för mig, i detta projekt, handlar om hur konstnärens – mitt – ramseende kan utmanas då jag vill synliggöra situationen givande och tiggande. Jag får ett mejlutskick från Kultur

i Väst och prövar att byta ut orden *konstnär* och *kulturarbetare* mot *fattiga*. Jag byter också ut *konst* mot *överlevnadspraktik*. Jag vill – genom att förändra ett retoriskt sammanhang – pröva mina egna bilder (på ett liknande sätt som Ioana Cojocariu i sin film prövar hur värderingar är knutna till en knäböjande position genom att byta sammanhanget från gatan till ett yoga-rum). Det som i ett sammanhang anses kreativt nyskapande är i ett annat sammanhang metoder för överlevnad.

Att fattiga går samman, gör gemensam sak och samarbetar är inget nytt. Men runt om i Europa och i Sverige börjar man nu prata om det självorganiserade

som en vital kraft och en viktig part. Så i höstas inledde vi på Kultur i Väst arbetet med att ta reda på om det finns något intresse för att starta och driva ett kluster för självorganiserade, bland de fria utövarna i regionen. Vad är det och skulle ett sådant kluster kunna spela någon roll i vår region? Vad är ett kluster för det självorganiserade och behövs det något? Det är de små självorganiserade verksamheterna som ofta står för det första steget i de fattigas ekosystem genom snabba och hybrida arbetsmetoder och informella nätverk.

De tar också den professionella samtida överlevnadspraktiken till mindre orter där ingen annan samtida överlevnadspraktik finns, genom deltagarbaserat och djupt intresse för platsen. På så sätt bidrar de till både överlevnadspraktiska utvecklingen och till samhällsdiskussionen utanför storstaden.

*Symposiet tar upp frågor kring autonomi, allmänningar och relationen mellan självorganisering och överlevnadspraktiken. Genom att fokusera på de självorganiserades värde och nätverkspotential är målet att skapa ett sammanhang för inspiration, verktyg och möjligheter till erfarenhets- och kunskapsutbyte för flera än de direkt berörda.”.*¹²⁾

5.

Då det talas om de fattiga används ord som: *ökad social delaktighet och egenmakt*.¹³⁾ Frågan om vad de orden kan betyda i praktiken och hur det kan uppstå utan hjälpverksamhet – den traditionella – ligger på förhandlingsbordet. De bilder vi har av varandra behöver synliggöras och förhandlas – och därigenom prövas – eftersom de idag framkallar ett våld mot människor. Det är ”våra” bilder, de bilder som skapas i en objektifiering av andra – när andra görs (endast) instrumentella för varandra. När någon annan (endast) görs instrumentell för mig skapas tomhet. Och det händer att jag även gör det med mina bekanta i min vardag. Att bearbeta sina attityder till andra är en färskvara.¹⁴⁾

Gradinaris romske borgmästare säger att ”Under Ceaușescu, efter Ceaușescu, i Rumänien eller i Sverige är det aldrig någon som frågat

vad romerna själva vill. Utgångspunkten är alltid att romer ska göra det andra har tänkt ut. De är ett problem som ska lösas.”¹⁵⁾ Den politiska frågan är hur hjälp till nödställda kan förankras i deras tillvaro, i en verklighet som kan tyckas annorlunda och nästintill omöjlig att förstå. Hur skulle de kunna tala till varandra, lyssna och skapa handlingsutrymme? Eller, annorlunda uttryckt: hur kan bilder göras av händelser, hur kan bilder göras med andra? *Att se bilder är en handling*; de bilder som cirkulerar behöver ständigt omförhandlas och det kan inte ske utan att nya bilder produceras. Tänk på avståndet mellan tiggande och givande människor! Mellan tiggande och tiggande! Mellan givande och givande!

6.3 Resonans – en berättelse ur mitt liv

Att jag är en handlande, men också en växande; att så mycket som jag inte gjorde leder till vad det nu är som jag ska bli lovordad eller anklagad för att vara; att jag ständigt måste välja bland konkurrerande och till synes ojämförbara varor och att omständigheterna kan tvinga mig till ett läge där jag inte kan göra annat än att vara falsk gentemot något eller göra något fel; att en händelse som bara händer mig, utan mitt samtycke, kan förändra mitt liv; att det är lika problematiskt att lita på ens goda vänner, älskare eller land, som att försöka ha ett bra liv utan dem – allt detta anser jag inte bara vara precis det som tragedin består av, utan också det levda praktiska förnuftets vardagsförhållanden.
(Martha Nussbaum)¹⁶⁾

1.

Inför tragedin underordnar jag mig, går ner på knä inför det som sker och inte kan kontrolleras, det är en till synes passiv fysisk handling, en form av kontemplation för att samla mina krafter.

Min mamma var 63 år när hon fick diagnosen Alzheimers. Hon förstod vad det skulle innebära – att hon, kort sagt, skulle avveckla de förmågor som man i början av livet utvecklar och att hon skulle bli beroende av medicin. Det viktiga var att hon var i ett sammanhang, hon hade oss. Femton år senare dog hon. Under dessa femton år kände jag varje gång jag skulle åka till henne ett motstånd och var rädd, inte för att besöka henne i den miljö som verkar vara den yttersta i livet – rutiner, blöjbyten, saftsoppa, kisslukt, andra gamla människor som är onåbara, illaluktande, ropande efter hjälp i sitt demenstillstånd – utan för att jag visste att hon blev sämre för varje gång. För varje besök skrev jag ned vad som hände; hon åts upp inifrån, fysiskt och mentalt, hennes förmåga att vara närvarande varade allt kortare stunder. Men varje gång på väg till henne hade jag bestämt mig, aktivt, för att se det jag fick och inte det som jag inte fick. Det hjälpte

mig att komma över min rädsla. Och hon kämpade. När hennes förmåga att urskilja former försvann såg hon istället för ett träd färgen grönt. När förmågan att urskilja färger försvann – den ena efter den andra, den sista färgen hon såg var rött – njöt hon ändå av en bekant smak av jordgubbar. När talet försvann sjöng hon, när orden försvann utstötte hon ljud, när hon inte kunde dansa längre, ryckte det i henne, hon ville kommunicera! Även om hon inte nådde fram. Det kunde gå flera timmar innan hon kom ur ”sin värld”. Men så småningom fick vi kontakt. Det skedde på olika sätt. En gång när hon kom gående i korridoren kände hon inte igen mig; jag kramade henne och sa mitt namn, vilket hon inte heller kände igen men så hon drog in min doft¹⁷⁾ och långt inifrån hennes kropp kom det ut ett *jaaa*. Det var ett stort ögonblick, det spelade ingen roll att hon inte kunde mitt namn längre, att hon inte mindes vår gemensamma historia. Kontakterna uppstod under allt kortare stunder och med allt längre mellanrum, men när det hände var det så oändligt betydelsefullt.

2.

Kontakt är något som uppstår, något som fås och tas. Det hörs och känns. Om det finns tillit. Och vilja. Det låter sig inte beskrivas. I förordet till Hannah Arendts *Människans villkor* står det: ”Språket karaktäriserar människan såsom social varelse. Ty språkanvändningen förutsätter en ömsesidig förståelse, det vill säga ett minimum av intersubjektivitet.”¹⁸⁾ När mamma inte kunde kommunicera längre, dog hon.

*Jag har många gånger, och på många platser, upplevt att det går att få kontakt trots olika språk; ett slags resonansrum har uppstått mellan oss. Vi tillhör samma tribo sa den palestinske poeten Kefah Fanni i ett samtal om hur det kommer sig att det ibland går att kommunicera med varandra på ett plan som verkar gå bortom orden, som avfärdar nationsgränser och kulturella skillnader:*¹⁹⁾

Om vi vill, tillade han. Kärleken har sina egna gränsdragningar. Och det är också det jag undersöker med den här avhandlingen, kanske är det bara det jag längtar efter och vill, medmänsklighet, kontakt. Resten är misslyckande att omsätta förmåga till funktionalitet.

Enligt Martha Nussbaum är valfrihet inbyggt i begreppet ”förmåga” (i denna berättelse: att urskilja form, färg, doft, ljud, att tala, dansa, sjunga osv). Hon menar att förmåga betyder möjligheten att välja och att funktioner är realiseringar av förmågor.²⁰⁾ ”Funktioner är tillstånd och handlingar som är produkter eller realiseringar av förmågor.”²¹⁾ Visserligen kan en säga att i ett samhälle där människor är involverade i funktioner är funktionen slutmål för förmågan. ”Men förmågor har ett egenvärde som sfärer av valfrihet.”²²⁾

3.

För många år sedan såg jag en ljudinstallation av kompositören Alvin Lucier som med ett flertal instrument och inspelningsutrustning visade hur vi alstrar vibrationer i luften, ljudvågor, genom att röra oss i relation till varandra. På så vis rör vi oss i en resonanslåda, inomhus såväl som i samhällsrummet, och trots matrisen och strukturella gränsdragningar kan vi resonera eller resonans-era med varandra. Som en vän uttryckte det: ”Filosofin är långsam i jämförelse med bildkonsten som är långsam i jämförelse med musiken. Ljudet färdas snabbast.” Kan ljudet i själva verket ibland vara snabbare än ljuset?

När jag inte är där; i resonansrummet, inte lyckas vara i resonansen, är det fråga om ett livsuppehållande, ett nätt och jämt, ett adderande och subtraherande för att få saker att gå ihop. Jag är inte riktigt medveten om när jag träder in i eller ut ur dessa rum, men väl när jag är där har jag klara tankar – jag känner, vet – en ton ljuder rakt igenom betydelserna. Och det är när tonen tas emot som det uppstår – kontakt.

”Resonansen sätter i rörelse och upprätthåller alla kreativa processer [...] Inandningen och utandningen är rytmens, eller andningens, verk som manifesteras som röst, ljud, ord – vare sig det är hörbart eller tyst, talat eller skrivet, utanför eller innanför.”²³⁾ skriver Trin T Minh-ha.

Jag kan inte se tomrum, jag kan se gränserna, jag kan inte avbilda tomrum, jag kan avbilda gränserna. Jag kan se spår och platser. Och jag kan höra rösterna – jag lyssnar på röster som vill höras över gränser.

Jag funderar på det som Martha Nussbaum skriver om; att förmågor och valfrihet hör samman.²⁴⁾ Genom att i en koreografi lyfta fram vissa förmågor – i en tillitsfull miljö – kunde den funktion synliggöras som är en förutsättning för att andra funktioner ska kunna förändras: kommunikation. Jag börjar planera en filminstallation med en kör av tiggare som står mittemot en kör av givare, den heter till en början *Röster över gränser*.

Kapitel 6: Gränserna

Noter

1. Martha Nussbaum, *The Fragility of Goodness. Luck and ethics in Greek tragedy and philosophy*, Cambridge University Press, 1986, s 8.
2. **BORDER** (animerad film, 2:10 min).
3. Mara Lee, ”... sa hon och darrade”, Glänta nr 2, 2011.
4. ceciliaparsberg.se/thewall/.
5. Cavalcante föreläste på Weaving politics, som var ett forskningsseminarium på Dansens Hus i Stockholm, arrangerat av Christina Caprioli 14–16/12 2012.
6. Eller så ser mitt ansikte ut som de porträtt som konstnären Carl Erik Hammarén målade på sent 70- och tidigt 80-tal? Eller som Lena Cronqvist livsverk där hon avbildar sig själv som barn och som minnen av sin barndom i målning efter målning, eller möjligen som Frida Kahlo vars självporträtt uttrycker olika sinnesstämningar?

7. Judith Butler, *Krigets ramar*, övers Karin Lindeqvist, Tankekraft, 2009, s 49.
8. www.metro.se/nyheter/gnosjo-sluter-upp-for-att-ge-tiggarna-en-bättre-tillvaro/EVHniz!nkJ81V1zs5Y/. [27-04-2015].
9. www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/konflikt-nar-tiggare-atervande-till-gnosjo. [27-04-2016].
10. www.varnamonyheter.se/artikel/125248/brev-om-tiggare-vacker-reaktioner. [27-04-2015].
11. I båda gemenskaperna kan det sociala kapitalet fungera olika. Socialt kapital kan förstås som ”medborgaranda i form av mellan-mänskliga band skapade och underhållna av det civila samhället”. www.miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:812217/FULLTEXT02.pdf. [27-04-2016]. Och när dessa gemenskapskulturer möts blir det missförstånd. De har olika bilder av tiggandet och givandet. Citatet är från: Glenn Svedin, *En ohyra på samhällskroppen*, Brutus Östlings Symposion, 2015. www.miun.se/forskning/kalendarium/disputation-i-historia-glenn-svedin. [27-04-2016].
12. I original stod det såhär (kursiverade feta ord är utbytta): ”Att **konstnärer och kulturutövare** går samman, gör gemensam sak och samarbetar är inget nytt. Men runt om i Europa och i Sverige börjar man nu prata om det självorganiserade som en vital kraft och en viktig part. Så i höstas inledde vi på Kultur i Väst arbetet med att ta reda på om det finns något intresse för att starta och driva ett kluster för självorganiserade, bland de fria utövarna i regionen. Vad är det och skulle ett sådant kluster kunna spela någon roll i vår region? Vad är ett kluster för det självorganiserade och behövs det något? Det är de små självorganiserade **konst**verksamheterna som ofta står för det första steget i det **konstnärliga** ekosystemet genom snabba och hybrida arbetsmetoder och informella nätverk. De tar också den professionella samtids**konsten** till **mindre orter** där ingen annan samtids**konst** finns, genom deltagar-baserade projekt och ett djupt intresse för **platsen**. På så sätt bidrar de till både **den konstnärliga** utvecklingen och till samhällsdiskussionen utanför storstaden.

Symposiet tar upp frågor kring autonomi, allmänningar och relationen mellan självorganisering och den **konstnärliga** praktiken. Genom att fokusera på de självorganiserades värde och nätverkspotential är målet att skapa ett sammanhang för inspiration, verktyg och möjligheter till erfarenhets- och kunskapsutbyte för flera än de direkt berörda.” Hösten 2015.
13. ”Det övergripande målet för Fead är att personer som befinner sig i en socialt utsatt position ska få ökad social delaktighet och egenmakt. Mer specifikt handlar det främst om EU- och EES-medborgare som stannar kortare tider i Sverige.” www.esf.se/Documents/Våra%20program/FEAD/Utllysning/Utllysning%20Fead%202015.pdf. [10-05-2016].
14. Den 1 april, 2015 skrev jag i ett sms till en av de jag brukar dansa tango med: ”För mig handlar det om att möta andra (en vän, en man, en danspartner) som också har visioner, som fattar att vi inte är (endast) instrumentella för varandra – bara ska tillfredsställa vardagens behov – utan är skapande varelser. Det finns en dimension som går utöver just det vi gör tillsammans (det är skillnaden mellan att ta danssteg och att dansa!). Jag har alltid tänkt så med dig – det är kul så länge det varar. Men det skapar ju bara tomhet! Istället för att det öppnas möjligheter och fortsättningar. En annan människa får inte bli instrumentell – i min moral – då objektifierar jag denne. Jag tappar fullständigt meningen med livet om jag skulle göra så. Och äventyret i att möta en annan människa. Allt det som pågår som kan upptäckas (det osynliga, det sinnliga, det jag inte förstår, det som jag bara anar...) – det som gör att jag kan skapa mig själv också! Och det är inte romantikertänk, det är människa-tänk! Att inte objektifiera varandra, människor är organiska varelser. Patriarkatets synsätt på kvinnan är objektifiering och att vägra gå med på det är att gå till människan. Men jag finner mig insnurrad i dessa vävar av maktstrukturer, som lindar in och om mig i andra...”
15. www.story.aftonbladet.se/rumanien. [27-04-2016].
16. ”That I am an agent, but also a plant; that much that I did not make goes towards making me whatever I shall be praised or blamed for being; that I must constantly choose among competing and apparently incommensurable goods and that circumstances may force me to a position in which I can't help being false to something or doing something wrong; that an event that simply happens to me may, without my consent, alter my life; that it is equally problematic to entrust one's good friends, lovers, or country and to try to have a good life without them – all these I take to be just the material of tragedy, but everyday facts of lived practical reason.” Martha Nussbaum, *The Fragility of Goodness. Luck and ethics in Greek tragedy and philosophy*, Cambridge University Press, 1986. s 5.
17. Maria Larsson, professor i psykologi, Stockholms Universitet säger att luktsinnet är det äldsta av våra fem sinnen. Det hjälper oss bl a att uppleva trygghet. Hon har studerat sambandet mellan lukt, minne och känslor. Känslorna i ett doftminne är mer kraftfulla än syn- och hörselminnen speciellt från barndomen.
18. Hannah Arendt, *Människans villkor*, översättning Joachim Retzlaff, Daidalos, 1998 [1958], s 17.
19. Den karibiske poeten och kulturteoretikern Édouard Glissant uttrycker sig på ett liknande sätt:
”De all-männingar jag talar om förhåller sig tvärtom till en intuition som kan upplevas överallt, den är spridd över ytan och tillhör det i världen som inte låter sig utforskas och de oändliga tillstånd det skapar, en ’universellt’ erkänd och utspridd men mycket partikulärt upplevd intuition, som breder ut sig och framträder på alla platser, och främst liknar det skiljaktigas poetik. En poetik som förlitar sig på intuitionens oändliga uttryckssätt och förmåga att komma närmare andra intuitioner, närmare Relationen, närmare det olika, som delar med sig av sina livskrafter.”
Édouard Glissant, *Relationens filosofi. Omfångets poesi*, övers Christina Kullberg och Johan Sehlberg, Glänta,

2012, s 35.

20. 📖 Hon ger exemplet: ”En person som svälter och en person som fastar har samma sorts funktion i fråga om näringsintag, men de har inte samma förmåga, för personen som fastar kan välja att inte fasta men den svältande personen har inget val.” Martha Nussbaum, *Främja förmågor; en modell för mänsklig utveckling*, översättning Emelie André, Karneval förlag, 2013, s 34.
21. 📖 Nussbaum, *Främja förmågor*, s 33.
22. 📖 Nussbaum, *Främja förmågor*, s 34.
23. 📖 Trinh T Minh-ha, *Någon annanstans, här inne*, övers Göran Dahlberg och Elin Talje, Glänta, 2012, s 94.
24. 📖 Martha Nussbaum lägger i sin bok fram en förmågemodell som ”insisterar på att det politiska målet för alla människor i ett land borde vara detsamma: alla borde komma över en viss tröskelnivå av kombinerade förmågor, inte i betydelsen av påtvingad funktion utan i betydelsen av reell frihet att välja och agera.”, *Främja förmågor*, s 33.

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Rösterna

7.1 Om produktionen av *Tiggandets kör* och *Givandets kör*

7.2 Om symmetri och asymmetri i *Tiggandets kör* och *Givandets kör*

Noter

Gestaltning { Tiggandets kör och Givandets kör }

Kapitel 7: Gestaltning (filminstallation för ett rum)

Tiggandets kör och Givandets kör

7.1 Om produktionen av *Tiggandets kör* och *Givandets kör*

The Third is the one who questions me in the face-to-face, who suddenly makes me feel that there's a risk of injustice in the ethical if I do

not take into account the other of the other.
¹⁾
(Jacques Derrida)

1.

Skövde Konsthall, 2015.

Under våren 2014 startar jag förberedelserna för filminspelningen.²⁾ I Tiggandets kör deltar människor som brukar tigga på gatorna. I Givandets kör deltar människor som brukar ge till dem som tigger på gatorna.

Jag ser och känner en fysisk och mental distans mellan de som står på knä på gatorna och de förbipasserande, mellan tiggande och givande. För mig innebär det en starkt fysisk upplevelse att svara på en tiggande persons fråga. Jag känner konflikterna i min kropp då jag böjer mig ner för att ge, när jag börjar rota efter pengar eller låter bli. Jag känner hur jag börjar famla, darra, rodna och jag vet inte vad jag ska säga. Jag överladdas och jag blir stum.

På gatan tycks hindren både känslomässiga och språkliga. Ofta tycks båda parter vilja kommunicera mer, men kan inte. Och så finns det förstås kulturella koder i spel mellan de som tigger och de som ger eller inte ger. Att ge och ta emot pengar är ofta en icke-verbal transaktion, det är därför Tiggandets Kör och Givandets Kör ska sjunga utan ord. Med sina egna individuella röster såväl som med sin kollektiva kör-röst ska de försöka att sjunga de känslor som finns mellan dessa tiggande och givande människor.

Köerna ska stå mitt emot varandra – på cirka fem meters avstånd – när de sjunger och filmerna ska visas på samma sätt i installationen. Beträktaren kommer att stå mellan filmen och ljudet från Tiggandets kör och filmen och ljudet från Givandets kör.

Produktionen hade alltså ett uttalat mål, det gick att planera inspelningsdagarna praktiskt men det var många mänskliga faktorer som inte gick att förutsäga. Körsångarna var oerfarna liksom produktionsteamet inför situationen, vilket gjorde att produktionen bjöd på

erfarenheter som involverat många estetiska och etiska val.

Tiggandets kör och Givandets kör är en filminstallation där betraktaren står mellan körerna och lyssnar till röster, ser ansiktsuttryck och kroppar.

Inledningsvis har jag citerat Derrida: *The Third One* kan i denna installation sägas vara betraktaren, både den betraktare som bjuds in i installationen och som upplever verket med sin egen livserfarenhet, men också den betraktare som är ständigt närvarande i ens kropp, i ens medvetenhet, som leder en i val och beslut som en tar i relation till en annan människa.³⁾ När jag gestaltar är jag också betraktare. Det har inte varit en produktionsprocess som jag velat styra utan snarare leda steg för steg tillsammans med deltagarna för att slutligen nå fram till en gestaltning.

Det är dessa förhållanden och denna process som jag vill berätta om här och i filmen *Om produktionen av Tiggandets kör och Givandets kör* (som visas i ett angränsande rum till installationen).

Skövde Konsthall, 2015.

2.

Vintern 2014 ringdes jag upp av Leif Eriksson – som är lärare och forskare på Institutionen för globala studier vid Göteborgs universitet och som jag senare förstår är en nyckelperson när det gäller de som tigger i Göteborg. Han hade hört mig på radio och vi kom att prata om en ekonomi som blir alltmer tydlig i mötet med de människor på gatorna som tigger, en ekonomi som bygger på ojämlikhet, vilket vi var överens om inte är acceptabelt. Vi pratade om *utbyte* snarare än att *hjälpa*. Hur kan det gå till?

Två månader senare träffas vi i Göteborg och han kör mig runt och berättar om hur han tillbringat sin fritid det senaste halvåret.⁴⁾ Vid Hjalmar Brantingsplatsen kliver vi ur bilen och han visar ett hål i betongen under Hjalmar Brantingsgatans bro och säger:

– Jag blev förbannad. I november hade jag haft en MA-kurs som handlade om social exkludering där vi bland annat hade tittat på hemlöshet och hur de processer som pågår i Göteborg ser ut i relation till det globala systemet. Vi hade haft hemlösa som kom till kursen och berättade. Det ena har gett det andra och någon gång i slutet av november då det blev väldigt kallt så fick jag nog. Nu har jag ordnat ett antal husvagnar och parkeringstillstånd till en grupp EU-mobila som kommit hit. Jag arbetar heltid och gör alltså detta på min fritid. De betalar själva för husvagnarna, jag köper in dem och hanterar regelverket här i Sverige.⁵⁾ På senare tid har Leif också startat en organisation varigenom de som tigger kan få arbete.⁶⁾

Tre månader senare och några veckor innan rekryteringen av Tiggandets kör (i maj 2014) möter jag Leif igen. Jag har bett om mötet för jag vill ha hans respons och hans stöd. Men innan dess har jag beskrivit idén för flera, bland andra Aaron Israelsson, chefredaktör på Faktum. Aaron berättar att de anställer så många som möjligt av de EU-mobila som tigger på villkor att de vill gå en kurs i svenska, och det står nu många på kö. Aaron lyssnar på min idé och protesterar inte men jag vet inte om han är positiv eller negativ till idén. Jag är inte fel ute, tänker jag, lite nervös nu inför vad Leif kommer att säga. Jag kommer att be honom hjälpa mig att rekrytera körsångare.

När vi möts sitter Leif tyst länge och lyssnar. Jag pratar på, hans kroppsspråk andas skepsis. Jag säger att konst är ett sätt att uttrycka det sinnliga och att det politiska också grundas i det sinnliga, i affekter och reaktioner hos människor. Jag berättar hur jag ser på interaktionen mellan de som tigger och de som ger eller väljer att inte ge, att jag tror att en sådan här gestaltning kan belysa en dimension av detta pågående drama. Det är framförallt givarnas känslor som hörs och märks, endast ett fåtal personer som tigger har fått plats i medierna och de har då inte uttryckt lika starka känslor som givarna, inte heller i mina intervjuer. Det verkar pågå en ständig konflikt i givarnas sinnen och tankar, och om någon djupare reflektion inte infinner sig blir det bara enskilda händelser som tappar innebörd och problemet skjuts över på de som tigger och deras hemländer. Varför finns det inte mer intresse att ta reda på varför känslorna är så starka hos givarna? Jag säger att jag tror systemet på något sätt sitter i kropparna, att människors emotioner utgör en spelplan för marknaden för att sälja in varor och tjänster. Det är förvisso ingen nyhet, det är vad en marknadsundersökare arbetar med. Men vad skulle hända om givarnas känslor hamnar i händerna på strategisk partipolitik? Eller vad händer om situationen ”normaliseras”, blir del av en social samhällskropp och accepteras som ett rådande tillstånd. Jag märker själv att min grunduppfattning om jämlikhet tappar kontakten med gatans verklighet, det är ett slags våld som vardagifieras.

– Leif, jag förstår det som att din upprördhet har triggat dig till att vilja försöka se vilka möjliga vägar till handling som kan finnas mellan dig som givande och den som är tiggande. Det går att lära sig mycket från drama. Den konkreta och fysiskt sinnliga upplevelsen i mötena mellan de tiggande och de givande går djupt in i människors logik, intuition och politiska ideologi.

Leif Eriksson svarar till slut:

– Sådär tänker jag. Vi som växer upp och aldrig behövt ställas inför akuta problem med utsatthet, även om man har goda intentioner – som de också har som vill förbjuda att ge – så måste man samtidigt tänka på att man inte vet konsekvenserna av ett sådant här konstprojekt. Nyckelfrågan blir: vad får de för ersättning för ett sådant här jobb?

– Hundra kronor i timmen, samma som jag har i lön efter skatten är dragen.

– Det var inte självklart för mig att du skulle ge dem betalt. Då blir det för mig något helt annat, du ger något tillbaka i stunden. Det är ju att avsätta tid som många av dem har svårt att göra eftersom de på olika sätt måste tigga för att dra in pengar på dagarna. De har lite tid över och den tiden kan de behöva för att till exempel gå en svenska-kurs för invandrare. ☞

– Jag förstår till fullo att det inte är läge att be dem om att ge sin fritid, det är heller ingen god idé att tro något annat än att detta är mitt behov, min idé, jag är regissören. Givandets kör får inte betalt men Tiggandets kör får det. Och det är inte jämställt, för alla vi andra i rummet får samma timpeng. Alla utom givarna, som får vara just givare. Det är något vi diskuterade länge i förberedelserna och vi kom fram till att detta kunde skapa förutsättningar för en omvärdering av givandets handling. De som deltar i Givandets kör kommer av egen motivation, för att de engagerar sig särskilt i situationen på gatorna, i den förändrade gatuatmosfären, i välfärdspolitiken, för att just undersöka vad givande betyder eller vad det nu kan vara. I övrigt arbetar vi alla i ett rum med samma förutsättningar dessa tre dagar. Det är dessutom sommarlov på Artisten så vi kan vara själva i den här stora institutionen, det kommer att bidra till koncentrationen.

I mina intervjuer med ett fyrtiotal som tigger har det framgått att de flesta av dem uppfattar just tonlägen när folk svarar eller tilltalar dem. De kan inte förstå vad som sägs, men hur de säger det. De som tigger får varje dag reaktioner och ibland utlevelser. En del har blivit utskällda, de förstår inte orden men de förstår genom tonfall och åtbörder. Andra vill dem väl, också det går att förstå genom *hur* det sägs. Det är sådana här olika upplevelser som köreerna ska försöka ge röst åt, utan ord. Musik skulle bara bli ett ackompanjement, och något sådant behövs inte. Det är för att lägga betoningen på *hur* som jag skulle vilja att de sjunger utan ord och musik.

– När du berättar om just det här så vill jag rekommendera att du tar med Catalin, säger Leif. Han sjunger i kyrkokören i Buzao [by i Rumänien], han förstår detta. Jag tipsar gärna om fler personer. Jag tror att konst – och det som ligger utanför samhällsvetenskapen – är viktigt för det handlar inte bara om rationella saker utan om känslor, bilder, tolkningar och metoder att bearbeta och förmedla känslor. Du som moderator eller regissör i detta projekt kommer vara mycket viktig för att hantera det som kommer att ske i mötet.

– Jag har inga intentioner att agera hjälpare i projektet. Men jag vill inte heller åt ett kapitaliserande på de medverkandes känslor som enbart ett material för att framställa en produkt. Jag vill att *alla ska med i båten och ro dessa tre dagar och ingen får stå kvar på bryggan*. Det är min metod för jag tror inte att det blir en bra gestaltning om jag inte får allas förtroende att vilja sjunga i köreerna, vara med på träningen och på iscensättningen.

I rekryteringen kommer jag inte att slänga upp en tusenlapp på bordet och säga: Vill du tjäna tusen spänn och sjunga? Jag vill först berätta vad projektet går ut på och få något slags gensvar på att det finns en vilja och intresse att delta, sedan berättar jag att det är betalt jobb och hur mycket. Betoningen ligger lika mycket – kanske mer – på hur detta ska genomföras. Tonfallet ger tyngd åt det som sägs, ett tonfall som kan upphäva innebörden i det som sägs. Genom att ställa upp två körer som ska interagera med varandra, förutsätter jag att lyssnandet är en handling, en uppmärksam tystnad.

Jag vill alltså pröva om det går att genomföra denna idé. Samtidigt vill jag *få bilderna*, inte *ta* dem. Om det går att skapa en atmosfär tillsammans där var och en känner lust och intresse att pröva detta som ingen gjort förut, om alla känner att de har en del, är medskapande, kan det ske något utöver de instruktioner som ges. Det var och en vill säga har en lyssnare. Det är min inställning till dessa tre produktionsdagar. Vill alla vara med på detta? Vi får se.

Leif och jag bestämde att ses nästa kväll på Götaplatsen och köra till de tre husvagnarna på Hisingen. De som tigger har en lång arbetsdag och de kommer inte hem förrän vid åtta-nio. Första gången jag mötte dem – då också med Leif och med Carmen Condruz som tolk – frågade de varför jag inte ville följa med dem till deras hemförhållanden och filma deras liv eller varför jag inte skapar ett forum där de kan prata med svenskar. Jag berättade att jag både varit i Rumänien och träffat andra samt gjort en intervjufilm med andra som tigger på gatorna i Sverige och den typ av forum jag vill skapa är ett rum där givande och tiggande människor kan vara medskapande om en gemensam uppgift.

3. Inspelning i praktiken

Jakobssonteatern, Artisten, Göteborg, 13-15 juni 2014.

Kördeltagarna filmades hela tiden – med fem kameror – utom i pauserna. Dessa filmningar har klippts till *Produktionsfilmen*. Vi hade två olika scen- och ljusriggar – en för träningen och en för körsången. I den senare var körerna uppställda på körpodier. Varje kör filmades med två kameror, en filmade närbilder och den andra en helbild av kören. Fyra mikrofoner användes för ljudinspelningen av körsången. Vi gjorde nio köruppställningar/tagningar, och av dessa klipptes tre tagningar till två filmer: en med *Tiggandets kör* och en med *Givandets kör* (dessa två filmer synkroniseras i installationen).

Deltagarna har ingen kostymering. Kläder är ofta är del av en sceniskt estetisk framställning men inte i dokumentärer. Jag vill framhäva att de inte är

skådespelare. Deltagarna skulle inte spela någon annan, de skulle komma till ett arbete. Jag ville ta bort så mycket som möjligt av en representationestetik. Några i Givandets kör är barfota, vilket kan förknippas med en bild av att hen antingen inte ha råd att köpa skor eller att hen har ett visst förhållningssätt till att delta i en fysisk workshop. Jag bad dem bara ha samma kläder tre dagar i följd – det går inte att klippa mellan de olika dagarnas tagningar annars.

Alla medverkande har skrivit på ett kontrakt. På kontraktet står schemat och att var och en godtar att bli filmad.

4. Dramaturgisk ingång och upplägg

Grundförutsättningen var att alla skulle känna sig trygga hela tiden. Märkte vi att någon inte hängde med så fängade vi upp den personen på olika sätt. Det handlade mycket om att bygga förtroende. En kör är ett teamarbete; Anna fick till exempel huvudvärk andra dagen och då saktade vi ner tempot för hela kören. Jag inledde första dagen med att säga: *Vi arbetar alla tillsammans i rummet. Det finns ingen publik dessa tre dagar, bara vi. Vi är ett team. Vi kommer vara kreativa, kraftfulla och uppmärksamma på vad som ska göras och arbeta bra tillsammans. Vi litar på varandra och vi har full respekt för alla. Vi vet att vi blir filmade hela tiden alla dagar.* Att improviserat sjunga i dialog med en annan kör när alla är amatörer, aldrig mötts förut och dessutom blir filmade betyder också att de framför kameran behöver känna sig trygga med de bakom kameran. Annars kommer inget att skapas, inget att ske, ingen att sjunga så att det når fram och håller. En regissör förväntas veta när skådespelaren når den gräns där en kontakt nås med betraktaren. En dokumentärfilmare förväntas veta när den som filmas når igenom linsen.

Under dessa tre dagar hade alla någorlunda jämlika förutsättningar rent praktiskt och ingen hade sjungit i kör mittemot en annan kör som dessutom består av människor som en aldrig förr träffat. Olika livssituationer kan skapa rädslor och avståndstagande men också nyfikenhet, det är del av det drama som pågår på gatorna. Jag kallar ibland denna nyfikenhet för attraktion. Jag skulle beskriva det som ett tillstånd där jag vill veta mer, men det oroar mig. Jag är beredd att förlora något av min egen uppfattning om sakernas tillstånd och är samtidigt intresserad av det som är okänt, det som inte förstås. Jag upplever

det som ett spänningsförhållande, jag kanske darrar inför det men inte enbart av rädsla, lika mycket av uppmärksamt lyssnande. Jag finner det vara ett tillstånd av koncentration där något nytt kan skapas, det är inte min egen skapelse, det är något görs tillsammans med en annan, det är en ge- och ta emot-situation med synergi. Det fanns en sådan osäker nyfikenhet i rummet – som kanske skulle beskrivas annorlunda av de deltagande – ett tillstånd som behövde hanteras för att leda fram till körsångstagningarna. Därför behövdes träningspass.

Första dagen tränade körerna på olika tider för att först lära känna varandra i gruppen. Flera av deltagarna kände sig generade av den ovana uppgiften och på så sätt kunde en trygghet långsamt byggas upp gemensamt.

De fick börja med övningar för att använda rösten och för att ta bort gestikulerande så att de skulle uttrycka sig endast med röst och ögon.

Andra dagen fick grupperna initialt inte heller träffa varandra; de tränade i separata rum. Efter ett par timmar fick de träda in och ställa sig på sina respektive körpodier. Denna första tagning inleddes med tystnad i 30 sekunder; det är en lång tid att betrakta varandra och rummet blev starkt laddat. Därefter fick de tecken att börja ljuda och sjunga. ⁹⁾ Dag två varvades sedan med träningspass och körsång och dag tre ägnades till större delen av körsång på podierna.

Produktionen var en processledd regi där jag – tillsammans med mitt team – fattade beslut efterhand i relation till vad som krävdes för att hålla dynamik och koncentration uppe. Alla i teamet kunde komma med förslag på hur körerna skulle aktiveras. Ibland behövdes en övning för att de skulle känna sig trygga, eller för att våga, utmanas eller bara slappna av och ha roligt.

5. Sångträning

Körledare var Jenny Roos och Pär Hagström, de hade lagt upp övningarna och ledde träningen. Vi ville öppna rummet för dissonanser – det icke välljudande, missljudande – och att deltagarna även skulle kunna använda sin röst som uttryck som inte vanligtvis räknas som sång. ¹⁰⁾ I det introducerande brevet hade jag skrivit: ”Vi arbetar med en stämning i taget och ger röst åt variationer av känslor. Kördirigenten samstämmer oss. För att frigöra rösten och utforska vår röstpotential tillsammans gör vi fysiska övningar. Målet är att sjunga fram känslor – som finns eller skulle kunna finnas i mötet med mellan den som är tiggande och den som är givande – tillsammans med andra.” Alla kördeltagare hade alltså förberetts på uppgiften att ge röst åt – sjunga – känslor i sin egen kör, som i sin tur sjunger i dialog med den andra kören. De förstod att det krävs träning, men inte hur det skulle gå till.

I en av röstövningarna fick konkreta situationer utgöra underlag: berättelser om att längta efter sina barn i Rumänien, att någon spottat, att en nära och kär har dött. Deltagarna leddes sedan vidare av Jenny och Pär för att finna ett ljud, en ton, en kort melodi, ett rop eller på annat sätt uttrycka sin känsla och upprepa detta ljud *mekaniskt*. Jenny förklarar vid 12:20 minuter in i filmen ”Mekanisk röstimprovisation”, ”Jag kommer att ge er ett tema utifrån en känsla – som vi ska prata om lite först – sen hittar man ett ljud som man upprepar och det blir en låt tillsammans. Det viktiga är att ni behåller det mekaniska. Det ska inte vara en låt som du skapar själv utan det ska vara ett litet ljud i en helhet.” Jenny fortsätter sedan med ett exempel där de börjar sjunga sitt ljud till en viss rytm.

När var och en efterhand – ledda av en rytm – upprepade sina ljud mekaniskt blev de en kör. En kör med sina individuella ljud härstammandes från en personlig associering till samma känsla, de uttryckte en stämning.

Ett annat övningsmoment var ”call and response” där Jenny eller Pär gjorde ett ljud, *calling*, och de svarade. Det var för att träna på att jamma med den andra kören. I produktionsfilmen visas också koncentrationsövningar för att slappna av i hela kroppen och känna hur kroppen är en ”resonanslåda” till rösten.

I köruppställningen fick de sedan koppla egna upplevelser med den känslöstämning som gavs till hela kören. Jenny och Pär gjorde dem uppmärksamma på att de kan välja att vara tysta, kanske för att lyssna bättre. Koncentration på det en gör förmedlas med blicken, en kan blunda eller uppmärksamma någon i den andra kören.

Träningen för Tiggandets kör och Givandets kör var upplagda på samma sätt. De filmades även under träningspassen vilket förhindrade en alltför terapeutisk situation. De hade en ständig åhörare, ”betraktaren” var närvarande. Efter varje övning var det också *köruppställning* då de individuella känslorna skulle uttryckas i en kollektiv körsång på podierna. Köruppställningen var en stor kontrast till de mer fysiskt aktiva övningarna.

Verkliga händelser och varje kördeltagares personliga röst i relation till handlingen *givande och tiggande* ligger på så sätt till grund för den iscensatta körsången.¹¹⁾

Vi hade trott att vi skulle få fram tre tydliga stämningar men vi fann efter två dagar att även aggressivitet/ilska (det negativa) och lycka/glädje (det positiva) uttrycktes melankoliskt. Övergripande uttrycktes en stor sorg över sakernas tillstånd, en längtan efter att det ska bli bättre. Och även om det fanns en ilska över maktlöshet eller glädje i situationer där det uppstått någon form av kontakt eller ömsesidighet så hade även dessa upplevelser en melankolisk ton. Den tredje dagen kom därför att ägnas enbart åt *melankoli*, med en spännvidd från ilska till lycka.

Vid ett tillfälle i produktionsfilmen säger jag till Jenny att jag lovat att deltagarna ska förstå varandra. – Oj, det var inget litet löfte, svarar hon.

Jag vill här förtydliga vad jag menar med mitt påstående. Förståelse är ett nyckelord i detta arbete; jag har många gånger upplevt att jag tror att jag förstår men det är först när jag kommer fram till att jag förstår att jag inte förstår som jag verkligen börjar lyssna och uppfattar något som jag inte visste förut. När referenserna tar slut, när jag inte har mentala bilder – för det finns inga – så lyssnar jag mer uppmärksamt på den som har annorlunda erfarenheter för att lära mig något om något jag inte vet.

Förståelse kan vara en form av empati; jag kan se mig själv i dig och förstå din känsla – till exempel sorg – men jag förstår din känsla genom min egen upplevelse av sorg. I rummet för inspelningarna fanns en påtagligt empatisk inställning till varandra. I övningarna bad vi deltagarna referera till egna upplevelser kopplade till olika känslor eller stämningar, däribland sorg. När någon relaterar sorg till att hon längtar till sina tre barn i Rumänien så relaterar jag till när min mamma dog för ett år sedan. Vi känner båda sorg men har olika bilder.

När jag sa att de kommer att förstå varandra menade jag den dimension av förståelse som innebär att när en ton ljuder från den egna känslan till en annans kropp slår tonen an dennes känsla. Jag tror inte att det är möjligt att fullständigt förstå en annan persons helt annorlunda livssituation. Jag kan inte riktigt förstå en som måste tigga. Men jag kan koppla min känsla till en annans känsla trots olika berättelser. Det handlar då inte lika mycket om att förstå *Vad* utan mer om *Hur*.

Vi bad därför deltagarna ta fram sina egna livsupplevelser kopplade till en egen känsla. Det är en slags konstruktion men den är mer – som Jenny uttrycker det i filmen en ”verklig eller äkta känsla” – än att be dem föreställa sig sorg i största allmänhet. Det är vars och ens minnen.

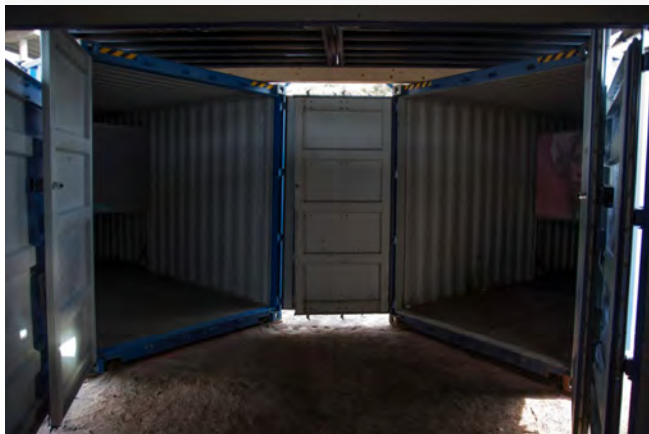
Och visst skedde en viss förståelse i Jacobssonteatern under dessa tre dagar. Så småningom byggdes en mer förtrolig känsla upp. I de mer sociala sammanhangen, då vi åt, hade paus, drack kaffe och dansade, fanns vilja att få kontakt, ett sökande efter att kommunicera, en nyfikenhet och en slags attraktion – ett nyfiket intresse. Det fanns tre tolkar som satt utplacerade på lunchen så att alla skulle kunna förstå vad vi sa till varandra. En samvaro mellan kördeltagarna växte fram.

6. Redigering

Jag och Pär Hagström valde ut vilka tagningar och delar av tagningar som skulle användas och vi valde genom att lyssna – utan bild – på ljudspåren från tagningarna. Pär är musiker och både kördirigent och ljudtekniker i detta projekt. Det fanns en tagning som stod ut från de andra åtta. Till den lade vi till delar av tre andra tagningarna. Längden blev 7:30 minuter. Pär bearbetade ljudspåret och jag och Kristina Meiton redigerade sedan bilderna. Då vi redigerade installationens två filmer förhöll vi oss till att en betraktare kommer att stå mellan filmerna – i samma vinkel som kamerorna hade filmat körerna – och inte kommer att kunna se båda filmerna samtidigt.

7. Den första installationen

Från den 20 augusti till den 14 september, 2014, sattes sex containrar upp vid Röda Sten, Göteborg. I två av dessa visades kördialogen (se bild nedan). Containrarna är ställda i vinkel motsvarande körernas placering då de filmades. Kördeltagarna tar ibland ögonkontakt med varandra.

I en tredje container presenterades produktionsfilmen och denna text. Dessutom en nyskriven essä som sätter in givandet och tiggandet i en europeisk kontext "Giveriet i den fria rörlighetens Europa".¹²⁾ Den hade recenserats av Judith Kiros "...i den fria rörlighetens Europa, har vi problem med att hantera systemet vi har implementerat. Som Cecilia Parsberg påpekar i sin undersökning av giveri och tiggeri i Sverige och Europa – stater gör sitt yttersta för att inte locka till sig 'fel' inomeuropeiska migranter. De fattiga."¹³⁾

Anslaget för hela installationen var följande:

Det politiska pågår i vardagen, mellan människor i vår omgivning som delar vår tillvaro. Det är grunden i mitt konstnärliga arbete. Jag uppfattar med alla mina sinnen ett fysiskt och mentalt avstånd mellan knäböjande på gatan och förbipasserande, mellan tiggande och givande människor. Det är till det "mellanrummet" betraktaren här bjuds in. Mellan de två körerna sker en dialog eller brist på dialog mellan röster, mellan ansiktsuttryck och mellan kroppar. Installationen "Tiggandets kör och Givandets kör" är en gestaltning av detta upplevelserum. En spegling av en situation som många upplever varje dag på våra gator. Det är min förhoppning att konsten kan göra det möjligt se sådana mellanrum – som verkar vara så svåra att tala om – som handlingsutrymmen; och därmed bidra till att en ska kunna agera politiskt i och om dessa rum.

Om produktionen av
Tiggandets kör och Givandets kör
(53:20 min)

8. Återkoppling

Jag frågade samtliga deltagare vad de tänkt efteråt och några har svarat.

[Leila](#): ”Jag tycker de tre dagarna fungerade jättebra. Det var påfrestande själva arbetet, jag var dödstrött. Jag hade fördomar om Givarna och jag hörde kommentarer som ’Oj, nu ska vi träffa den andra gruppen, hur ska det gå?’ Jag tyckte det lät som de tyckte det var jobbigt men det blev ju så fantastiskt sedan. Det blev fint och varmt mellan de två grupperna, kramar, alla brydde sig. Och efteråt har det känts bra. Jag och Florino arbetar som statister i filmer ibland och har erfarenhet av andra produktioner.”

[Florino](#): ”Det var bra stämning i gruppen, alla gjorde så gott de kunde. Och det var bra för alla att få betalt.”

[Marin](#) säger i Kulturnytts reportage: ”To create some emotion was wonderful and to meet the people in this group and to meet also the Swedish people – now, we are friends – very important for us.”¹⁴⁾

[Maja](#) skriver: ”Jag tyckte att inspelningsdagarna var väldigt givande men också väldigt krävande. Det var skavande och komplext och jobbigt och fint. Jag tycker att det fortfarande är väldigt svårt att förhålla sig till tiggandet som fenomen, och till de tiggande jag möter på stadens gator. Jag känner att jag kan pendla mellan ett inkännande och en shutdown, när jag fortfarande vänder bort blicken för att jag känner att min emotionella energi inte räcker. Jag ger inte ofta, men ibland (här kommer impulsen att rättfärdiga/förklara detta, skriva, ’jag har väldigt dålig ekonomi’). Jag har också tänkt en del kring vilket ansvar jag har att ’se’ människor, jag känner ju inte att jag har ett ansvar att se, möta och ta in alla människor jag möter, även om det är önskvärt, något att sträva efter, så varför skulle det gälla mer för dem som tigger? Jag tänker dock att det är väldigt olyckligt om jag möter/tar in de människorna mindre än andra, och risken finns. Jag har generellt en större tendens att blockera de människor som vill ha något av mig, det gäller alla, de som värvar för Läkare utan gränser, försäljare och de som tigger. Jag tänker att jag kanske har en mer nyanserad syn nu, att jag funderar mer, ifrågasätter mitt eget beteende mer, min förmåga att vara närvarande och öppen i relation till detta.”

[Frej](#) skriver: ”Jag är glad att jag var med, men det var också lite genant, lite obekvämt, *awkward*. Kände att ni hade omsorg, så det var inte det. Jag var inte van att navigera i en sådan situation. Det finns bilder och fantasier och fördomar om människor som tigger och när jag mötte deras berättelser så kände jag skam, dels för mina egna berättelser i min miljö och dels för mina berättelser om dem. Jag fick syn på dem. Det blev subjekt som möttes. I vardagen finns ett avstånd, jag kan välja om jag vill ge en femma eller gå därifrån, men här möttes vi i en etisk situation, vi hade ansvar tillsammans.

De fick betalt och jag fick inte det men jag var inte där för det. Det gjorde att vi inte heller var kollegor där. Vi givare var medel- och överklass och donerade vår tid för ett spännande projekt. Vi möttes alltså inte som jämlika. Nu blev det att jag var *givaren* men utifrån att vara givare i relation till mottagare och inte till *tiggaren*.

Det var en situation som tog ganska mycket från mig. Inte så att du utnyttjade oss, det kände jag inte, men det var något som jag behövde behandla efteråt. Jag kände skam hela tiden och även efteråt. När jag träffar dem på gatan nu efteråt också. Har man väl sett varandra i ögonen så finns det ett ansvar för varandra. Vad som togs från mig var också en viss naivitet, en oskuld. En dörr öppnades och den har sedan inte gått att stänga igen.”

[Håkan](#) skriver: ”Det var tre intressanta och goda dagar, att träffa alla, lära känna varandra. Det var spännande att försöka uttrycka känslor med bara ljud. Jag kan inte säga att min bild av hela situationen har förändrats. Redan tidigare hade jag bilden av att de som är här är vanliga hyggliga människor som bara försöker hitta ett sätt att överleva. Fortfarande ser jag det inte som en lösning att tigga, men tiggandet visar på ett problem och förhoppningsvis väcker det tankar och för med sig nya lösningar.”

[Gunilla](#) skriver: ”Fantastiska dagar. Jag var med för att jag ville en djupare kommunikation med de som försöker överleva på stadens gator, mer än bara hälsa och stödja med pengar.

Att sjunga i kören var en utmaning för mig då jag aldrig gjort det tidigare. Ledarna hjälpte oss att komma i kontakt med våra känslor så vi kunde uttrycka dem med ljud. Var ganska slut när vi var klara. Jag är inte så van att vara så känslonärvarande under en så lång period.”

[Catharina](#) skriver:

- det är bland det bästa jag varit med om och jag vill tacka för att möjligheten erbjöds att få arbeta med ett akut samhällsproblem på ett

konstnärligt och medmänskligt vis.

- konstprojektet, researchen som låg bakom och att det fanns ett mål gav en större ram åt det hela.
- att detta ingick i ett större forskande arbete, förtroendet jag kände inledningsvis djupnade under inspelningsdagarna, detta är viktigt och angeläget och visar potentialen hos konstnärlig forskning.
- regiarbetet exakt, klart och tydligt, och samtidigt sökande, med lyhördhet för processen, en vilja uttrycktes och denna vilja löste ut att vi inblandade gav till varandra, gav hopp och delade. predikamentet i att vara människa och mänsklig med just människors inneboende förmåga att mötas
- jag fick möta den djupa rädsla jag uppenbarligen bär på för Den Andra. Det var mycket värdefullt att få känna av den och erkänna dess existens bortom god vilja och humanistisk livshållning.

Catharina berättar vidare: ”Den äldre kvinnan i svart, lyckades inte lägga hennes namn på minnet, i en av de första pauserna söker vi oss till varandra. Vi har identifierat varandra som varande de två äldsta kvinnorna här. Det tycker jag om. Nu hälsar vi, nickar och ler mot varandra. Hon är blyg. Men vi tar varandras händer, håller och klappar, och ser in i varandras ögon. Hennes är nästan svarta. Jag frågar hur hon tycker att det är att vara här på Artisten med oss. Bene, säger hon och jag förstår att det på rumänska betyder som på italienska: bra. Jag ropar till mig tolken för att vi ska kunna prata mera. Tolken upprepar min fråga. Kvinnan säger trevande: Det är så... vackert! Och jag förstår. Det är vackert hur vi är med varandra. Och det är det konstnärliga arbetet och dess ramar som gör detta möjligt.”

7.2 Om symmetri och asymmetri i *Tiggandets kör* och *Givandets kör*

”[...] just där, i den varma mänskliga rösten, i det levande ekot av det förflutna, döljer sig den ursprungliga glädjen och blottas livets ofrånkomliga tragik, dess kaos och lidelse, det enastående och det ouppnåeliga, där har de ännu inte omarbetats, grundtexterna.”¹⁵⁾
(Svetlana Aleksijevitj)

Väven, Reflektera Konsthall, 2015.

Tiggandet är en uppmaning till social interaktion. Och vare sig givaren socialt interagerar eller inte med den (besökande) tiggande människan på gatan så involveras givaren i det europeiska samfundets asymmetriska värdesystem. Dessa transaktioner och interaktioner pågår mellan, och ofta mitt emot, varandra och det är därför som har jag ställt upp Tiggandets kör och Givandets kör i likadana köruppställningar – i en symmetrisk struktur. Körerna stod på cirka fem meters avstånd från varandra när vi spelade in filmerna och de visas på samma sätt – som projektioner mitt emot varandra med samma avstånd, cirka fem meter. Först när betraktaren kliver in mellanrummet¹⁶⁾ blir det en tredimensionell gestaltning. Storleken anpassas så att en betraktare och en körmedlem är ungefär lika stora när körerna visas i helbild.

Ger jag då inte – med den symmetriska uppställningen – en falsk bild, en välvillig representation som ger uttryck för en slags jämlikhet genom att både regissera och presentera en symmetri? Kan uppställningen ge sken av två trupper av soldater i samhällslivet som med betraktaren ramas in i en motsättning? Är det en utopi av samverkan eller en dystopi av separation?

I det rådande systemets matris räknas och mäts människor enligt symmetriska mått, men de i tiggandets kör ingår inte riktigt i systemet och har därmed inte räknats med samma mått som de i givandets kör – det är därför jag ville att de skulle stå på samma sätt (det är också därför de får betalt men inte de givande).

2.

Väven, Reflektera Konsthall, 2015.

Den primära anledningen till den symmetriska köruppställningen var att körsången skulle skapas i interaktion. "Co-presence" är ett nyckelord. På gatorna, i städerna, rör vi oss i en sam-närvaro, "co-presence", och människors rörelser är avgörande för hur städer fungerar. Men sam-närvaro behöver inte innebära att vi interagerar: "co-presence is not social in itself. In contrast, it makes up the foundation of social interaction (if we by social interaction refer to interactions in physical space – not over the phone or the Internet). And it is with social interaction that the social 'begins'", skriver kulturgeografen Sara Westin.¹⁷⁾ Vi började från en sådan "co-presence" och gick vidare till interaktion mellan köerna – körsång är en skapande verksamhet människor emellan vilket kräver närvaro och samvaro av samtliga deltagare, den skulle kunna sägas kräva av deltagarna just det som inte krävs enligt rådande politiska struktur.

Den andra anledningen till den symmetriska uppställningen är att jag inte ville avbilda det som sker, inte återbilda de fysiska gester som sker på gatan. Deltagarna, vars kroppar och gester är präglade av situationen på gatan var från början vaksamma, inte lika mycket inför att sjunga som de var inför varandra. Det krävdes avlärningssträning från instrumentella roller och representationer: de bilder de hade av varandra. Denna avlärningsprocess förutsatte även av-representation vad gäller kläder såväl som positioner.¹⁸⁾ (Jag resonerade på samma sätt som i mitt beslut att inte fotografera de som tigger utan endast de platser där tiggandet sker – avbildningen är inte det jag eftersträvar utan *bilden*.¹⁹⁾ Jag ville försöka få fram en ny bild. Min fråga var och är: kan jag på något sätt kränga mig förbi den retorik som så lätt fångar in mig i förväntandets ramar, att vi gör något tredje tillsammans. Är det på detta sätt nya bilder kan genereras?

För betraktaren av filminstallationen finns det inga angivelser om vilken kör som är vilken. Betraktarna har bara fått reda på att i den ena kören deltar människor som brukar tigger på gatorna och i den andra kören deltar människor som brukar ge till de som tigger på gatorna (deltagarna är inte tillfrågade om etnicitet, medborgarskap och dylikt, utan endast om denna verksamhet och denna handling). Båda köerna står uppställda i samma formation.

Den tredje anledningen till symmetrin är som antropologen Camilla Ida Ravnboel skriver utifrån ett tio månaders fältarbete med de som tigger på gatorna i Köpenhamn: "De betraktar sig selv som vaerande EU-medborgare [...] at blive 'en del av systemet'".²⁰⁾ Att de själva vill bli betraktade som alla andra medborgare och inte längre som "dom andra" skriver även Mujo Halilovic, doktorand vid Malmö Högskola.²¹⁾ Körverkets symmetri försöker visa den brist som *upplevs* på gatan. Betraktaren ges möjlighet att konfrontera denna brist när hen står mellan köerna. Judith Butler menar att det behövs "en kritisk praktik av tänkande som vägrar ta för givet att ramverk av identitetsbaserad strid, som förutsätter att subjekt redan existerar, att de ockuperar ett gemensamt offentligt utrymme och att de kanske kan förlikas om bara vi har de rätta verktygen för att föra ihop dem."²²⁾ Gestaltningen är tänkt att föreslå sådana verktyg.

Den fjärde anledningen till körverkets symmetriska formation är att gestalta en form av separation som ter sig oöverbyggbar i det urbana rummet. Det är en strukturell och etisk separation som återfinns i *situation, position och handling*. Jag ville undersöka vad som kan ske om separationen är kvar men de tiggande och givande utför *situation, position och handling* på ett annat sätt. Jag förändrade förutsättningarna enligt följande:

- *situation* – de har fått samma förutsättningar under tre dagar²³⁾
- *position* – de står upp.
- *handling* – de sjunger med varandra.

Betraktaren bjuds in till åtskillnadens rum. Det till synes tomma rummet förvandlas – inför betraktaren – från utbytta blickar i tystnad till sång med den andra kören. Det är en handling som bryter normerande föreställningar kring identitet, etnicitet, nationalitet och subjekt. Det är ett immateriellt rum. Här förmedlas sinnlighet. Mellan givande och tiggande finns ett potentiellt sinnligt utrymme.

Om, för och genom: situation, position och handling, knyts den tiggande och givande samman och separeras på samma gång.

Den femte anledningen är att symmetrin iscensätter ett ramverk (*framing*). Inom sociala ramverk skapas normer för det mellanmänniska, bland annat sådana som handlar om vilka som är värda erkännande och representation.²⁴⁾ Givande och tiggande utser delvis också varandras representation, och installationen med de två filmerna mitt emot varandra med betraktaren i mitten visar exempel på denna performativa akt.

Enligt det sociala ramverk där körverket togs fram uppstod samtidigt frågan om och hur jag – som i det här fallet befinner mig i en kunskapsproducerande maktposition – kan lära något nytt från de jag engagerar. Butler skriver vidare: ”Om vissa liv anses värda att leva, skydda och sörja och andra inte gör det, då kan detta sätt att göra skillnader på liv inte förstås som ett problem med identitet eller ens med subjektet. Det är snarare fråga om hur makt formar fältet inom vilket subjekt alls blir möjliga, eller, snarare, hur de blir omöjliga.”²⁵⁾ Det skulle kunna uttryckas som att kördeltagare såväl som betraktare inbjuds till en förhandling om utbyte och eventuell synergi med mig som regissör. Men det skulle också kunna ses som att de enbart anställs som körsångare av en filmregissör. Det är bland annat av den anledningen som produktionsfilmen också visas, för att öppna även den diskussionen.

Författaren och filmcuratorn Tobias Hering skriver ”*The viewer stands in-between*. For Cecilia Parsberg, ’as a practitioner’, the concern for the in-between is a double concern: The installation *The Chorus of Begging and The Chorus of Giving* explores the social space around the mutually related gestures of begging and giving, while it also explores the physical space of its own agency as an installation: the sensual (sound and vision) space created for the viewer, the witness,²⁶⁾ to step in and partake in the exchange. An installation as a social space, as a way of doing things that affects the way of doing things: an ethical space.”

Varbergs Konsthall, 2015.

Symmetrin i körverket öppnar utrymmet för det asymmetriska. Filosofen Emmanuel Lévinas är en av dem som hävdar att förhållandet mellan mig själv och den andre alltid är asymmetriskt. Det strukturella handlar om vad medborgare kan göra i samhället medan det etiska ska förstås som en anarki eftersom det motsätter sig kontroll, menar Lévinas vidare.²⁷⁾

Jag och du är radikalt åtskilda – jag begriper inte ditt ansiktsuttryck utifrån vad jag själv erfarit, för jag och du ryms inte under samma begrepp. Men när jag möter ditt ansikte kan jag träda in i ett tillstånd som mottagare och givare.

Filmerna av körerna växlar mellan att visa hela kören och närbilder på kördeltagarnas ansikten. Under körsången tittar de ibland på varandra, ibland inte. Lévinas betonar att ”varje enskild ska kunna förbli enskild, ett oersättligt väsen, som ’ansikten’, men utan att enskilda isolerar sig och låter villkorligheten råda.”²⁸⁾ ”Men hur kan då överhuvudtaget en gemensam värld finnas?” frågar sig den danske filosofen Peter Kemp i ett försök att förstå Lévinas tänkande, och fortsätter: ”Enligt Lévinas uppstår den gemensamma ordningen enbart genom att den ena människan skänker världen åt den andra, dvs genom att hon gör avkall på att äga den så att den blir öppen för båda, och genom att friheten gör avkall på villkorlighet, därigenom att den underordnar sig den andres dom.”²⁹⁾

Körverket sker i ett tillfälligt rum, visserligen regisserat och estetiserat, vissa direktiv har getts som handlar om att med blicken och rösten interagera med varandra och kördirigenter som dirigerar körstyckets drama. Men inspelningsrummet skulle ändå kunna beskrivas som ett gränsområde där

en ömsesidighet, en gemensamhet, blir till under inspelningen, som verkar vara så svårt att skapa utanför detta tillfälliga rum. Hur kan det göras det som Kemp beskriver? ”[H]on gör avkall på att äga den så att den blir öppen för båda, genom att friheten gör avkall på villkorlighet, därigenom att den underordnar sig den andres dom.” Hur kan det göras utan att det glapp som finns mellan inte överskyls?

*Jag går ner i T-banan, redan i trappan till perrongen hör jag oväsen, tittar upp och ser fyra män orerande och gestikulerande – orden studsar mellan väggarna, förvrängs innan de når mig. Scenen är ogripbar – språkligt. Tecken ska sammanfogas, läten bli melodi, åtbörder få innebörd. Men, jag är trött och tåget kommer, jag kliver på och åker hem.*³⁰⁾

Skapande innebär att något ska bli till (till skillnad från något som ska göras). I körträningen mindes deltagarna sina känslor från händelser på gatorna och de tränades att ge röst åt dessa, genom en viss körsångteknik. De skapade ljud med sin egen röst inför de andra, och troligtvis blev de till just så också för att den andra fanns där och var ljudskapande. Det som först verkade hindrande – att sången var ordlös – blev också befriande. Peter Kemp igen: ”Just därför uttrycker den etiska subjektiviteten sig inte i det sagda, i det redan kända varat. Den uttrycker sig i ’ett sägande som – i förhållande till detta vara – utgör undantag.’”³¹⁾

4.

Symmetrin visar glappet mellan köerna och asymmetrin länkar dem; symmetrin och det asymmetriska öppnar ett handlingsutrymme.

Mellan Tiggandets kör och Givandets kör sker en dialog eller brist på dialog mellan röster, ansiktsuttryck och kroppar. Här står betraktaren i ett gränsområde mellan olika EU-medborgare med olika förutsättningar men med liknande behov, med olika erfarenheter och intressen men med liknande känslor, med olika kläder men i liknande position, med olika utbildning men med liknande röstresurser.

Kapitel 7: Rösterna Noter

1. 📖 Derrida fortsätter: ”As for Lévinas, he defined the relationship to the ethical as a face-to-face with the other and then he eventually had to admit that in the dual relation of the ethical face-to-face with the other, the Third is present too. And the Third is not a person, not a *terstis*, a witness who comes in addition to the two. The Third is always already there in the dual relation, in the face-to-face. Lévinas says that this Third, the coming of this Third that has always already come to pass, is the origin or rather the birth of the question. It is with the Third that the call to justice appears as a question. The Third is the one who questions me in the face-to-face, who suddenly makes me feel that there’s a risk of injustice in the ethical if I do not take into account the other of the other.” Jacques Derrida, *A Certain Impossible Possibility to Saying the Event*, övers Gila Walker, Critical Inquiry 33, vinter 2007 [2003], s 444.
2. 📖 Denna text hör till filmen *On the production of The Chorus of Begging and The Chorus of Giving*. Syftet är att redovisa inspelningsarbetet 13–15 juni, 2014 i Jacobssonteatern på Artisten, Göteborg. Produktionsfilmen visas i anslutning till installationen *Tiggandets kör och Givandets kör*.
3. 📖 Ett exempel är Majas och Frejs kommentarer i sista delen av denna text under rubriken Återkoppling.
4. 📖 Samtalet spelades in och transkriberades. Denna text har lästs och godkänts av Leif Eriksson.
5. 📖 www.sverigesradio.se/sida/avsnitt/417601?programid=3381. [13-04-2016].
6. 📖 www.ejtiggare.se. [13-04-2016].
7. 📖 Och det är vad jag försökt betona de senaste femton åren. Jag ändrade mitt fokus då jag arbetade i Sydafrika 1999–2002 – nej, Sydafrika riktade in mitt fokus på *hur vi gör med varandra präglar vad vi gör. Hur tar jag en bild* ändrades till *Hur får jag en bild*. Jag finner en brutalitet, ett våld, ett effektsökeri i produktionen av *Vad* om *Vad* inte samtidigt kontrabalanteras/ställs i relation till *Hur*. Jag menar att marknaden gärna ser till *Vad* och att forskning inom humaniora och samhällsvetenskap liksom en politisk kontext kan ge detta betydelsefulla *Hur*. Det är därför konstnärlig forskning är viktig för mig.
8. 📖 *Tiggandets kör*: Laurentiu, Catalin, Gabi, Marian, Marin, Aurel, Nikolai, Florino, Augustina, Ana (den äldre), Ana

(den yngre), Margareta, Ileana.

Givandets kör: Jon, Erik, Maja, Samuel, Frej, Gunilla, Kia, Leila, Catharina, Håkan, Jennifer.

Kördirigenter och ljud: Next Stop: Horizon – Jenny Roos och Pär Hagström. Kameror T-kör: Erik Pauser.

Kameror G-kör: Lars Siltberg. Tolk: Carmen Condruz. Inspelat i Jacobssonteatern på Artisten, Göteborgs

Universitet. Redigering: Kristina Meiton. Ljudmix: Pär Hagström. Regissör och producent: Cecilia Parsberg.

9. 📖 Catharina berättar: "Vi har repeterat och instruerats var för sig. Nu ska vi strax in i salen och mötas för första gången. Instruktionerna har gått igenom flera gånger. Gå in tyst på led. Ställ upp i given ordning. Stå stilla och möt blickar, möt dem, de andra. Det är dags. Vi samlas utanför den ännu stängda dörren. I denna stund är jag skakad i mitt innersta. Vad är det? Ordet är bävan. Jag hinner tänka att jag är rädd för att möta förakt och avståndstagande. Att allt det som är jag och min tillvaro ska fördömas. Så öppnas dörren, en nick och vi går in till våra platser. Det starka strålkastarljuset. Det svarta rummet. Kameramännen. Det blir stilla. Jag lyfter blicken. Tiggandets kör står uppställd, de betraktar oss. Tvekande, generat, blygt, flinande. Längre står vi så och ser vi på varandra. Sedan slår körledarna an."
10. 📖 Martin Rössel, musiker och producent, som lagt ut körsången på Spotify beskriver den som: "De sjunger inte regelrätta toner utan atonala kluster. Det bryter upp känslan av en tonart till en samlad klang." Den danske kördirigenten och pianisten Torben Eskildsen skriver "Jeg har fået erindringer/associationer til Gerlesborg, hvor jeg i starten af 80'erne var med til en række vokal-improvisationer, hvor vi netop lavede den "slags lyde"/"lyd-collager" med tonsættaren Svend-David Sandström. Vi brugte cluster-akkorder, samklang af tætliggende toner, hvis klanglige værdi bestemmes af bl.a. tæthedsgraden og beliggenheden. På tasteinstrumenter udføres cluster ved, at et nærmere angivet udsnit af tangenter anslås med håndflade, underarm e.l."
11. 📖 "Fenomenologen Sara Ahmed vill se känslor som rörelser – i rummet, mellan individer, grupper och ting – och definitivt inte som något som är, som finns inuti människor, utan snarare som något som görs och blir till i handlingar, i samspel med och beroende av andra människor." skriver Merete Mazzarella, www.svd.se/kultur/understreckt/emotioner-kan-vacka-heta-kanslor_6559059.svd. [22-03-2016].
12. 📖 Veckan innan hade essän publicerats i Glänta #1.14 och den finns nu också att läsa på nättidskriften Eurozine.com (på svenska och även engelsk översättning). [Eurozine](http://Eurozine.com) gav följande beskrivning av texten i sin Eurozine Review: "The informal politics of distribution on the streets – begging, giving – makes visible the faults inherent to the European welfare system, writes [Cecilia Parsberg](#). Free movement is intended to open up national borders, but when poor EU citizens make use of this freedom to travel and do what they can to make money within the framework of the law, they are met by rules and statutes that aim to prevent them from enjoying this possibility."
13. 📖 www.dn.se/kultur-noje/kulturbatt/rasismen-kommer-uppifran. [22-03-2016].
14. 📖 Reportage av Kulturnyheterna, SVT, 22/8, 2014. En egen kopia kan ses på: <https://vimeo.com/108839080>.
15. 📖 Svetlana Aleksijevitj, *Kriget har inget kvinnligt ansikte*, övers Kajsa Öberg Lindsten, Ljudbok uppläst av Gunilla Leining, Ersatz, 2013, (26:46).
16. 📖 Om förhållandena tillåter det, såsom de gjort på Skövde Konsthall, på Reflektera Konsthall i Väven i Umeå, i Varbergs Konsthall samt i Norrbottens Museum. Då den visades i containers fanns andra kriterier. På street-screenings visas den som split-screen och ljudet blir det som når de förbipasserande människorna först, därefter stannar de och ser projektionen på väggen, vill de veta mer pratar jag med dem.
17. 📖 Sara Westin, *The paradoxes of Planning, A Psycho-Analytical Perspective* (doktorsavhandling vid Uppsala Universitet 2014), Ashgate publishing Limited, 2014, s 187.
18. 📖 Hur denna träning gick till redovisas i [kapitel 7.1](#) "Om produktionen av Tiggandets kör och Givandets kör".
19. 📖 Se [Platser I](#) och [Platser II](#).
20. 📖 "Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri", Socialmedicinsk tidskrift, häfte 3, årgång 92, 2015, Ravnbøl, s 328 och s 331. Finns även som open access på www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/issue/view/105. [06-05-2016].
21. 📖 "Den nya utsattheten – om EU-migranter och tiggeri", Socialmedicinsk tidskrift, häfte 3, årgång 92, 2015, Halilovic, s 361. www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/issue/view/105. [06-05-2016].
22. 📖 Judith Butler, *Krigets ramar: När är livet sörjbart*, Översättning Karin Lindeqvist, Tankekraft, 2009, s 150.
23. 📖 Utom betalningen, se "Om produktionen av Tiggandets kör och Givandets kör".
24. 📖 Med anledning av att benämningen "romerna som tigger" och "de tiggande romerna" är i spel i den allmänna diskussionen och jag har själv erfart att betraktare använt dessa för att tala om Tiggandets kör, vill jag ytterligare betona att uppdelningen inte har att göra med etnicitet. Det finns till exempel deltagande romer i både Tiggandets kör såväl som i Givandets kör. (Se vidare diskussion i Inledning "Benämningar" samt [5.2](#).)
25. 📖 Butler, s 150.
26. 📖 Tobias Hering, November 2014, in response to Cecilia Parsberg's reflections in a doctoral seminar.
27. 📖 "Etiken hos Lévinas är en *an-arki*, dvs frånvaro av kontroll, förkastande av alla generaliseringar." Peter Kemp, *Lévinas, En introduktion*, översättning Rikard Hedenblad, Daidalos, 1992, s 67.

28. Citerad i Kemp, s 73.
29. Kemp, s 73.
30. ”Den Andre är den främmande som stör hemmets frid. Den Andre är emellertid också en annan Frihet, dvs en verklighet som jag inte har någon makt över och som jag inte kan råda över.” Kemp, s 40.
31. Kemp, s 49.

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Platserna II

8.1 Sovplatser och garderober

Not

Gestaltning { Platserna II }

Kapitel 8

Gestaltning: Platserna II

Garderober (en fotoserie)

Sovplatser (en fotoserie)

”Sovplatser i centrala Stockholm, januari 2015” är en serie fotografier av några av de många sovplatser som inreds på gatorna. Jag¹⁾ tycker mig se rakt in i sovrum där väggar, tak, säng och garderob saknas. Det är ett rum som borde vara privat.

8.1. Sovplatser och garderober

1.

Jag har skuggat dem, noterat tid och plats och gått fram och frågat om jag får fotografera. I utbyte mot en hundralapp ligger jag på gatan och trycker det böjliga gorillastativet mot husväggen för att få en rät lodlinje i bilden och en rak horisont att rama in täcken kuperade över kroppar. Det står ett par svarta skor framför täcket.

När jag ställer skärpan – så långt det går att flytta den röda fokuspricken ut i högerkanten – dyker hon in i bilden och ler stort. Jag hör de andra fnissa runt omkring mig. Vad är det som är roligt?

Jag har bett dem om en bild. Hon fnissar åt mig. Vad är det för bilder jag får egentligen? Hon gör att jag får syn på hur jag ser dem, hur jag kryper på marken för att få den där bilden.

Stockholm, Sveavägen, december, 2015.

Kapitel 8: Platserna II
Not

1. 100 personer som sovit på Sergels Torg avhystes den 11 februari 2015. Stockholms stad öppnade en lokal där en del kan övernatta. Det gjordes även individuella prövningar på plats för eventuell hänvisning till socialjouren. www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6090826 [26-04-2016].

Cecilia
Parsberg

Sök:

Kapitel (1 2 3 4 5 6 7 8 9)

Platserna III

9.1 En plats i Europa

Noter

Gestaltning { }

9.1 En plats i Europa

1.

Avgränsat av en motorväg, ett stort nybygge och ett bergsparti med skog på ligger denna plats.¹⁾ Ovanför går en tunnelbanebro. Nedsänkt mitt i den urbana miljön, inte speciellt synlig för förbipasserande, bildar de omgärdande gränserna en triangel där ett slags undantagstillstånd verkar råda – åtminstone för vissa av dem som befolkar platsen. Det är en plats i centrala Stockholm, här rör sig, arbetar och lever ett par hundra människor som kommit hit från olika länder i och utanför Europa, en liten del är svenska medborgare. De har sökt sig hit av olika orsaker, men har som gemensamt möjligheten att få ett mer framgångsrikt liv. Några

periodarbetar här, i enlighet med den fria rörligheten, andra sover här tillfälligt. Det är en plats i förändring. Det är en av de många liknande platser i Europa som nu blir allt vanligare. Men det är också en plats som vi har sett förr i Sveriges historia då större folkförflyttningar skett. Därför landar min avhandling på sådan en plats, på den här platsen. Den avslutas genom att öppna en ny undersökning där mina frågor kan sättas i spel på nya sätt och en ny gestaltning påbörjas.

2.

Här står tre femvåningshus varav två är utrymda och tillbommade. När jag söker i stadsbyggnadskontorets planer står det att husen ska rivas men inte när.

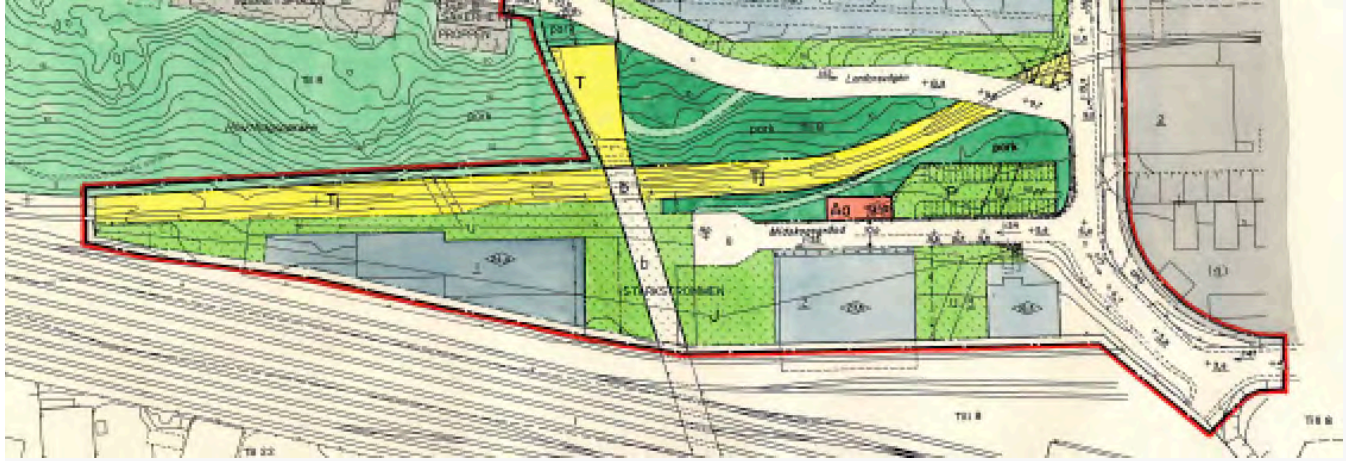
Nedanför slänten till det mittersta huset står två husvagnar men inga människor syns till i närheten och jag frågar en förbipasserande byggarbetare om han vet om några bor där. Vi pratar engelska med varsin brytning. Ja, han har sett människor komma ut ur dem vid sextiden på morgonen, han vet inte var de är ifrån för han har aldrig pratat med dem. Han berättar också att det finns många fler liknande boplatser häromkring.

– En del bor där borta, han pekar bakom sig.

– Var är du ifrån, frågar jag.

– Från Portugal och jag jobbar där, säger han och nickar uppåt vägen där ett biokraftvärmeverk byggs. Jag går dit han pekat. På bortre gaveln av det tredje femvåningshuset finns två stäldörrar. Den vänstra dörren leder till ett tillfälligt härbärge, i källarplan, med ett trettiotal sovplatser som sköts av Stadsmissionen. Jag möter ett par män i trettioårsåldern som är från Guinea.

- Oj, ni är många som bor här.
 - Vi går och söker arbete på morgonen och sen kommer vi tillbaka hit. De pekar bakom sig och jag ser sju män komma ut ur en källardörr för att röka. En sätter sig, det finns bara en stol. Flera av dem har kommit hit via den fria rörligheten andra är från länder utanför Europa.
 - Vi två har uppehållstillstånd i Portugal.
 - Hur länge har ni varit här?
 - Två månader.
- De pratar gärna med mig men vill varken att jag fotograferar dem, deras boplatser eller anger deras namn.

Den högra ståldörren är till Convictus härbärge för hemlösa. Nina som är föreståndare på Convictus Bryggan berättar att under det kallaste halvåret har de enbart tagit emot kvinnor på nätterna och män på dagarna. Flertalet av kvinnorna är från Rumänien och Bulgarien och har kommit för att tigga. Männerna pantar burkar på kvällar och nätter eller har olika ströjobb. För bara tio år sedan var den allra största gruppen medelålders svenska män med missbruksproblem, idag är flertalet ”tredjelandsmedborgare”, oftast från Nord- och Västafrika.²⁾ Ungefär lika många kommer från östra Europa, huvudsakligen från Rumänien.³⁾ De som vistas här har hamnat ”mellan stolarna”, mellan systemets strukturella uteslutnings- och inneslutningsmekanismer.

Varje morgon vid halv sju öppnas dörrarna och ett lämmeltåg av människor vandrar iväg med sina tillhörigheter i blå Ikeakassar. De ska till staden för att söka arbete, tigga och kanske kommer de att söka efter en annan sovplats, det är hårt tryck på härbärgena. Samtidigt anländer ett hundratal byggarbetare till en annan ingång i samma hus. De kommer snart ut igen, med illgröna och gula västar, orange eller röda hjälmar. De som ännu inte fått jobb står kvar och röker, de väntar på sin tur.

På vägen tillbaka ser jag en skåpbil vars sidodörr är avtagen och står lutad mot bilen. Efter att ha konstaterat att ingen är där håller jag upp kameran ovanför dörren och trycker av. Jag tittar på bilden, här sover också människor.⁴⁾ Jag frågar en arbetare, som låser upp bilen bredvid, om han vet något men nej, han har ingen aning om vilket land bilägarna är från, säger han neutralt. Självt är han från Polen.

3.

I och runt det mittersta av de tillbommade husen, det som jag kallar för Huset, pågår en konstnärlig verksamhet – ett självorganiserande kluster av

konstnärer har ingripit i miljön med sin konst.

På baksidan har en ny vägbro byggts. Alldeles för nära. Det går en lastramp längs med Husets baksida. Det finns inte längre plats för att komma dit med fordon för lastning efter att den nya vägbron byggts. Men vägbron ger tak över huvudet för några. Intill betongväggen har de inrett sovplatser sammanfogade av träbackar. De bäddas varje natt.

De har ett avskilt läge och kan sova någorlunda ostört, ingen kan se in i deras öppna sovrum förutom patrullerande Securitasvakter som

verkar acceptera deras närvaro. Jag har sett många liknande inredda, ordnade sovplatser i centrala Stockholm. Under lastrampen finns det ett tiotal sektioner och i de flesta av dem skymtar jag ihoprullade madrasser, också kläder och täcken, på ett av dessa boställen står det flera par skor uppradade. I femvåningshuset intill lastrampen finns ett trettiotal rum per våning. Här inne, liksom utanför, har konstnärerna AKAY och KPE (KlisterPeter) med flera gjort en serie verk. Om de hade velat

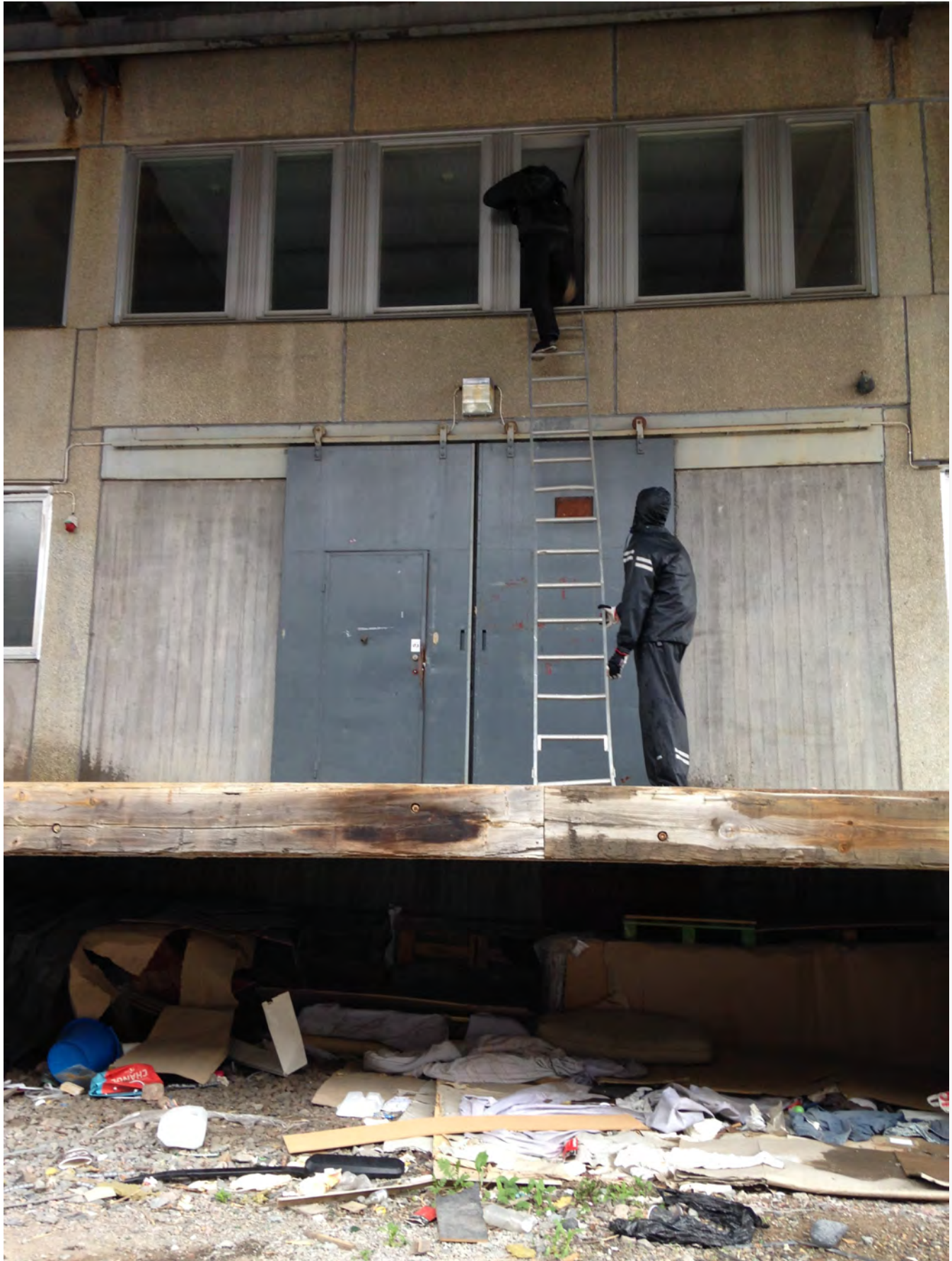
och sökt efter möjligheter att ta sig in hade de hemlösa kanske funnit stegen som konstnärerna gömt och sett att fönstret på andra våningen kan öppnas. Men de verkar inte tänka så. De tiggande som jag tidigare har talat med säger att de vill inte störa någon, de vill få leva ett ordnat liv, de vill inte bryta mot regler och förordningar, de vill ha ett hem och ett jobb. Och det gäller förmodligen för flertalet arbetssökande som kommer hit. De vill inte vara där ute, men inte heller där inne.

Utanför husen pågår ett slags naket liv⁵⁾ och inne i det ena huset samt utanför pågår ett slags konstnärlig verksamhet. Platsens förvandling ger upphov till båda dessa aktiviteter. Urbana rum – som inte är medräknade i stadsplaneringen, och ändå inrättas i staden av människor, så som tiggandets platser, sovplatser, garderober – är inte en representation av, utan är i sig en politisk form. Vilka krafter verkar i detta gränsland?

4.

Jag följer med konstnärerna in i huset, det är larmat på första våningen så vi får ta oss in på andra våning med en stega.⁶⁾

Målningar är ofta objekt, men inte här.⁷⁾ I husets före detta kontorsrum täcker målningarna hela väggar, de upplöser väggen visuellt då den blir

målningen och målningen blir vägg. Det är ord som målats, mestadels med KlisterPeters signatur KPE och andra konstnärers signaturer, men även meningar, kommentarer.

Jag kommer att tänka på hur graffitimålare från hela världen målat på den israeliska muren sedan den började byggas 2003. Hur människor svärmat kring muren sedan den byggdes och lämnat efter sig ett myller av meddelanden, symboler, bilder.⁸⁾ Som för att upplösa det grå och kompakta, öppna det som hindrar synfältet och kroppars rörelse.⁹⁾

Jag målar tecken som betyder "jag var här", mitt tecken är mitt vittnesbörd. Det betyder något för mig att vara här på de avgränsades sida. När du tyder dessa tecken får de betydelse. Tecknet blir vår länk. Att se bilder är handling.

5.

Hur är denna konst kopplad till (förmedling av) mening och innehåll?¹⁰⁾ För vem, för vad, görs denna konst? De två konstnärerna AKAY och KlisterPeter säger då de talar om sin konst, att de ger utan att förvänta sig något tillbaka. Jag uppfattar det som att synen på vad konst är förenar dem; med vänskap, tillit, gör de konst både ensamma och tillsammans med andra konstnärer som kommer dit. Men vad menar de med att de ger? Till vem eller vad ger de? Kan en ge utan att någon finns där som tar emot? Vad är detta för slags givande?

En central konstnär för dem är arkitekten och konstnären Gordon Matta-Clark och hans ”anarchitecture”, ”recycling pieces and spaces”, och ”building cuts”. Gordon Matta-Clarks konst har visats och kunnat diskuteras eftersom han dokumenterade den med foto och film, även de performances som gjordes på plats. Arkitekturen och frågan om dess kompatibilitet med platsens urbana liv, var central. Han berättar hur han tillbringat månader och, efter hemkomsten från Guatemala, vandrat runt i staden New York för att finna den plats – space – där han ville göra *The making of pier 52*.¹¹⁾ Han hade inte sökt tillstånd för detta eller flera andra av sina verk men han var inte intresserad av att han – när han skapade verken – eller betraktaren skulle känna sig obekväm, det var inte det otillåtna, gränsöverskridandet eller lagbrottet han var ute efter även om hans verk ofta innebar det. Matta-Clark säger i en intervju att verket inte behöver det, det är snarare belastande. Det han ville visa kunde inte göras på annan plats eller på annat sätt. ”Well sneaking in may be attractive to some people, but I’m not interested in that. That’s maybe a flaw, as far as I’m concerned. Because I think the space and the situation is perfectly valid on it’s own.”

Intervjuaren Liza Bear frågar: ”Presumably you spent a fair amount of time working on it, I imagine...”¹²⁾ GM-C: ”Oh, well that aspect is something else. LB: Considerable expense. GM-C: Well, I mean, whether or not the piece will have a public life of any kind. Of course at the moment, it remains a confiscated work.”¹³⁾

Gordon Matta-Clarks praktik införde nya och radikala former av konst. Några av hans mest kända projekt innebar att mödosamt skära hål i golv i övergivna byggnader: ”Well, originally it had to do with cutting out slices or wedges of [...] the imperial New York waterfront.”¹⁴⁾ Eller, som med *Splitting* (1974), att dela en förortsvilla i två delar. ”Dealing with nothing more complex than the limits of human scale”. Rum, hus, eller en plats där en viss mänsklig aktivitet försiggått i en viss tid i historien, öppnas och struktureras om

för ny aktivitet för den tid som kommer. För AKAY och KlisterPeter handlar valet av hus inte lika mycket om arkitektur. De är vandrare i staden, de finner en plats där de har sin verksamhet för en tid. Är det en ateljé? Nej, för denna konst går inte att förflytta till ett visningsrum. Är det ett visningsrum? Nej, hit kommer inte betraktare. Det här huset är larmat på de två första våningarna; AKAY och KlisterPeter kommer kanske inte in imorgon.

När strukturer förändras kan tomrum – anomier – uppstå, det skapas fiktioner i anomier.

Konst medierar betydelse, vilken betydelse är det frågan om? Orden DAMAGE, BEAUTY och BRICK är uttagna på olika sätt och i olika material. Det handlar inte om förkroppsligade skulpturer utan det omvända – i en skjutvägg har konstnärerna skurit ut ordet BEAUTY, ordet vecklas ut då en drar skjutväggen. Varför har de valt det ordet? Skönhet är ett estetiskt begrepp. Louise Bourgeois säger i en intervju: "Beauty? It seems to me that beauty is an example of what the philosopher's call reification, to regard an abstraction as a thing. Beauty is a series of experiences. It is not a noun. People have experiences. If they feel an intense aesthetic pleasure, they take that experience and project it into the object. They experience the idea of beauty, but beauty in and of itself does not exist. [...] In fact, beauty is only a mystified expression of our own emotion." ¹⁵⁾

Ordet BEAUTY skärs ut ur betraktarens projektyta – här är betraktarna konstnärerna själva – de både skapar och är betraktare inom sin gemenskap, och som de låter mig förstå kommer det fler konstnärer hit, de ingår i ett kluster, det är en självorganiserad verksamhet – det ihåliga ordet vecklas ihop med dragdörren och kan dras fram. Med ett hållrum avobjektifierar de begreppet och lämnar det öppet. Skönhet ligger öppet, för att fyllas med mening. ¹⁶⁾ BRICK, BEAUTY och DAMAGE – orden har skurits ut i väggarna och blivit öppningar i husets struktur. De öppnar frågan – vem och vad ska fylla dessa öppna begrepp, på denna *plats i väntan på förvandling*, med mening?

Mellan det som ska utföras och det som utförs, mellan futurum och presens, sker en omvandlingsprocess – en process som kräver sin tid och sitt utrymme. Det kan kännas som ett fritt fall, eller som ett tillstånd av möjligheternas möjligheter, och märkligt nog på samma gång ofrihet; för icke-vetande är ett tillstånd där en blir beroende av det en ska lära sig av (från, med). Den mentala processen är avhängig materiens respons.

Jag går runt i min avhandling; kapitel efter kapitel, rum efter rum, korridor efter korridor. I huset rasar tak och väggar. För det är något som ska visualiseras med andra medel – en givandets ekonomi som inte endast mäter och hör det territoriella till. "För det tar aldrig slut" står det på en vägg.

6.

I ett av husets rum har fönstrens persienner sammankopplats för att kunna dras upp och fällas ner samtidigt. Persienner är en del av detta hus, de finns i varje rum, många händer har genom åren dagligen dragit upp dem och släppt ner dem – med viss kraft och i visst tempo. Jag drar i ringen och får använda hela min kropp som hävstång för att dra upp arton persienner på en gång, det rasslar, jag blir nästan bländad av ljusinsläppet innan jag släpper ringen och persiennerna får ner med en kraftig smäll.

Det kollektiva ögats betydelse – dess gränssättande gemensamhet. (När jag halkar på gatan och hastigt borstar byxorna och låtsas som inget hänt –

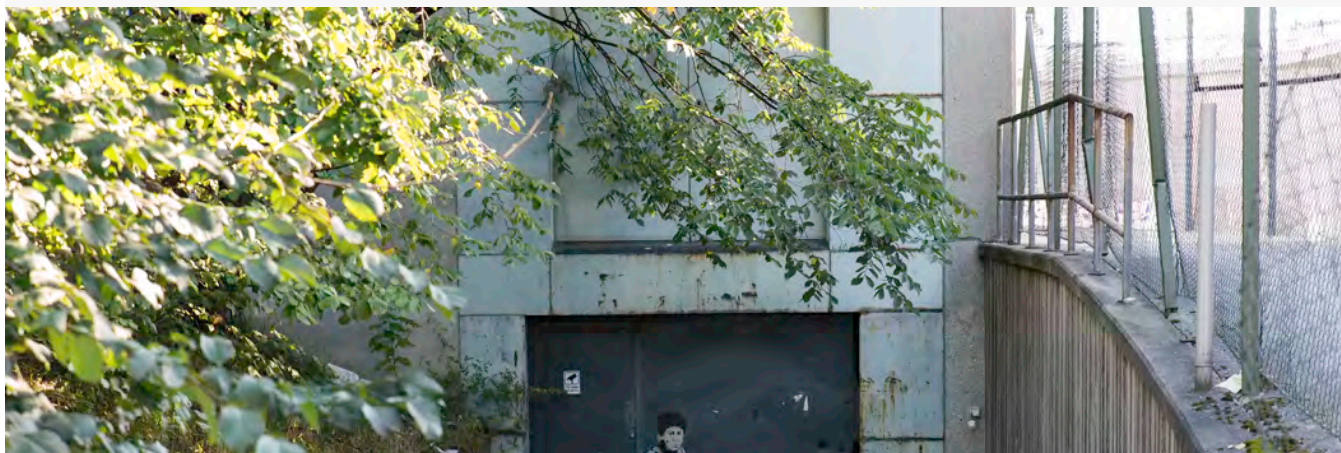
vem har då antagits betrakta det som sker? Varför tror jag att någon ser mig på gatan. Jag är sedd med offentlighetens ögon, men jag ikläär väl mig själv också denna blick, dessa blickar?). Låt oss kalla den som ser – med alla sina sinnen, hela sin kropp – för en.

AKAY och KlisterPeter, liksom Gordon Matta-Clark, hjälper oss att dela det sinnliga – både i betydelsen *split* och *share*.

7.

Deras konst kan inte flyttas eller säljas, inte ingå i ekonomiska transaktioner. Konstnärerna ger sin tid, sin kraft, sin lust, utan krav på återgäldande. Varken deras verk inne i Huset eller de sprayade bilder och meddelanden som finns utanför kan ”delta i cirkulationen av representationer av representationer.”¹⁷⁾ Varför är då detta (konsten) intressant? Metoden är performativ.¹⁸⁾ ”Performance gör motstånd mot finansens balanserade kretslopp. Den sparar inget, den bara spenderar”,¹⁹⁾ skriver Peggy Phelan. Men det är inte ett slösaktigt motstånd, inte något förbrukande med en baktanke om ackumulation utan ett lustfyllt gränsöverskridande.²⁰⁾ En sak till som gör denna konst intressant är att de inte arbetar ensamma, andra konstnärer är verksamma här, men de arbetar inte heller i grupp. ”Kulturens ursprung är inte individuella genier”, som Rasmus Fleischer och Samira Ariadad skriver i sin essä ”Att göra gemensamma rum”.²¹⁾ De beskriver ett system som anammat den liberala idén att det privata och offentliga skulle vara motsatser, och genom en dialektisk kamp ska inkomster för överlevnad skaffas, likväl som gemenskaper skapas. Men vad finns häremellan, i handlingen att ge utan att få tillbaka; dessa konstnärer är mycket väl medvetna om att de inte kommer att erhålla någon utkomst av sitt arbete. Konsten kommer rivas med huset. Kan det vara så att de undersöker om konsten håller för detta slags givande? Kanske är det just detta slags givande som gör konst intressant och väsentlig? I alla fall en viss sorts konst. Och här, på en sådan här slags plats, finns det möjlighet att utveckla ett sådant givande som inte går ut på att framställa artefakter som ingår i reproduktionens ekonomi.²²⁾ Konstnärerna fann den här platsen och började. De får tillbaka något som ligger bortom det – utrymme, mening, innehåll, frihet? Det är inget gränslöst givande. ”Som antropologen Marcel Mauss beskrev i sitt klassiska verk ’Gåvan’ bidrar transaktioner av gåvor och – gengåvor [...] till social sammanhållning.”²³⁾ När detta sätts i system kan det skapas självorganiserande gemenskaper. De har ingen politisk agenda men det

politiska är hela tiden närvarande – de arbetar enligt ett eget system, skapar ett eget socialt script och framställer sin konst. Kanske är det denna mening de vill hålla i det tomma ordet BEAUTY – i sig ett outtömligt begrepp. Husets kollektiva praktiker skapar en viss typ av konstnärligt uttryck. Det finns en slags ”obestämd öppenhet, då estetisk upplevelse kopplas till frihet”, då gemenskaper uppstår och formas, menar filosofen Sven-Olof Wallenstein. ”Denna svävande dimension, mellan begrepp och ting, subjektivt och objektivt, ram och icke-ram, beror på ett annat plan på att lusten ingalunda är något privat eller inre, utan direkt härrör från vår förmåga att kommunicera, från det som öppnar mot intersubjektiv gemenskap – ty detta, säger Kant i den viktiga §9, är ’nyckeln till kritiken av smaken’”,²⁴⁾ enligt Wallenstein. Lusten är också förknippad med en lockelse bortom moralen, bortom det kända, med attraktion till det främmande, och till det ej görbara. Om gränsen överskrids kan det sublimeras, transgression är en del av metoden. Det är inte bara murar, väggar, bevakning, utan även det som är vackert eller fult – och bilder av det som är vackert eller fult – som överskrids då kommunikation öppnas (de sprayade meddelandena utanför och innanför, de utskurna orden i väggarna). Lusten är förknippad med kommunicerbarhet. Men inte via de vanliga kommunikationsvägarna – utan via otillåten sprejburkskommunikation. ”Den estetiska autonomin är alltid beroende av en gräns mellan det inre och det yttre (ramen som ett *vid-sidan-av*-, *utan-verk*, *par-ergon*) som varken hör till det inre eller yttre, och den kan förstås som en inramningseffekt som alltid förblir instabil: ramen är alltid på väg att krackelera, samtidigt som den aldrig helt och fullt kan falla bort, och avramning och inramning är likt två vektorer vars samspel konstituerar det estetiska fältets dynamik, och där den ena alltid kommer att hänvisa till den andra”²⁵⁾, som Sven-Olof Wallenstein uttrycker det.

8.

Frågan kvarstår vad detta är för slags plats. Att huset och det omkringliggande området bevakas betyder att området i någon mening är en plats. Det är inte uppenbart en icke-plats, eftersom bevakningen i någon mening gör den till en plats. De som jag ett halvår senare ska samtala med – städ- och saneringsfirman som är med vid avhysningar – kallar sådana här platser för X-platser, men det gillas inte av de som arbetar på härbärgena, situationen som råder här är deras tillvaro, deras verklighet. Därför är det inte heller en "icke-plats" i

antropologen Marc Agués mening där platsen är kontrakterad och människan blir anonym genom platsens beskaffenhet.²⁶⁾ Här bebor också människor platsen, härbärgena, bostätningarna; de tar den i bruk på olika sätt, arbetarnas omklädnings- och rastrum. Thomas och Samuel har bott under lastrampen i två och ett halvt år. Det är någonting mittemellan en plats och en icke-plats. Det är ett gränsområde som skulle kunna beskrivas som ”vag terräng” – en beteckning för improduktiva odefinierade platser som övergivits, ofta placerade mellan exploaterade produktiva platser i en stad.²⁷⁾ Men inte heller det stämmer, detta område är inte övergivet och ska befolkas, det befolkas och aktiveras. Det är inte en plats i förvandling utan *en plats i väntan på* – en väntande plats – det är platsens tillstånd som ger förutsättningar för konsten för kanske är det just detta faktum

som gör det attraktivt för konstnärerna att göra anspråk på den. De krokar upp sig på eller kopplar upp sig mot – den engelska termen är *encroachment* – sådana platser.²⁸⁾ Konstnärerna begrundar huset och platsen medan de skapar – med sina bilder reflekterar de över det som sker här och på så sätt relaterar de också indirekt till de migranter och gästarbetare som befolkar platsen. (Och det är kanske till och med så att platsens tillstånd dikterar ett (okänt) antal konstnärers verksamhet.) Också jag kopplar upp mig här. Men mitt arbete tar form på ett annat sätt, jag har en annan metod, men jag hakar i de andra konstnärernas konst genom att den kommer att finnas med i mina bilder och inspelningar. Även jag skapar en verksamhet på denna plats, vilket kräver att jag länkar mig till de människor som bor och arbetar här, och förhandlar om de bilder som ska synliggöras. Platsen är på så sätt ett förhandlingsutrymme. När olika realiteter möts skapas förhandlingar mellan olika aktörer som intar en plats, hemlösa, konstnärer, arbetare, vakter, fastighetsägare, när övergivna och rivningsfärdiga hus tas i bruk på andra sätt än planerat eller förväntat. Platsen som politisk form ställer frågor om när och mellan vilka logiker och aktörer förhandlingar kommer att inledas, hur och om vad. Vilka aktörer kommer att delta? Det är en plats i väntan på att synliggöras.

9.

Fyra månader senare, en kylig och klar höstdag 2015, återvänder jag. Jag vill tala med de som är här. Det har sedan en tid varit omöjligt att ta sig in i Huset, konstnärerna säger att nya larm installerats och deras tidigare ingångar stängts. Jag vandrar runt utanför, där backarna fanns har nu två skjul byggts.

Två män kommer emot mig. Vi hälsar och börjar prata, de är från Algeriet. Den ene, som jag talar engelska med, visar sitt *residency card* från Spanien, han kan bo där i tolv år. Han har sin familj där och de bor i ett hus, men han förlorade sitt jobb och kom hit för några veckor sedan för att försöka hitta en utkomst och bor nu i ett skjul som han byggt själv.

– Det är inte mänskligt att bo såhär, säger han och visar mig.

– Det börjar bli kallt.

– Ja, jag kommer att resa till Spanien snart, jag ger upp, det går inte att få arbete utan personnummer här och jag vill inte göra som rumänerna – de tigger, det skulle jag aldrig göra.

Nöden är synlig och rå.

10.

Med filmaren Erik Pauser, fortsätter jag att åka hit under våren 2016. Jag har fått projektstöd för att filma området och med dansaren Anna Westberg vill jag arbeta fram en koreografi. Vi samtalar bland annat med Tomas, 45 år, som har uppehållstillstånd och två arbeten men är hemlös och bor under Husets lastramp. Det gör också Samuel, 35 år, hemlös och papperslös från Ghana/Togo. Och Albert, som är från Nigeria, som har uppehållstillstånd och arbete. Leonas, från Litauen, har förlorat passet och sin mobil och bor på Husets gård. Mohamed är från Libyen och har uppehållstillstånd sedan åtta år, han finner bara tillfälliga jobb, oftast svarta, och bor i ett av skjulen under motorvägen.

Said, 38 år, från Marocko, som just fått personnummer och börjat på SFI bor i skjulet mittemot. Nina, från Finland, föreståndare på Convictus. Maria, en tiggande från Rumänien som sover på natthärbärgen ibland. Vi pratar med Arne, som själv har levt både i hem och i hemlöshet och nu arbetar på Convictus dagverksamhet och med Michaela från Rumänien som arbetar på nattverksamheten för kvinnor. Vi talar också med några arbetare från Polen och från Irland, och en arbetsförman från Sverige. Men varken Husets förvaltare, städfirman eller larmfirmans ägare, alla etablerade företag i Sverige, vill prata med oss.

En eftermiddag i juni kommer lastbil, containrar, städfirman, larmfirman, Husets förvaltare och polisen. De tömmer alla bosättningar som finns på Husets mark, inklusive de under lastrampen på Husets baksida och Leonas bostad under cykelskjulet. Men inte de andra skjulen runt omkring, för de står på Trafikverkets eller Stockholms stads tomt. De som river ut och slänger andras personliga tillhörigheter vill inte bli filmade och försöker hindra mig, men eftersom jag står på Stockholms stads mark så kan jag filma det som sker. Det är särskilt de som röjer som inte tycker om att jag filmar, även när jag förklarar

att jag inte zoomar in på ansikten utan det de gör. De reagerar starkt och i affekt. Även två poliser är i affekt och vill hindra mig, medan en annan polis kommer och frågar varför och vill lyssna. De hemlösa vars tillfälliga hem åker i containern vill att jag filmar och de berättar inför kameran.²⁹⁾ Från dessa berättelser och händelser vill jag arbeta fram en filmisk koreografi som bygger vidare på mitt arbete med olika former av bilder av tiggandets och givandets gester i det urbana rummet.

11.

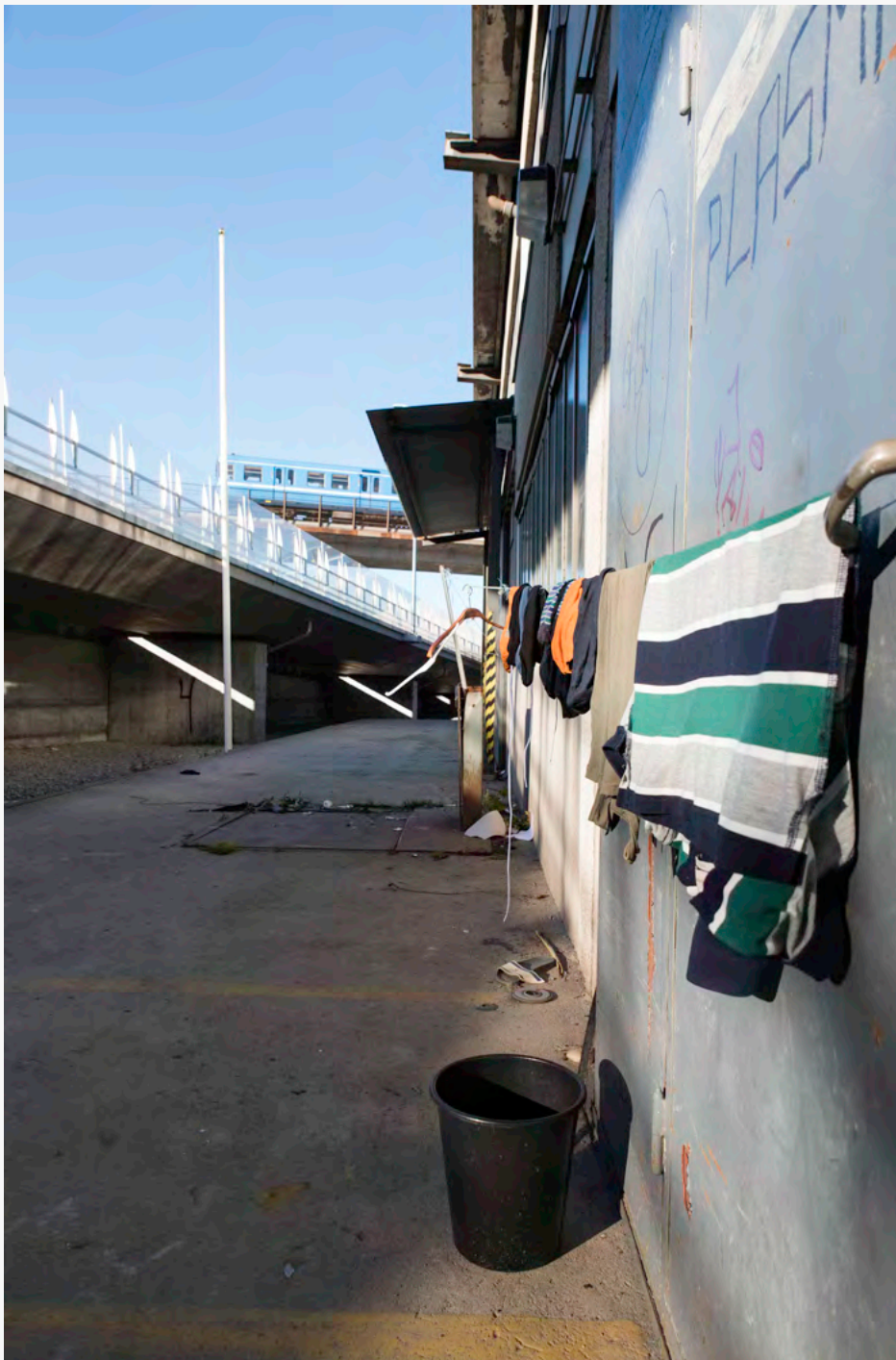
Huset har fått rivningstillstånd, men ägarna har inte fått tillstånd att bygga nytt, vilket jag fått reda på efter ett samtal med Stadsbyggnadskontoret. Långt innan avhysningen, då jag precis börjat filma området, hade jag träffat på Anders, ägare till företaget Destroy, som har hand om Husets larm och bevakning. Vi småpratade och jag fick följa med honom in i Huset. Han visade mig BRICK och sa med beundran i rösten ”De har sågat ut detta med handsåg.”³⁰⁾

Huset är en struktur där liv levs och inrättas. Eller är det livet – levandet – som avgränsar aktiviteter och ger upphov till huset? Liv som separerats – av en tänkt struktur – kan också sammankopplas – med en levd struktur – men inte utan en förhoppning om något annat.

Så här beskriver Hannah Arendt fenomenet hus: ”Det implicerar att ’vara någons hem’ och ’vara bebott’, så som inget tält som sätts upp idag och tas ner

imorgon kan vara någons hem eller en bebodd plats. Ordet *hus*, Solons 'osedda mått', 'håller fast gränserna för alla de ting' som har att göra med att bo; det är ett ord som inte kan existera utan att man förutsätter tankar om att ha en bostad, vara bofast, ha ett hem. Betraktat som ord är *hus* ett stenogram för alla dessa ting".³¹⁾ Hannah Arendt skriver om tänkandet, att genom att begrunda ett ord kan en betydelse återfås: "Ordet hus kan liknas vid en frusen tanke som tänkandet måste tina upp, liksom frosta av, närhelst det vill ta reda på ordets ursprungliga mening."³²⁾ Och detta hus står som en tom struktur, en *plats i väntan på förvandling*. En frusen tanke mitt i Stockholm. På vissa sätt frikopplad från, men ändå sammanlänkad med, den rådande samhällsstrukturen.

På denna *plats i väntan på förvandling*, finns förhoppningar.³³⁾ Hos de som kommer för att söka arbete i Sverige och försöker få uppehållstillstånd och personnummer, hos de hemlösa som tills vidare bygger sig ett skjul, hos de som kommer för att tigga, hos de som kommer för att arbeta på Sveriges största biokraftvärmeverk, hos de som arbetar i hjälporganisationerna – civilsamhällets organiserade stöd till de hemlösa och andra som "faller mellan stolarna", hos det äldre paret i en av husvagnarna vars son fått arbete i Stockholm, hos det byggbolag som fått rivningstillstånd för husen men inte får tillstånd att bygga nytt, hos konstnärerna om att fortsätta skapa, hos hen som med en återkommande rörelse sträcker ut en hand och inväntar svar, och hoppas att detta svar kommer innebära början på en förhandling.

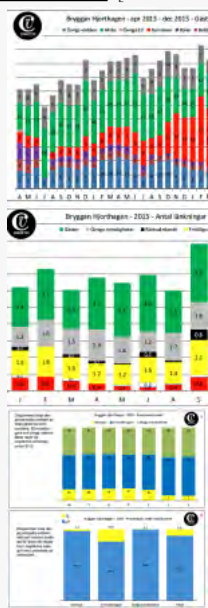

12.

Den korta inledande berättelsen om mitt icke-möte med en tiggande på gatan innehåller allt som denna avhandling handlat om och utvecklat. Jag har velat visa hur situationen på gatan är en flerdimensionell upplevelse, vilka lager som kan ligga bakom skeendet mellan mig och den tiggande. Genom att börja med den berättelsen har jag velat visa hur en till synes vardaglig handling och reaktion gentemot en annan människa kan synliggöras estetiskt med ett etiskt resonemang. Och vice versa. Jag ägnar mig åt mellanhavanden, mellanrum: platsens etik, sfären mellan en och en annan. Respekt är för mig en fråga om hur vi ska hantera denna atmosfär där också den tredje ska få plats.

Första delen i avhandlingen handlade om att undersöka och synliggöra de bilder som sätts i spel mellan tiggande och givande i gaturummet. Förkroppsligade hegemoniska bilder både separerar och länkar samman kroppar. Därför var nästa steg att försöka avkoda sociala *script* tillsammans med givare och iscensätta nya rörelser. Det ledde fram till *Tiggandets kör och Givandets kör* som inte strävar efter att försöka efterbilda en social situation, utan ersattes med en koreografi som synliggör en förhandlingssituation – körernas uppställning demonstrerar en annan ordning som kräver andra insatser, i språk, rörelse och attityd gentemot varandra, och det krävdes träning – det var en *social koreografi* i den betydelse kulturteoretikern Andrew Hewitt lägger i begreppet: "I use the term social choreography to denote a tradition of thinking about social order that derives its ideal from the aesthetic realm and seeks to instill that order directly at the level of the body."³⁴⁾ När sedan installationen visas synliggörs inte bara körernas interaktion utan också utrymmet mellan dem. Körernas uppställning är en koreograferad "co-presence" – som anger ett utrymme för social interaktion – och i installationen blir ett rum som behöver betraktaren.³⁵⁾ De stod mitt emot varandra – på fem meters avstånd – när de filmades och det är projicerat på samma sätt. Det är ett förhandlingsutrymme som synliggörs, och ett handlingsutrymme där betraktaren inkluderas i den förhandlade

dialogen som filmats. Mötesplatsen som upprättades då de tränade och sjöng tillsammans blev en politisk form. Som Andrew Hewitt beskriver det: "Choreography is not just another of the things we 'do' to bodies, but a reflection on – and enactment of – how bodies 'do' things, and on the work that the work of art performs. Social Choreography exists not parallell to the operation of social norms and structures, nor is it entirely subject to those structures. It serves – 'catachritically', we might say – to bring them into being."³⁶⁾ Med *Tiggandets kör och Givandets kör* är syftet att generera nya bilder och rörelser både hos deltagare i och hos betraktare till installationen och därmed också att påverka det sociala livet. Jag har också provat andra visningsformer, så som street screening i gaturummet eller i parker. *Tiggandets kör och Givandets kör* kan som verk inte separeras från hur det gjordes, det utgör tillsammans med produktionsfilmen en planskiss för hur ett handlingsutrymme kan upprättas mellan tiggande och givande.³⁷⁾ Och det är vad min avhandling – med min metodiska intention – kan sägas ha lett fram till. Om det etiska ska kunna diskuteras – vilket det politiska inte kan vara utan – behöver processen synliggöras så väl som resultatet, det vill säga metoden som utvecklas i avhandlingen. "Actions – not just representations – are ideological", skriver Andrew Hewitt som med social koreografi menar att det är i skiften mellan diskurs och handling som ideologi blir synligt, som det förkroppsligas.³⁸⁾ Produktionsfilmen har jag inte gjort som en dokumentär som försöker förklara processen – det skulle bara reducera kraften av "konstverket", utan som ett dokument vars syfte inte är att framställa ett exklusivt verk, utan ett inklusivt – som dock inte kan ingå i den cirkulära reproduktionen. Inom konstnärlig forskning kan en sådan praktik utvecklas, metoder tas fram, en annan slags konst framställas. Medan vetenskaplig forskning är avhängig resultatet kan konstnärlig forskning kontra-aktivera (*counteract*) genom att lägga tyngdpunkten på att avhandlingen är handlingen av att ta emot "stafettpinnen", löpa processen vidare och redogöra för överlämnandet.

1. 📖 Ett nytt biokraftvärmeverk byggs, Fortum investerar fem miljarder kronor vilket är den största industriinvesteringen i Sverige, bränslet är restprodukter från skogsindustrin.
www.fortum.com/countries/se/kampanjer/biobransle-vartan/pages/default.aspx. [26-07-2016].
2. 📖 En av dem är Tomas från Ghana, han är före detta soldat, flyttade till Italien och fick arbete och uppehållstillstånd men då situationen blev för svår kom han till Sverige och har idag uppehållstillstånd i Sverige. Han har bott ute under Husets lastramp i två och ett halvt år. Tomas delar ut reklam mellan två på natten till nio på morgonen, han går till Convictus, äter, tar en dusch, ibland tvättar han där. Han är en av dem som vill berätta för kameran och kommer fram till oss då han sett att vi återkommer var eller varannan vecka, sedan tre månader, för att filma området och försöker prata med människor.
3. 📖 www.convictus.org/hemloshet/bryggan_oostermalm.html. [18-06-2016].

4. 📖 Jag anser inte att det är okej att fotografera andras sovrum utan deras tillstånd men i den här situationen gör jag bedömningen att det är viktigare att visa hur människor bor här. Fotografiet är ett exempel på en av de etisk-estetiska förhandlingar som ständigt uppstår – beslut som måste tas snabbt och på plats. När jag tar med dessa två foton med min skugga vill jag också visa en gränsövergång där jag riskerar betraktarens förtroende för mina bilder och för denna avhandling. Ibland gör jag också felbedömningar, jag välkomnar läsarens och betraktarens reflektion. Diskussionen om det etiska bör hållas öppen.
5. 📖 ”Men i varje juridisk ordning finns det ett undantag från ordningen som i ett slags paradox reglerar vad som gäller när ingen ordning längre gäller, i undantagstillståndet. Där blir suveränen åter just suverän – och medborgaren följaktligen åter reducerad till ett naket liv. Agambens tes är att detta är ’den politiska maktens yttersta fundament’ och alltså den politikens essens som föregår varje samhällskontrakt.” Så skriver Ola Sigurdson, professor i tros- och livsåskådning vid Göteborgs universitet, i en artikel som handlar om filosofen Giorgio Agambens bok *Homo sacer: Den suveräna makten och det nakna livet*, översättning, förord och efterskrift av Sven-Olov Wallenstein, Daidalos, 2010. www.svd.se/agamben-visar-hur-politiken-inkrattar-pa-livet/om/kultur-under-strecket. [26-04-2016].
6. 📖 Jag har fått tillstånd av AKAY och KlisterPeter, att använda de här dokumentationerna i min avhandling. Jag fotograferade med min telefon då vi var i huset. Konstnärerna hade anlitats av Konstnärliga Forskarskolan, Lunds Universitet för att hålla ett tredagars seminarium. Vi var två doktorander som närvarade.
7. 📖 Måleri är en av de tvådimensionella framställningsformerna. Även om måleri skulle avbilda en tredimensionell form – visuellt ett objekt – så är vara och föreställa inte detsamma (vilket diskuteras i kapitel 2), det avbildade objektet är på så sätt avobjektifierat. Men här syftas på själva målningen som ett objekt som kan flyttas.
8. 📖 Graffiti kommer från grekiskans ”grapho” som betyder skriva, är plural av ”ristning” på italienska.
9. 📖 I reportaget om måleriet på den israeliska muren, däribland Banksys, säger jag: ”De som målar verkar vilja öppna muren, upplösa det konkreta med sina bilder och texter.” Reportaget gjordes för programmet *KOBRA*, SVT, 2006. Det kan ses här: <https://vimeo.com/95277443>. [26-07-2016].
10. 📖 Konstkritikern Fredrik Svensk uttrycker betydelsen av att ständigt försöka förstå inför vilka bilder konsten görs och kan göras: ”För är inte exklusions- och inklusionsmekanismer som först och främst sker på sinnlig grund, idag långt mycket viktigare att förstå, än de som sker genom konventionell urvals- och representationspolitik?”

- En recension av den nordiska paviljongen i Venedig 2015. www.kunstkritikk.se/kritikk/paviljongen-som-exklusiv-symfoniorkester/?d=se. [26-04-2016].
11. 🖱️ ”And so, after coming back from places where architecture and architecture disintegration is in an incredible state of colossus in Guatemala, I was just determined to start something.” [Gordon Matta-Clark](#); [Gloria Moure](#). *Gordon Matta-Clark: works and collected writings*, Barcelona: Polígrafa; New York: D.A.P./Distributed Art Pub, 2006, s 180.
 - 12, 13. 🖱️ Ibid, s 180.
 14. 🖱️ Ibid, s 178.
 15. 🖱️ Louise, Bourgeois, *Deconstruction of the Father, reconstruction of the Father*, Violette Editions, 1998, s 358.
 16. 🖱️ För mig är det en klar tanke och akt, jag har sedan mina arbeten i Sydafrika och Palestina/Israel uttryckt att skönhet är det som öppnar. Jag säger till exempel om filmen *A heart from Jenin* att gåvan av hjärtat öppnar muren och när den tas emot av familjen i Israel är denna öppning ett faktiskt hål i det språk – och de bilder – som vidmakthåller murkonstruktionen. För som en israelisk vän sa: muren fanns i språket innan den byggdes.
 17. 🖱️ Uttrycket har jag lånat från Peggy Phelan, ”Performancekonstens ontologi: representation utan reproduktion”, skriftserien KAIROS #13, översättning Sven-Olov Wallenstein, Koreografier, Raster förlag, 2008, s 211. Se också Läsanvisning, [kapitel 1: Inledning](#), om performance, performativ akt.
 18. 🖱️ Thus while performance can be understood as a deliberate ”act” such as in theatre production, performance art or painting by a subject or subjects, performativity must be understood as the iterative and citational practice that brings into being that what it names.” skriver Barabara Bolt, på sidan 134, och hänvisar till Judith Butler ”Butler is very clear that performativity involves repetition rather than singularity. Performativity is ’not a singular act for it is always a reiteration of a norm or set of norm, and to the extent that it acquires an act-like status in the present, it conceals or dissimulates the conventions of which it is a repetition.” Barbara Bolt, ”Artistic Research: A performative paradigm?”, PARSE #3, University of Gothenburg, 2016, s 134. www.parsejournal.com. [12-07-2016].
 19. 🖱️ Phelan, s 212.
 20. 🖱️ Michael Richardson har i sin tolkning av filosofen Georges Bataille skrivit ”Håller vi oss till fakta undkommer kapitalismen inte Batailles dialektiska logik: den förbrukar, och förbrukar precis lika meningslöst, precis lika slösaktigt som vilket annat samhälle som helst. Det som saknas i kapitalismen är inte förbrukningen utan varje sorts lustfyllt gränsöverskridande. När vi slösar gör vi det på ett missunnsamt sätt, hela tiden med baktanke om ackumulation i slutändan.” Michael Richardson, *Georges Bataille – en introduktion*, översättning Mattias Forshage, Vertigo 1997, s 79.
 21. 🖱️ ”Kulturens ursprung är inte individuella genier, så som påstås av den seglivade myten om upphovsmannen, utan gemenskaper. Även dessa gemenskaper behöver äga rum, särskilt i gråzonerna i form av exempelvis replokaler. Enligt en liberal kultursyn är ’kultur’ dock något som svävar i det blå – kulturen behöver inte äga rum och behöver ingen gemenskap. Samira Ariadad och Rasmus Fleischer, ”Att göra gemensamma rum”, Brand, #1 2010, s 44–46. www.samhallsentreprenor.glokala.se/wp-content/uploads/Att_gora_gemensamma_rum.pdf. [21-03-2016].
 22. 🖱️ En annan konstnär som aktiverar urbana rum, som ifrågasätter avgränsningar visuellt med sin konst men också som reproduktion och transaktion, är Banksy. Hans målningar i Gaza och på den israeliska muren har försökt säljas på konstmarknaden. ”Now I think that even if [Banksy] drew something very small – even a dot – people might cut down their walls and try to sell it.” Säger Ayed Arafah från Bethlehem’s Dheisha flyktingläger. www.bbc.com/news/world-middle-east-32139657. [06-05-2016].
 23. 🖱️ Fullständigt citat: ”Som antropologen Marcel Mauss beskrev i sitt klassiska verk ’Gåvan’ bidrar transaktioner av gåvor och gengåvor – i välfärdsstatliga termer beskattning av arbete i utbyte mot riskspridning och socialt skyddsnät – till social sammanhållning.” Örestig, Bäckström och Persson, *EU-migrantdebatten som ideologi; Rättigheter, skyldigheter och ansvar i den kapitalistiska välfärdsstaten*, s 245. www.umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:898734/FULLTEXT01.pdf. [26-04-2016]. Se också Fronesis, #52-53, 2015, s 245.
 24. 🖱️ Sven-Olof Wallenstein, *Kant, det sköna och det sublima*, Paletten #4, 2015, s 59.
 25. 🖱️ Wallenstein, s 59.
 26. 🖱️ Marc Augé, *Non-Places: An Introduction to Anthropology of Supermodernity*, Verso, 1995, s 101. Finns också att läsa på www.acsu.buffalo.edu/~jread2/Auge%20Non%20places.pdf. [2016-06-18].
 27. 🖱️ Ignasi de Solà-Morales, Catalan architect, historiker och filosof, har myntat termen ”vag terräng” för att beskriva övergivna områden som tagits ur bruk och blivit improduktiva, vars definition och gränser är oklara. https://en.wikipedia.org/wiki/Ignasi_de_Solà-Morales [2016-06-18].
 ”With the coining of the term **Terrain Vague**, Ignasi de Solà-Morales is interested in the form of absence in the contemporary metropolis. This interest focuses on abandoned areas, on obsolete and unproductive spaces and buildings, often undefined and without specific limits, places to which he applies the French term terrain vague. Regarding the generalized tendency to ’reincorporate’ these places to the productive logic of the city by transforming them into reconstructed spaces, Solà-Morales insists on the value of their state of ruin and lack of

- productivity. Only in this way can these strange urban spaces manifest themselves as spaces of freedom that are an alternative to the lucrative reality prevailing in the late capitalist city. They represent an anonymous reality.” <http://atributosurbanos.es/en/terms/terrain-vague>. [07-07-2016].
28. 📖 ”a gradual advance beyond usual or acceptable limits: urban encroachment of habitat” www.oxforddictionaries.com/definition/english/encroachment. [07-07-2016].
29. 📖 Synopsis för projektet ”En Plats i Europa” finns på www.ceciliaparsberg.com.
30. 📖 Sedan dess har jag inte kunnat komma in, ägarna till huset ger mig inget tillstånd trots mina hänvisningar till forskning vid universitetet. I ett av de samtal jag har med dem för att försöka övertyga dem att släppa in mig för att kunna filma utbrister projektledaren ”Du gör väl för guds skull ingen film om uteliggarna på platsen?” Jag anser att denna kommentar är intressant i sammanhanget och lämnar den för läsarens tolkning.
31. 📖 Hannah Arendt, *Tänkande och moraliska överväganden*, översättning Annika Persson, i *Tanke Känsla Identitet*, en antologi redigerad av Ulla M Holm, Eva Mark, Annika Persson, Anamma, 1997, s 55.
32. 📖 Meningen fortsätter: ”I medeltida filosofi kallades detta slags tänkande meditation, och det ska uppfattas som något annat än, och till och med motsatt, kontemplation.” Arendt, s 55.
33. 📖 Varje år utökas Stockholmsregionen med trettiofemtusen personer. Uppgiften är från information om Värta och Hjorthagen där denna plats-icke-plats ligger, www.stockholmshamnar.se/stockholm/vi-bygger-om-vartahamnen. [11-05-2016].
34. 📖 www.old.tkh-generator.net/en/openedsourcesource/andrew-hewitt-choreography-a-way-thinking-about-relationship-aesthetics-politics-0. [24-05-2016]. I intervjun talar han om sin bok. Andrew Hewitt, *Social Choreography: Ideology as Performance in Dance and Everyday Movement*, Duke, 2005.
35. 📖 Koreografi handlar här om hur kroppar disponerar sin performativitet rumsligt.
36. 📖 www.old.tkh-generator.net/en/openedsourcesource/andrew-hewitt-choreography-a-way-thinking-about-relationship-aesthetics-politics-0. [24-05-2016]. Andrew Hewitt som själv inte är praktiker, han är professor i Germanic languages and Comparative Literature, poängterar: ”In a sense, my training in literary studies puts me at something of a disadvantage in talking about my ‘relation to performance studies’ because that relation, I think, might be better explicated from the other side of the dialogue, from the perspective of performance itself. It is certainly not my aim to offer prescriptions to performers, but to raise possibilities – perhaps in the realm of theory only – that they themselves might then articulate.” www.old.tkh-generator.net/en/openedsourcesource/andrew-hewitt-choreography-a-way-thinking-about-relationship-aesthetics-politics-0. [24-05-2016].
37. 📖 Det estetiska som oavhängigt det etiska, enligt tidigare resonemang om bild, se särskilt [kapitel 2](#). Se också i [inledningens läsanvinsning](#), stycket om *art activism*.
38. 📖 Hewitt, *Social Choreography*, s 11.

Referenslitteratur och artiklar

1. Avhandlingens sex gestaltningar
2. Separatutställningar med de sex gestaltningarna
3. Grupputställningar, visningar, street-screenings av enskilda gestaltningar
4. Publicerade artiklar kring avhandlingsarbetet
5. Medverkan i svenska medier under avhandlingsperioden
6. Arkiv
7. Referenslitteratur, filmer och open access

1. Avhandlingens sex gestaltningar

BORDER, 2:10 min, animation, 2011.

Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?, filminstallation för ett rum, filmad 2011–2012, översättning Ioana Cojocariu och Maria Draghici, redigerad av Kristina Meiton.

Platserna I, fotoserie, 2011–2016.

Platserna II, fotoserie, 2014–2015.

Kropp på gata, fotodemonstration inledd 2014, består av 58 foton i juli 2016.

Tiggandets kör och Givandets kör, filminstallation för ett rum, i avhandlingen visas den version som projiceras i street-screenings, 2014.

Om produktionen av Tiggandets kör och Givandets kör, film om produktionen som visas separat i anslutning till filminstallation, 2014.

De foton i texten som inte har andra fotografers namn eller källhänvisning, är mina. Dokumentation av utställningar kan ses på:
www.ceciliaparsberg.com.

2. Separatutställningar med de sex gestaltningarna

Skellefteå Konsthall, oktober, 2016–januari, 2017.
Varbergs Konsthall, september–januari, 2015.
Väven, Reflektera Konsthall, Umeå, april–maj, 2015.
Skövde Konsthall, mars–juni, 2015.

3. Grupputställningar, visningar, street-screenings av enskilda gestaltningar

Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?, Shiryaevo biennalen, Samara, Ryssland.
Inför vilka bilder sker givandet? & Inför vilka bilder sker tiggandet?, Värnamo Kulturhus, september–oktober, 2015.
Tiggandets kör och Givandets kör, street-screening, Värnamo, 2015.
Tiggandets kör och Givandets kör, street-screening, Clandestino festival, Gothenburg, 2015.
Tiggandets kör och Givandets kör, on Spotify, 2015.
Tiggandets kör och Givandets kör, street-screening, Slussen, Stockholm, 2014.
Tiggandets kör och Givandets kör, presenterat som ljudperformance i ”Sunday Run-Up” på CCAP; Caprioli studios, 2014.
Tiggandets kör och Givandets kör, ”Motbilder” curated by ICIA, Göteborg, 2014.
Kropp på gata, Re(s)on Art, Stockholm, 2014.
Kropp på gata, Tacit or Loud, Malmö, 2014.
Kropp på gata, Sveriges Konstföreningar, Umeå, 2014.
Kropp på gata, GIFF – Gothenburg Filmfestival, 2014.
Hur blir du en framgångsrik tiggare i Sverige?, utställning av doktorsavhandlingsprocess, 50 procent doktorandseminarium, Världskulturmuseet, Göteborg, 2014.

De foton i texten som inte har andra fotografers namn eller källhänvisning, är mina. Dokumentation av utställningar kan ses på:
www.ceciliaparsberg.com.

4. Publicerade artiklar kring avhandlingsarbetet

Parsberg, Cecilia, ”[Giveriet i den fria rörlighetens Europa](#)”, *Glänta* #1, 2014.
Parsberg, Cecilia, ”Giving in free movement Europe”, translation Sarah Clyne Sundberg, Eurozine.com.
www.eurozine.com/articles/2014-08-06-parsberg-sv.html. [26-07-2016].
Parsberg, Cecilia, ”Konsten kan skapa ett nytt handlingsutrymme”, 2014, www.sydsvenskan.se/kultur-nojen/cecilia-parsberg-konsten-kan-skapa-ett-nytt-handlingsutrymme. [02-05-2016].
Parsberg, Cecilia, ”Om handlingsutrymme mellan givande och tiggande”, *Socialmedicinsk tidskrift*, årgång 92, häfte 23, 2015. www.socialmedicinskritidskrift.se. [02-05-2016].

5. Medverkan i svenska medier under avhandlingsperioden

- Lund, Sandra, "Mot ett kyligare samhälle", *Arbetet*, 19 februari, 2016. www.arbetet.se/2016/02/19/mot-ett-kyligare-samhalle. [19-06-2016].
- Föreningen för Samhällsplanering, *PLAN*, #5, 2015.
- ZENIT, #46, 2015.
- Egefur, Christian, *Hallands Nyheter*, 3 oktober, 2015. www.m.hn.se/nojekultur/konst/1.4348677-i-samspelet-mellan-tiggare-och-givare. [19-06-2016].
- Leverin, Sara, "Konstnär tigger om svar", SVT Nyheter Halland, 3 oktober, 2015. www.svt.se/nyheter/regionalt/halland/konstnar-tigger-om-svar. [19-06-2016].
- Alkner Timmer, Lina, "Tiggare och givare ger ton", *Värnamo Nyheter*, 17 september, 2015. www.vn.se/article/tiggare-och-givare-ger-ton. [19-06-2016].
- SR, Morgon i P4 Jönköping, 20 augusti, 2015. sverigesradio.se/sida/avsnitt/591215?programid=2260, (0:17 till 0:27). [19-06-2016].
- Manga, Edda, "Cecilia Parsberg gör nattlig street-screening på Clandestino festival", MyNewsDesk.com, 27 maj, 2015. www.mynewsdesk.com/se/pressreleases/cecilia-parsberg-goer-nattlig-street-screening-paa-clandestino-festival-1168021. [19-06-2016].
- Manga, Edda, "Dysturbance – Clandestino Talks program släpps ut!", MyNewsDesk.com, 11 maj, 2015. www.mynewsdesk.com/se/pressreleases/dysturbance-programmet-foer-clandestino-talks-slaepps-ut-1159077. [19-06-2016].
- Borg, Bo, *Konstperspektiv*, No 2, 11 maj, 2015. www.konstperspektiv.nu/nytt-nummer-den-15-maj-tema-filmbilder. [19-06-2016].
- In Premiera, Antena 3. Interview for a "Pierdut Paradis Ofer Recompensa", dokumentär i två delar om de fattiga som reser till Sverige för att tigga. Del 1 sändes 3 maj, 2015. www.inpremiera.antena3.ro/reportaje/pierdut-paradis-ofer-recompensa-317.html. [19-06-2016]. Del 2 sändes 10 maj 2015. www.inpremiera.antena3.ro/reportaje/pierdut-paradis-ofer-recompensa-2-318.html. [19-06-2016]. Intervjun med mig, 30 min, är finns arkiverad [här](#) och på Vimeo, "Interview with Cecilia Parsberg about her doctoral project in Fine Arts".
- Ernius, Anna, "Om tiggeri och givande i enig panel", *Västgöta Bladet*, 7 maj, 2015. www.skovdenyheter.se/artikel/322576/om-tiggeri-och-givande-i-enig-panel. [19-06-2016].
- Bäckström, Hanna, *Feministiskt Perspektiv*, 21 april, 2015. <https://feministisktperspektiv.se/2015/04/21/konst-i-gapet-mellan-tiggande-och-givande>. [19-06-2016].
- Strömberg, Lillemor, "Politik och känslor när konsten ger tiggandet röst", P4 Västerbotten, Sveriges Radio, 13 april, 2015. www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=109&artikel=6139863.
- Strömberg, Lillemor, "Hon ger tiggandet röst och vill öppna för samtal", P4 Västerbotten, Sveriges Radio, 11 april, 2015. www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=109&artikel=6137797. [19-06-2016].
- Bernspång, Karin, "Känsliga röster i het debatt", *Västerbottens-Kuriren*, 9 april, 2015. www.vk.se/plus/1422016/kansliga-roster-i-het-debatt. [19-06-2016].
- Claesson, Per, "Hur tigger man framgångsrikt?", Skövde Nyheter, 28 mars, 2015. www.skovdenyheter.se/artikel/283968/hur-tigger-man-framgangsrikt. [19-06-2016].
- Lundgren, Petra, "Tiggare och givare på konsthallen", *Skaraborgs Allehanda*, 5 mars, 2015. www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=97&artikel=6109280. [19-06-2016].
- Lillieström, Sten, "Tiggare och givare i konstnärligt möte", P4 Skaraborg, Sveriges Radio, 5 mars, 2015. www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=97&artikel=6109280. [19-06-2016].
- Wemmenhed, Ulrik, "Ny tidning försöker överbrygga maktobalans", *Feministiskt Perspektiv*, 19 december, 2014. www.feministisktperspektiv.se/2014/12/19/ny-tidning-forsoker-overbrygga-en-maktobalans/#c2151. [19-06-2016].
- Rämgård, Stefan, "Hon föreläste om tiggarnas situation", *Mora Tidning*, 17 november, 2014. www.dt.se/dalarna/mora/hon-forelaste-om-tiggarnas-situation. [19-06-2016].
- SR P4 Morgon, P4 Dalarna, Sveriges Radio (1:18:20–1:25:55), 14 november, 2014. www.sverigesradio.se/sida/avsnitt?programid=2813. (från 1:18:20–1:25:55). [19-06-2016].
- "Tiggandets kör i konstverk", Kulturnyheter, SVT, August 22, 2014. (Filmat reportage om installationen *Givandets kör och Tiggandets kör*.) www.svtplay.se/klipp/2264607/tiggandets-kor-i-konstverk. [10-11-2014]. Reportaget är finns också [här](#) på Vimeo.
- Haag, Lovisa, "Givandets och tiggandets kör" Tendens, P1, Sveriges Radio, 19 augusti, 2014. www.sverigesradio.se/sida/avsnitt/417601?programid=3381. [19-06-2016]

Kulturradion Special, "Ungerska författare samt tiggarnas marknad", P1 Kultur, P1, Sveriges Radio, 3 augusti, 2014.
www.sverigesradio.se/sida/avsnitt/407107?programid=767. [26-07- 2016].

Bernspång, Karin, "Synliggjord frustration", *Västerbottens-Kuriren*, 29 april 2014. www.vk.se/1196038/synliggjord-frustration. [19-06-2016].

Meidell, Sara, "I mötet på gatan börjar empatin", *Västerbottens-Kuriren*, 9 april, 2014. www.vk.se/1169196/i-motet-pa-gatan-borjar-empatin. [19-06-2016].

OBS, "Vad säger tiggeridebatten om de som inte tigger?", P1, Sveriges Radio, 26 februari , 2014.
www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=503&artikel=5795208. [19-06-2016].

Övriga referensartiklar ur dagstidningar, se fotnoter.

6. Arkiv

Sv

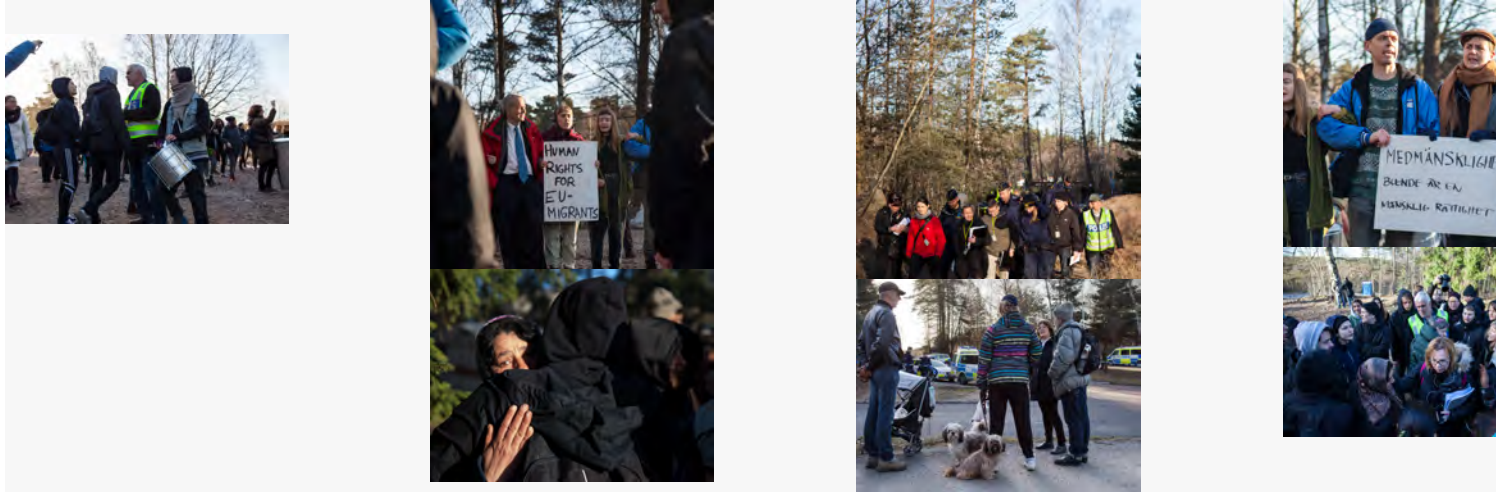
[Kap1_not39_FredrikaSpindler2004_eng](#) (rtf)
[Kap2_Marknadsunders.Rapport_sve](#) (pdf)
[Kap5_EnjoyingPovertyOrd&Bild_sve2010](#) (docx)
[Kap5 Interview_eng](#) (docx)
[Kap5 SthlmGbg27.07.13sve](#) (docx)
[Kap5_Bukarest.Interv_Sve](#) (docx)
[Kap5_EurozineReviewAug2014](#) (png)
[Kap5_SR_varborjareuropa2014](#) (ljudfil, mp3)
[Kap7 Transkr.ljuduppt.med Leif Eriksson 04.14_sve](#) (docx)
[Kap7_GP_VarbergsKhall2015](#) (pdf)
[kap7_Konstperspektiv2015](#) (docx)
[Kap7_OmKörverket_Fempers2015](#) (docx)
[Kap7_SR Tendensp_2014](#) (ljudfil, mp3)
[Kap7_VK_Umeå_KänsligaRösteriHetDebatt](#) (pdf)
[Kap7_KörDialog_utskick_sve](#) (doc)
[Kap9_Arbetet_2016](#) (pdf)

En

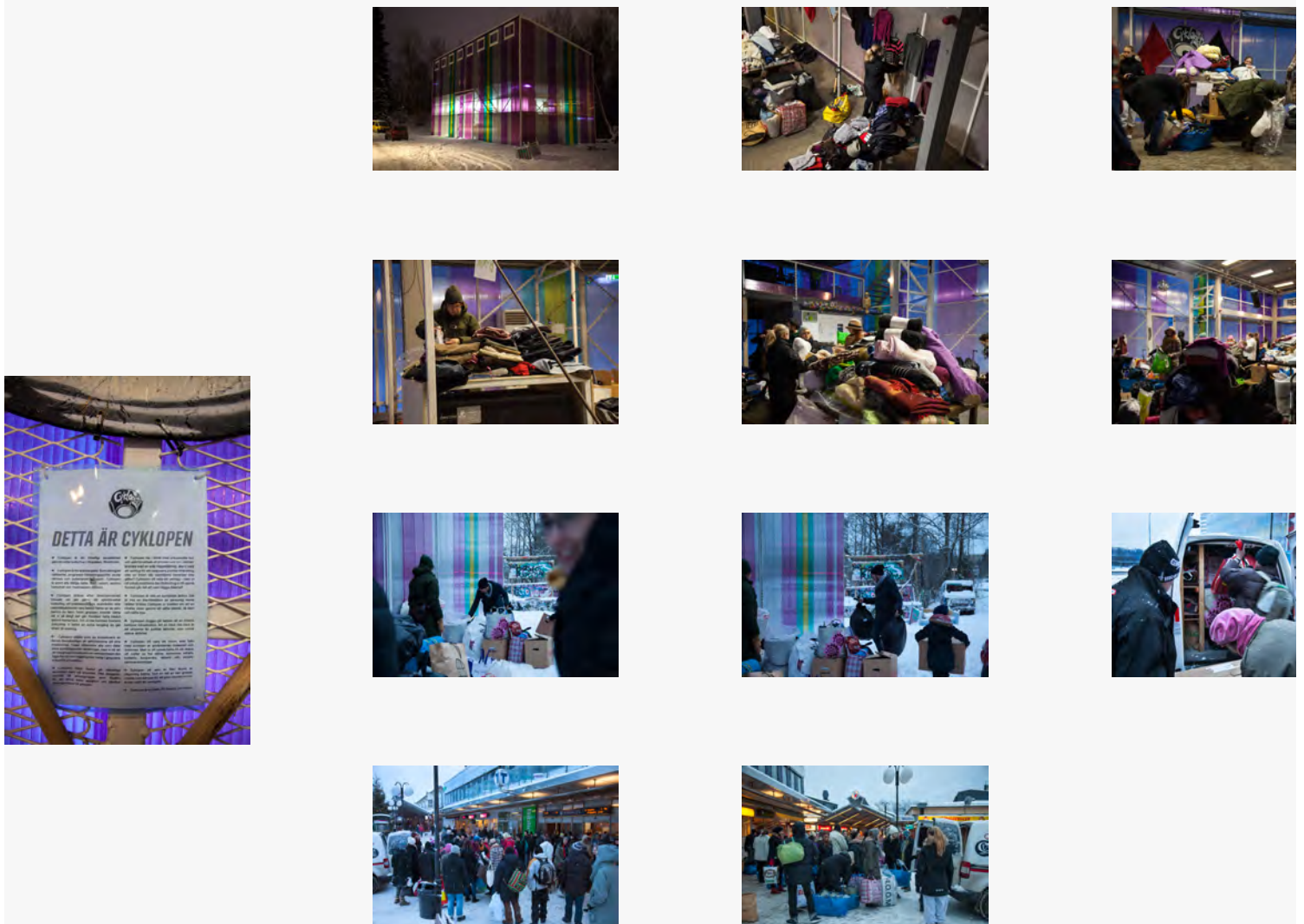
[Chapt1_note39_FredrikaSpindler2004](#) (rtf)
[Chapt2 Subtitles_film](#) (doc)
[Chapt2 SubtitlesMarketresearch](#) (doc)
[Chapt5 BukarestInterv_Eng](#) (docx)
[Chapt5 Interview](#) (docx)
[Chapt5 SthlmGbg27.07.13eng](#) (docx)
[Chapt5_Eurozine_Giving in EU_2014](#) (pdf)
[Chapt5_EurozineReview_2014](#) (png)

Kapitel 5/Chapter 5: Helenelund aktivistprotest/Helenelund activists' protests

Högdalen, klädinsamling/Högdalen, collecting clothes, 18/jan, 2014.

7. Referenslitteratur, filmer och open access

A B C D E F G H I J K L M N P R S T
W

A.

- Agamben, Giorgio, *Undantagstillståndet*, översättning Sven-Olov Wallenstein, Axl Books, 2005.
- Ahmed, Sara, *The Cultural Politics of Emotion*, second edition, Edinburgh University Press, 2004.
- Aleksijevitj, Svetlana, *Kriget har inget kvinnligt ansikte*, översättning Kajsa Öberg Lindsten, Ljudbok uppläst av Gunilla Leining, Ersatz, 2013.
- Alakoski, Susanna, *Oktober i fattigsverige*, Albert Bonniers, 2012.
- Arendt, Hannah, *Människans villkor*, översättning Joachim Retzlaff, Daidalos, 1998 [1958].
- Arendt, Hannah, *The Human Condition*, Chicago: University of Chicago Press, 1998.
- Arendt, Hannah, "Tänkande och moraliska överväganden: En föreläsning", *Tanke Känsla Identitet*, En antologi redigerad av Ulla M Holm, Eva Mark, Annika Persson, Anamma, 1997.
- Arendt, Hannah, "Thinking and Moral Considerations: A lecture", *Social Research*, Vol. 38, No. 3, 1971.
- Ariadad, Samira & Fleischer, Rasmus, "Att göra gemensamma rum", *Brand* #1, 2010. www.samhallsentreprenor.glokala.se/wp-content/uploads/Att_gora_gemensamma_rum.pdf. [26-07-2016].
- Aristoteles, *Den Nicomachiska etiken. Första boken*, översättning Mårten Ringbom, Daidalos 2012.
- Augé, Marc, *Non-Places: An Introduction to Anthropology of Supermodernity*, Verso, 1995.
- Azar, Michael, *Vittnet*, Glänta, 2008.

B.

- Benjamin, Walter, *Essayer on Brecht*, översättning Carl-Henning Wijkmark, Cavefors, 1971.
- Bergendal, Gunnar, *Ansvarig handling. Uppsatser om yrkeskunnande, vetenskap och bildning*, Dialoger, 2003.
- Bishop, Claire, *Artificial hells; participatory art and the politics of spectatorship*, Verso, 2012.
- Björk, Nina, *Lyckliga i alla sina dagar: Om pengars och människors värde*, Wahlström & Widstrand, 2012.
- Bolt, Barbara, "Artistic Research: A performative paradigm?", *PARSE* #3, University of Gothenburg, 2016. www.parsejournal.com/article/artistic-research-a-performative-paradigm. [2016-08-06].
- Borg, Bo, "Cecilia Parsbergs utställning i Skövde Konsthall 7/3-22/5", *Konstperspektiv* #2, 2015.
- Bourgeois, Louise, *Deconstruction of the Father; reconstruction of the Father*, Violette Editions, 1998.
- Bourriaud, Nicolas, *Relational Aesthetics*, Les Presse Du Reel, 1998.
- Breman, Anna, *Forskning om filantropi; varför skänker vi bort pengar?*, EFI The economic research institute, Stockholm, 2008.
- Brännström, Anneli Öhman; Jönsson Marie; Svensson Ingeborg, *Att känna sig fram: känslor i humanistisk genusforskning*, H:ström Text Kultur, 2011.
- Butler, Judith, *Krigets ramar – när är livet sörjbart?*, översättning Karin Lindeqvist, Tankekraft, 2009.
- Butler, Judith, *Frames of war. When is life Grievable?*, Verso, 2010.
- Butler, Judith, *Bodies that Matter*, Routledge, 2011 [1993].
- Bäckström, Hanna; Örestig, Johan; Persson, Erik, "The EU Migrant Debate as Ideology", *Eurozine*, June 15, 2016, www.eurozine.com/articles/2016-06-15-orestig-en.html. "EU-migrantdebatten som ideologi; Rättigheter, skyldigheter och ansvar i den kapitalistiska välfärdsstaten", *Fronesis*, #52–53, (2015). <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:898734/FULLTEXT01.pdf>. [11-07-2016].

C.

- Carson, Anne, *The beauty of the husband*, Vintage books, 2001.
- Chatty, Meriam, *Migranternas medborgarskap*, Doktorsavhandling, Örebro Studies in Political Science 40, 2015.
- Coetzee, J. M., *Stranger Shores. Essays 1986–1999*, Vintage, 2002.
- Comissioner for human rights, *Human rights of Roma and Travellers in Europe*, Council of Europe, 2012. www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf. [26-07-2016].

D.

- Daney, Serge, "Before and after the image", övers Melissa McMahon, *Discourse: Journal for Theoretical Studies in Media and Culture*, #20, 1998. www.home.earthlink.net/~steeve/Daney_before.html. [26-07-2016].
- Debord, Guy, *Skådespelssamhället*, översättning Olov Hyllienmark, Daidalos, 2002.
- Derrida, Jacques, *A Certain Impossible Possibility to Saying the Event*, översättning Gila Walker, *Critical Inquiry*, #33, 2007 [2003].
- Dahl, Arne, *Blindbock*, Albert Bonniers, 2013.
- Demos, T S, *Return to the Postcolony, Specters of colonialism in contemporary art*, Sternberg Press, 2012.
- Diamond, Elin, *Brechtian theory/feminist theory, Toward a gestic feminist criticism*, Routledge, 1997.
- Diamond, Elin, *Unmaking, Mimesis*, Routledge, 1997.
- Draculic, Slavenka, *Balkan Express: Fragment från andra sidan kriget*, översättare Ia Lind, Ordfront, 1993.

E.

- Eriksson, Leif, *Från elefanten i rummet till kanariefågeln i gruvan – om socialt utsatta EU-migranter i det svenska folkhemmet, Institutionen för globala studier*, Göteborgs universitet, Mistra Urban Futures, 2015.
- Emirov, Stanislav, *Varför tigger romer?*, Karneval, 2016.

F.

- Foucault, Michel, *Diskursernas kamp*, texter i urval av Thomas Götselius och Ulf Olsson, Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2008.

G.

- Gadamer, H-G, *Truth and method*, 2nd rev edition, översättning J Weinsheimer & DG Marshall, Continuum, 1993.
- Gadamer, H-G, *Sanning och metod i urval*, översättning Arne Melberg, Daidalos, 1997.
- Glissant, Edouard, *Relationens filosofi. Omfångets poesi*, övers Christina Kullberg och Johan Sehlberg, Glänta, 2012.
- Granér, Sara, *Med vänlig hälsning*, Ordfront Galago, 2010.
- Gurt, Stefan, *Ni inger dessa människor hopp*, Wahlström & Widstrand, 2015.
- Groys, Boris, *Going Public (E-Flux Journal)*, Sternberg, 2010.

H.

- Hansen, Peo, *EU:s migrationspolitik under 50 år*, Studentlitteratur, 2008.
- Herzog, Werner, *Into the abyss*, (dokumentärfilm), 2011. www.imdb.com/title/tt1972663/companycredits?ref_=tt_dt_co. [02-05-2016].
- Hewitt, Andrew, *Social Choreography: Ideology as Performance in Dance and Everyday Movement*, Duke, 2005.

I.

- Illman, Ruth, *Kultur; människa, möte : ett humanistiskt perspektiv*, Studentlitteratur, 2005.
- Illman, Ruth, *Ett annorlunda Du: reflektioner kring religionsdialog*, Makadam, 2006.
- Illman, Ruth, *Art and Belief: artists engaged in Interreligious Dialogue*, Equinox, 2012.
- Irigaray, Luce, *I love to You: Sketch for a felicity in history*, Routledge, 1996.
- Israelsson, Aaron; Brentlin, Rola, *Vi kallar dem Tiggare*, Hydra, 2014.

J.

- Jelinek, Elfriede, *Rosamunde* (ur Döden och Flickan I–V: Prinsessdramer), översättning Ia Lind och Magnus Lindman, Atrium, 2011.
- Johansson, Anders, *Kärleksförklaring*, Glänta, 2015.

K.

- Kemp, Peter, *Emmanuel Lévinas, En introduktion*, översättning Rikard Hedenblad, Daidalos, 1992.
- Kernen, Caroline, Kurkiala Medbo, Tova, *I jakt på ett bättre liv*, (dokumentärfilm), 2015. www.ijaktpaettbattreliv.se/about.html. [26-07-2016].
- Kester, Grant H, *The one and the many: Contemporary collaborative art in a global context*, Duke University, 2011.
- Koszewska, J, "Gift, exchange and trust", MA thesis in Information and Knowledge Management, University of Warsaw, 2008.
- Kundera, Milan, *Romankonsten*, översättning Mats Löfgren, Albert Bonniers, 1986.

L.

- Larsson, Hans, *Intuition. Några ord om diktning och vetenskap*, Dialoger, 1997.
- Lee, Mara, "Sa hon och darrade", *Glänta* #2, 2011.
- Lee, Mara, *När andra skriver; skrivande som motstånd, ansvar och tid*, Glänta, 2014.
- Liedman, Sven-Eric, *Humanistiska forskningstraditioner i Sverige. Kritiska och historiska perspektiv i Humaniora på undantag?* En antologi redigerad av Tomas Forser, Norstedt, 1978.
- Liedman, Sven-Eric, *Att se sig själv i andra, om solidaritet*, Albert Bonniers, 2012.
- Liedman, Sven-Eric, *Stenarna i själen: Form och materia från antiken till idag*, Albert Bonniers, 2006.
- Lindseth, Anders, *Svarevne og kritisk refleksjon – Hvordan utvikle praktisk kunnskap?*, Nordland Univeristy, Bodø, 2013.

M.

- Matta-Clark, "Gordon; Gloria Moure", *Gordon Matta-Clark: works and collected writings*, Barcelona: Poligrafa; New York: D.A.P./Distributed Art Pub, 2006.
- Mark, Eva & Muchin, Pia, *Teorier ur kroppsliga praktiker*, Carlssons, 2011.
- Martens, Renzo, *Episode 3: Enjoy Poverty*, 2009. www.imdb.com/title/tt1444307. [12-07-2016]
- Mauss, Marcel, *The Gift*, translation W D Halls, Routledge, 2001.
- Mohtadi, Lawen, *Den dag jag blir fri. En bok om Katarina Taikon*, Natur&Kultur, 2012.
- Montaigne, Michel de, *Essayer. Ur tredje boken: Om erfarenheten*, översättare Jan Stolpe, Atlantis, 1986.
- Murdoch, Iris, *The Fire and the Sun: Why Plato Banished the Artists*, Clarendon Press, 1977.

N.

- Nordenstam, Tore, *Konst och moral*, 2012. www.torenordenstam.se. [26-07-2016].
- Nordenstam, Tore, *Exemplets makt*, Dialoger, 2005.
- Nussbaum, Martha C, *The Fragility of Goodness. Luck and ethics in Greek tragedy and philosophy*, Cambridge University Press, 1986.
- Nussbaum, Martha C, *Creating Capabilities; the human development approach*, Harvard University, 2011.
- Nussbaum, Martha C, *Främja förmågor; en modell för mänsklig utveckling*, översättning Emelie André, Karneval förlag, 2013.

P.

- Parsberg, Cecilia, "Nätverkande på muren", *Glänta* #1-2, 2006, samt *Eurozine.com*, 2006. [26-07-2016].
- Paulsen, Roland, *Arbetsamhället; Hur arbetet överlevde teknologin*, Gleerups, 2010.
- Phelan, Peggy, "Performancekonstens ontologi: representation utan reproduktion", översättning Sven-Olov Wallenstein, skriftserien KAIROS #13, Koreografier, Raster förlag, 2008.
- Phelan, Peggy, *Unmarked: the politics of performance*, Routledge, 1993.
- Perby, Maja-Lisa, *Konsten att bemästra en process: att förvalta yrkeskunnande*, Gidlunds, 1990.
- Platon, *Skrifter 2: Menon Protagoras Lysis Charmides Ion Menexenos Euthydemus Faidros*, översättning Jan Stolpe, Atlantis, 2001.

R.

- Richardson, Michael, *Georges Bataille – en introduktion*, översättning Mattias Forshage, Vertigo 1997.

S.

- Skjervheim, Hans, *Deltagare och åskådare*, Prisma/Föreningen Verdandi, 1971.
- Sjöström, Kent, *Skådespelaren i handling; strategier för tanke och kropp*, Carlsson, 2007.
- Schuback, Marcia Sá Cavalcante, *Att tänka i skisser*, Glänta, 2011.
- Sontag, Susan, *Regarding the pain of others*, Picador, 2004.
- Sontag, Susan, *On photography*, Penguin, 2008.
- Sofokles, *Antigone*, översättning Jan Stolpe och Lars-Håkan Svensson, Ellerström, 2003.
- Spivak, Gayatri, "Kan den subaltern tala?", översättning Monica Berntsson och Mikela Lundahl, skriftserien KAIROS #7 Postkoloniala studier, Raster förlag, 2002.
- Svedin, Glenn, *En ohyra på samhällskroppen*, Brutus Östling, 2015.

T.

- Tilghman, B R, *But is it Art? The Value of Art and the Temptation of Theory*, Basil Blackwell, 1984.

Toulmin, Stephen, *Cosmopolis: The Hidden Agenda of Modernity*, Chicago: University of Chicago Press, 1990.

Minh-Ha, Trinh T, *Någon annanstans, här inne, Immigrationen, flyktingskapet och gränshändelsen*, transl. Göran Dahlberg and Elin Talje, Gothenburg: Glänta, 2012.

Minh-Ha, Trinh T, *Elsewhere, Within Here: Immigration, Refugeism and the Boundary Event*. New York: Routledge, 2011.

W.

Wallenstein, Sven-Olov, "Kant, det sköna och det sublima", Paletten #4, 2015.

Weber, Carl, *Brechts concept of Gestus and the American Performance Tradition in Brecht Sourcebook*, Routledge, 2000.

Westin, Sara, *The Paradoxes of Planning: A Psycho-Analytical Perspective*, Ashgate, 2014.

Wilkinsson, Richard & Pickett, Kate, *Jämlikhetsanden*, översättning Lars Ohlsson, Karneval förlag, 2010.

Williams, Patrick, Chrisman, Laura, *Colonial Discourse and Postcolonial Theory: A Reader*, Columbia University, 1994.

Wittgenstein, Ludwig, *Lectures and Conversations on Aesthetics, Psychology and Religious Belief*, Basil Blackwell, 1966.

Wittgenstein, Ludwig, *Filosofiska undersökningar*, översättning Anders Wedberg, Thales, 2012.